

PANNON
EGYETEM
NAGYKANIZSA

**I. TURIZMUS ÉS BIZTONSÁG
NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS
KONFERENCIA
KONFERENCIA KÖTETE**

NAGYKANIZSA
2016. MÁJUS 5.

A konferencia tudományos bizottságának tagjai:

Dr. Birkner Zoltán, Dr. Ernszt Ildikó, Dr. Németh Kornél, Dr. Németh József,
Dr. Péter Erzsébet

A konferencia szervezőbizottságának tagjai:

Dr. Birkner Zoltán, Berkesné Rodek Nóra, Dr. Ernszt Ildikó, Dr. Galambos Ildikó, Gyarmati
Dávid, Dr. Janza Frigyes, Dr. Kaszás Nikoletta, Dr. Keller Krisztina, Krizbai Péter,
Dr. Németh József, Dr. Németh Kornél, Dr. Péter Erzsébet, Torma-Paluska Ágnes

A konferencia szervezésében közreműködő szervezetek:

Rendőrség Tudományos Tanácsa, a Magyar Rendészettudományi Társaság, Pannon Egyetem
Nagykanizsai Kampusza, MTA Veszprémi Területi Bizottság Kommunikáció
Munkabizottsága

A kiadványt szerkesztette:

Dr. Németh Kornél

© Pannon Egyetem, Nagykanizsai Kampusz

2016

ISBN: 978-963-396-088-2

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	5
Miniszteri köszöntő.....	6
1. Szekció: biztonság és turizmus	7
Bói László - Az utazó bűnözés kriminalisztikai aspektusai	8
Christián László, Szabó Csaba - A magánbiztonság, az önkormányzati rendészet és a polgárőrség szerepe a turizmus védelmében	18
Hegyaljai Mátyás - Nemzetközi rendvédelmi lehetőségek az idegenforgalomban megjelenő szexuális kizsákmányolás ellen.....	25
Malét-Szabó Erika, Szatmári Adrienn - A biztonság pszichés vetületei	32
Mátyás Szabolcs - Turizmus és viktimizáció	47
Németh József – Tokodi Panna –A terrorizmus hatása a turizmus biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján keresztül.	60
Ritecz György - Turizmus – Migráció – Terrorizmus.....	67
Sutka Barbara Éva - A SIS II tájékoztatása Magyarországon a lakosság irányába.....	76
2. Szekció: angol nyelvű szekció - turizmus, biztonság és turizmus.....	85
Berkesné Rodek Nóra, Birkner Zoltán, Máhr Tivadar – The role of local governments and hotels in sustainable tourism.....	86
Ernszt Ildikó - „Sullen Shadows under the Blue Sky”– Some Remarks about the Dark Side of Tourism and the International Legal Protection.....	98
Kiss Róbert - Tourism and safety – generalities and security issues.....	107
Máhr Tivadar, Birkner Zoltán, Berkesné Rodek Nóra	120
Cooperation for the innovative tourism.....	120
3. Szekció: poszter szekció, turizmus, biztonság és turizmus	129
Németh Kornél - Turisztikai szuprastruktúrák rezsicsökkentése napenergia hasznosításával	130
Péter Erzsébet - A turisztikai szuprastruktúra vállalászási hajlandóság elemzése.....	142

Péter Erzsébet - A stratégiai egészségmenedzsment hatékonysága a Balaton térségében ..	151
Pokrócos György - A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott alapvető követelmények	158
Szabó Imre László – Fodor Lóránt - Az élelmiszerbiztonsági rendszerek alkalmazhatósága a turizmus-vendéglátás területén	166

Előszó

A kiadvány, amit a kezében tart a Rendőrség Tudományos Tanácsa, a Magyar Rendészettudományi Társaság és a Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusza, az MTA Veszprémi Területi Bizottság Kommunikáció Munkabizottságának közreműködésével, 2016. május 5-én első alkalommal megszervezett I. Turizmus és biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia kiadványkötete.

A hagyományteremtő jelleggel megrendezésre kerülő konferencia legfontosabb célja az volt, hogy a biztonság és a turizmus területén létrejött legújabb hazai és nemzetközi eredményeket a szakértő közönség számára hozzáférhetővé tegye.

További célként tűztük ki, hogy a rendezvény teret adjon a szakmában dolgozó szakembereknek, kutatóknak, a kormányzati szektor képviselőinek, a felsőoktatási intézmények munkatársainak, a téma iránt érdeklődő valamennyi kollégának, szakértőnek a kapcsolatteremtéséhez.

A kiadvány egyfajta útmutatóként kíván szolgálni mindazok számára, akik alaposabban szeretnének elmélyülni, új ismereteket szerezni a témát érintő hazai és nemzetközi kérdésekben.

A konferencia fővédnöke:

- *Dr. Pintér Sándor, Magyarország belügyminisztere*

A konferencia védnökei:

- *Cseresnyés Péter, Nemzetgazdasági Minisztérium, Munkaerőpiacért és képzésért felelős államtitkár, országgyűlési képviselő*

- *Dénes Sándor, Nagykanizsa Megyei Jogú Város polgármestere*

- *Dr. Gelencsér András, egyetemi tanár, a Pannon Egyetem rektora*

Nagykanizsa-Budapest, 2016. május 05.

Dr. Janza Frigyes
főtitkár
Magyar
Rendészettudományi
Társaság

Dr. Birkner Zoltán
igazgató
Pannon Egyetem
Nagykanizsai
Kampusz

Dr. Németh József
elnök
Rendőrség
Tudományos
Tanácsa

Miniszteri köszöntő

Tisztelt Konferencia!

Köszönettel fogadtam fővédnöki felkérésüket.

„A Turizmus és biztonság” című és tartalmú tudományos tanácskozást létrehozó szervezőknek -a Rendőrség Tudományos Tanácsának, a Magyar Rendészettudományi Társaságnak, a Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampuszának, és az MTA Veszprémi Területi Bizottságának- köszönetemet fejezem ki e nagyszerű kezdeményezésért.

Az emberiség nagy vívmányai között is megkülönböztetett szerepe van az emberek szabad mozgásának. E jog gyakorlásának fontos természete a turizmus. Amikor a turizmus és a biztonság közös tartalmát keressük, elsődlegesen a turisták, az utazók szabadidejüket lakóhelyükön kívül keresők biztonságára gondolunk, azonban nem feledkezhetünk meg azokról a bűnös szándékokról sem, amelyek célpontnak tekintik a turizmust, mint iparágat, annak minden részelemét.

Napjainkban a felfokozott migráció és a vele együtt járó megfélemlítő erejű gyilkos terrorizmus kedvelt célpontjává vált a turizmus is, ezért fontos, hogy e kihívásra tudományosan is megalapozott válaszokat adhassunk.

A Belügyminisztérium elkötelezett támogatója a tudományos tevékenységnek. Ezt bizonyítja a Rendőrség Tudományos Tanácsának kezdeményező szerepe.

A konferencia lebonyolításához sok sikert kívánok Önöknek. Teljesüljenek reményeink és legyen valóban egy évenként megrendezendő konferenciasorozat első állomása az I. Turizmus és biztonság című konferencia.

Budapest, 2016. május 05.

Dr. Pintér Sándor
belügyminiszter

---

1. Szekció: biztonság és turizmus

Dr. Bói László - Az utazó bűnözés kriminalisztikai aspektusai

*Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar, Kriminalisztikai Tanszék
1121 Budapest, Farkasvölgyi út 12., e-mail: Boi.Laszlo@uni-nke.hu*

Absztrakt

Felderítési szempontból a vagyron elleni bűncselekmények esetén, a „mozgó” vagy „utazó” bűnözők világa speciálisabb ismereteket igényel a nyomozóhatóságok részéről. Mindkét elnevezés a terminológiába illesztve színesíti a fellelhető szakirodalmat, a helyváltoztató bűnelkövetők megjelölésének lehetőségével. Legszembetűnőbb ilyen bűnelkövetői megjelenéssel a betöréses lopások sorozatos elkövetése esetében találkozunk, azonban nagy számban fordul elő a gépkocsi lopások, a gépkocsiból történő, illetve a besurranásos valamint trükkös elkövetések, áruházi, jószág, falopások stb. vonatkozásában is. A szervezetség kisebb vagy nagyobb foka a bűncselekményeknek jellemzőségi jegyei közzé sorolható.

A tanulmány a mozgó bűnözők cselekményeinek felderítési lehetőségeit és az elkövetések jellemzőségi jegyeit igyekszik bemutatni, módszer és technika tekintetében, a lehetőségek adta korlátok között a részletesség célul tűzésével.

Szinte valamennyi szándékos bűncselekmény elkövetőjénél elsődleges szempont a cselekmény véghezvitelével elérni kívánt cél elérésén túl a felderítés megnehezítése, a lebukási kockázat minimalizálása. Ezért a mozgó bűnözők hazai és nemzetközi cselekményeivel szembeni hatékony fellépés komoly felkészülést igényel a bűnüldöző szervek részéről.

1. Bevezetés

A lakosság szubjektív biztonságérzetére a sorozat bűncselekmények elszaporodottsága rendkívül hátrányos módon hat. A felderítési mutatók javítása ugyanúgy kiemelt feladata a bűnüldöző szerveknek, mint a bűncselekményekre történő azonnali, gyors és szakszerű reagálás.

Ebben az áldozatos munkában segítségül hívható a bűnözési földrajz, amely kiemelkedő szerepet játszik a bűnügyi fertőzöttség feltérképezésében.

A bűnözésföldrajz egy olyan mesterségesen létrehozott tudományterület, amely a bűnügyi tudományok és a földrajz együttes ismereteit használja fel.¹

A fenti eredmények felhasználása preventív sikereket is magában hordoz.

A vagyron elleni bűncselekmények esetében általánosan elmondható, hogy az elkövető által jól megválasztott alkalom a legfontosabb tényező, amely minimalizálja a végrehajtás lebukási kockázatát. Esetenként ezen alkalom kiválasztását egy alapos terepszemle, a sértett szokásainak megfigyelése, tippadó használata előzi meg.

A megelőzés területén ezért arra is figyelemmel kell lennünk, - ami áldozati oldalon a betöréses lopásra fokozottan igaz-, hogy a sérelmükre elkövetett cselekmény maradandó, esetenként feldolgozhatatlan, vagy nehezen feledhető emlékeket hagy hátra a sértettekben. Az ok abban keresendő, hogy az elkövetők a bűncselekmény végrehajtásakor a sértetti

¹ Mátyás Szabolcs: A határon átnyúló magyar - román rendvédelmi együttműködések bűnözésföldrajzi kérdései. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007. 317. o.

mikrokörnyezetbe, privát szférába hatolnak be, amellyel a közvetlen személyes és vagyoni biztonságba vetett bizalmat rombolják le.

Ugyanazon időintervallumban és területen, amikor több vagyonelleni támadás történik az azonos móduszképek feltárása az elemző-értékelő munka feladata. Ezen munka során körültekintően, a kellő alaposággal szükséges feltárni a hasonlósági jegyeket és kell azokból helyes következtetésekre jutni.

Az elkövetések során megfigyelhető a fokozottabb szervezettség mellett az elkövetések kvalifikáltsága, az egyre modernebb technikai eszközök hozzáértő felhasználása a bűnözésben. Könnyebbé vált az alibi munkahelyek biztosítása, a különféle magánvállalkozások pedig lehetővé teszik a bűncselekményekből származó pénz „tisztára mosását”.²

2. A helyváltoztatás jelentősége

Az elkövetők többsége jól tudja, hogy a hatóságok - egyéb információ, illetve adat hiányában - az ismeretlen elkövetőt általában a saját illetékességi területükön (közigazgatási határon) belül végzett nyomozati munkával igyekeznek felderíteni, így ha pl. egy közúti ellenőrzés során nem igazoltatják az utazó bűnözőket (vagy pl.: nincs kamerafelvételből, vagy akár traffipaxból kinyerhető adat) a kapcsolódási pontok feltárása csekély eredménnyel kecsegtet.³

A földrajzi helyváltoztatást motiváló okok egyik legfontosabbika a „biztonság”.⁴ Ez az utazó bűnözésre is igaz.

A helyváltoztatásra okot adó körülmények:

- a nyomozó hatóságok felderítő munkájának megnehezítése
- elkövetők és elkövetői körök beazonosíthatóságának minimalizálása
- a hatóság látókörébe kerülés esélyének reális csökkentése.
- bevált módszer potenciális területre illeszthetősége
- pontatlanabb személyleírások
- regionális sajtófelhívások, adatgyűjtések eredménytelensége

Az utazó bűnözés hátrányát elkövetői oldalról a konkrét alkalmankénti helyismeret hiányában jelölhetjük meg.

A mai tapasztalatok alapján elmondható, hogy az egyes bűncselekmények tekintetében évről évre növekszik a mozgó bűnözők által megvalósított bűncselekmények száma.

Mielőtt azonban fogalmi szinten is megvizsgálánk a bűnözés ezen formáját, szükségesnek tartom, a megkülönböztetést a utazó bűnözés és az utazva történő bűnelkövetés között.

1. Utazó bűnözés: fogalmi körébe a mozgó bűnözők által megvalósított cselekmények sorolandók.

² Dr. Konczer István: A visszaeső bűnözők, az utazó bűnözés és a szervezett bűnözés kapcsolata (Magyar Jog – 35. évfolyam) 1988. 9. o.

³ Dr. Bói László: Az utazó bűnözés és a sorozatbűncselekmények összefüggései. (Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.) 2015. 150. o.

⁴ Hautzinger, Zoltán – Hegedüs, Judit – Klenner, Zoltán: A migráció elmélete. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. 2014. 23. o.

2. Utazva történő bűnelkövetés pedig lehet egy tömegközlekedési eszközön megvalósított zsebtolvajlás útján történő dologelvétele, rablás, kifosztás, stb.

Dr. Dávid Gábor az alábbi módon határozza meg a mozgó bűnöző fogalmát:

„Mozgóbűnözőnek tekinthető az a személy: akinek lakása egyáltalán nincs, vagy csak formálisan van (fiktív lakás), vagy rendelkezik ugyan lakással, de azt elhagyja, az ország különböző helyein sorozatosan követ el bűncselekményeket, és részben vagy egészben az így szerzett javakból biztosítja megélhetését”.⁵

Napjainkban ez a fogalom már csak részben állja meg a helyét, figyelemmel arra a tényre, hogy az ilyen módon bűncselekményt elkövető személyek egy részének nem jelent problémát az, ha országhatárt átlépve követnek el büntetendő cselekményeket, és nagyobb távolságokat áthidalva történik a kivitelezés. Jó példa erre, hogy 2009-ben a BRFK Zseblópiási Alosztály állományában, a Sziget Fesztivál alkalmával a Hajógyári-szigeten magam is részt vettem olyan román elkövetők elfogásában, akik fesztiválról-fesztiválra járva más-más országokban követtek el bűncselekményeket. Munkánk eredményeként a NEBEK⁶ bevonásával később Németország köszönőlevelet írt hatóságunknak, ugyanis hasznos segítség volt tevékenységünk a külföldön történt bűncselekmények felderítésében.

Utazó bűnöző az 1988-as egységes rendőrségi, ügyészségi, bűnügyi statisztikai szabályzat meghatározása szerint: Az a személy, aki tudatosan - az elkövetési módszer szerves részeként – lakóhelyétől távol követi el a bűncselekményt.

A bűnöző e taktikával a – bűnüldöző szervek hatáskörének területi megosztottságát – ezen belül a közvetlen környezet és a helyi rendőri szervek előtti ismeretlenséget, a sorozatosan elkövetett bűncselekmények közötti összefüggések felismerésének megnehezítését próbálja kijátszani.⁷

A fentieket összefoglalva elmondható tehát, hogy utazó, vagy mozgóbűnözőnek tekinthető az olyan személy, aki nem rendelkezik lakással, tartózkodási helye formális, azaz fiktív, vagy rendelkezik ugyan lakhatásául szolgáló ingatlannal, de azt szükségletei kielégítése céljából sorozatos bűncselekmények elkövetése érdekében alkalmanként többször elhagyja.

⁵ Dr. Dávid Gábor: Mozgóbűnözés (BM tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség) 1969. 14.-15. o.

⁶ Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóságának szakmai felügyelete alatt lévő, de önálló területi szerv a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (NEBEK), mely országos hatáskörrel rendelkezik. A NEBEK alá tartozik a Titkársági Osztály és Nemzetközi Stratégiai Osztály, a Bűnügyi Együttműködési Főosztály, mely alá tartozik az Interpol Magyar Nemzeti Iroda, SIRENE Iroda és Nemzetközi Információs Osztály, a NEBEK alá tartozik továbbá a Körözési Nyilvántartó és Szakirányító Főosztály, valamint a Bűnügyi Ellátó Igazgatóság (BEI), mely alá tartozik az Igazgatói Törzs, Ellátó Osztály, Műveleti Főosztály (ezen belül a Speciális Műveleti osztály és Műveleti Biztosító Osztály).

⁷ Dr. Konczer István: A visszaeső bűnözők, az utazó bűnözés és a szervezett bűnözés kapcsolata. (Magyar Jog – 35. évfolyam) 1988. 10. o.

3. Csoportosíthatóság

Az említett elkövetőket leginkább kétféleképpen csoportosíthatjuk. Egyrészt a helyváltoztatás oka és módja, másrészt az elkövetés gyakorisága és kifinomultsága szerint.

A helyváltoztatás oka és módja szerint megkülönböztethetők:

- Átutazó személyek
- Külföldiek
- Klasszikus mozgó bűnözők

Az elkövetés gyakorisága és kifinomultsága szerint pedig elkülöníthetők:

1. az alkalmi bűnelkövetők
2. kvalifikált bűnelkövetők csoportja.

1. Az alkalmi bűnelkövetők körébe tartoznak mindazok, akik a bűncselekményeiket nem szervezeten követik el (pl.: intézetből szökött fiatalok, házaló bűnelkövetők. Jellemzően kisebb vagyoni kár társul cselekményeikhez, helyszíneik nyomgazdagabbak.
2. A kvalifikált bűnelkövetőkre jellemző, hogy cselekményeik sorozat jellegűek, jellemzően büntetett előéletűek, többszörös visszaesők, amely hátrányosan hat az össz-bűnözés minőségi és mennyiségi alakulására. Kifejezetten a bűncselekmény elkövetésének céljából érkeznek a helyszínre.

Tanulmányozzák a bűnüldöző szervek módszereit, megosztják a tapasztalataikat egymással az elkövetési módok, eszközök tekintetében. Új eszközöket fejlesztenek, ki a régiókat tökéletesítik. Jellemző rájuk a munkamegosztás.

Megélhetésüket hosszú távon bűncselekmények elkövetéséből szerzett jövedelemmel biztosítják. Ennek érdekében nem rendelkeznek bejelentett lakcímmel, vagy ha mégis, akkor az vagy fiktív, vagy azon évek óta nem élnek. Lakhatnak albérletben, amelyet rendszeresen változtatnak.

A sorozatban elkövetett bűncselekményekből származó jövedelem mellett paralel módon jellemző rájuk a nagyfokú költségek, annak ellenére, hogy legális jövedelemmel nem rendelkeznek. A bűncselekmények elkövetéséhez bérelt autót használnak.

A lazán szerveződött azonban egymással kapcsolatban álló csoportok között megfigyelhetőek a területelosztás szinergikus jegyei is. Ezen csoportok megegyezéseik szerint nem mennek egy alkalommal ugyanabba a városba bűncselekményeket megvalósítani.

A gyülekezési és találkozási pontok gyakorlati tapasztalataim szerint, a városok peremrészein található benzinkutak, bevásárló központi parkolók. Jellemzően ezen találkozások alkalmával megbeszélhető hogy az elkövetkező napokban ki hová megy pl. betörni, mik az elmúlt hét tapasztalatai, mire kell nagyobb odafigyelést tanúsítani a megvalósítás során stb. Ilyenkor már csak elvétve jellemző, hogy a szerepleosztásokban pl. hogy ki a figyelő stb. változtatás történik. A mobilhasználat lebukási kockázatát jól ismerik, ezért azt minimalizálják.

A konkrét elkövetések alkalmával otthon hagyják, vagy utaztatják készülékeiket rokonaik, ismerőseik közreműködésével. A fentiekben túl természetesen a hatóságok munkájában rejlő nehézségeket is kihasználják az elkövetők, ugyanis számukra tudva levő, hogy a hatóságok az elkövetőt általában a saját illetékességi területükön keresik, így ha nem igazoltatják az utazó

bűnözőket és nem hagynak hátra anyagi elváltozást, DNS-t, ujjnyomot stb. akkor lebukás veszélye rendkívül csekély.

Ha azonban mégis sikerül egy sorozat elkövetőt beazonosítani, kihallgatása alkalmával érzékelheti annak valóságát, hogy az egyes hatóságok között történő információáramlás minimális. Ezért a szomszédos városban általa elkövetett cselekményeivel nem kerül meggyanúsításra.

Az eddigieken túlmenően tekintsük át azokat a tényezőket, amely miatt az utazó bűnözés kedvelt a kvalifikált betörők körében:

Az előzőekben már szó volt róla, hogy az utazó bűnözés leginkább a vagyon elleni elkövetésekhez kapcsolódik. Az elmúlt években elfogott kvalifikált lakás és családi ház betörők mind utazó bűnözők voltak, akik bűnös tevékenységüket zavartalanul hosszú időn keresztül folytathatták úgy, hogy eközben betörések sorozatát követték el országszerte. Ez alapján is megállapítható, hogy a sorozat elkövetések és az utazó bűnözés egymással összekapcsolódik.

Az utazó bűnözők rendszerint már büntetett előélettel rendelkező személyek. Ennél fogva szabadulásukat követően, azonnal újra kezdik a bűnözést. Fontos szempont figyelembe venni azt is, hogy a szabadságvesztés büntetés ideje alatt új ismeretségekre tesznek szert, ezáltal új elkövetési módszerek birtokába is kerülhetnek. A módszereket tökéletesítik, a bűnelkövetés során kevés nyomot hagynak hátra.

Az utazó bűnözéshez természetesen szorosan kapcsolódik a járműhasználat, amellyel az elkövetők a lakóhelyük és az elkövetési hely között történő mozgást biztosítják. A korábbi évtizedekben a vonat volt a meghatározó közlekedési eszköz, azonban mára ezt felváltotta a személygépkocsi. Természetesen ezen kívül alkalmanként megjelenik más jármű, kerékpár, autóbusz vagy bármely más közlekedési eszköz is, azonban ezek igénybevétele, a kvalifikált betörők esetében nem jellemző. Az elkövetéshez használt autót többféle forrás felhasználásával szerzik be. Az egyik legalapvetőbb a saját személygépkocsi használata.

Ebben az esetben alapos fedőtörténettel rendelkeznek egy esetleges igazoltatás esetére. A másik gyakori járműhasználati mód a kölcsön kért autó.

Az újabban alkalmazott módszer viszont az autóbérlés, amely jelentősen megnehezíti a hatóságok munkáját a felderítés során. Két éve a BRFK III. kerületi Rendőrkapitányság bűnügyi állománya által elfogott elkövetői csoport, olyan bérautóval közlekedett, amelyekben volt GPS jeladó. Amikor az M3 bevezető szakaszán lévő benzinkútra értek, az előzetes operatív munka kapcsán az autóbérlő cégtől nyert információk alapján, már nyomon volt követhető a tevékenységük, az eredményes tettenérés megvalósíthatósága érdekében.

Az utazó bűnözők azáltal, hogy nagy távolságot tesznek meg a lakóhelyük és a bűncselekmény elkövetési helye között, hatékonyan képesek leplezni a tevékenységüket.

Az utazó bűnözők felderítésére használható alapvető módszerek:

Az egyik legfontosabb a nyomozó személyismerete. A nyomozóknak ismerniük szükséges az illetékességi területen élő azon személyeket, akik nem helyben követnek el bűncselekményeket. Ezen személyek elszámoltatásai alkalmával általában nem tudják kellően megindokolni, hogy milyen forrásból finanszírozzák a sok esetben látványos költséges életmódjukat. Mivel ismeretségi köreik túlérnek a megye határain, kapcsolatrendszerük feltérképezése során a saját illetékességi területünkön „dolgozó” utazóbűnözőkre bukkanhatunk. A nyomozói személyismeretet segítik a bűnügyi térképek, kapcsolatábrák, körözések, bűnelemzési módszerek felhasználásával folytatott felderítések. Szükséges és sok

esetben eredményes a belső rendőrségi internetes rendszer, a Holdudvar nevű oldal figyelemmel kísérése is, ahol a nyomozó hatóságok, az elkövetők módszerei és a rendelkezésre álló adatokból kilétükre vonatkozó információk közlésével egymástól segítséget kérhetnek, jelzéseket, konkrét információkat adhatnak és kaphatnak.

Az utazóbűnözők mivel nem helyben köveik el cselekményeiket ezért felderítésük során a lehetséges közlekedési eszközöket is ellenőrizni kell. Manapság gyorsan tehetünk meg nagy távolságokat személygépkocsival az autópályákon.

A nyomozások során több alkalommal rendszámfigyelő és felismerő rendszerek telepíthetők a városok bevezető útjaira. A rendszer rögzíti a rendszámokat, így az egyes elkövetések napján rögzített felvételek alapján, elemzéssel megállapítható az elkövetők által használt autó rendszáma.

Amennyiben ismerünk egy elkövetői kört és hozzájuk rendszámokat is tudunk kapcsolni, az Állami Autópálya Kezelő Zrt.-től megkeresés útján megtudhatjuk, hogy az egyes rendszámokhoz mikor és hol vásároltak autópálya matricát, illetve melyik felhajtón hagyták el az autópályát.⁸

Arra a tényre is figyelemmel kell lennünk, hogy a bűncselekményt elkövető személyek, a tett helyszínétől a lehető leghamarabb szeretnének minél távolabb kerülni. Ennek során eredményre vezethetnek a térfigyelő, ipari és közlekedési kamerák, valamint az esetleges trafipax és Véda felvételek.

Az utazó elkövetők utáni kutatás lehetséges helyei lehetnek a motelek és olcsóbb szállodák is. Van, hogy az elkövetésre tervezett időpont bármely oknál fogva (pl. közúti ellenőrzés, vagy a kiszemelt lakást még nem hagyták el a nyaralást tervező ingatlan tulajdonosok stb.) elhalasztásra kerül, ezért egy két nap várakozás látszik célszerűnek. Ebben az esetben előfordulhat, hogy megszállnak a városban.

Ellenőrizni szükséges továbbá a MÁV és távolsági buszpályaudvarokat, a szórakozóhelyeket, italárusító helyeket is.

A közrendvédelmi állomány bevonása esetén az utazó bűnözők kiszűrése céljából szervezhetőek közbiztonsági akciók vagy fokozott ellenőrzések.

A legnagyobb visszatartó erőt azonban a civil ruhás nyomozók által végzett bűnügyi portyák jelentik. Egy utazó bűnelkövetőt, ha a tervezett elkövetést megelőzően civil ruhások igazoltatnak kevésbé valószínű, hogy végre fogja hajtani a tervezett cselekményt.

Ha egy városról vagy egy kerületről bűnözői körökben elterjed, hogy ott bármikor civil ruhás nyomozókkal lehet összefutni, azt a közigazgatási egységet inkább el fogják kerülni. Az egyes közigazgatási területeken elkövetett betöréses lopások, trükkös lopások, autólopások jelentős része ezeknek a bűnözőknek a számlájára írható. Az ellenük való sikeres fellépés azonban folyamatos, szervezett munkát és nagyfokú odafigyelést igényel a bűnüldöző szervek részéről.⁹

4. Turistabűnözés

Számos országnak megvannak a maga helyi jellegzetes elkövetési módjai. A módszereket alkalmazó elkövetők sértetti körébe azok tartoznak, akik a legkisebb helyismerettel, esetleg nyelvtudással, stb. fokozottan válhatnak áldozattá. A helyváltogatás elkövetői kedveltségére

⁸ Az adatszolgáltatás csak azon pályaszakaszon esetén lehetséges, ahol az Állami Autópálya Kezelő Zrt. rendelkezik kamerával.

⁹ Dr. Bói László: Az utazó bűnözés és a sorozatbűncselekmények összefüggései. (Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.) 2015. 153. o.

okot adó körülmények között említettem a bevált módszer potenciális területre illeszthetőségét. Az utazó bűnözők nagy távolságokat is képesek megtenni a „bevált” módszerük alkalmazhatóságának sikere érdekében.

A teljesség igénye nélkül ismertetve párat, kedvelt elkövetési mód például a bevásárlóközpontok, autópályák parkolóiban a járművek kerekeinek kiszúrása, oly módon, hogy azok fokozottan váljanak légvesztetté. Az elkövetők ilyenkor követik a kiszemelt gépkocsit, amelynek vezetője a defekt okán félreállni kényszerül.

Amíg a trükkös páros egyik tagja felajánlja a segítségét, addig társa a gépkocsi takarásában a másik oldali ajtót, vagy csomagteret veszi célba értéktárgyak után kutatva.

Szintén gyakori nem csak idehaza, de a hazánkkal szomszédos országokban is, az árendőrök igazoltatása. A magukat civil ruhás rendőrnek kiadó személyek gyanútlan külföldieket szólítanak fel, hivatalos eljárást színlelve, iratok készpénz átadására azok ellenőrzése céljából. Majd következhet a fizetőeszköz egy részének vagy egyszerű ellopása, vagy annak hamis voltára történő hivatkozással történő lefoglalása. Más történettel, magánlakásból egyéb értékek is megszerezhetők.

Az ún „táskások” éttermek, szállodák stb. vendégeinek táskáit lopják el akár kabátjuk takarásában, vagy szomszédos asztalnál ülve úgy, hogy a sértetti közelséget és óvatlanságot használják ki. A leggyakrabban szék karfára akasztott felsőruházat takarásában lopnak ugyanilyen módon tartott ruházatból, táskából, el értékeket. A kivitelezés kiegészülhet a figyelmet elterelő társ tevékenységével is.

A túlszámlázás mint ahogyan Magyarországon, külföldön sem ismeretlen, amely klubbok, éttermek, taxik stb. vonatkozásában egyaránt előfordulhat. A csalás elkövetéséhez ez esetben egyéb bűncselekmények is társulhatnak, mint pl.: kényszerítés, személyi szabadság megsértése, stb., hogy csak a leggyakoribbakat említsük.

5. Az elkövetői kör behatárolása

A bűncselekmény tudomásra jutását követő minden nyomozási cselekmény már a kezdetektől azt a célt szolgálja, hogy az ismeretlen tettet felderítsük, illetve a cselekmény elkövetésének bizonyításához szükséges személyi és tárgyi bizonyítási eszközöket biztosítsuk.

A nyomozás kezdeti szakaszában gyakran csak tapogatózás folyik az elkövetők és alkalmazott módszereik, az elkövetés körülményeinek pontos behatárolhatósága érdekében.

Ez nem más, mint egyfajta megismerő tevékenység, amely során a nyomozó számos tudomására jutott adatot rendszerez, hogy azokból hasznos, a nyomozást sikerre vinni tudó következtetéseket vonhasson le.

A megismerés magában foglalja a megismerő hipotézisét, a megismerés hipotézisorientált módszertanát, annak folyamatos és célirányos fejlesztését, valamint a megismert (vagy megismerni vélt) dologról való véleményalkotás argumentációjának kontrollját is. A szubjektív megismerés végterméke, az ismeret tehát közös értéké válik.¹⁰

Egy tapasztalt nyomozó vagy nyomozócsoport az elkövetők által a helyszínen hátrahagyott elváltozások alapján lehetséges, hogy látókörbe tud hozni egy bizonyos elkövetői kört, hiszen az elkövetők a jól bevált módszereiken nem szívesen változtatnak. Ennek alapján és persze

¹⁰ Dr. Angyal Miklós: A kriminalisztikai megismerés, avagy a kriminalisztika megismerése. In: Fenyvesi Csaba, Herke Csongor (szerk.). Pécs, A munkát nem lehet eltitkolni Tiszteletkötet Tremmel Flórián professor emeritus 75. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 2016. 6. o.

amennyiben van ilyen adat, a sértettek és egyéb tanúk általi személyleírások, a beszerzett esetleges kamerafelvételek¹¹ alapján jó esetben az elkövetők köre szűkíthető.

A személyleírásokból és a kamra felvételekből gyakran csak sematikus képet kapunk az elkövetőkről. Általában a neme, életkora, hajviselete, öltözete az, amely ezen adatforrások segítségével megállapítható.

Az is előfordulhat, hogy a valódi elkövetőket nem látja a lakókörnyezet, hanem az elkövetők részére felderítést végző személyek folyamatos jelenlétét érzékelik. A terepszemle természetesen nem direkt módon szokott zajlani, hanem azt az elkövetők fedő történettel hajtják végre.¹² Az adatgyűjtés során az ilyen jellegű információkra is figyelemmel kell lenni. A személyek után történő kutatásban keletkezett adatok elemzése és értékelése szükséges.

Az elkövetők után történő kutatás egyik lehetséges módja a már említett Holdudvar nevű web oldal, ugyanis az elkövetői kör felderítése nem lehet sikeres, ha az egyes kapitányságok betörési nyomozói egymástól elszigetelten dolgoznak ugyanazon személyekre.

Kutatni lehet és kell az eltulajdonított tárgyak után is. A legális és illegális értékesítési helyek ellenőrzése szükségszerű, amely magában foglalja a zálogházak, régiségkereskedők, piacok internetes hirdetési oldalak, orgazdák vonalát is.

Figyelemmel kell lenni azonban arra a sajátosságra, ami az utazó bűnözőkre még inkább igaz, hogy a kvalifikált elkövetők az értékesítési vonalukat is rejtik, az eltulajdonított dolgok nem helyben értékesítettek.

Tárgyak felkutatásában az egyik legfontosabb teendő a körzések elrendelése, amelyet a gyári sorozatszámokkal rendelkezők esetében azonnal meg kell tenni.

Amennyiben az eltulajdonított dolgok között egyedi ékszerek vagy műtárgyak vannak, arról fényképet kell kérni a sértettől. Ha nem rendelkezik fényképpel, akkor elmondása alapján egy grafikussal, vagy magával a sértettel le kell rajzoltatni. Ezeket a rajzokat és fényképeket az előbb említett Holdudvar nevű web oldalon is közzé lehet tenni, de egy országos megkeresés mellékletként is fel lehet használni. A grafikát és a fényképeket egy sikeres felderítés esetén, házkutatás alkalmával is hasznosítani tudjuk. Ez esetben nem csak tudjuk, de látjuk is, hogy a kutatás során előkerült dolog azonos-e a fényképen vagy rajzon lévővel.

A nyomozás során a kezdeti tapogatózásból - a folyamatosan beérkező újabb és újabb adatok elemzése-értékelése, a tanúk kihallgatása, a hívásforgalmi adatok elemzése stb. útján eljutunk oda, hogy egy vagy több konkrét bűnelkövetői kört tudunk látókörbe hozni.

Ekkor már kapcsolódási pontokat kell keresni az egyes személyek és a cselekmény vagy cselekmények között. Ezzel kizárhatunk köröket, valamint megerősíthetjük a gyanúkat más elkövetői csoportokkal kapcsolatban.¹³ Az elkövetői csoport elemzése alapján képet alkothatunk a bűnözői csoportok tevékenységéről, egymáshoz és a bűncselekményekhez való kapcsolatukról. A nyomozás végső célja pedig az, hogy olyan konkrét bizonyítékot szerezzünk be, amely kétséget kizáróan bizonyítja az elkövetést, az ügyek és a személyek kapcsolatát.

---

¹¹ Megjegyzés: A lefoglalható kamerafelvételek nagy része rossz minőségű, az elkövetők nem vagy csak nehezen beazonosíthatóak. A személyismerettel rendelkező nyomozók a funkcionális ismervek alapján azonosíthatnak. Ennek több oka van. Egyrészt a közterületi kamerák sok helyen nem rögzítenek jó minőségű felvételeket, másrészt az elkövetők a kamerákat felderítik és kerülik.

¹² Különböző szolgáltatást – régiség felvásárlást, nyílászáró felújítást stb. – kínálnak. Így pontosan meg lehet határozni, hogy melyik házakban és lakásokban nem tartózkodnak otthon az ott lakók, ezáltal meghatározható az ideális elkövetés ideje.

¹³ Dr. Nyitrai Endre: Bűnelemzés a nyomozásban. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. 380 p. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2015. 142. o.

- Ilyen lehet, amikor az elkövető által a helyszínen hátrahagyott ujjnyom, DNS, vagy más biológiai nyom rögzíthető
- Az elkövetés helyén rögzített lábbeli lenyomatot képző cipő az elkövetőnél házkutatás során lefoglalható¹⁴
- Az elkövetés eszközének és a szemle során keletkezett nyomoknak a szakértői összehasonlító vizsgálata
- A gyanúsított lakásán megtalálásra és lefoglalásra kerülnek az eltulajdonított értékek, vagy annak egy része, illetve zálogjegyek, zálogfiók címek.

6. Befejezés

Tanulmányomban megkíséreltem összefoglalni azokat a nyomozási cselekményeket, amelyek segítségével sikeresen léphetünk fel az utazóbűnözőkkel szemben. Érzékelhetővé vált, hogy milyen fontos az elkövető személyének felderítése, amely sokszor nehéz és kimerítő feladat. Az ismeretlen elkövető felderítése érdekében cél, a bűncselekmény bizonyíthatósága.

Az utazó bűnözők az ország egész területén tevékenykednek. Az olyan nyomozások alkalmával, amelyekben mind a nyílt, mind a titkos nyomozati cselekmények vegyesen kerülnek alkalmazásra eredményesen vehető fel a harc ezen elkövetői formációkkal.

A bűnözés és a bűnüldözés párharcának egyik kiemelkedően fontos területe a sorozatban elkövetett bűncselekmények felismerése, és felderítése. A felderítési mutatók javítása, a kárérték csökkentés és a kármegettérülés növelése, támadó jellegű felderítést követel meg a bűnüldöző szervektől.

Bízom abban, hogy tanulmányommal sikerült rávilágítani az utazó bűnözők rejtett világára, a nyomozás adta lehetőségekre, hogy egy érdekes a gyakorlati területen is felhasználható munkát készíthettem.

Kapcsolódó jogszabályok, forrásjegyzék:

- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről.
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról.
- Dr. Dávid Gábor: Mozgóbűnözés. (BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség) 1969.
- Dr. Konczer István: A visszaeső bűnözők, az utazó bűnözés és a szervezett bűnözés kapcsolata. (Magyar Jog – 35. évfolyam) 1988.
- Hautzinger, Zoltán – Hegedüs, Judit – Klenner, Zoltán (2014): A migráció elmélete. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest. 2014.
- Dr. Bói László: Az utazó bűnözés és a sorozatbűncselekmények összefüggései. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán. (szerk.). Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport. 2015.

¹⁴ Természetesen szakértő kell, hogy kimondja, hogy a nyomot a lefoglalt cipő hozta létre. Súlyozott a bizonyító erő, ha a szagazonosítás is eredményre vezet.

- Dr. Nyitrai Endre: Bűnelemzés a nyomozásban. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. 380 p. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2015.
- Dr. Mátyás Szabolcs: A határon átnyúló magyar - román rendvédelmi együttműködések bűnözésföldrajzi kérdései. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007.
- Dr. Angyal Miklós: A kriminalisztikai megismerés, avagy a kriminalisztika megismerése. In: Fenyvesi Csaba, Herke Csongor (szerk.). Pécs, A munkát nem lehet eltitkolni Tiszteletkötet Tremmel Flórián professor emeritus 75. születésnapjára. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 2016.

**Dr. Christián László, Dr. Szabó Csaba - A magánbiztonság, az
önkormányzati rendészet és a polgárőrség szerepe a turizmus védelmében**

*Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Magánbiztonsági- és
Önkormányzati Rendészeti Tanszék
1121 Budapest, Farkasvölgyi út 12. szabo.csaba@uni-nke.hu*

Absztrakt

Jelen rövid tanulmány a magánbiztonsági piac szereplőinek, az önkormányzati rendészeti szervek és a polgárőrség feladatrendszerének egyes elemét vizsgálja a turizmus vonatkozásában. A tanulmányban bemutatásra kerülnek a magánbiztonsági, az egyes rendészeti tevékenységet ellátó szervek, különösen az önkormányzati rendészet, valamint a polgárőrség azon tevékenysége, amellyel nagymértékben hozzájárulnak magyar turizmus bővüléséhez, valamint a turisták biztonságérzetének javításához. Olyan szervezetekről, cégekről és szereplőkről beszélünk, amelyek a társadalom tagjai számára talán kevésbé látványos, de rendkívül hasznos tevékenységet végeznek. Ugyanakkor kutatásokkal és statisztikai adatokkal egyre inkább alátámasztható, hogy ezek a szereplők számottevő mértékben hozzájárulnak a közbiztonság és a közrend fenntartásához.

Komplementer rendészet

Amint azt egyes nemzetközi felmérések is igazolják, a magánbiztonsági szektor folyamatosan fejlődő speciális terület. Mind a jogalkotói szándék, mind a szakmában munkavállalóként résztvevő személyek magas száma –nagyságrendileg is mutatja, hogy a magánbiztonság megkerülhetetlen egyes állami és rendészeti feladatok hatékony végrehajtásához. Magyarországon jelenleg mintegy 3000 vállalkozást nagyságrendileg 80.000 főt felölelő magánbiztonsági piac, a mintegy 10.000 embert foglalkoztató önkormányzati rendészet szervek (ideértve a közterület felügyeltek), valamint az 56.000 polgárőr egyre aktívabban vesz részt a közrend, közbiztonság fenntartásában. Éppen ezért az említett szervezeteket hívhatjuk komplementer rendészeti szerveknek is, hiszen kiegészítik, segítik, támogatják az állami rendészet szereplőinek, különösen a rendőrség munkáját. A komplementer rendészet esetében az állam szervei a kulcsszereplők, azonban vannak olyan területek, ahol más szervezetek és jogi személyek is jelentős szerepet kapnak a rendészet kialakításához. A rendszerváltástól eltelt időszakban változó módon más és más kihívásokkal kellett szembenézni a rendészetben. Mára a biztonság merőben más, sokkal komplexebb jelentéstartalommal bír. Elmondhatjuk, hogy jelenleg egy olyan kockázati társadalomban élünk, amelyben az állam korlátozott befolyásoló képessége miatt, felülvizsgálatra szorul az állami erőszak monopólium dogmája is. Szükségessé vált az állami és a nem állami szereplőkre vonatkozó szabályozók felülvizsgálata. Ezt nevezzük felelősség megosztási stratégiának. Ebben az esetben az állam kivonul egyes területekben a biztonság garantálásából és csak közvetett szerepet kap. (pl.: felügyelet, ellenőrzés).

A már említett kockázati társadalomban nem várható el az állami erőszakszervezetektől, hogy egyedül szavatolják a biztonságot. Finszter Géza tézisének oszttjuk, hogy a biztonság létrehozása nem lehet egy ember, vagy egy erre rendelt szervezet produkciója. A fenyegetések hatásos elhárításához kollektív munkára van szükség. Megállapítása szerint a biztonság egy kooperációs termék, ennél fogva az önkormányzatok, a rendőrség, a biztonsági vállalkozások és a civil önvédelmi egyesületek együttesen jelentős szerepet kapnak a közbiztonsági modell kialakításában.[1]

A komplementer rendészet általunk legfontosabbnak tartott szereplői tehát az alábbi szervezetek:

- rendőrség,
- polgárőrség,
- önkormányzati rendészeti szervek,
- magánbiztonsági vállalkozások.

A hatékonyság fejlesztése, valamint a közrend és a közbiztonság erősítése érdekében elégethetetlen, hogy az alternatív, komplementer rendészet szereplői között szoros együttműködés alakuljon ki. Partneri viszony kialakítására kell törekedni. Kijelenthető, hogy a semleges egymás mellett élés, valamint a rivalizáláson túl kell lépni, annak érdekében, hogy sikerüljön közösen elérni a kitűzött célokat és hatékonyan megoldani a szükséges feladatokat.

A magánbiztonság

Először röviden vizsgáljuk meg, hogy ilyen jelentéstartalommal bír Magyarországon a magánbiztonság fogalma? Magyarországon mindenkinek joga van személyének és javainak biztonságához, ennek következetes teljesülését azonban az állam, mint a biztonság elsődleges „szolgáltatója” nem tudja minden állampolgára számára maradéktalanul biztosítani. A magánbiztonság közjogi alapjait azon alkotmányos keretek között deklarált jogosultságok és kötelezettségek alkotják, amelyek lehetővé teszik a jogalanyoknak, mint magántulajdonosoknak az alternatív védelmi lehetőségek igénybevételét. [2]

A közrend, közbiztonság fenntartása alapvetően a rendőrség feladata, amely rendvédelmi szerv azonban önmagában nem rendelkezik a biztonságot veszélyeztető valamennyi jogsértés megakadályozásához szükséges erővel és eszközzel. A civil szféra, a jogalkotótól kapott felhatalmazás keretei között, maga is igyekszik közreműködni a biztonság megteremtésében, a közbiztonság javításában, az állampolgárok biztonságának garantálásában. A jogalkotó szabályozza, az állam felügyeli és ellenőrzi, ilyenformán az állam elfogadja ezeket a közbiztonságot erősítő tevékenységeket és szervezeteket. Egyre inkább elfogadott a közgondolkodásban is, hogy a rendészeti feladatok egy részét át kell engedni a civil és önkormányzati szereplőknek, nem csorbítva a rendőrség jogosítványait, ezáltal hatékonyan kiegészítve annak szerteágazó tevékenységét.

A 38.000 fő magánbiztonsági szereplőt tömörítő Advancing Security Worldwide (ASIS) értékelő, elemző tanulmánykötetet adott ki 2013 augusztusában az Egyesült Államok magánbiztonságának elmúlt évtizedben tapasztalt elképesztő fejlődéséről és a szakma

jövőjéről. [3] Az átfogó tanulmány alapja egy kiterjedt kutatás végeztek, amelyet 400 érintett szereplő bevonásával, mélyinterjú módszerrel készítettek el 2012 végén. A könyv főbb megállapításai az alábbiak voltak.

Aktuálisan a magánbiztonság 350 milliárd dolláros piac az USA-ban. Ebből 282 Mrd \$ (80%) magánszektor, 69 Mrd \$ (20%) állami megrendelés. Nem IT-hoz kapcsolódó üzletágak: 202 Mrd \$, prognosztizált növekedési ütem 5.5 %; IT biztonsági szolgáltatások 80 Mrd. \$, prognosztizált növekedési ütem: 9%. A leglátványosabb előretörés a szakmán belül azonban a magánnyomozás területén várható, a kutatás szerzői szerint, ugyanis 2020-ig 21% emelkedés prognosztizálható. A megkérdezettek majd fele nyilatkozott úgy, hogy a képzési, továbbképzési ráfordításuk várhatóan emelkednek az elkövetkező években, mintegy 10-12%-val. A magánbiztonság növekedési üteme jócskán túlmutat az egyéb iparágak fejlődési tendenciáin. (Lásd 9/11 hatása, terrorfenyegetettség és egyéb kockázatok, veszélyek hatása). A magánbiztonság és a rendészeti kapcsolódási pontok jórészt abból fakadnak, hogy az állomány egy jelentős részének van rendészeti, katonai múltja és tapasztalata. (Lásd Magyarország). Az igény a magánbiztonság iránt folyamatosan növekszik, ezzel összefüggésben a piac érhető módon nő, az éves növekedés 7 Mrd. \$. (Security Expert Witness 2010.).

Az USA-ban bevett gyakorlata van (Washington, Tennessee) arra vonatkozóan, hogy a rendőrök, a rendőrfőnök által engedélyezett időtartamban vállalhatnak másodállás magánbiztonsági cégeknél. Szintén kialakult gyakorlata van annak is, hogy helyi önkormányzatok magánbiztonsági cégeket vesznek igénybe helyi rendészeti feladatok ellátásához. (Nalla and Crichlow). Példának okáért megemlíthetőek a nagy sportesemények, turisztikai látványosságok vagy éppen olyan sajnálatos természeti katasztrófák, ahol 20.000 fő magánbiztonsági szakember közreműködésével biztosították a 2004-es Katrina Hurrikán alkalmával New Orleans városát.[4]

A magánbiztonsági szektorban tevékenykedő személy- és vagyonvédelmi cégek és az általuk foglalkoztatott személyek elsősorban első sorban tehát a nagy nyilvánosság számára megnyitott területek, zsúfolt helyek, sport és egyéb rendezvények, turisztikai attrakciók, valamint a kulturális értékek és a világörökség részét képező helyszínek biztosításában vállalnak kiemelkedő szerepet.

Mindezek mellett olyan a hazai turizmus számára olyan kiemelkedően fontos épületek és területek védelmében, biztosításában is részt vesznek, mint pl. a műemlékek, múzeumok, kiállítóhelyek, kulturális rendezvények, turisztikai látványosságok, fesztiválok. Az elektronikus biztonságtechnika a magánbiztonsági piac egyik legdinamikusabban fejlődő ágazata. Ezek a biztonságtechnikai rendszerek, mint például behatolást jelző rendszerek, kültéri és kerítésvédelmi rendszerek, videó megfigyelő rendszerek, beléptető és parkoló rendszerek, csomagvizsgáló és átvilágító rendszerek, tűzjelző rendszerek, képesek hatékonyan kiegészíteni az élőerős védelmet a turisztikailag kiemelten fontos épületekben, valamint egyes fontos rendezvényeken. Gondoljunk csak arra, hogy a meglévő látványosságaink mellett Magyarország az utóbbi két évtizedben Európa szerte nagyon kedvelt „fesztivál ország”, Budapest pedig az egyik leglátogatottabb „gasztronómiai és szórakozó főváros” lett, turisták milliói látogatnak hozzánk. Egy-egy nagy fesztivál, egy komoly sportesemény vagy a zsúfolt belvárosi szórakozóhelyek biztosításában a meghatározó feladat a magánbiztonság szereplőire hárul. Ezen szereplők is tisztában vannak vele a jogalkotóval egyetemben, hogy a

magánbiztonsági szakmának még számos pótolnivalója van a szakmaiság és a törvényesség prioritássá válása érdekében.

Az önkormányzati rendészeti szervek

Az önkormányzati rendészeti szervek az egyes önkormányzatok irányítása alá tartozó közigazgatási szervezeti egységek, amelyek jellemzően nagyobb településekhez kapcsolódnak. Tevékenységük jellegében, feladatrendszerében és struktúrájuk alapján az adott település (főváros, kerület) közrendjének, közbiztonságának és köztisztaságának megteremtéséhez járulnak hozzá. Az önkormányzati rendészeti szervek egy olyan úrt képesek hatékonyan betölteni, amely a mindennapokban felmerülő (elsősorban a közterület rendjét, biztonságát, zavartalan rendeltetésszerű használatát érintő) lakossági igények és az állami rendvédelem által végrehajtott beavatkozások között keletkezik. Azokon a településeken ahol önkormányzati rendészeti szervek felállításra kerültek az önkormányzatok által, ott a számos rendészeti feladat mellett kiemelt prioritás az ilyen rendészetek működése során a turisták biztonságérzetének javítása, a turisztikai szempontból jelentős helyszínek biztosítása. A közterületi jelenlét fokozásával a közrend, a közbiztonság és a köztisztaság megőrzésének egyik legfontosabb szereplőjévé váltak az önkormányzati rendészeti szervek. [5]

Az önkormányzati rendészet az önkormányzat által létrehozott és fenntartott szervezet, korlátozott felhatalmazással kényszer alkalmazására, a rendőrségénél jóval szűkebb jogosítványokkal, főbb feladatai: részvétel a helyi közrend, közbiztonság fenntartásában, a bűnmegelőzésben történő aktív közreműködés a helyi közösségek igényeinek figyelembe vételével, az önkormányzati vagyon megóvása, illetve a településen élők szubjektív biztonságérzetének javítása. Előbbi a közterület-felügyeletről szóló önálló törvényből (1999. évi LXVIII. törvény a közterület-felügyeletről) nyeri a felhatalmazást, míg az utóbbi szerv alapításának jogszabályi alapja az Mötv. (2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól) 17.§ (1) bekezdése, amely kimondja, hogy a helyi közbiztonság, az önkormányzati vagyon és egyéb értékek védelme érdekében kényszerítő eszköz alkalmazására jogosult szervezet létrehozásával gondoskodhat.

Az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységét, ide értve az önkormányzati rendészetben tevékenykedő személyeket is, a 2012. évi CXX. törvény elfogadásával szabályozta a jogalkotó. Az egyes rendészeti feladatokat ellátókat jelenleg 10.000 főre becsüljük, azonban pontos adatokkal nem rendelkezünk. Amikor önkormányzati rendészetről beszélünk, akkor abban az esetben az önkormányzat a település közbiztonságának biztosításában történő közreműködéséről beszélhetünk, ahol a saját erőforrásaik felhasználásával gondoskodik a közrend és a közbiztonság megteremtéséről. Gyakran felmerülő kérdés, hogy lehet-e az önkormányzati rendészet a rendőrség alternatívája? A válasz egyértelmű és határozott nem, azonban a kettő kiválóan összefér, sőt erősíthetik egymást. A rendőrség elsősorban a kriminális jellegű jogsértések esetén intézkedik, ezzel szemben az önkormányzati rendészet inkább az önkormányzati feladatellátást akadályozó, zavaró jogsértések megelőzésére és felszámolására irányul, mint például a közterület jogszerű használata, a zöld területek védelme, hulladék lerakás. [6]

Az önkormányzati rendészeti szervek tagjai törvényi felhatalmazás alapján, kényszerítő eszköz alkalmazására jogosult személyek. Tevékenységük elsődlegesen a közrend és a közbiztonság fenntartása, valamint a jogsértések megelőzése és megakadályozása. Ezt a feladatot elsősorban jelenlétükkel, valamint a jog által rájuk ruházott jogosultságokkal teljesítik, amelynek a turizmus szempontjából kiemelt jelentőségű helyszínein komoly szerepe van. Számos feladatuk mellett, kiemelt prioritást élvez az önkormányzat területére érkező, vagy átutazó személyek, turisták útbaigazítása, tájékoztatása kiemelten az adott terület közbiztonsági sajátosságainak és jellegének bemutatása.

A polgárőrség

A polgárőrség Magyarország legnagyobb társadalmi bűnmegelőzési szervezete, a Kormány stratégiai partnereként, a Rendőrség pedig első számú szövetségeseként számít a polgárőrségre. Az 56.000 polgárőr és a 2000 helyi polgárőr egyesület célja az ország közrendjének és közbiztonságának fenntartásának segítése, támogatása, a társadalmi bűnmegelőzésben való lakossági részvétel, illetve az önkormányzatok, a lakosság közötti bizalom erősítése. A polgárőrség országos és helyi szintű kezdeményezésekkel és programokkal aktív szerepet vállal a városok, mint kiemelt turisztikai célpontok és az egyéb idegenforgalmi „csomópontok” biztosításában. A polgárőrség kiemelt feladatnak tekinti a turistákat érő vagy elleni bűncselekmények megelőzését, ezért fokozottan jelen vannak a szórakozóhelyek és látványosságok környékén, strandokon, rendezvényeken, ahol jelenlétükkel erősítik a biztonság megteremtését és tájékoztatókkal, szórólappal hívják fel a látogatók figyelmét a rájuk leselkedő veszélyekre.

A polgárőrség számos a turistákat segítő és támogató programot és akciót hívott életre az elmúlt években. A „Legyen a Balaton Európa legbiztonságosabb tava” című program keretében a rendőrség és a polgárőrség közös szolgálatok ellátásokat hajtanak végre a Balaton különböző területein, hozzájárulva a balatoni régió közbiztonságához. [7]

Egy másik program keretében a Balatonkeresztúr-Balatonmárfiafürdő Polgárőr Egyesülete külön akciót tervezett ki a 2014-es idegenforgalmi szezonra. Elsődleges célként az üdülővendégekre leselkedő bűncselekmények megakadályozását foglalmazták meg. A program keretében a bűnmegelőzésben már jól bevált módokon hívták fel a turisták figyelmét az esetleges veszélyforrásokra. [8]

Az Országos Polgárőr Szövetség 2015-ben kampányt szervezett „Polgárőrök kétkeréken az idegenforgalom biztonságáért” címmel. A program célja, felhívni a figyelmet az idegenforgalmi szezonra, kiemelten a Velencei tó-hoz látogató turisták és üdülővendégek biztonságára. [9]

A bemutatott országos és helyi szervezésű akciótervekből láthatjuk, hogy az Országos Polgárőrség Szövetség és a helyi egyesületek nagy hangsúlyt fektetnek a turisztikai szezonra biztonságára, felkészülnek annak végrehajtására. A turisztikai felkészülés keretében azoknak a tárgyi, szervezeti, társadalmi körülményeknek az összességét értjük, amely során a turisták adott helyen való tartózkodásának zavartalanságáért és kulturális biztosításáért a rendelkezésre álló erővel és eszközökkel kerül biztosításra. Ennek a fogalom meghatározásnak a legfontosabb eleme a szervezettség és a közös végrehajtás, amely a polgárőr egyesületek működésének egyik fontos sarok köve. A polgárőr szervezetek - az együttműködő szervezetekkel összehangoltan - megkülönböztetett figyelemmel kísérik a működési területüket

jellemző idegenforgalmi hatásokat. A polgárőr szervezetek segítik a turisztikai rendezvények lebonyolítását, amelyek során figyelembe veszik a rendőrség szakmai ajánlásait, valamint a települési önkormányzatok igényeit is. Ennél fogva a polgárőr szervezetek részéről alapvető célkitűzéseként fogalmazódik meg a turisztikai idény komplex kezelése a turistaforgalom által érintett területeken, - *kiemelten a közterületeken, a tömegközlekedési eszközökön, a közutakon, a sportolásra és fürdőzésre alkalmas szabad vizeken, a gyermek- és ifjúsági táborok környékén* - ahol a közbiztonsági viszonyok megteremtésére nyílik lehetőség. [10] Ezt a komplex közbiztonsági feladatot elsősorban az együttműködő szervekkel közösen végrehajtott tervezéssel és végrehajtással, fokozott tájékoztató szolgáltatásokkal, idegen nyelvet beszélő polgárőrök szolgálatba állításával, a frekvenciált helyekre összehangolt figyelőszolgálatok szervezésével, valamint a turisztikailag fontos és kiemelt rendezvények biztosításával lehet eredményesen végrehajtani.

Következtetések, javaslatok

A turizmus és az idegenforgalom biztonsága meghatározó jelentőségű prioritássá vált napjainkra, társadalmi és gazdasági igényként egyszerre jelentkezik. Ezen fokozott elvárások megfogalmazódásához nagymértékben hozzájárultak azon külföldi támadások és terrorcselekmények, amelyek kifejezetten turisták ellen irányultak, illetve amelyek elkövetése során nem közvetlenül a turisták voltak célpontok, de számos véltlen áldozat került ki közülük. [11] A korábban ritkán tapasztalható terrorcselekmények száma jelentős mértékben megsokszorozódott. Ez által egy teljesen új helyzet jelentkezett a biztonság területén, amely más megközelítést igényelt mind az állami, mind a civil szférában tevékenykedő szakemberek részéről. A magánbiztonsági piac szereplőinek egyre nagyobb szerep jut a biztonság megteremtése érdekében, viszont a felelősség mértéke is arányaiban növekszik.

Nagyon fontos szempont, hogy a turista már az úticél kiválasztása előtt megfelelő információk birtokában kellő biztonságérzettel rendelkezzen a kiválasztott desztinációt illetően. Ehhez fel kell használni a meglévő és új kommunikációs csatornákat, innovatív megoldásokat, mert számos tudatos utazó elsők között ellenőrzi a közbiztonsággal kapcsolatos visszajelzéseket. A másik lényeges szempont, hogy az utazó azokat a helyeket preferálja, ahol a legkisebb mértékben kell számolnia terrortámadással, vagy élet- és vagyoni elleni bűncselekményekkel. Amennyiben az adott ország, vagy város nem rendelkezik hatékony bűnmegelőzési stratégiával, vagy nem működik hatékonyan a rendészeti rendszere, akkor sem a lakosság, sem az oda látogató nem érzi magát biztonságban, nem rendelkezik megfelelő biztonságérzettel.

A rendőrség, az önkormányzati rendészeti szervek, a polgárőrség, valamint a magánbiztonsági cégek közösen, érdemi összefogás eredményeként képesek lehetnek arra, hogy nagy mértékben hozzájáruljanak a turizmus védelméhez. Talán a szereplők is érzik, hogy ehhez nagyon fontos megismerni és teljesíteni az utazók igényeit, elvárásait, másrészt élni az együttműködésben rejlő, eddig ki nem használt lehetőségekkel.

Irodalomjegyzék

- [1] Finszter, Géza: *Közbiztonság és jogállam*. (2009) In: Jog, Állam, Politika. Jog- és politikatudományi folyóirat. 3. szám. 176.
- [2] Christián László: *Dogmatikai alapok, alapfogalmak* In: A magánbiztonság elméleti alapjai Szerk: Christián László, NKE RTK, Budapest, 2014. 19.
- [3] Groundbreaking Study Finds U.S. Security Industry to be \$350 Billion Market. In: The United States Security Industry. Alexandria, 2013.
- [4] United States Security Industry: Size and Scope, Insights, Trends, and Data, Alexandria, 2013. Advancing Security Worldwide. Releases/2013/Pages/Groundbreaking-Study-Finds-U.S.-Security-Industry-to-be-\$350-Billion-Market.aspx.
<https://www.asisonline.org/News/Press-Room/Press> (letöltés ideje: 2016.05.02.)
- [5] Christián László: *Az önkormányzati rendészet korlátai*. In: Kriminológiai közlemények. 75. szám, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2015. 158.
- [6] Mahesh K. Nalla, Cedrick G. Heraux: (2003) *Assessing goals and functions of private police*. Journal of Criminal Justice, 31. 237-247.
- [7] Legyen a Balaton Európa legbiztonságosabb tava. <http://www.opsz.hu/hirek/legyen-a-balaton-europa-legbiztonsagosabb-tava> (letöltés ideje: 2016.05.19.)
- [8] Külön akciótervet dolgoztak ki a polgárőrök a turizmus védelmében. <http://www.opsz.hu/hirek/kulon-akciotervet-dolgoztak-ki> (letöltés ideje: 2016.05.19.)
- [9] Polgárőrök két keréken az idegenforgalom biztonságáért. <http://www.opsz.hu/esemenynaptar/polgarorok-ketkereken-az-idegenforgalom-biztonsagaert> (letöltés ideje: 2016.05.19.)
- [10] Zámbó Péter: *Képességek és lehetőségek*. Polgárőrök a Balaton közbiztonságáért. In: Siófok, 2013.06.14. Konferencia előadás.
- [11] Bujdosó, Z.-Györki, M.: (2011) *A biztonság szerepe a turizmusfejlesztésben*. In: Acta Carolus Robertus. 1. évf. 2. szám. 49.

Dr. Hegyaljai Mátyás - Nemzetközi rendvédelmi lehetőségek az idegenforgalomban megjelenő szexuális kizsákmányolás ellen

*Belügyminisztérium Európai Unió és nemzetközi helyettes államtitkára
1051 Budapest, József Attila utca 2-4., matyas.hegyaljai@bm.gov.hu*

Absztrakt

A modern ember kedveli az utazást akár egyénileg, akár szervezeten, azt azonban szereti minél nagyobb biztonságban megtenni. Az emberek általában szeretik a biztonságot, szeretnek biztonságban élni, utazni és pihenni, ennek következtében nem kell különösen bizonygatni azt, hogy azokon a helyeken, ahol az emberek biztonságérzete csökken, ott visszaesik a turizmus is, így ennek már gazdasági vetületei is vannak. A két terület kapcsolatát nagyon sok aspektusból lehet vizsgálni. Megnézhetjük a turisták sérelmére elkövetett bűncselekmények, a turisták által elkövetett bűncselekmények tekintetében, de szemlélhetjük a bűnözés vagy a terrorizmus hatását a turizmusra. Meg lehet közelíteni nemzeti vagy nemzetközi összehasonlításban is, azonban ennek egy részével a nemzetközi kapcsolattartás során nem igazán foglalkoznak a bűnüldöző szervek, azonban van egy olyan jelenség, amely egyre nagyobb figyelmet kap, ez pedig a „szexturizmus” kérdésköre.

---

1. Háttér

Bármely formáját is nézzük, a turizmus lényege az állandó környezetből való kiszakadás, a rövidebb vagy hosszabb távú helyváltoztatás. Ez történhet szabadidőben vagy munkaidőben egyaránt [1]. A turizmus területén belül van egy olyan jelenség, amely egyre nagyobb figyelmet kap, ez pedig a „szexturizmus” kérdésköre. Ennek egyik szelete az, amikor a „turisták” kifejezeten olyan országokat választanak célpontként, ahol fiatal vagy gyermekkorú¹⁵ személyekkel tudnak szexuális kapcsolatot létesíteni. A „szexturizmus” helyett pontosabb a „gyermek szexuális kizsákmányolása az utazás és a turizmus kontextusában”. Ez a terminológia az utazás, a turizmus vagy mindkettő összefüggésébe helyezi a gyermekek szexuális kizsákmányolását. A cselekményt elkövetheti akár belföldi, akár külföldi turista, más utazók vagy hosszú távon ott tartózkodók is. Korábban úgy határozták ezt meg, hogy „olyan személyek, akik azért utaznak egyik országból a másikba, hogy pénzért gyermekekkel kövessenek el szexuális cselekményeket” [2]. A fejlett nyugati országokban ez a bűncselekmény nem jelentkezik nagy volumenben, hiszen a társadalmi morál, a fejlett és szigorú jogrendszer, valamint a bűnüldöző szervek fellépése sokakat visszatart az ilyen jellegű cselekmények elkövetésétől, így olyan régiók felé próbálnak kitekinteni, ahol ez másképp van. A fejlődő országokban vannak olyan kedvelt célországok, ahol a szegénység, a nem megfelelő

---

¹⁵ A gyermekkor meghatározása az egyes országok esetében eltérő, azonban abűnüldözés szempontjából általában a 18 éves életkort vesszük alapul. Az Európai Parlament és a Tanács a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, büntetőeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló Irányelve 3. cikk (13) alapján gyermek bármely 18 évesnél fiatalabb személy.

iskolázottság, a korrupció, a fejletlen jogrendszer (bár egyre kevesebb, de van, ahol nem is büntetendő az ilyen jellegű cselekmény) táptalajt nyújt annak, hogy a turizmus is a szex üzletágra épüljön. Következésképp a fellépés sem túlságosan hatékony, így nem meglepő, hogy ezeken a helyeken sokkal nagyobb számban válnak a gyermekek áldozattá, mint ahogy azt itt sejtethetnénk.

Fentiekre tekintettel úgy gondolom, hogy minden lehetőséget fel kell használni, hogy felhívjuk a társadalom, az állampolgárok, a fiatalok, a szülők és az utaztatásban dolgozók figyelmét erre a veszélyre. Jellemző, hogy a szolgáltatás elősegítői, akik egyben a bűncselekmény elkövetői is, általában a szervezett bűnözői körökből kerülnek ki, azonban ne felejtjük el, hogy ebben az esetben a szolgáltatást igénybe vevők is bűnözők, emellett nem csak az elkövetői oldalra, hanem az áldozatokra is kiemelt figyelmet kell fordítani. Bár a köztudatban Ázsia számít kedvenc desztinációnak, azonban ezen túl Közép-Amerika, Dél-Amerika, Afrika és Kelet-Európa számos országát sújtja ez a probléma. Egy szegény országban az idegenforgalom fejlődése szinte óhatatlanul a gyermekprostitúció terjedéséhez vezet. A kizsákmányolók, a kerítők és a velük kereskedő bűnhálózatok erőszakkal (megverik, elrabolják, eladják, megerőszakolják) vagy más módon (becsapják, bedrogozzák, leitatják) szereznek irányítást a gyermekek felett, akik így áldozattá válnak, miközben különböző betegségek is ki vannak téve (veszélyeztetett csoportot jelentenek pl. a HIV-fertőzés tekintetében is). A lányok gyakran esnek teherbe és több abortuszon is átesnek. A szexuális erőszakot elszenvedett gyermekek jelentős része arról beszél, hogy szégyenérzetük, büntudatuk és önbizalomhiányuk van, megbélyegzik őket vagy attól szenvednek, hogy pont olyan csapta be őket, akiben korábban megbíztak. Nem ritka az sem, hogy alkohol vagy kábítószerfüggővé válnak vagy öngyilkosságot kísérelnek meg.

Mivel a bűncselekmény szinte minden esetben nemzetközi szálhoz kapcsolódik, ezért érdemes megnézni, hogy rendvédelmi oldalról mely szervezetek, európai intézmények - kiemelten az Europol és az Interpol - vesznek részt a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni fellépésben és milyen együttműködést kínálnak a rendőri szerveknek. Az Europol esetében nézzük meg a Twins fókuszpontot, az Interpol esetében pedig az International Child Sexual Exploitation (ICSE) adatbázist, továbbá mindkét szervezet esetében egy-egy fontos projektet.

2. Europol

Az Europolit létrehozó egyezményt 1995. július 26-án írták alá Brüsszelben, 1998. október 1-jén lépett életbe, majd a szervezet 1999. július 1-jén kezdte meg működését. A 2009. április 6-án elfogadott 2009/371/IB Határozattal vált az Európai Unió ügynökségévé. Az Europol hatásköre a szervezett bűnözésre, a terrorizmusra és a súlyos bűncselekményeknek a mellékletben meghatározott, két vagy több tagállamot érintő egyéb formáira terjed ki úgy, hogy a bűncselekmények kiterjedése, jelentősége és következményei a tagállamok közös fellépését teszik szükségessé [3]. Feladatai közé tartozik:

a) az információk és bűnüldözési operatív információk összegyűjtése, tárolása, feldolgozása, elemzése és cseréje;

b) a tagállamok illetékes hatóságainak haladéktalan értesítése az őket érintő információkról és a bűncselekmények között feltárt bármilyen összefüggésekről a 8. cikkben említett nemzeti egységek útján;

c) a tagállamokban folyó nyomozás segítése különösen minden jelentőséggel bíró információt továbbításával a nemzeti egységeknek;

d) meghatározott esetekben az érintett tagállamok illetékes hatóságainak felkérése nyomozások kezdeményezésére, lefolytatására vagy koordinálására, valamint javaslatétel közös nyomozócsoportok létrehozására;

e) bűnüldözési operatív információk és elemzési támogatás nyújtása a tagállamoknak nagyszabású nemzetközi eseményekkel kapcsolatban;

f) fenyegetésértékelések, stratégiai elemzések és a célkitűzéséhez kapcsolódó általános helyzetjelentések készítése, beleértve a szervezett bűnözés általi fenyegetés értékelését [4]. Hatáskörrel rendelkezik az emberkereskedelem bűncselekmény tekintetében, amelyet így határoz meg: emberek toborzása, szállítása, elhurcolása, rejtegetése vagy átvétele fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, vagy elrablással, csalással, félrevezetéssel, hatalommal vagy kiszolgáltatott helyzettel való visszaéléssel, fizetség vagy juttatás nyújtásával vagy elfogadásával más személy feletti felügyeletet gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében, kizsákmányolás céljából. A kizsákmányolás körébe legalább az alábbiak tartoznak: mások prostitúciós kizsákmányolása vagy a szexuális kizsákmányolás egyéb formái, a gyermekpornográfiai anyagok előállítása, értékesítése és terjesztése, a kényszermunka vagy kényszerszolgáltatás, rabszolgaság vagy ahhoz hasonló gyakorlat, a szolgaság vagy a szervek kivétele [5].

a. TWINS fókuszpont

A gyermekek elleni szexuális kizsákmányolás és az azzal összefüggő bűncselekményekkel foglalkozik a TWINS fókuszpont, amelyet 2001-ben nyitottak meg, akkor még AWF elemző fiájként (19 ország 36 partnere vesz részt), azonban ma már az EC3 (European Cybercrime Center) keretében működik, hiszen ennek a bűncselekménynek az egyik fontos felderítési területe az Internet. Tevékenysége körébe tartoznak speciálisan azok az elkövetők, akik azért utaznak a fejlődő országokba, hogy az ottani rendszer hiányosságait kihasználva gyermekkorúak sérelmére szexuális bűncselekményeket kövessenek. Az Europol tagállamok által beadott információk gyűjtésén és elemzésén keresztül támogatja az egyes országok felderítő szerveit, a nyomozásokat, az elkövetők beazonosítását, az elkövetői hálózatokat, a bűnöző körök kapcsolattartási módszereit. A munka során operatív elemzéseket készítenek a már meglévő adatok keresztellenőrzésével és megpróbálnak kapcsolatot találni más esetekkel. Minden olyan információ továbbítható, amely ezen a területen releváns, így többek között az online szolgáltatások adatai, képek, videók, közösségi oldalak, webkamerás anyagok, streaming oldalak. A fókuszpontnak egyik fontos eleme a bűnözők elleni fellépés és a bűnszervezetek felszámolása, a másik pedig az áldozatok védelme, beazonosítása. Nem lehet kérdés, hogy ez a tevékenység is nagyon fontos, hiszen a gyermekkorú áldozatok sokszor még azt sem tudják, hogy bűncselekmény áldozataivá váltak, vagy válhatnak, akár többszörösen is. Először, amikor elkövetik ellenük a bűncselekményt, másodsor akkor, amikor azt valamilyen eszközre rögzítik, harmadszor pedig akkor, amikor az elkövetők ezeket a felvételeket egymás között megosztják vagy közzéteszik az Interneten. Mivel ennek a bűncselekménynek a felderítése csak nemzeti szinten lehetetlen, így az Europol létrehozott egy Áldozat Azonosítási Munkacsoportot is. Az Europol rendszereibe bevitt adatok szerint 2010-ben az emberkereskedelem azonosított áldozatai főként a következő térségből érkeztek: a délkelet bűnözési gócpont, az észak-keleti bűnözési gócpont, Nyugat-Afrika és Ázsia. Az Europol által felvázolt jelenlegi tendenciák. A gyermekek elleni szexuális bűncselekményeket elkövetők egyre bonyolultabb eszközöket használnak névtelenségük védelme érdekében. A bűnözők

olyan rejtett csatornákra összpontosítanak, ahol csak a „kiválasztottaknak” biztosítanak hozzáférést. Ez a kiválasztás a megosztott, szexuális kizsákmányolást ábrázoló képek mennyiségén és jellegén alapul. Más jelenségek jelentek meg, például a számítógépes szexturizmus, ahol a gyermekek kizsákmányolása a webkamera előtt történik a megkeresés és a fizetés beérkezését követően [6]. A „webkamerás gyermek szexturizmus” elnevezést kerülni kell. A „webkamerás gyermek szexuális bántalmazása” használata megfelelő, tekintettel arra, hogy itt egy speciális technológiai eszközről van szó és a „élő online szexuális gyermek bántalmazás” fogalom szélesebb és sokkal megfelelőbb [7].

Az Európai Parlament ez év tavaszán közzétett jelentése is foglalkozik a Twins fókuszpont szerepével, amikor felhívja a Bizottságot, hogy értékelje a tagállamok és az Europol között az emberkereskedelem elleni küzdelem keretében folytatott együttműködés hatékonyságát. Hangsúlyozza a módszeres adatcsere fontosságát, valamint azt, hogy valamennyi tagállam szolgáltatson adatokat az e célra használt európai adatbázisok, többek közt az Europol Phoenix fókuszpont és Twins fókuszpont elnevezésű adatbázisai számára; hangsúlyozza, hogy a határőrségek és parti őrségek számára elérhetővé kell tenni az Europol adatbankjait [8].

b. HAVEN¹⁶ projekt

Az Europol 2010 novemberében indította el a projektjét, amelyben azokat a szexuális bűnözőket próbálták beazonosítani, akik kifejezetten a „szexturizmus” céljával utaztak el távol-keleti országokba. Ez emellett figyelemfelkeltésként is szolgált az európai állampolgároknak, hogy nem érdemes szegény, távoli országokba elutazni, ilyen jellegű bűncselekményeket elkövetni, mert a nemzetközi összefogás segít felderíteni az elkövetőket, ami magában foglalja majd az Európai bűnüldöző hatóságok által végzett nemzetközi műveletek koordinálását is. Hosszútávon megelőző intézkedéseket kell majd bevezetni, például állandó értesítéseket és figyelmeztető rendszereket annak érdekében, hogy felderítsék a gyermekek ellen elkövetett szexuális bűncselekményeket elkövető személyek kilétét, korlátozzák illegális tevékenységeiket, és védelmezzék a gyermekeket [9]. A művelet során azokat az országokat figyelték, ahová a pedofil elkövetők előszeretettel járnak. 2011. március 16-án egyszerre tartottak akciót az amszterdami, a frankfurti és a stockholmi reptereken, melynek során 230 gyanús személyt ellenőriztek és kérdeztek ki, akik közül két személyt őrizetbe is vettek, emellett különböző média eszközöket is lefoglaltak [10].

3. Interpol

a. International Child Sexual Exploitation (ICSE) adatbázis

Az Interpol 2001-ben felállított „Bántalmazott Gyermekek Képes Adatbázisa” alapjain létrehozott adatbázist 2009-ben indították útjára az Európai Bizottság támogatásával, majd 2016 februárjában már a harmadik generációs rendszer került bevezetésre, amely kiegészült egy videó elemző eszközzel, így lehetővé vált a fénykép és videófelvételen szereplő gyermekek beazonosítása. Az adatbázishoz már 49 ország, valamint az Europol fér hozzá a nap bármely szakában és ún. valós idejű adatok között kereshet. A képelemző szoftver segítségével össze lehet futtatni a nyilvántartásban szereplő képeket és helyeket, amelyekből további következtetéseket lehet levonni. A következő lépcső és a további fejlesztések eredménye lesz majd az, ha az Interpol adatbázist összekapcsolják az egyes országok nemzeti adatbázisaival. A 2016. október 1-i adatok alapján már 9500 azonosított áldozat fényképe található meg a világ

¹⁶Halting European AbusingVictimsinEveryNation

minden tájáról, emellett számos olyan személy fényképe is rendelkezésre áll az adatbázisban, amelyeket még ugyan még nem tudtak azonosítani, azonban az ezekhez tartozó ügyek nyomozati szakban vannak, így van esély a további felderítésre [11]. Ennek során, az áldozat azonosításán túl lehetőség van egy olyan eljárásra, amikor a klasszikus nyomozati technikákat lehet ötvözni a modern képazonosító rendszerek használatával. Az Interpol rendszere a nap 24 órájában lehetőséget biztosít az adott terület szakembereinek arra, hogy kapcsolatot tartsanak egymással, amelyhez az Interpol globális kommunikációs rendszerét használhatják.

Az Interpol különböző nemzetközi körözéseket is kibocsát, amelyeket a jellegüknél fogva különböző színekkel különböztetnek meg. A témát illetően az alábbi két körözés a legjellemzőbb.

Zöld sarkos körözés

Akkor kerül kibocsátásra, ha figyelmeztetést akarnak kiadni olyan személyről, aki már követett el bűncselekményt és alaposan feltehető, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni egy másik országban.

Sárga sarkos körözés

Egy tagország kérelmére kerül kibocsátásra abban az esetben, ha eltűnt személyeket (legtöbbször kiskorú) kell megtalálni.

b. Childhood projekt

A 2012. január és 2014. augusztus között futó Childhood projekt¹⁷ a gyermekek szexuális kizsákmányolása és kereskedelme ellen jött létre a turizmus szektorán belül a Mekong régió területén, amelyben a partnerországokkal (Kambodzsza, Laosz, Tájföld, Vietnám) együttműködik az Interpol, az ENSZ Kábítószer és Bűnügyi Hivatala (UNODC) és a World Vision. A partnerség keretén belül az Interpol szerepe abban áll, hogy segítse beazonosítani az elkövetőket, akik azért utaznak a távol-keleti régióba, hogy gyermekekkel lépjenek szexuális kapcsolatba, majd ezt követően a hatóságok le tudják tartóztatni és bíróság elé tudják állítani őket, illetve beazonosítsák azokat a szervezett bűnözői hálózatokat, amelyek ezt az iparágat működtetik. Az UNODC technikai segítséget tud nyújtani a jogszabályalkotáshoz, a képzésekhez és az együttműködési hiányosságok feltérképezéséhez. A megelőzéshez tartozik, hogy a kormányzati és civil szervezetekkel együtt figyelemfelhívó kampányokat szervezzenek azért, hogy alternatív turista programokat szervezzenek és ne a gyermekprostitúcióra építsék a vállalkozásokat, valamint a szükséges támogatást megadják a fiatal áldozatoknak. A projekt a következő négy pillére épült: jogalkotás, képzés és kapacitásbővítés, nemzeti és régiós együttműködés, műveletek [12].

Az Interpol szerint a nagyobb régiós és nemzetközi együttműködés a kulcsa annak, hogy véget vessenek a gyermekek kereskedelmének, ezért az Interpol azon dolgozik, hogy felszereljük a helyi rendvédelmi szerveket azokkal a szükséges eszközökkel és képességekkel, amelyekkel küzdeni lehet ez ellen a növekvő bűnözési forma ellen. A projekt további lehetőséget biztosított arra, hogy fokozzák az információgyűjtést és bővítsék az Interpol ICSE elnevezésű képes adatbázist [13].

¹⁷Az ausztrál kormány támogatásával indított 6 millió eurós segélyprogram

4. SELEC¹⁸

2011. október 7-én lépett hatályba a SELEC Egyezmény, amely az 1999-ben felállított SECI Központ alapjaira épült és feladatai közé tartozik a balkáni régióra vonatkozó rendészeti információcsere tagállamok közötti megkönnyítése, operatív műveletek támogatása és az együttműködés fokozása. A központ keretein belül, 2015. június 29 és július 3. között rendezték meg Bukarestben 10 ország rendvédelmi szakemberei és ügyészei részvételével azt a konferenciát, amelynek során többek között a gyermekek szexuális kizsákmányolása ellen folytatott legjobb gyakorlatokat is kicserélték egymás között a résztvevő felek. A Nemzeti Bűnügyi Ügynökség (NCA) és a bukaresti Brit Nagykövetség bemutatta az IPCP¹⁹ eszközt, amelyet annak érdekében dolgoztak ki az Egyesült Királyságban, hogy beazonosítsák azokat a brit lakosokat, akik azért utaznak külföldi országokba, hogy gyermekekkel szexuális kapcsolatot létesítsenek. Romániában is be kívánják vezetni ezt az igazolást annak érdekében, hogy megvédjék a román gyerekeket azoktól, akik kifejezetten ilyen céllal utaznak az országba [14].

5. ECPAT

Nem a rendvédelmi szervek közé tartozik az alábbi szervezet, azonban mindenképpen meg kell említeni a témával összefüggésben, hiszen ezen a területen valószínűleg a legnagyobb erőfeszítések ehhez az intézményhez köthetőek. A gyermekek szexuális kizsákmányolása ellen küzdő civil nemzetközi hálózatnak 90 tagja van 82 országban. Kutatásokat folytat és jelentéseket készít, felvilágosító kampányokat szervez a világ különböző régióiban. Tevékenysége kiterjed a prostitúció minden formájára, a pornográfiára, a gyermekkereskedelemre, a szexturizmusra, az abban érintett szereplőkre, mint az idegenforgalomban dolgozók, tanárok, diákok, rendvédelmi dolgozók képzésére, felvilágosítására. Átfogó tanulmányokat készít a gyermekek szexuális kizsákmányolásáról az utazás és a turizmus kapcsolatában régiós szinten. 2016-ban elkészültek a Kelet-Ázsiára, a Dél-Ázsiára, a Délkelet-Ázsiára, az Európára, az Észak-Amerikára, az Óceániára és a Szub-Szahara Afrika régióra összeállított jelentések. Az ECPAT France évek óta indít állami intézmények által támogatott felvilágosító kampányokat. Különböző eszközöket dolgoztak ki: matricákat, úti füzeteket, tájékoztató könyvecskéket, a megelőzést propagáló posztereket, fedélzeti videókat, mellékleteket, internetes reklámcsíkokat. Számos szakmai szervezet csatlakozott ezekhez a kampányokhoz, többek között az ACCOR, AFAT, Air France, Carrefour Voyages, Corsair, FFTST, FRAM Voyages, Karavel, Nouvelles Frontières, Sélectour, SNAV, Star Airlines, Thomas Cook, stb. Ezen az utasok között egész utazásuk során legszélesebb körben népszerűsített kampányoknak visszatartó erővel kell rendelkezniük a potenciális szexuális visszaélőkkel, pedofilekkel és alkalmi szexturistákkal szemben. Az ismeretterjesztő anyagaikkal általánosságban mindenkit megszólítanak azért, hogy megismerjék ezt a súlyos problémát, és megpróbáljanak változtatni a turisták viselkedésén a külföldi utazásaik során [15].

¹⁸ Southeast European Law Enforcement Center - Délkelet-európai Együttműködési Központ

¹⁹ International Child Protection Certificate

6. Kézikönyv a terminológiákról²⁰

Ebben az évben jelent meg az a terminológiai gyűjtemény, amelyet egy ügynökségek közötti munkacsoport (részlet vettek többek között a munkában az ECPAT, az Europol és az Interpol szakértői is) dolgozott ki. Az anyag olyan iránymutatásokat tartalmaz, amelyek segítenek a jelenség egységes értelmezésében és kezelésében, ezáltal nagyobb hatásokkal lehet megelőzni a gyermekek áldozattá válását. A kézikönyv 17 fejezetből áll, amelyben meghatározza az alapvető fogalmakat és részletesen foglalkozik az alábbi témákkal: a gyermek, a gyermekek elleni szexuális erőszak, a gyermek szexuális bántalmazása, a gyermek szexuális kereskedelme, a gyermek prostitúciós célú kereskedelme, a gyermekpornográfia, a gyermek online szexuális bántalmazás, a szexuális célú gyermekkereskedelem az utazás és turizmus kontextusában, a gyermek eladása, a gyermekkereskedelem, a gyermekházasság, a káros gyakorlatok, a jelenkori gyermekrablás formái, a gyermekmunka legrosszabb formái, a gyermekkorú áldozat szexuáliskereskedelme és bántalmazása, valamint a gyermekek elleni szexuális bűncselekmények elkövetői. Az egyik fejezet kifejezetten az utazás és turizmus kapcsolatában vizsgálja a szexuális célú gyermekkereskedelmet.

Felhasznált irodalom

- [1] Lengyel Márton: A turizmus általános elmélete, Budapest, 2004. 75. old.
- [2] US Department of State, Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, Fact Sheet, Washington DC, 19 August 2005
- [3] A Tanács Határozata (2009. április 6.) az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról (2009/371/IB) 4. cikk (1)
- [4] A Tanács Határozata (2009. április 6.) az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról (2009/371/IB) 5. cikk (1)
- [5] A Tanács Határozata (2009. április 6.) az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról (2009/371/IB) Melléklet c) pont
- [6] Europol Szemle: Általános jelentés az Europol tevékenységéről, Európai Rendőrségi Hivatal, 2011. 26. old.
- [7] Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse, 48. old.
- [8] Az Európai Parlament Állásfoglalására Irányuló Indítvány az emberkereskedelem megelőzéséről, az ellenfele folytatott küzdelemről és az áldozatok védelméről szóló, 2011. április 5-i 2011/36/EU irányelv nemi szempontokat figyelembe vevő végrehajtásáról (2015/2118(INI) 31. pont. 2016. 04.01.
- [9] Europol Szemle: Általános jelentés az Europol tevékenységéről, Európai Rendőrségi Hivatal, 2011. 28. old.
- [10] <https://www.europol.europa.eu/content/press/international-police-operation-against-travelling-sex-offenders-463>
- [11] <https://www.interpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Sex-offenders>
- [12] https://www.unodc.org/southeastasiaandpacific/en/Projects/2010_08/project_childhood.html
- [13] <https://www.interpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Sex-offenders>
- [14] <http://www.selec.org/p607/29+June+2015>
- [15] <http://www.ecpat.org/>

²⁰TerminologyguidelinesfortheProtection of ChildrenfromSexualExploitation and SexualAbuse 2016. január 26. Luxemburg

Dr. Malét-Szabó Erika, Szatmári Adrienn - A biztonság pszichés vetületei

*Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság, Humánigazgatási Szolgálat
Egészségügyi és Pszichológiai Alosztály 8000 Székesfehérvár, Deák Ferenc u.
malet.szabo.erika@gmail.com, szat.adrienn@gmail.com*

Absztrakt

A biztonság fogalma pszichés szempontból számos módon megközelíthető. Maslow szükséglet-piramis elméletében a fiziológia szükségleteket követő második szintre helyezte a biztonság és védelem szükségletét, melynek a legalább részleges teljesülése nélkül a további szükségletek – mint a szeretet, az önbecsülés és az önmegvalósítás – kielégítését lehetetlennek, de legalábbis problémásnak tekinti. Összetett fogalomként a biztonság a nyilvánvaló fizikai biztonság mellett magában foglal további értelmezési szinteket is, mint a szociális, illetve a lelki biztonság fogalmait. A turizmus és a biztonság kapcsolatának vonatkozásában a rendőrség szemszögéből külön-külön is érinti a biztonság szükséglete mind a „vendégségbe” érkező – az adott helyet, esetenként a kultúrát és a nyelvet általában csak hiányosan illetve alig ismerő – turistát épp úgy, mint az állampolgárok – köztük a turisták – fizikai biztonságát szavatolni hivatott rendőröket. Tanulmányunkban a biztonság egyes szintjeit értelmezzük a rendőrök és a turisták vonatkozásában az alapvető állampolgári biztonságtól kiindulva, a rendőrök intézkedési biztonságán keresztül, a bűncselekmények áldozatainak a biztonsági szükségletéig.

A biztonság pszichés szükséglete

A turizmust sokféleképpen és sokan definiálták már, ezek közül Michalkót [1] idézve a **turizmus** egy olyan komplex társadalmi jelenség, amely magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyén kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint minden olyan szolgáltatást, mely az ebből eredő szükségletek kielégítésére hoztak létre. Jól szemlélteti a turizmus összetett rendszerét Lengyel [2] modellje, melyben a turizmus két fő alrendszerből áll, a keresleti és a kínálati oldalból. Az utóbbiban a desztináció – azaz a turista célpontjának a – jellemzői között a vonzerő, az infrastruktúra, a közlekedés, a szállás, az étkezés, a szórakozás és más szolgáltatások, valamint a vendégszeretet mellett a biztonság és higiénia is kiemelt szereppel bír, azaz alapvetően meghatározza azt, hogy a turista számára mennyire lesz vonzó az adott célpont. Éppen ezért elengedhetetlenül fontos, hogy a turisták biztonságosnak érezhessék azt a helyet, ahova utazni szeretnének, vagy ahová elvárják őket, melynek elérésében a rendőrség proaktív munkájának is kiemelt szerep jut. A turizmus nyilvánvaló szereplői a turisták és az őket a desztináció területén kiszolgáló, éppen ezért a turizmusból élő emberek. Rajtuk kívül nyilvánvaló az érintettsége a desztináció – turizmusból nem élő – lakosságának, valamint a biztonságot mindenki számára biztosítani/szolgáltatni hivatott rendőrségnek is. Tanulmányunkban azt mutatjuk be, hogy milyen pszichés tényezők határozzák meg ezen szereplők *biztonságérzetének* alakulását, illetve milyen beavatkozási lehetőségek állnak rendelkezésre a biztonságérzetük növelése érdekében.

A biztonság érzetének kialakulásában nagyon fontos szerepe van a biztonságosság különböző objektív fokmérőinek, mint pl. a rendőrség bűnügyi fertőzöttségi és felderítési mutatóinak az egyes vonatkozó bűncselekményekkel és szabálysértésekkel kapcsolatban (zsebtolvajlás, rablás, trükkös lopás, stb.). Mindemellett azonban legalább ilyen fontos szerepet játszik az egyén biztonságérzetének alakulásában az is, hogy milyen vonatkozó személyes tapasztalatokkal rendelkezik az utazással, a turista léttel, esetlegesen pedig akár az adott desztinációval kapcsolatban. A biztonságérzet kialakulásában további szubjektív elemként szerepel az egyén személyisége, melyen keresztül észleli és értelmezi a biztonságérzet alakulásában szerepet játszó tényezőket. Feltételezhetően mindennek az együttes következményeként alakul ki az egyén szubjektív véleménye az adott hely biztonságosságával kapcsolatban, mely pozitívitás esetén objektív lehetőséggel párosulva eredményezheti az egyén döntését az utazásról.

A biztonság szükségletével kapcsolatban elengedhetetlen, hogy említést tegyünk **Maslow [3] szükséglet-hierarchia-elméletéről**, melyben az egymásra épülő szükségletek akkor realizálódhatnak, ha az alattuk lévők legalább részben kielégülést nyertek. A biztonsági szükséglet a szükségletpiramis – biológiai szükségleteket követő – második szintjén található, mely elsősorban a veszélyektől való mentesség iránti vágyunkra utal, mint biztonság, stabilitás, védekezés, félelem-, szorongás- és zűrzavarmentesség, struktúra -, rend -, törvény - és korlátok iránti igény, stb.. Jellemzője, hogy hiány-alapú szükséglet, melynek teljesülése az egyén feszültség-szintjének csökkenésével jár, így a megszerzésére irányuló motiváció igen erőteljes. A biztonság szükségletének legalább részbeni kielégülése előfeltétele a további, a biológiai szükségletektől a komplex pszichológiai motívumokig vezető szükségletek – mint a *szerelem és összetartozás szociális szükséglete, az önbecsülés*, valamint a hierarchia csúcsán lévő *önmegvalósítás* szükséglete – teljesülésének.

A turista biztonsága

A békés és jól működő társadalom egészséges, normál működésmódú és nem kihagyhatóan szerencsés tagjai általában biztonságban érzik magukat a veszélyhelyzetekkel, a szélsőséges hőmérséklettel, a bűnözőkkel, a fizikai sérülésekkel, a bűncselekményekkel, stb. szemben. A jelenlegi sok esetben igen válságos és folyton változó társadalmi-gazdasági-időjárás helyzetben azonban már egyre gyakrabban előfordul, hogy az egyének ezen biztonságérzete sérül. Különösen igaz ez most, a terrorizmus egyre fokozódó európai megjelenésének időszakában.

A biztonsági szükségletnek három különböző fajtáját lehet elkülöníteni: a fizikai biztonságot, a szociális biztonságot és a kiszámíthatóságot [3]. A **fizikai biztonság** körébe olyan tényezők tartoznak, mint a bűnözéssel, a szélsőséges időjárással, a járványokkal, a támadásokkal szembeni védettség, azaz az egészség védelme és a lakóhely biztonsága. Mindez a turizmus szempontjából is kiemelt fontosságúnak tekinthető. A turista biztonságérzetének szempontjából ugyanis elengedhetetlen, hogy úgy érezze, nincs a számára elfogadhatónál nagyobb veszélyben az élete, sem a bűnözés, sem pedig az adott hely egészségügyi jellemzői (pl. járványok) miatt az utazásnak célpontjában sem. A **szociális biztonság** a megszerzett javak

védelmét, valamint az egyén azon hitét foglalja magába, hogy képes önmaga számára a jövőben is biztosítani az alapvető szükségleteit, a biztos munkahelyet és az anyagi biztonságot. Mindez a turizmussal kapcsolatban ott kaphat hangsúlyt, hogy az egyénnek a saját biztonságérzete szempontjából hinnie kell abban, hogy nem fosztják meg anyagi javaitól addig, amíg ő távol van az otthonától, sem az ideiglenesen elhagyott lakóhelyén, sem pedig ott, ahová éppen utazik. A **kiszámíthatóság** az emberek azon törekvése utal, miszerint általában előnyben részesítik a megszokott, ismert dolgokat az idegennel és az ismeretlennel szemben, azaz szeretik, ha ismerik azt az emberi és természeti környezetet – beleértve ebbe a beszélt nyelvet, a kultúrát, az ügyek intézésnek a rendjét, stb. – amiben létezniük kell. Mikor valaki eldönti, hogy elutazik az általa jól ismert közegből, akkor a kiszámíthatóság érzete a saját elhatározásából sérül. Éppen ezért van lehetősége az egyénnek különböző előkészületeket tenni annak érdekében, hogy valamilyen mértékben vissza tudja állítani a kiszámíthatóság érzetét. Ide sorolható az idegen nyelvek tanulása, a tájékozódás a turista könyveken és műsorokon keresztül, vagy akár az is, hogy idegenvezetős utat választ, illetve, hogy olyan helyre tér vissza, ahol korábban már ő vagy valamely ismerőse járt. Mindennek ellenére folyamatosan szem előtt kell tartani, hogy ha a turista biztonságérzete valamely számára előre kiszámíthatatlan okból – pl. bűncselekmény áldozata lesz – sérül, az a tény, hogy olyan helyen és környezetben van, amely számára kevésbé ismert és kiszámítható, tovább erősíti a bizonytalanság-érzetét, melyet egy rendőrségi eljárás során fontos tudatosan kezelni a hatékonyság elősegítése érdekében.

A turista saját biztonságérzetének megteremtéséért a fentiekén túl további igen fontos lépéseket is tehet. Fizikai biztonsága megőrzéséért magával viheti az útra az utazási célpontjának megfelelő ruházatot, biztonságos utazási eszközt és szállást választ magának, biztosítást köt, stb. Szociális biztonsága megőrzése érdekében megfelelő anyagi fedezettel indul csak útnak és igyekszik kapcsolatokat építeni, hiteles információforrásokat találni maga számára még az idegen környezetben is. Ez utóbbiak kialakításában a modern technika világában nagyon fontos szerep jut az internetnek, valamint a mobiltelefonnak, melyekkel szinte bárhol elérhetünk bárkit, ha épp segítségre vagy információra lenne szükségünk.

Ahogy már korábban is hangsúlyoztuk a rendőrség egyik igen fontos feladatának tekinthető, különösen a turizmus által kedvelt helyeken, hogy mindenben elősegítse a turisták biztonságérzetének kialakulását. Ennek érdekében elengedhetetlen, hogy hiteles és egyben releváns információkat szolgáltatson az adott terület bűnügyi és közlekedési jellemzőiről, beleértve ebbe a biztonság megőrzését elősegítő viselkedési javaslatokat is (a turisták hogyan közlekedjenek, miként tudják magukat megóvni a zsebtolvajoktól, stb.). Az is nagyon fontos, hogy maguk a rendőrök is minél többet megtudjanak a hozzájuk érkező turistákról, ismerjék a viselkedésük/kultúrájuk alapvető jellemzőit, esetleges másságaikat, tudjanak velük legalább minimális szinten idegen nyelven kommunikálni, illetve felkészítsék őket – akár a rendőrségi pszichológusok segítségével – a másság elfogadására, a valamilyen szempontból más személyekkel való hatékony kommunikációra. A fentieket, azaz azt, hogy maga a turista, valamint a biztonságát hivatalból biztosítani hivatott rendőrség miként tudja elősegíteni a turista biztonságérzetének a kialakulását és fenntartását foglalja össze az 1. táblázat.

1. táblázat A turista biztonsága

KI MIT TEHET ÉRTE?	A TURISTA MAGA	A RENDŐRSÉG SZERVEZETE	A RENDŐRSÉGI PSZICHOLÓGUS
<p><u>Fizikai biztonság:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ megfelelő ruházat, ➤ megfelelő utazási eszköz, ➤ megfelelő szállás, ➤ megfelelő viselkedés, ➤ megfelelő biztosítás... 	<ul style="list-style-type: none"> - magával hozza - kiválasztja - lefoglalja - követi - megköti... 	<ul style="list-style-type: none"> - információ biztosítása - viselkedési javaslatok 	<ul style="list-style-type: none"> - segítség az információ átadási módjának kialakításában - képzések (másság elfogadása, kezelése)
<p><u>Szociális/anyagi biztonság:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ megfelelő anyagiak ➤ kapcsolati rendszer 	<ul style="list-style-type: none"> - megteremti, - elhozza, - kiépíti... 	<ul style="list-style-type: none"> - idegen nyelvek rutinszerű alkalmazása - idegen kultúrák ismerete - képzések 	
<p><u>Kiszámíthatóság:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ismeret- és tudásanyag ➤ idegen nyelv és kultúra ismerete 	<ul style="list-style-type: none"> - utánanéz, felkészül, - tanul, - gyakorol 		

Stresszteli, traumatikus esemény – a biztonság megsérül

Eddig arról beszéltünk, hogy mit lehet tenni a turista biztonságérzetének kialakításáért illetve fenntartásáért egy adott desztináció vonatkozásában általában. Fontos azonban arról is szót ejteni, hogy a turisták biztonságérzete, minden előzetes felkészülés ellenére, illetve mellett, bizonyos – szerencsére általában csak igen ritka esetben előforduló – váratlan és egyben súlyos események hatására drasztikus módon is sérülhet. A rendőrség vonatkozásában ilyen eseményeknek minősülnek azok a vagyon elleni szabálysértések illetve bűncselekmények, amelyeknek a turista az áldozatává válhat. Minden ilyen eseményt a pszichológia az ún. **stresszkeltő események**, súlyosabb esetben (az emberi tapasztalat szokásos terjedelmén kívüli veszélyes helyzetben, mint pl. életveszélyes támadás, nemi erőszak) pedig **a traumatikus események** közé sorol. Az ember életében a stressz – bizonyos mértékig – mindennapi jelenségnek tekinthető. Azt, hogy az egyén mennyire képes megküzdeni vele, nagyban meghatározza, hogy az adott esemény mennyire volt *befolyásolható* illetve előzetesen *bejósolható* az egyén által, valamint, hogy *mennyire teszi próbára* az egyén megküzdési képességét [4]. Abban az esetben, ha a turista a nyaralása során válik áldozattá – feltételezve, hogy előzetesen igyekezett minden racionális lépést megtenni annak érdekében, hogy felkészüljön a nyaralására –, általában olyan eseménnyel kell szembesülnie, amit előzetesen képtelen lett volna bejósolni, illetve valószínűleg kevésbé tudott befolyásolni. A mindezen tényezők által okozott már eleve is feltételezhetően magas fokú stresszt mértékét pedig csak tovább növelheti, hogy az emberek nem válnak nap mint nap bűncselekmények

áldozatává, így általában nem rendelkeznek előzetes tapasztalattal arra vonatkozóan, miként kell hatékonyan megküzdniük egy ilyen típusú stresszhatással.

Fontos megemlítenünk, hogy a stresszel való megküzdés kapcsán számos pszichológiai elmélet született. Ezek közül – annak racionális és éppen ezért a rendőri munka során is közvetlenül felhasználható volta miatt – érdemes kiemelniünk *Lazarus megküzdési modelljét* [5]. A modell kulcsfogalma a **kognitív kiértékelés**, melynek két egymáshoz szorosan kapcsolódó szakasza van. Az egyén a stresszhatással találkozva első lépésként a helyzet jellemzőit mérlegelve arról hoz magában döntést, hogy mennyire tekinthető az adott szituáció szubjektíven az ő számára veszélyesnek. A jelentős egyéni különbségek miatt ugyanis minden egyes stressz keltő szituációt az egyének a saját személyiségük, megküzdési képességük, vonatkozó előzetes tapasztalataik függvényében más és más módon érzékelnek, illetve értékelnek. Amikor az egyén saját maga számára fenyegetőnek ítéli a helyzetet, következik a másodlagos kiértékelés folyamata, melynek során az egyén már arról dönt, hogy a saját repertoárjából milyen megküzdési módot választ az adott stresszhelyzet kezelésére. Az adott helyzetből való **elmenekülés** – mint a megküzdés elkerülése – mellett két alapvető megküzdési módot különböztethetünk meg: a probléma- és az érzelemközpontú megküzdést [6]. A **problémaközpontú megküzdés** módszerei, illetve lépései közé sorolandó a probléma meghatározása, a lehetséges megoldási alternatívák feltérképezése, végül pedig a jó megoldás kiválasztása, mely módszer különösen hatékony olyan esetekben, amikor az egyénnek van lehetősége változtatni az adott helyzeten. Nagyon fontos például, hogy amennyiben a turistát támadás éri, az első sokkhatást követően képes legyen összeszedni magát és segítséget keresni, hívni, valamint amennyire képes rá, próbáljon meg minden használható információt megjegyezni, rögzíteni, hogy azokat át tudja adni a hatóság számára. Más típusú megküzdésre van azonban szükség a stressz keltő, különösen pedig a traumatikus események kapcsán bennünk keletkező érzelmek kezeléséhez, különösen akkor, ha általunk már megváltoztathatatlan helyzetről illetve körülményről van szó. Ebben az esetben az **érzelemközpontú megküzdés** tekinthető hatékony megküzdésnek, melynek körébe olyan viselkedési módszerek, mint az evés, ivás, mozgás, társas támaszkeresés, stb., valamint olyan kognitív módszerek, mint a figyelemelterelés, a humor, a tagadás, vagy az adott helyzet átkeretezése (úgy döntöttem, nem érdemes...), stb. sorolandók. Abban az esetben, ha az egyén megküzdési repertoárja széles, és képes az adott helyzetet megfelelően értékelve, annak jellemzőihez igazítva kiválasztani a megküzdési módszerét, valamint jó társas támogatással rendelkezik feltételezhető, hogy sikeresen lesz képes megküzdni az őt érő stressz hatásokkal. Mindennek az áttekintése azért volt fontos, mert ahhoz hogy a rendőr képes legyen a stressz teli, esetenként traumatikus eseményt átélő turistát a saját biztonságérzetének visszanyerésében segíteni, mely egyébként alapvető feltétele a hatékony rendőri intézkedésnek is, fontos, hogy ismerje a stresszel való megküzdés alapvető jellegzetességeit illetve módszereit.

A turista, mint áldozat

A stresszel való megküzdés jellegzetességei mellett az is fontos, hogy a rendőrök tisztában legyenek az áldozattá válás illetve az áldozati lét pszichológiai jellemzőivel is. A legtágabb értelemben mindenkit **áldozatnak** lehet tekinteni, akit valami baj ért (hajléktalan, szegény,

természeti katasztrófa, baleset áldozata, stb.). Rendőrségi szempontból ennél szűkebb értelemben szoktuk használni ezt a fogalmat. A 2005. évi CXXXV. tv. *a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről* alapján a következő személyek tekinthetők áldozatnak:

- a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés természetes személy *sértettje*,
- valamint az a természetes személy, aki a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény vagy a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés közvetlen következményeként *hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt* szenvedett el (szemtanú, felfedező tanú, stb.)

A definíció egyértelműen magában foglal minden olyan személyt, akit Magyarország területén ér sérelem, így a külföldi állampolgárként érkező, az áldozati tipológia szerint helyzetüknél fogva egyébként is alapvetően veszélyeztetetteknek tekintett turistákat is.

Fontos hangsúlyozni, hogy az áldozattá válás folyamatában az **elsődleges viktimizáció** mellett, mely közvetlenül az elszenvedett sérelem – rendőrségi eljárás esetén a bűncselekmény vagy vagyon elleni szabálysértés elszenvedésének – következtében alakul ki, maga a rendőrségi eljárás is válhat olyan stressz keltő szituációvá az egyén számára, ami előidézheti a **másodlagos viktimizáció** jelenségét. Hangsúlyozandó azonban, hogy mindez professzionális hozzáállással megelőzhető, melyre a rendőrök tudatosan és egyben előzetesen felkészíthetők. Ennek egyik első lépése, ha a rendőr, ismerve illetve az adott szituációban felismerve a stressz keltő szituáció egyénben okozott következményeit, azt megfelelő módon értelmezi, illetve kezeli. A stressz okozta legtipikusabb tünetek – mint a szorongás, a harag, az agresszió, a levertség, a depresszió, a tanult tehetetlenség, valamint a kognitív károsodás – rendőrségi eljárásban való megjelenési módjait, valamint azok kezelési lehetőségeit foglalja össze a 2. táblázat.

2. táblázat A stresszre adott pszichés reakciók megnyilvánulása lehetséges kezelése a rendőrségi eljárás során [7, a 87.o. lévő táblázat alapján]

A STRESSZRE ADOTT PSZICHÉS REAKCIÓK	MEGNYILVÁNULÁSI MÓDJAI A RENDŐRSÉGI ELJÁRÁS SORÁN	KEZELÉSI LEHETŐSÉGEIK A RENDŐR ÁLTAL
<i>Szorongás</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Az áldozat kényelmetlenül érzi magát, - tördéli a kezét, - halkán beszél, - nyugtalan, stb. 	<ul style="list-style-type: none"> - Beszélgetéssel, - odafigyeléssel, - empátiával, - megfelelő barátságos légkörrel „oldani”. - Pontos információkat közölni.
<i>Harag-agresszió</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Az áldozat vádlón felelősségre vonja az őt kihallgató rendőrt, hogy miért nem tesz semmit, - kiabál, becsapja az ajtót, stb. 	<ul style="list-style-type: none"> - A megnyilvánuló agressziót az áldozat helyzetére adott pszichés reakciójának, és nem a rendőr személye ellen irányuló támadásnak kell tekinteni. „nem magára venni”
<i>Levertség, depresszió, tanult tehetetlenség</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Az áldozat nem együttműködő, - nem akar válaszolni a kérdésekre, - visszavonja a vallomását; - vagy folyamatosan sír, stb. 	<ul style="list-style-type: none"> - El kell fogadni, mint természetes emberi reakciót, - meg kell próbálni „oldani”, - szükség esetén segítő szakembert (pszichológus, szociális munkás, stb.) kell bevonni a személy megnyugtatására.
<i>Kognitív károsodás</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Összekeveri az események elmondása során az időrendi és a logikai sorrendet, - nem emlékszik bizonyos dolgokra, - szélsőséges esetben nem érti meg a kérdést (<i>elfelejti az idegen nyelvet</i>), a jogairól való felvilágosítás, stb. 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Figyelembe kell venni</i> a rendőrségi eljárás (pl. tanúvallomások felvétele) során, - segítő kérdésekkel és megértő türelemmel tisztázni és többször pontosítani kell az egyes részleteket.

Látható, hogy mennyi mindennel kell tisztában lennie a rendőrnek, ha hatékonyan szeretné kezelni az áldozat pszichés reakcióit. Különösen igaz ez a *harag és agresszió* érzésének, indulatainak a megjelenésére, melynek helytelen értelmezése – azaz annak a feltételezése, hogy a rendőr személye ellen irányul – könnyen eredményezheti azt, hogy magában a rendőrben is fokozódik feszültség, ebből következően pedig az ellenérzés az áldozattal szemben, mely negatívan befolyásolhatja a rendőri intézkedés, kihallgatás hatékonyságát. Ezzel szemben, ha a rendőr tisztában van azzal, hogy az áldozatnál megjelenő agresszív indulatok a stresszre adott szokásos pszichés reakciónak tekinthetőek és forrása elsősorban az áldozat tehetetlensége a vele megtörténekek kapcsolatban, képes arra, hogy elfogadva annak indulatát továbbra is nyugodt maradjon, hozzájárulva ezzel az eljárás sikerességéhez, valamint az áldozattal való hatékony kapcsolat kialakításához.

Figyelembe véve a stresszel való megküzdés két alapvető módszerét, az érzelem- és problémaközpontú megküzdést, az áldozatoknak nyújtandó segítség is alapvetően kétféle fókuszú lehet. Irányulhat az áldozat stresszhelyzetben keletkező *érzelmeinek a kezelésében*

való segítségnyújtásra épp úgy, ahogy a stresszhelyzetet okozó *probléma* elhárítására, megoldására is a megfelelő információkhoz való hozzásegítésen, valamint konkrét beavatkozásokon keresztül. Mindezekon túl meg kell említeni még a *konkrét dologi vagy anyagi segítséget* is, mely az elfogadható életkörülmények megteremtését hivatott elősegíteni. A rendőrség szempontjából elsődleges hangsúlya a konkrét probléma gyakorlati megoldásának van, melynek keretében elsősor a jogsértő magatartás feltárásában, majd pedig a jogsértést elkövető személy kézre kerítésében igyekszik segíteni. Mindennek a során természetesen végig tiszteletben kell tartani és a szükséges mértékben kezelni kell az áldozatok érzelmeit is. Megjegyzendő továbbá, hogy kevés olyan bűncselekmény van melynek következményeit teljes mértékben képes a rendőrség kezelni. Sok esetben hasznos, ha az áldozat további (pszichés, szociális vagy anyagi) segítségre is számíthat a különböző szociális intézményektől és szervezetektől.

A 3. táblázatban azt foglaltuk össze röviden, hogy a különböző szakmák képviselői által – beleértve ebbe a rendőrségi eljárásban résztvevő rendőröket, az ő munkájukat segíteni hivatott rendőrségi pszichológusokat, valamint a más egészségügyi és szociális intézmények, szervezetek szakembereit – az áldozatok számára nyújtható érzelmi, problémaorientált, valamint anyagi segítségnyújtásnak milyen módjai és lehetőségei vannak.

Látható, hogy a bűncselekmények áldozatainak sokféleképpen segíthetünk. Mindenki, aki kapcsolatba kerül velük, fontos hogy megpróbáljon nyugodt körülményeket teremteni a meghallgatásukhoz, beleértve ebbe a megfelelő helyszínt is a szükséges időt is. Fontos továbbá az is, hogy a rendőrök tájékozottak legyenek az ügyel valamint az áldozatoknak nyújtható – esetlegesen a rendőrség rendszerén kívüli – segítség különböző (pszichés, szociális, anyagi, jogi) lehetőségeivel kapcsolatban annak érdekében, hogy szükség esetén relevánsan informálni tudják az áldozatot.

3. táblázat A rendőrségi eljárás során az áldozatok stresszkezelésében nyújtható segítségék formái [7, a 90.o. lévő táblázat alapján]

	RENDŐR	RENDŐRSÉGI PSZICHOLÓGUS	EGYÉB SZAKEMBER
<i>Érzelmi segítség</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Meghallgatás, - támogató, türelmes magatartás 	<ul style="list-style-type: none"> - Pszichésen támogató segítő beszélgetés egyszeri alkalommal (pl. a bűncselekményt követően közvetlenül, a kihallgatás előtt, stb.). - Jelenlétével segíteni elkerülni a kihallgatások és egyéb nyomozati cselekmények során a másodlagos viktimizációt. 	<ul style="list-style-type: none"> - Az átélt érzelmi krízis feldolgozását segítő támogató pszichoterápia, - súlyosabb esetben krízisintervenció.
<i>Probléma-megoldásban nyújtott segítség</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Nyomozás, - az elkövető kézre kerítése, - a bántalmazó elfogása, elzárása, stb 	<ul style="list-style-type: none"> - Segíteni abban, hogy felelős döntést tudjon hozni. - Továbbirányítani a szükséges szervezetek, szakemberek felé. 	<ul style="list-style-type: none"> - Szociális intézmények és szakemberek által nyújtott segítség pl. a bántalmazó családfő nélküli élet felépítéséhez.
<i>Anyagi, szociális segítség</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Nem feladata, - de súlyos esetben segíthet az állam által nyújtott kárenyhítéshez való hozzájárásban. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nem feladata. - A megfelelő szervhez, intézményhez való továbbküldésben segíthet 	<ul style="list-style-type: none"> - Szociális intézmények által nyújtott anyagi segítség az elviselhető életkörülmények biztosításához.

Különösen fontos mindez abban az esetben, ha **gyermekkorú áldozatról** van szó. Az ő esetükben számos további garanciális intézkedés illetve lehetőség áll a rendőrség rendelkezésére azért, hogy a rendőrségi eljárás a lehető legkisebb mértékben okozzon további stresszt a gyermekkorú áldozat számára. A jelenleg hatályos jogszabályok határozott rendelkezése, hogy kiskorút csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomása más bizonyítékkal nem pótolható [9], illetve ha a gyermekkorú tanú kihallgatása elengedhetetlen, azt a nyomozó szerv olyan tagjának kell végeznie, aki ilyen irányú felkészültséggel rendelkezik [9], akinek a munkáját segítheti – képviselve a gyermekek speciális jellemzőit és szükségleteit – az ilyen esetben ajánlottként előírt pszichológus szaktanácsadó jelenléte is. Hangsúlyozandó továbbá, hogy 32/2011. (XI.18.) KIM rendelet [10], valamint a mindennek az egységes végrehajtásáról szóló 1/2013. (I.8.) ORFK utasítás [11] hatályba lépésével a gyermekkorúak kihallgatása kapcsán kötelező jelleggel bevezetésre került a *gyermekmeghallgató szobák* használata. Ezen speciális irodák kötelezően előírt berendezése azt hivatott szolgálni, hogy a gyermek barátságosnak érezhesse, s ezen keresztül csökkenteni tudjon a benne az eljárás és a kihallgatása kapcsán keletkező feszültség. Mindez azonban csak

akkor tud igazán megvalósulni, ha használata során végig figyelembe veszik a gyermekek kihallgatásának speciális jellegzetességeit. [12]

Esettanulmány

A következőkben egy olyan eset tapasztalatait ismertetjük röviden, melyben külföldi állampolgárságú kiskorú gyermekek rendőrségi meghallgatására került sor rendőrségi pszichológus jelenlétében. Illusztrálni szeretnénk egy gyakorlati példán keresztül, milyen specifikus nehézségei lehetnek egy ilyen szituációnak, valamint azt, miként tudja elősegíteni a rendőrségi pszichológus a szaktudásával az ilyen helyzetek hatékony kezelését. Megjegyzendő, hogy az eset még a gyermekbarát igazságszolgáltatással szinkronban álló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet [10] hatályba lépése előtt történt, így a gyermekek még nem gyermekmeghallgató szobában kerültek meghallgatásra.

Az eljárásban egy 8 és egy 12 éves külföldi állampolgárságú kiskorú gyermek meghallgatására került sor. A legkisebb – a három gyermek közül egyébként egyedüliként fizikai sérülést is szenvedett – lány meghallgatásától az életkorára tekintettel a hatóság eltekintett. A jogszabályi előírásoknak megfelelően a meghallgatás folyamán a meghallgatást vezető rendőrtiszt és a szaktanácsadóként jelen lévő rendőrségi pszichológus mellett részt vett a gyermekek törvényes képviselőjeként az apa, valamint egy tolmács is.

A gyermekek tanúmeghallgatásának előzményeként az anya elmondta, hogy átutazóban voltak Magyarországon a férjével, a három kiskorú gyermekükkel, illetve a férj testvérével, amikor is az autópályán valahol az éjszaka közepén arra lettek figyelmesek, hogy a leállósávban vészvillogó jelzést használva áll egy autó, amellet pedig egy ember fekszik a földön és egy férfi integet nekik. Amikor megálltak, hogy segítsenek, hirtelen az anya mellett megjelent egy férfi pisztollyal a kezében, a férj ablakánál egy másik késsel, az autó előtt pedig egy harmadik alak baseball-ütővel, egy személy pedig a sofőr mellé lépett. Mindegyik férfi sötét bőrű volt és „azt a nyelvet beszélték, amit a rendőrök”. Részletesebb leírást azonban az anya nem tudott róluk adni. Az anya mellett álló fegyveres férfi kiabálva hirtelen a kissé kinyitott ajtón benyúlva az anya mögött lévő kalaptartóra helyezett táskáért nyúlt, ekkor az anya a táskát megragadta és húzni kezdte, mire a férfi a táskát tartó kezével ütött egyet. Az anya feltételezése szerint őt akarta bántani, azonban az ölében alvó gyermek arcát találta el, aki erre felébredt. Ekkor engedte el az anya a táskát, amit követően a férfiak elszaladtak. A gyerekek a támadás során egyébként végig aludtak. Az esemény után a család rögtön elhajtott, majd egy közeli benzinkúton kértek segítséget, ahol értesítették a hatóságot és ellátták a kislány sérülését.

A gyermekek meghallgatásának tapasztalatait az alábbiak szerint lehet összefoglalni, mely felsorolás egyértelműen jelzi annak különösen és egyben több szempontból is nehezített voltát:

- A gyerekek elmondása érzékelhetően áttételes volt. Többször jelezték, hogy aludtak, amikor a támadás történt, így elmondásuk sok esetben a szülői elmondás alapján történt, miközben úgy mondták el az eseményeket, mintha ők látták, hallották volna azokat (nem tudatos befolyásolás).
- Pszichés reakcióik nehezen voltak értelmezhetőek (az esemény traumatikus jellege ellenére visszaalvás).

- A meghallgatásban részt vevő kislány kevésbé volt együttműködő. Idegen helyzetben feszülten szorongóan viselkedett, több esetben gyanakvó, háritó, ellenálló attitűdöt tükrözött a viselkedése. Esetében megjelentek konfabulációs tendenciák is.
- Az apa több alkalommal is közbevágott, próbálta megválaszolni a gyermekek helyett a kérdéseket. Többszöri figyelmeztetés ellenére is nehézkesen volt együttműködő.
- A tolmács nem kiképzett szakember volt, sem a rendőrségi eljárásokban, sem a pszichológiai folyamatokban nem volt járatos, így a kommunikációs torzítások, szubjektívizálódás minimalizálása érdekében a meghallgatás sok esetben erős irányítást és többszöri visszakérdezést, pontosítást igényelt.
- A meghallgatás pszichés vetületeinek oldaláról nehézkesség mutatkozott az idegen kultúrán alapuló kommunikációs, főként pedig a non-verbális jelzések pontos értelmezhetősége tekintetében. Számos esetben ambivalencia jelent meg a hiányos verbalitás és a nehezen értelmezhető non-verbalitás között.
- Az alapvető háttérinformációk megállapítására – mint mentális színvonal, esetleges korábbi megbetegedések pontosítása, stb. – nem volt lehetőség.
- Általában véve a meghallgatás élmény- és életszerűsége, az események ok-okozatainak megállapítása az eltérő nyelvi kifejezőmód és kulturális háttér miatt igen nehézkesen volt értékelhető.

Általánosságban elmondható, hogy a gyermekmeghallgatások számos specifikus nehézséggel rendelkeznek a gyermekek életkorából fakadó jellegzetességek miatt. Mindezt pedig csak tovább fokozza, ha olyan gyermek rendőrségi kihallgatására kerül sor, aki más kultúrkörnyezetből érkezett, illetve más nyelven beszél. Éppen ezért különleges figyelmet kell szentelni a turistákat, mint áldozatokat érintő rendőrségi eljárások során a gyermekkorú sértettekre és tanúkra.

A rendőr biztonsága

Az eddigiekben a turisták általános biztonságérzetéről, valamint arról ejtettünk szót, milyen specifikus igények merülnek fel a turisták biztonságérzete vonatkozásában, amikor bűncselekmény (vagyon elleni szabálysértés) áldozatává válnak. Említést kell azonban tennünk arról is, hogy a rendőrök szempontjából is nagyon fontos a biztonság szükséglete, beleértve ebbe a fizikai, a szociális biztonságukat és a kiszámíthatóságot is. Maslow elméletére [3] visszautalva a rendőr esetében is elmondható, hogy amíg a munkája közben veszélyben érzi fizikai (pl.: agresszív külföldi állampolgárral szembeni intézkedés) és szociális (nem megfelelő anyagi juttatás a túlóráért) biztonságát, vagy számára kiszámíthatatlan körülmények között kell dolgoznia, a teljes érzelmi és intellektuális kapacitásának megfelelő feladat-végrehajtás nem várható el tőle. A turisták esetében már követett modellnek megfelelően a 4. táblázatban foglaltuk össze, mit tehet, illetve mit kell tennie – azaz milyen feladatai és felelősségei vannak – az egyénnek, a rendőrség szervezetének, valamint a rendőrség állománnyal foglalkozó alapellátó pszichológusainak a rendőr biztonságérzetének megteremtése érdekében. Látható,

hogy milyen alapos körültekintésre van szükség ebből a szempontból, amit csak tovább fokozhat, ha a rendőrnek számára nem megszokott – éppen ezért kevésbé ismert és kiszámítható – körülmények között kell dolgoznia. Különösen igaz ez a turizmussal kapcsolatosan jelentkező rendőri feladatok vonatkozásában. Az általános rendőri feladatellátást minden esetben nehezíti ugyanis, ha idegen kultúrából érkező, eltérő nyelvi, kulturális bázissal rendelkező személyekkel szemben kell a rendőrnek intézkednie, hiszen a várható pszichés reakciók között hamarabb, sőt akár fokozottabban jelenhet meg türelmetlenség, frusztráció, gyanakvó attitűd vagy esetlegesen a segítségnyújtás félreértelmezése, elutasítása. Ezért fontos – a kiszámíthatóság érzését erősítendő – hogy a rendőrök idegen nyelveket tanuljanak és minél több ismeretet szerezzenek a turizmus révén hozzájuk érkezők kultúrájáról. Tovább nehezítheti a turizmussal kapcsolatos rendőri intézkedéseket az az általános gyakorlat, miszerint más – turisták által kevésbé kedvelt – szolgálati helyekről rendőröket vezényelnek a turisták által frekvenciált helyekre az ottani rendőri erőket megerősítendő. Ilyen esetben ugyanis gyakori, hogy a rendőröknek számukra idegen helyen, részben vagy többnyire idegen kollégákkal és vezetők által irányítva kell a mindennapi munkájukat végezni. Ebben az esetben magának a rendőrség szervezetének – elsősorban pedig a vezetőknek – kell odafigyelnie arra, hogy az állományuk biztonság- és kiszámíthatóság-érzetét növelendő minél több vonatkozó információval lássák el a vezényelt kollégákat.

4. táblázat A rendőr biztonsága [13, 402. o. lévő táblázat alapján]

KI MIT TEHET ÉRTE?	A RENDŐR MAGA	A RENDŐRSÉG SZERVEZETE	A RENDŐRSÉGI PSZICHOLÓGUS
<p><u>Fizikai biztonság:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ megfelelő védőruházat, ➤ megfelelő kényszerítő eszközök, ➤ megfelelő biztosítás, ➤ megfelelő feladat-végrehajtás... 	<ul style="list-style-type: none"> - felvesz - ellenőriz - végrehajt 	<ul style="list-style-type: none"> - eszközök biztosítása - szakszerű irányítás 	<ul style="list-style-type: none"> - ergonómia, munkabiztonság - intézkedés-lélektan - személyiség-patológia ismerete
<p><u>Szociális/anyagi biztonság:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ megfelelő fizetés ➤ állandó szervezeti struktúra 	<ul style="list-style-type: none"> - dolgozik, beosztja - alkalmazkodik 	<ul style="list-style-type: none"> - biztosítja - megőrzi - a változásokról tájékoztat 	<ul style="list-style-type: none"> - szervezetfejlesztés
<p><u>Kiszámíthatóság:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ismeret- és tudásanyag ➤ készségek elsajátítása ➤ idegen nyelv és kultúra ismerete 	<ul style="list-style-type: none"> - tanul, - gyakorol 	<ul style="list-style-type: none"> - összegyűjti - képzések 	<ul style="list-style-type: none"> - képzés - alkalmassági vizsgálatok - mentálhigiénés gondozás

A rendőrök pszichés biztonsága vonatkozásában fontos említést tennünk arról is, hogy a fentiekben említett idegen környezeti tényezők, valamint a mindennapi tevékenységtől eltérő, neheztelt kommunikációs térben ellátott feladatok mellett plusz pszichés megterhelést jelenthetnek – az áldozatok és a tanúk mellett – a rendőrök számára is a különböző **rendkívüli események**. Esetükben a rendőri tapasztalat szokásos terjedelmén kívüli veszélyes helyzeteket (traumatikus eseményeket) sorolhatjuk ide, mint a tömeges autóbalesettel vagy több személyt érintő gyilkossággal kapcsolatos helyszíni munka, természeti katasztrófa esetén a mentés, vagy akár a tömeges és egyben agresszivitást is mutató migránsáradattal kapcsolatos intézkedések, stb. Általában véve elmondható, hogy a rendőri állomány beállítódása, érzelmi megélése más a magánéletben és más az intézkedési helyzetben átélt traumatikus eseményekkel kapcsolatban. Képesek szétválasztani a rendőri és a civil szereprepertoárt, de az olyan helyzetek, amelyek hasonlóságot mutatnak a két élettér között, nagymértékben hatással lehetnek, befolyásolhatják a szerepekben történő megélést, teljesítési és megküzdési képességet. (pl. Nehéz egy olyan közlekedési balesetet helyszínelni, melyben egy a rendőr gyermekéhez hasonló életkorú gyermek szerepel áldozatként.)

A rendkívüli események hatékony kezelésében igen nagy szerepe van a rendőrség Egészségügyi és Pszichológiai Szakszolgálatának [13]. A rendkívüli események kockázatainak

csökkentésében első lépés – egyéni és közösségi szinten is – a *krízisprevenció*, vagyis a megelőzési módszerek kiépítése. Ennek alapbázisát képezik a hivatásos rendőri állomány esetében a kétévente kötelezően előírt időszakos pszichikai alkalmassági vizsgálatok, illetve a célzott pszichológia alkalmassági vizsgálatok, amelyekkel felmérhető, illetve nyomon követhető az állomány keresztmetszeti és longitudinális pszichés állapota. A különböző előadások, oktatások és témaspecifikus tréningek a vizsgálati rendszerek kiegészítéseként szerepelnek és a folyamatos ismeretátadást, valamint az informális kapcsolattartást szolgálják. Abban az esetben, ha a traumatikus/rendkívüli esemény már bekövetkezett, *krízisintervencióról* beszélhetünk, amelynek célja a bekövetkezett események káros következményeinek mérséklése. Ilyenkor, amennyiben szükséges, igen hatékony lehet, ha a pszichológus kimehet a helyszínre és rögtön megkezdheti a segítő beavatkozást. Ha minderre valamely okból nincs lehetőség, az érintett kollegákat mindenképpen célszerű pszichológushoz küldeni a további, szükséges intézkedések, beavatkozások megállapítása, illetve megkezdése érdekében.

Záró gondolatok

Tanulmányunkban a turizmus és biztonság kapcsolatának egy specifikus aspektusát, a pszichés vonatkozásait ismertettük különös tekintettel magukra a turistákra, valamint az ő biztonságukat az utazásaik színhelyein is szolgáltatni hivatott rendőrökre vonatkozóan. Maslow szükséglet-hierarchia modelljéből kiindulva tárgyaltuk a biztonsági szükséglet alapjellemzőit. Három főbb fajtája, a fizikai és a szociális biztonság, valamint a kiszámíthatóság mentén mutattuk be, mit tudnak tenni maguk a turisták és rendőrök, a rendőrség szervezete, valamint a rendőrségi pszichológus annak érdekében, hogy elősegítsék a biztonságérzetük kialakítását és fenntartását. Egyértelmű következtetés volt mindkét esetben, hogy óriási felelőssége van minden szereplőnek abban, hogy a turisták által kedvelt, vagy épp a turisták által megkedveltetni szándékozott helyszínekkel kapcsolatos biztonságérzet kialakítását és fenntartását elősegítsék. Különösen fontos szerepe van a pszichés biztonság szempontjából mindkét esetben a kiszámíthatóságnak, mely érzés kialakításában illetve kialakulásában nagyon fontos szerepe van a különböző vonatkozó – jelen esetben a turizmussal, az idegen nyelvekkel, az idegen kultúrákkal kapcsolatos – ismeretek és kommunikációs készségek elsajátításának. Külön kitértünk a traumatikus események kezelésével kapcsolatos biztonsági kérdésekre, mely a turisták esetében az áldozatként való megjelenésüket, a rendőrök vonatkozásában pedig a szokásos rendőri tevékenységükön túlmutató rendkívüli eseményekkel kapcsolatos intézkedéseiket érinti. Felhívtuk a figyelmet arra, hogy a traumatikus események kezelésével kapcsolatos nehézségeket szükségképpen tovább fokozhatja, ha az eseményeket elszenvedők más kulturális közegből származnak, ha más nyelvet beszélnek, illetve ha az intézkedő rendőr más szolgálati helyről került a turisták által kedvelt területre átvezényelve.

Reméljük a gyakorlati példával is színesített rövid összefoglalásunkkal sikerült felhívni a figyelmet a turizmus és biztonság pszichés aspektusával kapcsolatos egyéni és szervezeti

felelősségre és teendőkre, s tanulmányunk jövőbeni kutatásokra ösztönöz a turizmussal kapcsolatos biztonságérzet pszichés tényezőinek további differenciálása érdekében.

Felhasznált irodalom:

- [1] Michalkó G. (2007): *Magyarország modern turizmusföldrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 288.
- [2] Lengyel M. (2004): *A turizmus általános elmélete*. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest, 232.
- [3] Maslow, A. (2007): *Motivation and personality*. Harper & Row, New-York.
- [4] Selye J. (1983): *Stressz distressz nélkül*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- [5] Oláh A. (1993): *Szorongás, megküzdés és a megküzdési potenciál*, Kandidátusi értekezés.
- [6] Hárdi I. (1992): *A lélek egészségvédelme, a lelki egészségvédelem jelene és távlatai*. Springer Tudományos Kiadó Kft., Budapest.
- [7] Szabó E. (2004): Áldozatvédelem a rendőrség és a rendőrségi pszichológus szemszögéből, *Belügyi Szemle* 52 (6), 81-95.
- [8] 2002. évi I. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról
- [9] 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól
- [10] 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról
- [11] 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről
- [12] Malét-Szabó E. (2015) A gyermekkorúak kihallgatásának és a gyermekmeghallgató szobáknak a pszichológiája. *Kriminológiai Közlemények* 74. 215-224.
- [13] Malét-Szabó E., Szatmári A. (2012): A rendőr lelki biztonsága – avagy a biztonság megőrzésének egyik alappillére a rendőr lelki biztonsága. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények* XIII. szám. Pécs, 399-412.

Dr. Mátyás Szabolcs - Turizmus és viktimizáció

*Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Intézet
Bűnügyi Stratégiai Tanszék
1121 Budapest, Farkasvölgyi út 12. szám, e-mail: matyas.szabolcs@uni-nke.hu*

Absztrakt

Ha külön vizsgáljuk a turizmus és a viktimológia (áldozattan) fogalmát, akkor megállapíthatjuk, hogy mindkét terület hazánkban a „jól kutatott” területek közé sorolható. Amennyiben viszont a két fogalmat együttesen értelmezzük, és azt szeretnénk megtudni, hogy milyen a turisták körében a sértetté válás aránya, és ennek milyen főbb jellemzői vannak, úgy már azt tapasztaljuk, hogy a turizmus és a viktimológia esetében is a periférikus területek közé tartozik e kérdések vizsgálata. Jelen tanulmány a két terület halmazát, vagyis azt vizsgálja, hogy milyen a hazánkba látogató turisták körében a viktimizáció nagysága és ennek milyen főbb területi és strukturális jellemzői vannak.

1. Bevezetés és irodalmi áttekintés

Napjainkban a „slágertémák” közé tartozik a terrorizmus és a turizmus kapcsolatának vizsgálata. Természetesen nem lehet a téma fontosságát és komolyságát elbagatellizálni, azonban a szélesebb közvélemény a turizmus és a bűnözés viszonyát jórészt csak a terrorizmus szemszögéből látja. [6] Ha azonban megnézzük, hogy világszerte mennyi a turisták száma és hány embert érint bármilyen jellegű terrorcselekmény, akkor azt a választ kapjuk, hogy elenyésző. Ezzel szemben, ha a bűnözés fogalmát a hagyományos értelemben nézzük, akkor több tízmillióra tehető azon turistáknak a száma, akik a világ valamely pontján bűncselekmény sértettjeivé válnak. [4] A téma fontosságát és súlyát úgy érzem, hogy nem kell hangsúlyozni.²¹ Hazánk esetében az egyik legjelentősebb nemzetgazdasági ágról van szó, melynek teljesítőképessége jelentősen kihat az egész ország gazdasági mutatóira. [3] Létkérdés tehát hazánkban is, hogy az ide érkező turisták biztonságban érezzék magukat, s ne váljanak bűncselekmények áldozataivá.²²

Miért is tartom szükségesnek e tanulmány megírását? Részben azért, mivel hasonló témát tárgyaló szakmai anyag az elmúlt időszakban hazánkban nem jelent meg. Másrészt pedig azért, mivel ahhoz, hogy érdemben tudjon a rendőrség reagálni a turistákat ért támadásokra, ahhoz először a problémát kell feltárni, majd ennek ismeretében lehet csak a megfelelő kriminálstratégiát kidolgozni. [5]

²¹ Gyakorta értesülhetünk olyan hírekről, amelyek arról szólnak, hogy a turistáknak az éttermi szolgáltatásokat jelentősen túlszámlázva nyújtották. A probléma gyakran az, hogy nem is tudják meg a sértettek, hogy sértetté váltak. Az ilyen csalási magatartásokhoz kapcsolódóan lásd: Madai S. (2011): *A család büntetőjogi értékelése és* Madai S. (2010): *Gondolatok a család néhány kriminológiai aspektusáról.*

²² Mindez már a szocialista Magyarországon is problémákat jelentett. Lásd: Bezsényi T. (2014): „Egy ötven literes hordóból hatvan liter sört lehetett kimérni” A fővárosi és Balaton környéki vendéglátás és turizmus informális világa a Kádár-korban.

Tanulmányomban bemutatom azt, hogy az elmúlt időszakban, hogy alakult a hazánkat turistaként felkereső külföldiek sérelmére elkövetett jogsértések száma, illetve megfigyelhető-e bármiféle strukturális változás a sérelmükre elkövetett deliktumok tekintetében. Amennyiben igen, úgy magyarázatot kívánok arra adni, hogy mi lehet az oka a strukturális változásnak.²³ Vizsgálni kívánom továbbá azt, hogy hogyan alakul állampolgársági szinten a külföldi sértettek aránya.

Magyarországon a turizmus bűnözési aspektusú vizsgálatával meglehetősen kevesen foglalkoztak, illetve foglalkoznak. Az ezen típusú vizsgálatok megindítása részben Michalkó Gábor nevéhez köthető, aki a témában számos cikket és tanulmányt jegyez. [15] [16] Fontos forrásai lehetnek a témának azok az elmúlt években íródott kriminálgeográfiai témájú értekezések, melyeknek egyes fejezetei, illetve fejezetrészei szintén e témát vizsgálták. Külön kiemelandó a gyöngyösi Károly Róbert Főiskola, ahol a turisztikai kutatások egy része szintén érintette a bűnözés és a turizmus kapcsolatát, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a 2014/15-ös tanévben „Bűnözés és turizmus” címmel szabadon felvehető tárgyat is hirdettek.²⁴

2. Anyag és módszer

A tanulmányban a vizsgált időintervallum a 2011-2015 közötti időszakot öleli fel. Amennyiben ettől eltérő az elemzett időszak, úgy az minden esetben említésre kerül. A kutatáshoz beszerzett statisztikai adatok a Bűnügyi Statisztikai Rendszer és a KSH online felületéről, illetve az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály adatbázisából származnak. A tanulmányban szereplő számított értékek a szerző számításai.

2.1. A sértetti kategorizáció, a sértettek vizsgálatának nehézségei

A sértettekben belül megkülönböztünk természetes és jogi személyeket. A kriminálgeográfia módszereivel a természetes személyek vizsgálatára nyílik csak lehetőség, akik a sértettek nagyobb hányadát képviselik (2014: 87,27%). A viktimológiával foglalkozó számos kutató „a bűnözés alapjellemezői közé” sorolja a sértetti oldalt, bár az nyilvánvaló, hogy a sértettek nem mindegyike természetes személy, így e kategorizálással a szakemberek közül többen nem értenek egyet. A sértettek elemzése során célravezetőnek tartottam az egyes korcsoportokat külön-külön elemezni, mivel a sértettek összességében történő elemzése számos esetben félrevezető lehet.²⁵ Véleményem szerint a bűnmegelőzés szempontjából is így fedezhetők fel leginkább az egyes korcsoportokat jellemző deliktumtípusok. [1]

A sértettek elemzése során megállapítható, hogy gyakorlatilag három korcsoport az, amely esetszámainak köszönhetően releváns elemzési lehetőséget biztosít. Ezen korcsoportok a fiatal felnőtt, a felnőtt és az időskorú. A 2011-2015 évek átlagában a gyermekkorúak (0-13 év) és a fiatalok (14-17 év) a külföldi sértettek közül együttesen sem érték el a 2,5%-ot.

²³ Érdekes jelenség ugyanakkor, hogy bár direkt módon nem járulnak hozzá a turisták az adott ország rendészeti tevékenységének finanszírozásához, természetesen mégsem lehet kirekeszteni őket azok élvezetéből. Részletesebben lásd: Madai S. (2014): *A rendészeti közszolgáltatások finanszírozásáról*.

²⁴ A témában megjelent releváns szakirodalom mindegyike említésre kerül a felhasznált irodalomban, így ezek felsorolásától a szerző eltekint.

²⁵ A tanulmányban használt korcsoportok életkori behatárolása: gyermekkorú (0-13), fiatalok (14-17), fiatal felnőtt (18-24), felnőtt (25-59), időskorú (60-)

A külföldi sértettek számának meghatározása több okból kifolyólag is rendkívül problematikus. Egyrészt esetükben jelentős látenciával számolhatunk. Ennek okát a kutatók részben abban látják, hogy legtöbbjük csak a súlyos deliktumok bekövetkeztekor él feljelentéssel, [15] és főként azon bűncselekmények esetében, melyekben a biztosító a feljelentés megtételéhez köti a kár megtérítését.²⁶ Ennek kapcsán megemlítendő az, hogy az igen komoly tárgyi súlyú, night clubokban elkövetett úgynevezett túlszámlázós vagy ATM-es bűncselekmények (emberrablás, zsarolás, önbírászkodás) megtörténte esetén is gyakran tartózkodnak attól a turisták, hogy bejelentsék a sérelmükre elkövetett cselekményt. Látenciában maradásuk sajátos motivációja az attól való félelem, hogy a hazánkból küldött valamilyen hivatalos irat (idézés, határozat stb.) kézbesítése esetén családjuk, környezetük előtt kitudódik az, hogy éjszakai bárban mulatoztak. Gyakran a több százezer forintos „váltságdíj” kifizetését is eltitkolják, s a feljelentés hiányában az országuk szerinti biztosító által fizetendő kártalanítást is veszni hagyják a családi béke megőrzése érdekében. [22] További nehézséget okoz az egyes nemzetek között meglévő eltérő feljelentési hajlandóság.^{27 28} Ennek ellenére is kijelenthetjük, hogy csekély az esélye annak, hogy egy külföldi ország polgára sértetté váljon hazánkban.

3. Eredmények és értékelésük

3.1. Az ismertté vált külföldi állampolgárságú sértettek terjedelmi változásai

2013-tól kezdve nagyarányú csökkenés következett be az ismertté vált bűncselekmények számában (2013: 358 806, 2015: 280 113), ami részben a statisztikai metódus változtatásával hozható összefüggésbe, illetve számos szakember véleménye szerint a csökkenés mögött a büntetőpolitika szigorítása okozta eredmények, továbbá a közterületi jelenlét új típusú értelmezése is érződik már. Megállapíthatjuk, hogy a csökkenés nem csak az ismertté vált deliktumok esetében látványos, hanem az ismertté vált sértettek számában és az ismertté vált külföldi sértettek számában egyaránt.

Az ismertté vált külföldi sértettek száma az ezredforduló környéki értékekhez képest jelentősen csökkent, az elmúlt négy évet vizsgálva pedig szintén csökkenést lehet regisztrálni. Ez különösen annak a ténynek az ismeretében örvendetes, hogy a hazánkba látogató külföldiek száma viszont folyamatosan emelkedik, vagyis a mind több turistából egyre kevesebb sérelmére követnek el bűncselekményt. Az elmúlt 5 év átlagában 7332 fő külföldi állampolgár vált sértetté, számuk 2012 óta mintegy 30%-kal csökkent (8676→6009). Az ismertté vált sértettek közül a részesedésük átlagosan 3% körüli (2011-2015: 3,12%).²⁹

²⁶ A fentiekén kívül problémát okozhat az országonkénti eltérő igazságszolgáltatási és nyomozási metódusok ismeretlen mivolta is. Lásd bővebben: Girhiny K. (2015): A nyomozások új irányvonalai. A technikai jellegű bizonyítási módszerek dominanciája.

²⁷ Az alacsony feljelentési aktivitás és a magas látencia összefüggésére vetít rá Vári Vince. Lásd: Vári V. (2014): Hatékony vagy eredményes a bűnüldözés?

²⁸ A feljelentési hajlandóság kapcsán említést érdemel a családon belüli erőszak kérdéskörére, illetve ennek a népcsoportonkénti eltérő megítélése. Lásd bővebben: Haspel O. (2013): A családon belüli erőszak rendszetének változásai.

²⁹ A külföldi sértettek esetében kizárólag azokat a személyeket vizsgáltam, akik Magyarország területén váltak sértetté illetve megállapítható volt az, hogy az ország mely területi egységén viktimizálódtak. Ez alapján a

Az ismertté vált sértettek több mint 50%-a a fővárosban válik ismertté (a 2011-15 évek átlaga: 53,49%). Az elmúlt két évben ez az érték a 60% felé emelkedett, bár két év értékei alapján trendről még természetesen nem beszélhetünk. A több mint 50%-os érték is mindenképp meglepő. Hazánkba évente mintegy 50 millió turista látogat (közülük kb. ¼-e tölt el legalább egy éjszakát az országban); a több napra érkezők mintegy harmada keresi csak fel a fővárost. [7] Budapest érintettségének elsődleges oka a nagyvárosi mivoltban keresendő. [12] A nagyvárosi bűnözés következtében a sértetté válás „feltételei” hazánkban legszignifikánsabban a fővárosban teremtődtek meg. A fővárossal kapcsolatban az elmúlt másfél évtized kriminálstatisztikai adatainak ismeretében megállapíthatjuk, hogy az országos átlagnak mintegy másfélszerese a bűnözési gyakoriság. Hasonló okokkal magyarázható a viszonylag magas Pest és Somogy megyei érték is. [14] A külföldiek sérelmére megvalósított bűncselekmények zömmel vagyon elleni deliktumok, elsősorban lopások (pl. zseblopás). Az ún. gazdag nyugati turisták a legveszélyeztetettebbek, mivel részint ők hoznak magukkal jelentős értéket képviselő tárgyakat, másrészt pedig ők azok, akik kevésbé vannak felkészülve az ilyen jellegű támadásokra. [16] Említsük meg továbbá azt a tény, mely mindenképp emeli a nyugati országokból származó sértettek számát, hogy magasabb a feljelentési hajlandóságuk is. Az ezekből az országokból származó turisták nagyobb arányban tekinthetők jogkövetőnek, ezért ha a sérelmükre bűncselekményt követnek el, nagyobb százalékban élnek feljelentéssel (lásd: holland turisták). Ez részben azzal magyarázható, hogy a saját országuk rendőrségi gyakorlatából kiindulva jobban bíznak a rendvédelmi szervben, mint esetleg más ország polgárai.

I. táblázat: A turizmus és a bűnözés viszonyát jellemző néhány fontosabb statisztikai adat

	2011	2012	2013	2014	2015
ismertté vált bűncselekmények száma (db)	431 935	451 501	358 806	309 394	280 113
külföldi sértettek száma Magyarországon (fő)	7930	8676	7688	6355	6009
ismertté vált természetes személy sértettek száma (fő)	259 277	272 431	245 667	214 537	184 809
külföldi sértettek aránya az ismertté vált sértettek közül (%)	3,06	3,18	3,13	2,96	3,25
A főváros %-os aránya az összes külföldi sértettből	48,17	52,3	49,7	57,94	59,33
A három legfertőzöttebb megye a külföldi sértettek száma alapján (fő) (a fővárost nem számítva)	1. Somogy (756) 2. Győr-M.-S. (465) 3. Bács-Kiskun (433)	1. Somogy (778) 2. Győr-M.-S. (446) 3. Pest (404)	1. Somogy (661) 2. Pest (532) 3. Győr-M.-S. (409)	1. Somogy (380) 2. Pest (334) 3. Győr-M.-S. (331)	1. Somogy (361) 2. Pest (352) 3. Győr-M.-S. (294)

adatbázis: <https://bsr.bm.hu>

3.2. Az ismertté vált természetes személy külföldi sértettek nemzetiségi megoszlása

Rendkívül érdekes eredményeket hozhatna az egyes állampolgárságok szerinti gyakorisági mutató számítása, azonban ez számos nemzet esetében félrevezető lenne. Részben azért, mivel a hazánkba érkező külföldi turisták gyakorlatilag csak abban az esetben kerülnek bele a statisztikai rendszerbe, ha hivatalos helyen szállnak meg. A nyugat-európai és a tengerentúli turisták esetében valószínűsíthető az, hogy többségük valamilyen kereskedelmi szálláshelyet vesz igénybe, azonban a szomszédos országokból érkező látogatók közül sokan rokonoknál, ismerősöknél szállnak meg, illetve egy napig tartózkodnak csak Magyarországon. Amennyiben ezek az állampolgárok a schengeni térségből érkeznek, úgy egyáltalán nem kerülnek regisztrálásra. Az azonban mindenképp szembevetendő, hogy egyes országok állampolgárai a becsült érkezési számukhoz képest is nagy számban viktimizálódnak (ez azonban nyilvánvalóan szoros kapcsolatban van a feljelentési hajlandósággal is).

Az ismertté vált természetes személy külföldi sértettek nemzetiségi megoszlása a 2009-2014 évek közötti időszakban az alábbiak szerint alakult: Legnagyobb arányban a német (15%) és a román (12%) állampolgárok váltak sértetté; ezen országok polgárai együttesen mintegy

egyharmadát adják a külföldi sértetteknek. Öt-hat százalék körüli részesedése van továbbá a holland, az osztrák és a szlovák állampolgároknak (II. táblázat).

II. táblázat: Rendőrségi eljárásban regisztrált természetes személy sértettek száma a sértett állampolgársága szerinti bontásban 2009-2014 között (fő/év)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.	német (1017)	német (1528)	német (1340)	német (1410)	német (1091)	német (863)
2.	román (734)	román (1198)	román (1060)	román (911)	román (926)	román (713)
3.	osztrák (367)	osztrák (590)	(holland) 584	holland (602)	holland (471)	szlovák (342)
4.	holland (339)	holland (418)	osztrák (526)	osztrák (462)	osztrák (423)	osztrák (339)
5.	szlovák (262)	szlovák (410)	szlovák (369)	szlovák (431)	szlovák (375)	angol (321)
6.	angol (188)	angol (247)	olasz (274)	angol (309)	angol (321)	holland (311)
7.	olasz (176)	francia (241)	francia (255)	olasz (303)	lengyel (250)	kínai (203)
8.	lengyel (156)	lengyel (236)	angol (248)	francia (268)	francia (240)	lengyel (201)
9.	francia (146)	amerikai (221)	lengyel (234)	lengyel (251)	afgán (192)	olasz (199)
10.	kínai (106)	ukrán (218)	cseh (181)	kínai (226)	ukrán és kínai (183)	francia (196)

(adatbázis: ORFK adatközlése az ENYÜBS adatai alapján)

3.3. A bűncselekményi struktúra az egyes korcsoportok esetében

Jelen tanulmány keretében elsősorban olyan bűncselekmények kerültek elemzésre, melyek a turisták szubjektív biztonságérzetét jelentősen befolyásolják, az országról kialakított pozitív képet pedig nagyban rontják. Az elemzett bűncselekmények a lopás, a rablás, a kifosztás, a testi sértés és a garázdaság.

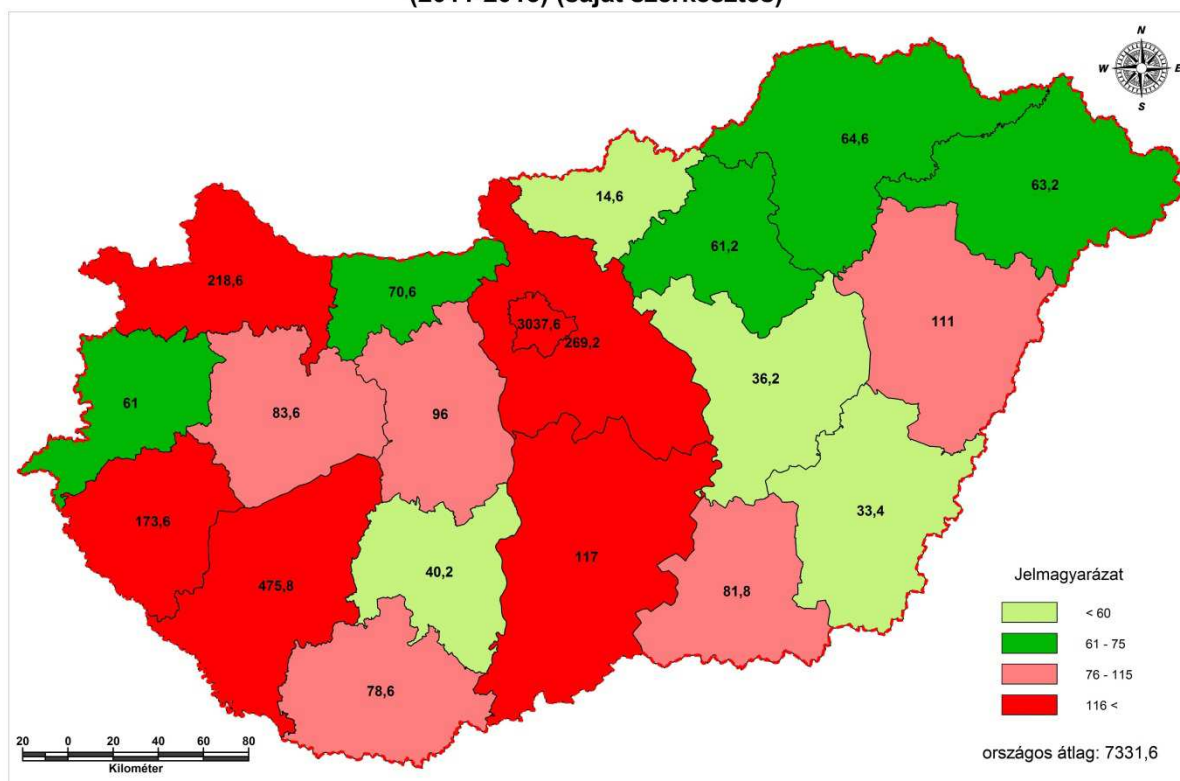
Legnagyobb számban az ismertté vált külföldi sértettek a **lopás**³⁰ bűncselekmény áldozatává válnak, mely tulajdonképpen törvényszerűnek tekinthető, amennyiben a hazai illetve a nemzetközi trendet vesszük figyelembe. A vizsgált bűncselekmények esetében itt feltételezhetjük a legnagyobb látenciát, hisz a legtöbb esetben a sértettek sajnos joggal feltételezik, hogy az elkövető nem lesz meg, az eltulajdonított vagyontárgyaikat pedig nem fogják viszontlátni. A lopás bűncselekmény külföldi sértettjeinek száma 2011-től kezdve folyamatosan csökken, ami a 2011 és 2015 évek viszonylatában közel 20%-os volt (5608→4679) (III. táblázat). A sértettek földrajzi eloszlását vizsgálva megállapítható, hogy a főváros érintettsége kimagasló, mintegy 60%-os (2015: 62,8%). Ennek okai úgy érzem, hogy

³⁰ Btk. 370. § (1) Aki idegen dolgot másától azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.

nem szorulnak különösebb magyarázatra, részben a fentiekben is kifejtésre kerültek. A sértettek elhelyezkedése élesen kirajzolja azokat a hazai desztinációkat, melyeket a külföldiek előszeretettel felkeresnek. Négy megye értékei emelhetők ki a realizálódott esetszámok alapján: Győr-Moson-Sopron, Pest, Somogy és Zala megye. Pest megye „előkelő” helyezése a fővárossal hozható összefüggésbe. Győr-Moson-Sopron megyében több tényező együttes hatása okozza az országos átlag feletti értéket, így a jelentős szlovák és osztrák bevásárló- és gyógyturizmus, illetve a kelet-nyugati irányú tranzitforgalom (pl. turisták, vendégmunkások). Somogy és Zala megye esetében pedig részben a Balaton közelsége az, ami magas értékeket indukál. Somogy megye gyakorlatilag évtizedek óta a leginkább fertőzött megyék közé sorolható, úgy a bűncselekmények, mint a sértettek száma alapján. [18] A lopás esetszámait vizsgálva megállapítható, hogy a 2011-2015 közötti időszakban Budapest után Somogy megyében viktimizálódott a legtöbb sértett. Amennyiben Somogy megye azon településeit vizsgáljuk, ahol a legnagyobb számban követtek el bűncselekményeket illetve váltak sértetté, úgy kirajzolódna a Balaton legismertebb desztinációi. [17] Meg kell továbbá Somogy megyével kapcsolatban említeni, hogy az elmúlt néhány év adatai alapján csökkent az ismertté vált külföldi sértettek száma. Ez véleményem szerint több tényezővel is magyarázható. Csekély mértékben ugyan, de csökkent a külföldi turisták száma, mely részben az elmúlt években elmaradozó orosz turisták hatása. Másrészt pedig a Balaton környékén is egyre inkább érződik a megnövekedett közterületi jelenlét pozitív hatása (1. ábra).

A sértetti korcsoportok vizsgálata alapján megállapítható, hogy az egyes évek között nincs szignifikáns eltérés. A sértetti körben, bár csekély arányban, de képviseltetik magukat a gyermek- és fiatalkorúak (2015-ben együttes részesedésük 1,4% volt). Létszámarányukon felül képviseltetik magukat a fiatal felnőttek (2015: 28,8%), ami jórészt az életkorból fakadó könnyelmű életvitelből adódik. A sérelmükre elkövetett deliktumok jó része a felelőtlenségükből adódó kisebb súlyú lopás (szórakozóhelyi- és strandlopás, zseblogás stb.). Évek óta közel 60%-os a részesedése a felnőtt sértetteknek, ami tulajdonképpen törvényszerűnek is mondható, hisz a turisták legnagyobb hányadát ez a korcsoport adja. Az időskorúak 2015-ben a 9,9%-át adták a külföldi sértetteknek. Részesedésük néhány százalékponttal csökkent a vizsgált időszak alatt.

A lopás bűncselekmény külföldi természetes személy sértettjeinek számtani átlaga
(2011-2015) (saját szerkesztés)

1. ábra: A lopás bűncselekmény külföldi természetes személy sértettjeinek számtani átlaga
(2011-2015) (saját szerkesztés) (adatbázis: <https://bsr.bm.hu>)

Tekintettel arra, hogy a **garázdaság**³¹ és a **testi sértés**³² bűncselekmények igen gyakran halmaztatban vannak egymással, ezért mindenképp indokoltnak tartottam jelen tanulmány esetében is a két deliktumtípust egy gondolati egységben tárgyalni. Előljáróban érdemes megjegyezni, hogy sajnos nemzetközi tendenciaként figyelhető meg a garázda és erőszakos viselkedés terjedése. A külföldi állampolgárok közül éves szinten közel 100-130 fő válik sértetté garázdaság bűncselekményben (2015: 132 fő). Összehasonlítva más bűncselekményekkel, a főváros koncentrációja ennél a bűncselekménynél jóval kisebb, a vizsgált időszak átlagában a negyven százalékot sem érte el (2015: 39,39%). A területi koncentrációt vizsgálva megállapítható, hogy a 2011-2015 évek alapján a legérintettebb Győr-Moson-Sopron, Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék voltak. [19] Utóbbi két megye esetében nem az országos átlagot meghaladó turistaérkezések, hanem a megyékre jellemző átlagon felüli agresszivitás volt az okozója a kiugró értékeknek. Az oka, ezen megyék országos átlag feletti agresszivitásának a kutatók szerint főként a „helyi vérmérsékletben” és az áthagyományozódott történelmi tradíciókban keresendők. Megemlíthetjük továbbá, hogy a jelentős gyakorisági eltérések háttérében részben a konfliktus kezelésének történelmileg átöröklődött eltérő hagyományai állnak. Az életkori sajátosságok e

³¹ Btk. 339. § (1) Aki olyan kihívóan közösséggel szembe, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

³² 164. § (1) Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el.

bűncselekmény esetében is élesen tükröződnek. A gyermek és fiatalkorú, illetve az időskorú sértettek aránya elenyésző, elsősorban a fiatal felnőtt és a felnőtt sértettek száma jelentős. Utóbbi két korcsoport részesedése a garázdaság sértettjeiből együttesen 90% feletti (2015: 93,93%).

A garázdasággal gyakran halmazatban álló testi sértéssel kapcsolatban az alábbiakat lehet megállapítani: A testi sértés következtében áldozattá vált külföldiek száma mintegy 25%-kal magasabb, mint a garázdaságban sértetté vált személyeké, ami elsősorban a bűncselekménytípus természetéből adódik. A sértettek száma a vizsgált időintervallumban átlagosan 165 fő volt. A testi sértések esetében is hasonló területi koncentráció figyelhető meg, mint a garázdaságok esetében, bár a főváros érintettsége valamelyest kisebb (a 2011-2015 évek átlaga: 30,66%). A legnagyobb esetszámokkal rendelkező megyék közel azonosak, mint a garázdaság esetében voltak, mely mutatja azt, hogy a sértetté vált külföldi turisták esetében is a két deliktum szoros kapcsolatban van egymással. A 2011-2015 közötti időszakban a legtöbb külföldi sértett Bács-Kiskun, Győr-Moson-Sopron, Pest, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben vált ismertté. A sértetti korcsoportok esetében hasonló megállapítások tehetők, mint a garázdaság esetében (III. táblázat).

III. táblázat: Az ismertté vált külföldi sértettek száma öt bűncselekménytípus esetén 2011-2015 között (fő) (Budapest részesedése az ismertté vált külföldi sértettek közül az egyes bűncselekmények esetén - %)

bűncselekmény megnevezése	2011	2012	2013	2014	2015
lopás	5608 (56,6%)	5605 (56,6%)	5222 (56,7%)	4825 (61%)	4679 (62,8%)
kifosztás	128 (92,19%)	184 (91,3%)	167 (86,23%)	147 (90,48%)	184 (89,1%)
garázdaság	120 (38,33%)	96 (41,67%)	131 (33,59%)	132 (39,39%)	132 (39,39%)
testi sértés	170 (30%)	142 (23,94%)	194 (28,35%)	160 (35,62%)	161 (35,4%)
rablás	90 (65,56%)	91 (65,93%)	75 (57,33%)	60 (73,33%)	46 (50,0%)

Adatbázis: <https://bsr.bm.hu/> alapján saját számítás

A **kifosztás**³³ bűncselekménye elsősorban nem esetszámának nagysága, hanem a társadalomra való veszélyessége miatt érdemel említést. A területi és a korcsoportonkénti koncentráció rendkívül szembetűnő. Az ismertté vált kifosztások mintegy 90%-át a fővárosban követik el (2015: 89,1%)! A főváros mellett jóval kisebb, 3 és 6 közötti esetszámmal fordul elő a deliktum a vizsgált évek valamelyikében Hajdú-Bihar, Csongrád, Somogy, Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyékben. A kifosztás nemzetiségi megoszlásával kapcsolatban nem volt beszerezhető statisztikai adat, azonban feltételezhető, hogy a Hajdú-

³³ 366. § (1) Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett *a*) úgy vesz el mástól, hogy evégből lerészegíti, vagy bódult állapotát idézi elő, *b*) az általa más bűncselekmény elkövetése során alkalmazott erőszak, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés hatása alatt álló személytől vesz el, vagy *c*) védekezésre képtelen, illetve a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személytől elvesz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Bihar megyei relatíve magas értékek elsősorban a már megszűnt befogadó állomás következtében jelentkezett, míg az átlag feletti Somogy megyei értékek a Balaton déli partja által indukált turizmus következménye. Rendkívül beszédes a korcsoportonkénti bontása a bűncselekménynek. A gyermek és fiatalokú sértettek száma statisztikai szempontból elhanyagolható. Nyilvánvaló, hogy a szülői felügyelet következtében 18 év alatti gyermek elvétele válhat csak ilyen jellegű bűncselekmény sértettjévé (pl. éjszakai besurranásos lopás alkalmával, kórházi kezelés ideje alatt stb.). A fiatal felnőttek esetében viszont szignifikáns ugrás figyelhető meg. Ez az az időszak, amikor már egyedül, baráti társasággal is felkeresik hazánkat külföldi fiatalok (lásd: legénybúcsú turizmus), vagy szülőkkel érkeznek, azonban egyedül mennek szórakozni. A 18-24 év közötti korosztály mindössze hat évet ölel fel, ennek ellenére esetszámaik az egyes években több mint felét eléri a több mint 30 évet felölő felnőtt korosztály esetszámainak (2015: 61↔110). Ez véleményem szerint elsősorban az életkorból adódó felelőtlen szórakozási szokásoknak tulajdonítható (mértéktelen ital fogyasztás, kábítószer-fogyasztás stb.). Részben a fentiekben említett okok miatt figyelhető meg a felnőtt korosztály esetében az esetszámaiban magasabb, arányaiban nézve azonban kisebb részesedés. Az időskorúak esetében szintén éles változás figyelhető meg: az esetszámok jelentősen lecsökkennek, ami természetesen az életkorból adódó viselkedési- és ital fogyasztási változásokra, az élettapasztalat növekedésére stb. vezethető vissza (2015: 12 fő).

A lakosság szubjektív biztonságérzetét az egyik leginkább befolyásoló bűncselekménytípus a **rablás**³⁴, amely társadalmi veszélyességét tekintve az egyik legfontosabb ún. figyelt bűncselekmény. [13] Ennek esetszáma és gyakorisági mutatója természetesen rendkívüli módon kihat a hazánkba érkező turisták országról alkotott képére. Nyilvánvaló, hogy mindegyik, a turistákat ért bűncselekmény rendkívül rossz reklám az országnak, de talán a rablás az, ami leginkább rombolja a hazánkról kialakított pozitív képet. A deliktum esetszámait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy relatíve alacsonynak mondható, különösen a hazánkba látogató turisták számához képest. Ami pedig rendőrszakmai szempontból rendkívül pozitív tényként értékelhető, hogy az esetszámok a vizsgált időszakban jelentősen csökkentek. Átlagon felüli esetszámot mutattak az értékelt időszakban a fővároson kívül a Hajdú-Bihar, a Pest és a Győr-Moson-Sopron megyei értékek. Mindenképp figyelemre méltó tény, hogy a rablások külföldi sértettjei nem a rablás által legjobban fertőzött megyékben viktimizálódtak. A korcsoportonkénti vizsgálat alapján pozitív tényként állapítható meg, hogy a leginkább kiszolgáltatott és sebezhető korosztályok rendkívül kevésbé vannak érintve a deliktum által, a fiatal felnőtt és a felnőtt korosztályok váltak leginkább a rablások sértettjeivé.

4. Következtetések és javaslatok

Minden tudomány alapvető feladatának tekinti, hogy kutatásainak eredményeiből egy várható előrejelzést készítsen, előre jelezzen egy jövőbeli trendet. Nincs ez természetesen másképp a bűnözésföldrajznál sem, ahol megpróbálják prognosztizálni a bűncselekmények és a személyi oldal értékeinek várható alakulását, illetve a struktúra esetleges változását, bár feltétlenül meg kell jegyezni, hogy pontos prognosztika módszertani okok miatt nem készíthető. A bűnügyi tudományokkal foglalkozó szakirodalomban a kutatók többsége a rövid távú prognózist (1-5

³⁴ 365. § (1) Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből *a*) valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, vagy *b*) öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezi, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

év) tartja tudományosan a legmegalapozottabbnak, részben azért, mivel kevesebb változó felhasználásával kell dolgozni. A rövid távú előrejelzés mellett szól többek között az is, hogy egy adott ország törvényei öt évnél hosszabb intervallumon túl már akár jelentősen változhatnak, a társadalom egyéb irányú változásai – melyek gyökeresen befolyásolhatják a bűncselekmények számát – pedig nehezen, vagy nem jelezhetők előre. A turizmus és a sértetté válás kapcsolatát vizsgálva elég nehéz bármiféle konkrét prognosztikával szolgálni, azonban a legfontosabb kriminológiai trendeket figyelembe véve készíthető előrejelzés.

A környező uniós országok esetében véleményem szerint a közel jövőben nem kell olyan változással szembenéznünk, mely gyökeresen átformálná a viktimológiai trendet. Bár az elkövetkezendő néhány évben nem valószínűsíthető, azonban Ukrajna és Szerbia vízummentessége esetén mindenképp figyelembe kell venni a turisták számának növekedését, ami részben a sértettek, részben pedig a külföldi bűnelkövetők számának növekedésében jelentkezhet. A közlekedési főcsoport bűncselekményeinek emelkedése mindenképp előre jelezhető, különösen az ukrán turisták esetében. Ez részben az eltérő közlekedési morál, a gépkocsik jóval magasabb életkora stb. következménye lehet. Románia esetében még a schengeni csatlakozást követően sem várható érdemi változás, ez sem növelné jelentősen a hazánkba látogató román állampolgárok számát (lásd: Sallai Jánosnak a német határral kapcsolatos kutatásait). [20] Az elmúlt időszakban jelentősen megnövekedett az Ázsiából hazánkba érkezett turisták száma. Esetükben számolni lehet a sérelmükre elkövetett kárérték növekedésével, különösen akkor, ha olyan küldő területről érkeznek, ahol jelentősen jobb a közbiztonság. Hozzá kell azonban tenni, hogy a sértetti közrehatás a turisták részéről is növelheti az ismertté vált külföldi sértettek számát. Így például amennyiben a magyar átlagtól gyökeresen eltérő habitusú turisták érkeznek nagy számban hazánkba, úgy könnyebben alakulhatnak ki olyan konfliktusok és élethelyzetek, melyek következtében a turisták sértetté/elkövetővé válnak. A tekintetben egyértelmű trendről beszélhetünk, hogy növekszik a turisták által használt és magukkal hozott műszaki berendezések száma és értéke (telefon, fényképezőgép, kamera stb.), melyek mind jobban felkeltik az elkövetők figyelmét. Amennyiben a hazánkba látogató külföldiek mind inkább fejlettebb országból érkeznek, úgy valószínűsíthető, hogy növekszik úgy a kárérték, mind a sértettek száma. A fentiekben vázolt negatív prognózisok mellett azonban feltétlenül meg kell említeni, hogy a várható negatív trendekkel párhuzamosan reményeink szerint növekszik a bűnüldözés hatékonysága is, és a rendőrség igyekszik minél sikeresebb választ adni az újonnan felmerülő problémákra, s minél eredményesebben megvédeni a veszélyeztetett célcsoportokat. Számos olyan új nyomozati módszer létezik a világban, melyeket egyes országokban már több éve használnak, a hazánkban történő alkalmazásuk azonban még várat magára vagy esetleg rövid múltra tekint vissza (pl. prediktív rendészet, raszternyomozás). Ezek használata akár a várható új trendek megtörésére is alkalmas lehet.

A külföldi sértettek számának csökkentésére már eddig is számos intézkedés született, melyek jelentős eredményeket hoztak. Mindenképp bűnmegelőző hatása lehet a leginkább veszélyeztetett korcsoportok és nemzetiségek esetében a szórólapos és a hirdetőtáblás figyelmeztetésnek, melyeket elsősorban szállodákban, repülőtéren, határátkelőhelyen stb. érdemes elhelyezni. Az óvatlan turisták figyelmeztetésében szintén szerepe lehet az idegen nyelveket beszélő rendőröknek vagy az önkéntes diákoknak. A diákok a feljelentések felvételénél is segíthetnek, amely mindenképp gyorsítja és költségghatékonyabbá teszi az eljárást. Számos külföldi a hazánkban található nagyszámú fürdőhely miatt keresi fel Magyarországot. A strandolásnak azonban sajnos velejárója az ún. strandlopás is, melynek

megelőzése rendkívül nehéz. Egy új magyar találmány azonban hatékonyan segíthet ennek a megelőzésében is. A találmány neve *Beachegg*, amely egy internet alapú, tojás alakú szerkezet. Az értékmegőrzőt egy vízálló karkötő segítségével lehet nyitni és zárni, amennyiben pedig valaki azt megmozdítja, a karkötő azonnal riaszt. Legvégül pedig említsük a külföldi rendőrök néhány hetes, hazánkban történő „alkalmazását”. Feladatuk elsősorban a felvilágosítás, a tájékoztatás és a tolmácsolás. A külföldi rendőrök közterületi szolgálatának a fentiekben említetteken kívül is számos egyéb pozitív hozadéka lehet, így például jelenlétükkel növelik egy adott ország turistáinak a biztonságérzetét, illetve a „hazai rendőr látványa” mindenképp visszafogottságra inti az olykor túlságosan felszabadultan szórakozó turistákat, melynek bűnmegelőző hatása kétségtelen. A szerző álláspontja szerint mindenképp szükséges lenne a rendvédelmi együttműködés ezen formájának mind szélesebb körű hazai alkalmazására.

kulcsszavak: turizmus, viktimizáció, bűnözésföldrajz, sértett, bűncselekmény

A tanulmányban bemutatásra került, hogy a 2011 és 2015 közötti időszakban miként változott a hazánkban sértetté vált külföldi állampolgárok száma, illetve milyen okok vezettek a sértetti értékek erőteljes csökkenéséhez. Elemezve lett továbbá a bűncselekményi struktúra. Őt, a turisták a szubjektív biztonságérzetét leginkább befolyásoló bűncselekménytípus (lopás, rablás, kifosztás, testi sértés, garázdaság) esetében pedig megállapítást nyert, hogy az ország egyes megyéi között milyen területi különbségek fedezhetők fel, s ezt milyen társadalmi-gazdasági tényezők indukálják. A tanulmány egyik legfőbb értékének tekinthető, hogy a sértetteket nem összességében, hanem korcsoportonként lettek vizsgálva, így a kutatás rendkívül hasznos adatokat szolgáltat többek között a bűnmegelőzés számára.

5. Irodalomjegyzék

- [1] Barabás A. T. (2015): *Victimization, Violence and Fear of Crime*. In: Vókó György (szerk.) Tiszteletkötet Dr. Kovács Tamás 75. születésnapjára. 437 p. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 333-343.
- [2] Bezsényi T.: (2014) „Egy ötven literes hordóból hatvan liter sört lehetett kimérni” *A fővárosi és Balaton környéki vendéglátás és turizmus informális világa a Kádár-korban*. Kötetlen, Eötvös Kiadó, Budapest, 64-87.
- [3] Bujdosó Z., Györki Mónika (2011): *A biztonság szerepe a turizmusfejlesztésben*. Acta Carolus Robertus: Károly Róbert Főiskola Gazdaság és Társadalomtudományi Kar Tudományos Közleményei 1. 45-55
- [4] Bujdosó Z., Györki M. (2012): *The role of safety in the development of tourism*. Administrativa un Kriminala Justicija - Latvijai Policijas Akadēmijas Teoretiski Praktiski Zurnals 58. 76-81
- [5] Czimre K., Kozma G., Mátyás Sz. (2015): *A közbiztonság kérdéskörének megjelenése a helyi önkormányzatok képviselő-testületi bizottságaiban*. Magyar Rendészet 15. 27-36
- [6] Dávid L., Molnár I., Bujdosó Z., Dereskey A. (2007): *Biztonság, terrorizmus, turizmus*. Gazdálkodás 51 (Különkiadás) 161-166
- [7] KSH (2015): *Magyarország turisztikai régiói, 2014 Gyógy- és termálfürdők szerepe a turizmusban*. 35 (<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/pecsturisztreg14.pdf>)
- [8] Girhiny K. (2015): *A nyomozások új irányvonalai. A technikai jellegű bizonyítási módszerek dominanciája*. Magyar Rendészet, XV. évfolyam 2015/2 szám pp. 90.

- [9] Haspel Orsolya: *A családon belüli erőszak rendészetének változásai*. Magyar Rendészet, XI. évfolyam 2011/3 szám pp. 17.
- [9] Madai S. (2014): *A rendészeti közszolgáltatások finanszírozásáról*. In: Bragyova András, Szabó Miklós (szerk.): *Studia iurisprudentiae doctorandorum Miskolciensium*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 27-36.
- [10] Madai S. (2011): *A család büntetőjogi értékelése*. Budapest, HVG ORAC
- [11] Madai S. (2010): *Gondolatok a család néhány kriminológiai aspektusáról*. *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* VIII. 161-179.
- [12] Mátyás Sz. (2014): *Budapest bűnözésföldrajzi vizsgálata 2009 és 2012 között*. Magyar Rendészet 3. 93-103
- [13] Mátyás Sz., Sallai J. (2014): *Objektív és szubjektív biztonság néhány magyar nagyvárosban*
In: Hervainé Szabó Gyöngyvér (szerk.) *A 21. század eleji államiság kérdőjelei*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 335-407.
- [14] Mátyás Sz., Sallai J. (2014): *Kriminálgeográfia*. In: Ruzsonyi Péter (szerk.) *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 335-353
- [15] Michalkó G. (1996): *A nemzetközi turizmus bűnözésföldrajzi aspektusai Budapesten*. *Belügyi Szemle* 11. 12-30
- [16] Michalkó G. (2002): *Magyarország turizmusának kriminálgeográfiája*. *Belügyi Szemle* 10. 68-85
- [17] Patkós Cs, Tóth A. (2012): *A bűnözés néhány térbeli jellemzője a rendszerváltás utáni Magyarországon*. *Területi Statisztika*. 250-263
- [18] Piskóti, Zs. (2012): *The statistical analysis of the subjective safety feelings about public safety in the tourism-frequented Miskolc-Tapolca*. In: Lubomir Strba (editor): "Geotourism and its implications" International PhD Conference, 99-102
- [19] Pődör A. (2014): *Bűnügyi statisztikai adatok és a bűnözéstől való félelem összehasonlítása Kalocsa példáján*. In: Balázs Boglárka (szerk.) *Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában V.: Térinformatikai konferencia és szakkiallítás*. 459 p. Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2014.05.29-2014.05.31. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, 281-288.
- [20] Sallai J. (2004): *Németország határmenti rendőri együttműködésének tapasztalatai*. *Hadtudomány*, 108-114
- [21] Vári V.(2014): *Hatékony vagy eredményes a bűnüldözés?* Magyar Rendészet, 1. 87-97.
- [22] Györi L. (2015): *The bases of the supervision of night clubs and consumers' places from criminal aspect*. In: *European legal studies and research*, International conference of PhD Students in law, Timisoara, 286-296.

**Dr. Németh József – Dr. Tokodi Panna – A terrorizmus hatása a turizmus
biztonságára Egyiptom tengerparti turizmusa visszaesésének példáján
keresztül**

*Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar,
Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék
1083 Budapest Ludovika tér 2., nemeth.jozsef@uni-nke.hu*

Absztrakt

A turizmus és a biztonság kérdése nem új keletű kihívás. Napjainkban a biztonság fogalma egyre fontosabbá és kiterjedtebbé válik a turizmusban. A megfelelő biztonságérzet fontos tényező, mivel a turista olyan desztinációt részesít előnyben, amely terrortámadástól nem fenyegetett, ahol a személy elleni támadások száma minimális. A biztonság problémája hosszú ideje foglalkoztatja a turizmussal foglalkozó szakembereket, akik építenek Maslow szükséglethierarchiájának második szintjén lévő biztonság és védelem faktorra. [1]

A biztonság a turizmus egyik alapvető kihívásává vált. Az eddig kiemelt turistacélpontnak számító országok, mint például Egyiptom, Tunézia vagy Törökország az elmúlt pár év alatt kiestek a főként európai turisták kegyeiből, mivel ezekben az országokban fokozottabb lett a terrorveszély. Felvetődik a kérdés, hogy a terrorcselekmények és ezek kockázatainak növekedése milyen ok-okozati összefüggésben van az említett országok turisztikai keresletében bekövetkezett visszaeséssel.

A turizmus és rendszere

A turizmus komplex társadalmi jelenség, melynek egyik legnagyobb vonzereje a kulturális környezet, más hagyományok, kultúrák megismerésének lehetősége. A turizmus rendszerének legfőbb kínálati elemei az adott hely vonzereje, infrastruktúrája, közlekedés, szállás, étkezés, szórakozás, de jellemzője még a fakultatív szolgáltatások és ma már leginkább a biztonság és a higiénia.

A turisták biztonsága elsőrendű kérdés, mely probléma megoldásaként a WTO (World Tourism Organisation) kidolgozott egy intézkedési tervet, amely az alábbi fontos elemeket tartalmazza:

- a biztonsággal kapcsolatos szolgáltatások és intézkedések fejlesztése,
- biztonsági óvintézkedések,
- a turisták bizalmának visszanyerése a biztonságérzet növelésével, például rendőri jelenlét fokozása. [2]

A terrorizmusról általában

A terrorizmus³⁵ szó a latin ijedtség, rémület jelentésű főnévből származik, mely fogalomnak nincs nemzetközileg elismert definíciója, azonban tartalmilag a fegyvertelen, civil emberek

³⁵ Az idegen szavak és kifejezések szótára szerint a **terrorizmus** fr (<lat) 1. megfélemlítés, zsarolás, bosszúállás céljából elkövetett rémtettek sorozata 2. politikai okokból végrehajtott merényletek (emberrablás, robbantás, gyilkosság stb.) sorozata.

vagy vagyontárgyak ellen elkövetett erőszakot jelent, főként politikai célok kikényszerítése érdekében.

A TERROR-t betűszóként is használva, jól körülhatárolhatóak a terroristák stratégiájának fő elemei [3]:

T	ervezz
E	elrettents
R	obbants
R	ombolj
O	kozz pánikot
R	eklámozz

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a világ különböző térségeinek terrorfenyegetettsége igen eltérő. 2001 óta a világ terrorcselekményeinek mintegy 80 %-át a közel-keleti és dél-ázsiai térség országaiban követték el. Európai szinten pedig évente átlagosan mintegy 500 terrorcselekményt jegyeznek fel.

A terrorizmus elleni küzdelem terén egyetértés van a nemzetközi közösségen belül. Napjaink egyik legnagyobb globális biztonsági kihívásává vált, amely nem ismer határokat, és amelyet a nemzetállamok önmaguk nem képesek hatékonyan és tartósan kezelni. Általánosan elfogadott, hogy a jelenséggel szemben csak összetetten – rendészeti- adminisztratív, jogi, hírszerzés-titkosszolgálati, politikai- diplomáciai, gazdasági-pénzügyi, társadalompolitikai, kommunikációs és katonai eszközöket egyaránt felhasználva – lehet igazán hatékonyan fellépni. Abban is egyetértés mutatkozik, hogy a terrorizmus elleni küzdelemnek három kulcsfontosságú területe van:

- a védekező – az emberek, a közélet, az épületek, az ellátási hálózatok sebezhetőségének csökkentésére irányuló – terrorizmus-elhárítás,
- a terrortámadások megelőzésére irányuló – a terroristák azonosítása, feltartóztatása és felszámolása útján történő – terrorizmus-felszámolás,
- a terrortámadást követően kialakult katasztrófahelyzet vagy sürgősségi helyzet megoldását és stabilizálását célzó következménykezelés. [4]

Biztonság, terrorizmus, turizmus

1989. szeptember 11-én a vasfüggöny leomlása a kétpólusú világ megszűntét jelezte és a turizmus hatalmas lehetőségeit nyitotta meg. 2001. szeptember 11-én az Amerikai Egyesült Államokban végrehajtott terrorista cselekmények a biztonság terén végbement változásokat tették egyértelművé mindenki, így a turizmusban résztvevők számára is.

A turizmus egyszerre tekinthető a világ egyik legjelentősebb gazdasági tevékenységének, önálló iparágnak és különleges adottságokkal rendelkező kutatási területnek. Az elmúlt években a turizmus a világgazdaság egyik vezető szektorává vált, növekedési üteme meghaladta a világgazdaság növekedési ütemét. [12]

A turizmus több ok miatt is kiemelten érintett a terrorizmus által, elsősorban azért, mert a turisták könnyen elérhetőek a terroristák számára és a turizmust érő csapások szerteágazó,

komoly gazdasági hatásúak. Másodsorban pedig azért, mert a turisták megtestesítői annak a nyugati kultúrának, ami ellen a terrorista csoportok egy része szerveződik.

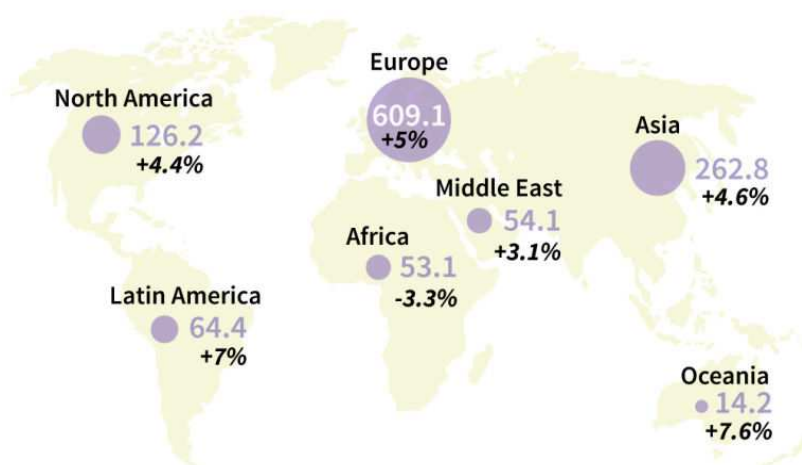
A terrorizmus egyrészt objektív és direkt módon veszélyezteti az emberek (és intézmények) biztonságát, s így hatással van a piaci élet szereplőire, így a turizmusra is. Másrészt azonban az egyes terroristatámadások, illetve az azok megakadályozása érdekében foganatosított biztonsági rendszabályok (pl. mozgás, utazás korlátozása, hosszú és alapos átvizsgálás stb.) ugyancsak objektív módon befolyásolják az utazásokat és az üdülést magát is. Megvizsgálva ezeket a direkt és indirekt hatásokat, egyértelmű, hogy a terrorizmus indukálta közvetett hatások sokkal inkább érintik a turizmus mind intézményi, mind pedig a fogyasztói aspektusait. [5]

Talán soha nem éltünk olyan nagy biztonságban, mint manapság, azonban mégis komoly mértékben része életünknek a biztonságunkért való aggodás. Annak tudata, hogy bekövetkezhet támadás vagy „valami”, ami a biztonságunkat veszélyezteti, befolyásolja viselkedésünket és így természetesen az utazási és fogyasztási szokásainkat is. A terrorizmus tehát világszerte megváltoztatta az utazási szokásokat is. Az, hogy milyen mértékben változik a terrorizmus hatása a turizmusra, az jelentős mértékben függ a megtett biztonsági intézkedésektől és a terrorizmus jelentette kockázatok kommunikációjától, hiszen a terror és a média szoros kapcsolatban állnak egymással. Sajnos azonban az emberek egyre inkább hozzászoknak ahhoz, hogy a terrorveszély az életük része lett.

A terrorizmus a leginkább érintett országok esetében negatív hatással van a gazdasági növekedésre, elbizonytalanítja a piacot, megváltoztatja a kereskedelmi és fogyasztási szokásokat. Az IEP (Institute for Economics & Peace) civil szervezet elemzői szerint a terrortámadások inkább rövid távú hatásokat okoznak: az emberek egy ideig nem látogatnak az adott országba, a helyiek nem mennek étterembe. A gazdasági aktivitás így nem megszűnik, csak eltolódik. Az elemzők szerint a turizmus viszonylag hamar, nagyjából 13 hónap alatt képes visszaállni a korábbi kerékvágásba egy terrorcselekmény után.

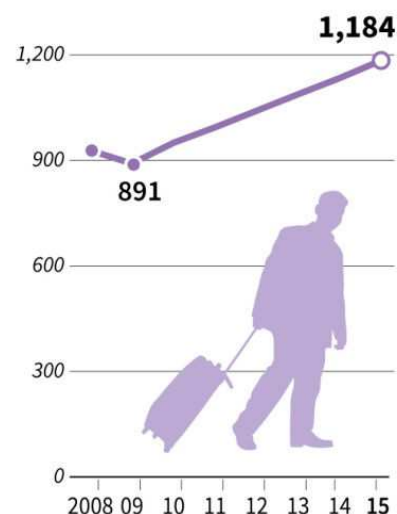
World tourism

Tourist arrivals by region in 2015 (in millions)
and change on 2014 (in percent)

Source: World Tourism Organization (UNWTO)

International tourist arrivals by year
(in millions)

AFP

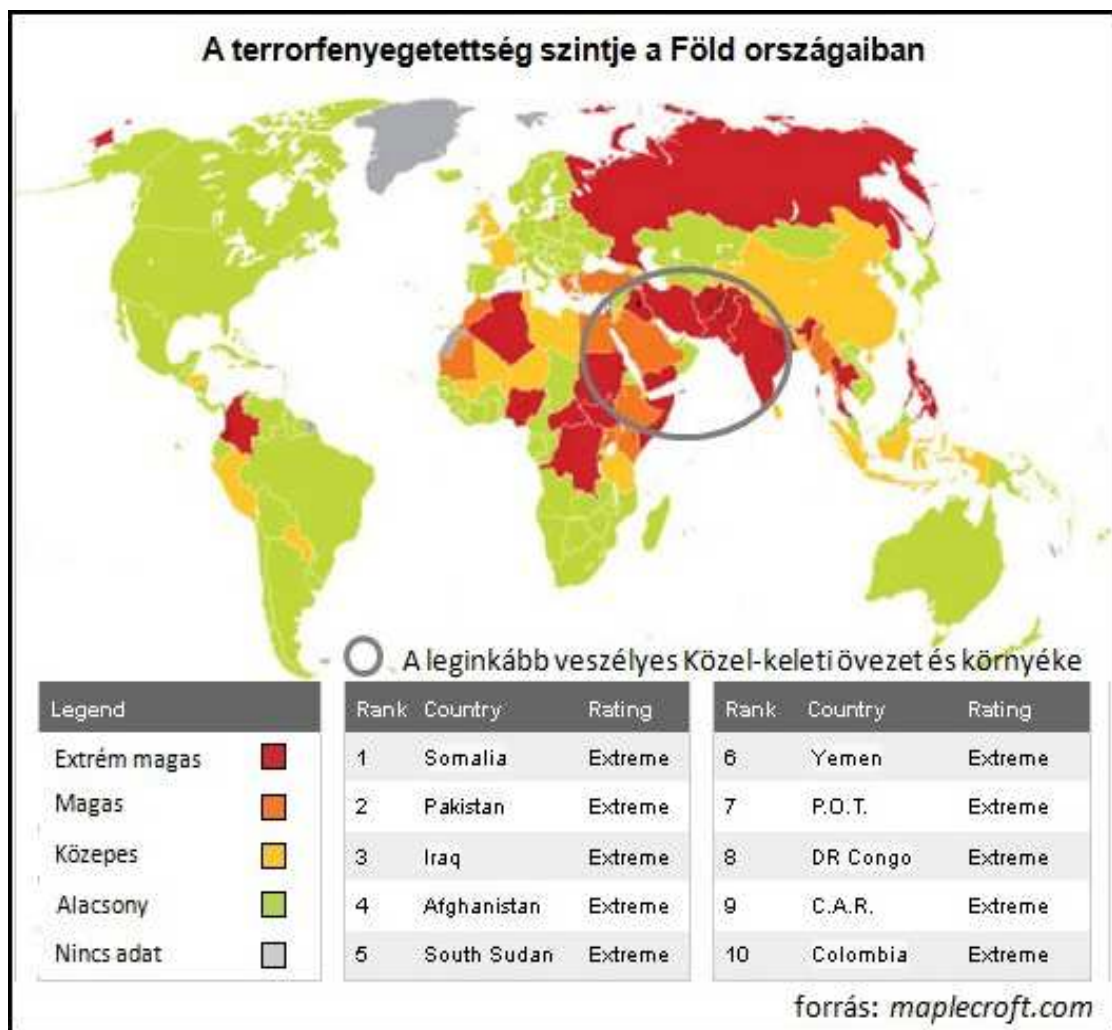
Forrás: UNWTO World Tourism Barometer

Természetesen más a helyzet azokban az országokban, ahol a terrorizmus „permanensen jelen van”. Nagy hatása lehet a terrorizmusnak a gazdaságra a jelentős mértékben turizmusból élő országok esetében, ahol könnyen előfordulhat, hogy az utazók más, biztonságosabb célterület után néznek. A nagy veszteségek így egyelőre Tunézia és Egyiptom, hiszen az utazók nem hiszik el, hogy a biztonságot ezekben az országokban garantálni tudják. [6]

Egyiptom tengerparti turizmusának visszaesése

„Turistákat támadtak meg Egyiptomban” – írta az egyik ismert internetes oldal 2016. január 08-án, mely során több külföldi turista megsebesült.[7] Ilyen és ehhez hasonló híreket számos esetben közvetített a média 2016-ban.

Történelmileg visszatekintve már a század első évtizedeitől kezdve világszerte alakultak terrorista csoportok, a '90-es években, majd 2000 után is sok száz terrorista csoport jött létre világszerte, de leginkább Ázsiában és azon belül is a Közel-Keleten. Ma az Egyiptomhoz tartozó Sínai-félsziget „ad otthont” a legtöbb terrorista csoportnak, melyek mindegyike Izrael ellenes célokkal alakult. [8]

Forrás: maplecraft.com The terrorist threat in the countries of the Earth

Az utolsó „békeévben”, 2010-ben több mint 14,7 millió külföldi turista járt Egyiptomban, akik 12,5 milliárd dollárt költöttek el, a turizmus több mint 11 százalékkal járult hozzá az ország hazai össztermékéhez (GDP) és a munkaerő 12 százalékát foglalkoztatta.

Napjainkban ugyan a repülőtereken jelentősen szigorították az ellenőrzéseket a turisták érdekében (a kairói reptéren például több szűrőn is át kell esnünk, amíg a Luxorba tartó gépre felülhetünk, Kairóból pedig Budapestre a kicsit is gyanús kézipoggyászt többször is átvilágítják és mindent kipakoltatnak belőle), az egyiptomi turisztikai minisztérium adatai szerint 2015-ben 9,2 millióan látogattak az országban, 6 %-kal kevesebben, mint egy évvel korábban. A csökkenés legfőbb oka, hogy az orosz utasszállító repülőgép 2015. októberi lezuhanása óta elmaradtak az orosz turisták, akik a teljes beutazó forgalom mintegy 30 %-át adták. A német és az angol vendégek száma ugyancsak jelentősen visszaesett.

A biztonságérzet növelése céljából és a múlt terrorcselekményeiből tanulva kiemelt figyelmet fordítanak az egyiptomi tengerparti üdülővárosok biztonságára, figyelnek a turistákra, folyamatos a rendőri jelenlét, a főbb turista látványosságoknál is fokozott a rendőri ellenőrzés.

1. sz. kép Forrás: euronews.com

Egyiptom fő politikai kihívásai, amelyekkel szembe kell néznie a következők: az egyre növekedő migráció, illetve az iszlám fundamentalizmus folyamatos növekedése. Itt említendő meg Simicskó István honvédelmi miniszter nyilatkozata, miután a Honvédelmi Minisztériumban fogadta Sedki Sobhi vezérezt, az Egyiptomi Arab Köztársaság védelmi miniszterét: *„Egyiptom stabilitása nélkül nincs európai biztonság.”* A 2017 februárjában elhangzott mondat jól mutatja, hogy Európa és az egész világ létérdeke a stabil Egyiptom, mivel ha Egyiptom biztonsága megrendülne, akár tízmillió nagyságrendben növekedhetne az Európába induló migránsok száma. [9]

Nem alaptalan tehát az Egyiptomból induló migránsok számának növekedésétől való félelem, hiszen már a 2016-os évben több olyan hír jelent meg, ami szerint az embercsempészek

Egyiptomba települnek át, mely problémát fokozza, hogy az egyiptomi útvonalon az ISIS-el és al-Kaidával szövetséges csoportok is egyszerűbben juttathatnak majd terroristákat Európába.

A migráció és a terrorizmus közti összefüggések vizsgálata

A terrorizmus turizmusra mért hatásainak elemzésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni a migráció és a terrorizmus közti összefüggések rövid vizsgálatát sem. Biztonsági kockázatként értékelhető, hogy a terrorszervezetek a tagjaikat csempészútvonalakon, embercsempész utakat használva (ahogy az egyiptomi példa is mutatja) juttatják illegális migránsként Európába és az Amerikai Egyesült Államokba.

A célszágokban pedig megfelelő ideig tartó pihentetés után megkezdik felkészülésüket, majd végrehajtják a számukra kijelölt merényleteket. Mindezek a problémák csak fokozódtak a 2011 tavaszán kirobbant „Arab Tavasz” jelenleg is tartó hatásaitól.

Vitathatatlan tény, hogy léteznek kapcsolódási pontok a terrorszervezetek és az illegális migráció szereplői között. A terrorszervezetek céljaik elérése érdekében alkalmanként igénybe veszik a csempészbandák segítségét, de számos eset mutatja, hogy erre a célra a terrorszervezetek legtöbbször saját csatornákat használnak.

A nyugati nagyvárosokban elkövetett terrorcselekményeket figyelembe véve az tapasztalható, hogy ezeket bevándorlók vagy migráns felmenőkkel rendelkező állampolgárok követték el. A legális, rendezett szociális háttérrel rendelkező több generációs személyek az iszlám terrorizmus számára vonzó célcsoportot jelentenek és az internet nyújtotta lehetőségeknek is köszönhetően könnyen radikalizálhatók. Következésképp minél kevesebb migráns integrálódik a befogadó ország társadalmi, politikai és gazdasági életébe, annál erősebb a hatása az anyaországban felmerülő problémáknak, és annál inkább fogékonyak a globális dzsiháid küldetésére. [10]

Konklúzió

A terrorizmus, a regionális háborúk és a mindennapi életünk velejárójává váló számos egyéb válsághelyzet befolyásolja a biztonság iránti igényt. Emiatt a turizmuson belül is egyre nagyobb szükség van a kockázatok csökkentésére, a biztonság növelésére.

„A terrorizmus elleni tevékenység színvonala az elmúlt tíz évben sokat fejlődött. Az erre a célra fordított pénzek megsokszorozódtak, jobb az együttműködés a nemzetközi és a nemzeti ügynökségek és a bűnüldöző szervek között, valamint kiemelt figyelmet kapott a humánhírszerzés. A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem során beigazolódott, hogy a nyitott határok, az utazási lehetőségek, a fejlett technológia és az informatikai eszközök megkönnyítették a terrorcselekmények elkövetését. Az elmúlt időszak eseményei, különösen az Észak-Afrikában történtek megerősítik azt a tényt, hogy a belbiztonságért felelős szervezetek válságkezelő, terrorizmusellenes képességeit tovább kell erősíteni.” [11]

A globális interdependencia korában az európai államoknak nem szabad kizárólag a regionális kooperáció előnyeit egyre jobban kihasználó Európára koncentrálniuk. Mivel Európa biztonságát olyan kontinensen kívüli régiók, mint Észak-Afrika vagy a Közel-Kelet a perifériáról veszélyeztetik, így a kockázatok számbavételénél ezekkel is feltétlenül számolni kell. [13]

Napjainkra a biztonsági kihívások komplexebbek, többszereplősek lettek, nemzetköziesednek, mivel a média nagyobb mértékben képes befolyásolni biztonságfelfogásunkat. Az azonban vitathatatlan, hogy a biztonság alapvető szükségletünk.

Felhasznált irodalom

- [1] Bujdosó Zoltán, Györki Mónika: *A biztonság szerepe a turizmusfejlesztésben* Acta Carolus Robertus- 1. évf. 2. sz. (2011) 44. old.
http://epa.oszk.hu/02400/02498/00002/pdf/EPA02498_acta_carolus_robertus_2011_2_045-056.pdf - Letöltve: 2017. 04. 08.
- [2] Kay, S.: (2004) *Globalization, Power and Security*. Security Dialog Vol 35. No. 1.
- [3] Resperger István (2005): *A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem lehetséges stratégiái*. Egyetemi jegyzet – Bp.: ZMNE, 2005.
- [4] Kondás Kornél: *A terrorizmus, mint a védelmi igazgatás rendszerét befolyásoló tényező* – Hadtudományi Szemle 2015. VIII. évf. 2. szám. 14-17.old.
- [5] Dávid Lóránt-Molnár F. –Bujdosó Z.- Derekey A.: *Biztonság, Terrorizmus, Turizmus*. Összefoglaló megállapítások, következtetések, javaslatok. Gazdálkodás 51. évf. 20. különiadás 160-166.old.
- [6] Timár Gigi: *Múló rosszullét? a terrorizmus a gazdaságra is hatással van,de nem azonos mértékben mindenütt*. Piac&Profit, 2016. 20. évf. 11-12. sz. 31-32. old.
- [7] <http://www.origo.hu/nagyvilag/20160108-turistakat-tamadtak-meg-egyiptomban.html> - Letöltve: 2017.04.08.
- [8] Harmat Árpád Péter: *Terrorizmus az elmúlt évtizedekben*
<http://tortenelemklub.com/node/65> - Letöltve: 2017.04.08.
- [9] <http://www.honvedelem.hu/cikk/62009> - Letöltve: 2017.04.08.
- [10] Böröcz Miklós: *Az illegális migráció és a terrorizmus közti összefüggések vizsgálata*. Terror&Elhárítás 2014. 2. sz.
- [11] Németh József: *„Mérőldkövek” a terrorizmus elleni tevékenységben*. Sodorvonalon, Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest 2012., 213. old. ISBN: 978-963-08-3271-1
- [12] Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*. Akadémiai Kiadó 2013., 665. old. ISBN: 978-963-05-9236-9
- [12] Péter E.: *Preventív szemlélet munkahelyi környezetben, Zala megye példáján*, XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia, Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban,, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25., ISBN: 978-963-334-201-5
- [13] Keller K.: *Az újraegyesült Németország növekvő nemzetközi biztonságpolitikai szerepvállalása: a Bundeswehr „out-of-area” bevetései*, In: Külügyi Szemle, 2004, 3-4. szám, 189. old.

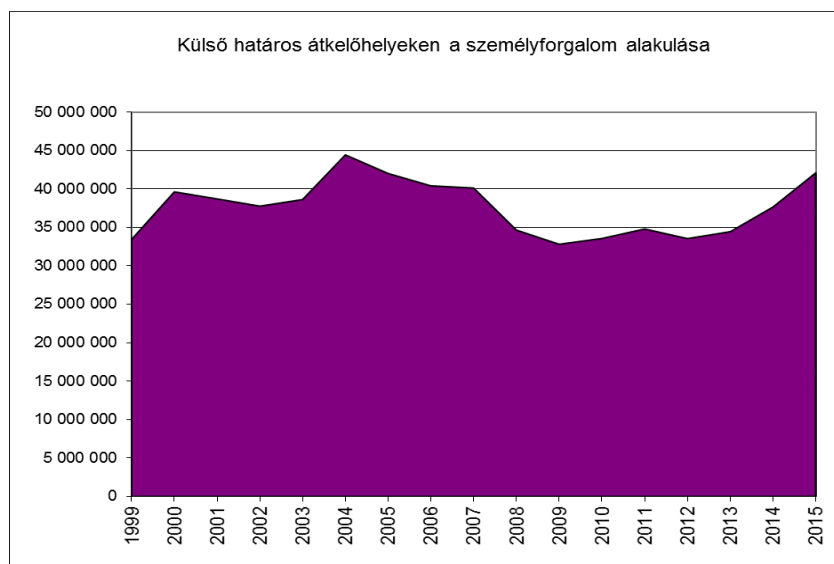
Dr. Ritecz György - Turizmus – Migráció – Terrorizmus

*nyugállományú rendőr ezredes
gyorgy.ritecz@bm.gov.hu*

Absztrakt

A 2015. januári és novemberi párizsi, majd az ez évi brüsszeli terrortámadások kapcsán néhányan – főleg politikusok – felvetették, hogy a terrorcselekmények és ezek kockázatának növekedése alapvetően a bevándorlás (migráció) erősödésének köszönhető. Kérdés az, hogy valóban fennáll-e ezen ok-okozati összefüggés? A statisztikai adatok segítségével némileg árnyalhatók (ha éppen nem cáfolhatók) a médiában és a közvéleményben kialakult vélemények.

A konferencia más előadásain részletesen hallhattunk adatokat a turizmusról, annak emelkedő trendjéről. A határforgalom ellenőrzés statisztikai adatai [20] is alátámasztják az emelkedő trendet, főleg 1999 és 2007 közötti időszakban. Bár érdekes megfigyelni, hogy a 2004 évi EU csatlakozás és a 2007 évi teljes jogú Schengen csatlakozás közötti időben az összes határszakaszon nyilvántartott forgalom növekedett (személyforgalomban 96,8 millióról 116,4 millióra), addig a külső határokon ez időben (44,4 millióról 40,1 millióra) csökkent a határforgalom. Ami arra utal, hogy a növekedés kizárólag az EU tagállamok irányába menő forgalomban jelentkezett, vagyis gazdasági és turisztikai kapcsolataink is e desztinációban tekinthető dominánsnak.

Forrás: [20]

Az utóbbi évek határforgalmi adatainak viszonylati elemzése megmutatja, hogy gazdasági válságnak már lényegében vége van, legalábbis a személy és járműforgalom adatait látva. 2009-hez képest 2015-re a járműforgalom 20,8 %-al, míg a személyforgalom 28,3 %-al

növekedett. A külső határos viszonylatok adatainak trendjét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy viszonylagos enyhe emelkedés minden viszonylatban tapasztalható, de az elmúlt két év (2014-15) igazi növekedését (28,9 %) a Romániával közös határszakasz produkálta.³⁶ Ez viszont már átvezet a biztonsági, illetve illegális migrációs témára.

2015. januári és novemberi párizsi terrortámadások kapcsán néhányan felvetették, hogy a terrorcselekmények és ezek kockázatának növekedése alapvetően a bevándorlás erősödésének köszönhető. Kérdés az, hogy valóban fennáll-e ezen ok okozati összefüggés?

Nem árt azt sem tudni, hogy a nemzetközi migráció teljesen más nagyságrendű, mint ahogy ezt sokan elképzelik. Már a hetvenes években közel 80 milliós volt földünkön a migráció, amely viszonylag egyenletes növekedéssel 2013-ra már meg haladta a 230 milliós [19] nagyságrendet. Ennek csak a töredéke menekült. Arról is manapság sokan elfeledkeznek, hogy 1992-ben, az ENSZ 18 millió menekültet tartott nyilván. Ez a szám 2005-ig folyamatosan csökkent, egészen 8,4 milliós szintre, majd emelkedni kezdett és 2015 nyarára már elérte a 14,4 milliós nagyságrendet, de várhatóan a 2015 év végi adatok³⁷ sem lesznek nagyobbak 16 milliónál, vagyis kisebb, mint amekkora két évtizede volt. Ilyen módon álságosnak tűnnek a „megtelt Európa” címkéjű megjegyzések és azt is látni kell, hogy az elmúlt évtizedekben Európa minden egyes évben szinte „feltűnés nélkül”, zökkenőmentesen minden évben befogadott 2-3 millió menekültet. Ezen kívül még évente közel fél millió illegális migráns is érkezett³⁸ és az európai közösség országai ezt nem csak elviselték, de előnyeiket is élvezték.³⁹

Mindenesetre az tagadhatatlan, hogy olyan intenzitású és megjelenési módú migrációs hullámra, mint ami az 2014-2015 években kialakult, nemigen emlékszik senki.

A mostani migrációs hullám okait sokan sokféleképpen magyarázzák, de alapvetően a már régebb óta ismert és az általános migrációs okokat említik. [1] A legtöbben az Iszlám Állam létrejöttét és a kormányerők (szír, illetve iraki) valamint támogatóik, továbbá és nem kevésbé a lakosság elleni brutális terrorcselekményeiket látják a menekült hullám elindulásának okai közt. Ha pusztán ez lenne a kiváltó ok, akkor lényegében csak szíriai és iraki menekültek „rohanták” volna meg Európát és csak 2014 második felétől indultak volna el. Nézzük meg tényleg így van ez?

Ahhoz, hogy megvizsgálhassuk, van-e összefüggés a menekültek számának alakulása⁴⁰ és a terrorcselekmények elkövetése (mennyiségi változása) között, először a trendeket célszerű elemezni. Az elmúlt negyedszázadban (a grafikonon) láthatóan az első másfél évtizedben csökkenő trend érzékelhető mind a terrorcselekmények, mind a menekültek számában. Mondhatnánk (legalábbis ebből a szempontból) egyre békésebb világban, egyre kevesebb embernek kellett elmenekülni otthonából és hazájából. Ez utóbbi kitétel azért kellett megtennem, mert az elemzett UNHCR adatok nem foglalják magukba az ún. belső menekülteket (internally displaced persons – IDP), vagyis azokat, akik saját országukon belül igyekeztek menedéket találni. Pedig ezek száma a hazájukból elmenekülteknek több mint kétszerese (2014-ben 38,2 millió).

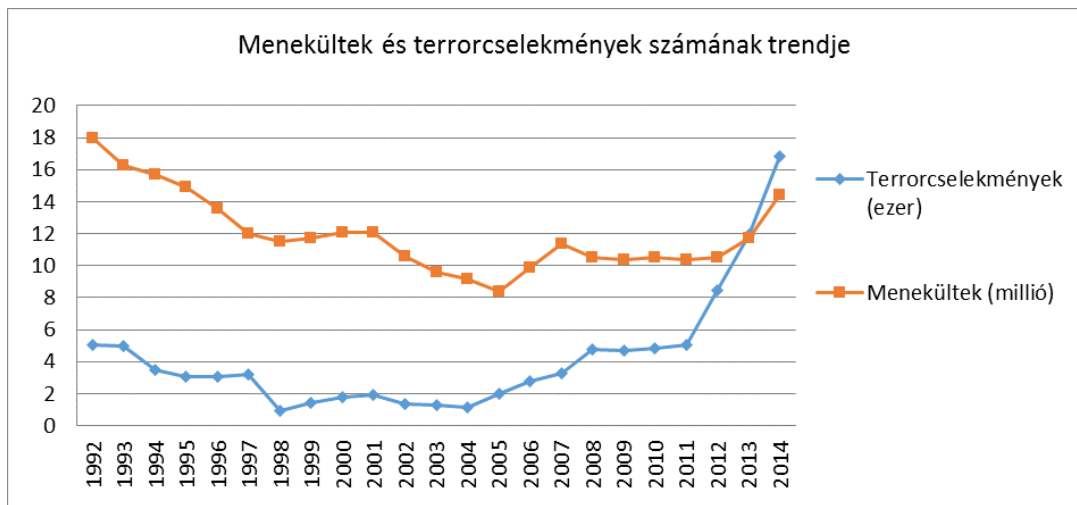
³⁶ A szerbszakaszról is ideterelődött a forgalom egy része.

³⁷ Végleges adatok még a tanulmány lezárásakor nem ismertek.

³⁸ Ez talán egy kicsit árnyalja a képet, ahhoz az adathoz, hogy 2015. november végéig 1,2 millió migráns érkezett illegálisan az EU országaiba (a Frontex adatai szerint).

³⁹ Sajnos ennek kifejtésére terjedelmi okok miatt nem vállalkozhatom.

⁴⁰ Menekült hullámok korábban is voltak, például az 1946-1947-es évek fordulóján, a magyar–csehszlovák államhatáron kialakult menekültügyi válsághelyzetet mutatja be publikációjában [5].

Forrás: [18] és [19] adatainak felhasználásával a szerző által készített grafikon⁴¹

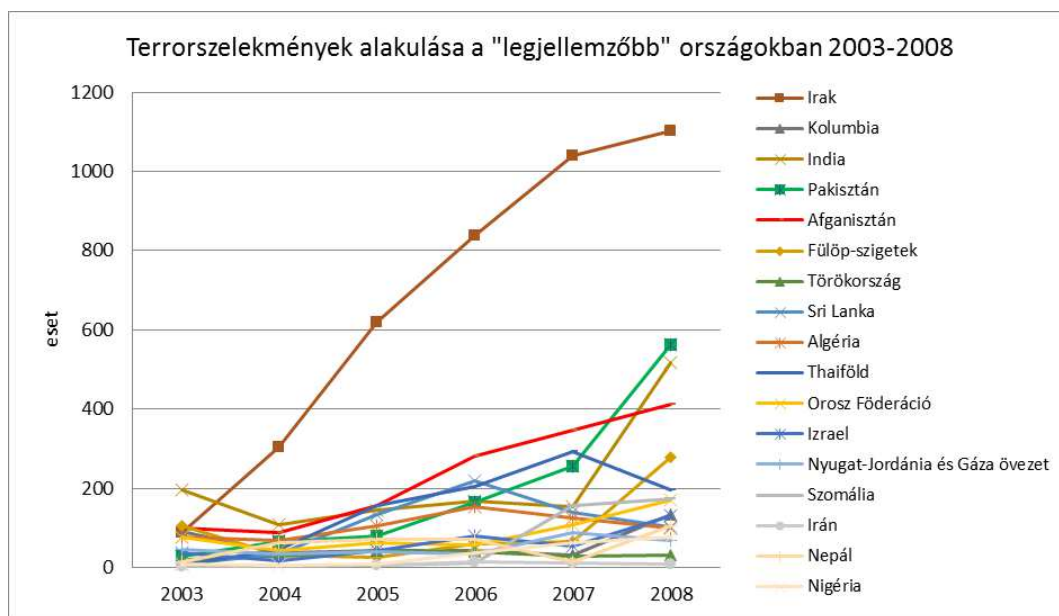
De visszatérve a trendekre láthatjuk, hogy kb. tíz évvel ezelőtt történhetett valami, mert mind a kettő (a terrorcselekmények száma 2004-től, a menekülteké 2005-től) számsor emelkedni kezdett. A terrorcselekmények száma a 2004-es minimumról 2008-ig fokozatosan emelkedett. A menekültek száma egyfajta „fáziskéséssel” 2005-től kezdett nőni, de csak 2007-ig, majd stagnált egészen 2012-ig. A stagnálási fázis jól érzékelhető a terrorcselekmények számában is, itt 2008-2011-re tehető ez az időszak. Majd 2012-től drasztikus emelkedést láthatunk a terrorcselekmények számában, míg a menekültek vonatkozásában ismét egy évvel később jelentős növekedés érzékelhető. Ez alapján azt mondhatnánk, hogy látszik összefüggés a terrorcselekmények és a menekültek számának változása között. Logikusan 2004-től, amikor egyre kevésbé lett biztonságos az élet (bizonyos helyeken, de erre még visszatérünk), és amikor látszott, hogy ez nem is lesz jobb, elindultak egyesek biztonságosabb helyet keresni maguknak. Ez indokolja a „fáziskésést” is. A logika 2008-ban némileg megtörik, mert a menekültek száma visszaesik, miközben a terrorcselekmények száma továbbra is növekszik.

A stagnáláson szerintem nincs mit magyarázni, egyértelmű. Ahogy az is, hogy a 2011 utáni terrorcselekmények drasztikus elszaporodásának logikus következménye lehetett a menekültek számának megemelkedése. De, hogy ez tényleg ennyire triviális, csak akkor állíthatjuk, ha terrorcselekmények helyszíne és a menekülők származási helye egybeesik.

Nehéz volt olyan grafikont szerkeszteni, ami tényleg megmutatja a 2004-2008 között terrorcselekmények dinamikájának jellemzőit. Így végül is 17 ország adatait tüntettem fel, mivel a vizsgált időszakban ezekben fordult elő az évi százas terrorcselekmény-nagyságrendet meghaladó adat, illetve az emelkedő trend érzékelhető. A 2003- adat is ábrázolásra került éppen azért, hogy érzékelhető-e a 2004-es „mélypont” is. Ez utóbbi alapvetően India 2003 évi kiemelkedő adatából is eredt, majd utána csökkenés, stagnálás jelentkezett itt, de 2008-ban a világon elkövetett terrorcselekmények sorrendjében India a harmadik helyen volt. Ez viszont el kell, hogy gondolkodtasson bennünket arról, hogy itt Európában mennyire is vagyunk tisztában a terrorcselekmények számával, helyszíneivel. De igazán, ami a lényeg jól látható a grafikonon, hogy a 2004-2008 közötti időszakban jelentkező terrorcselekmény növekedés zömében az Irakban elkövetett cselekményekből eredt. Ez kitűnik abból is, hogy 2005-2007

⁴¹ A tanulmányban megjelenő valamennyi grafikont az UNHCR [19] és a GTD [18] statisztikái alapján a szerző készítette.

között az összes elkövetett terrorcselekmények 30-32 %-át itt valósították meg. Ezt egészítette ki 2005-től növekvő mértékben, az Afganisztánban, illetve 2007-2008-ban az emelkedő pakisztáni elkövetések. (Valamint a már említett Indiai emelkedő trend.)

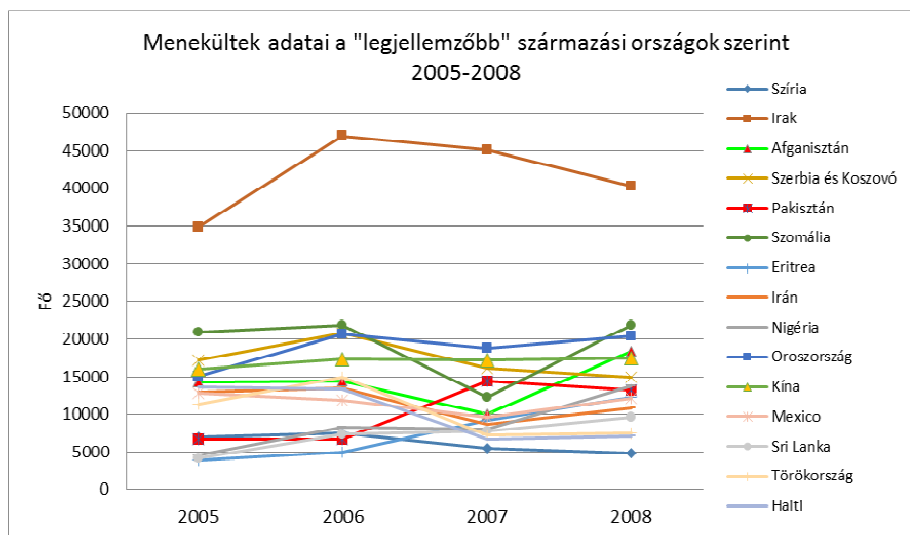
Sajnos a menekültek adatainak⁴² illusztrálásához is csak egy szinte átláthatatlan grafikont tudtam csak készíteni. Itt 15 országból áll a „legjellemzőbb” származási országok listája, vagyis amelyek legtöbb menekültet bocsájtottak ki ebben az időszakban. Annyiban mindenesetre szemléletes a grafikon, hogy míg a világ összes menekültjeinek adatai ezen időszakban emelkedtek, addig a legnagyobb kibocsájtó országokból lényegében közel azonos nagyságrendű menekült távozott. Kivéve Irakot, mely szinte más dimenzióban található, de még itt is az emelkedés, csak az időszak elejére jellemző. A fejlett ipari országokba érkező menekülteken belül az irakiak aránya ezen időszakon belül az összes adat 5%-ról nőtt meg 11,1%-ra. Meg kell azért említeni Pakisztánt, ahonnan ezen időszakban az évi 6,8 ezerről 13 ezerre emelkedett a menekültek száma, illetve Afganisztánt, ahonnan 14 ezerről 18 ezerre nőtt az évente elmenekültek száma.

A részadatokból jól érzékelhető, hogy teljes korreláció nem mutatható ki⁴³ a terrorcselekmények és a menekültek között, de a változások dinamikája igazán három országhoz (ezen belül is igazán Irakhoz) köthető. Vagyis Irakban, Afganisztánban és Pakisztánban nőtt meg a terrorcselekmények száma és ennek következtében a menekültek ezrei hagyták el ezt a három országot. Jól érzékelteti ennek a térségnek a kiemelkedő szerepét az is, hogy a három országban elkövetett terrorcselekmények számaránya (a világban elkövetett – GTD-ben regisztrált – összes cselekményhez képest) ekkor ugrott meg 17-ről 51 %-ra. Vagyis

⁴² TOP 10-es adatok alapján - [19].

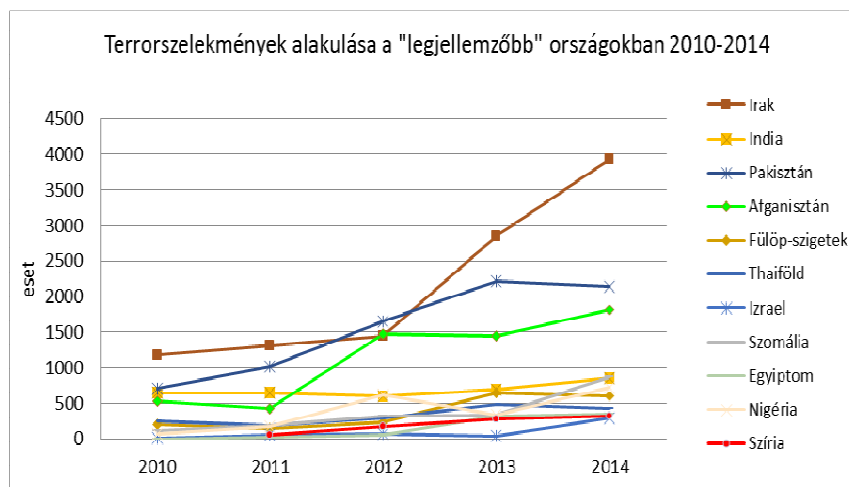
⁴³ Akkor lehetne kijelenteni az egyértelmű összefüggést, ha minden országban ahol nőtt a terrorfenyegetettség, növekedne a menekültek száma is, de nem így van. Jól jelzi ezt India esete, ahol magas a terrorcselekmények száma, a nemzetközi statisztikákban regisztrált menekültek száma viszont elenyésző. Megjegyzendő még, hogy a két vizsgált 17-15 országból átfedés jelentkezik (a három kiemelten túl) Törökország, Sri-Lanka, Oroszország, Irán és Nigéria esetében is, de ezek elemzésére területi korlátok miatt nem térhetünk ki.

2007-ben a világban elkövetett minden terrorcselekmény felét ezen országokban élőknek kellett elszenvednie. Ugyan ezen időszakban, ugyan csak ebből a három országból menekülők aránya (az iparilag fejlett 44 országba menekülők összes számához) 6,9 %-ról emelkedett 24,3 %-ra. Ami azért azt mutatja, hogy mégiscsak a terrorcselekmények az egyik legnagyobb motíválói a migrációnak. Ezzel együtt talán érdemes leírni mi is történt ezekben az országokban, ekkoriban.

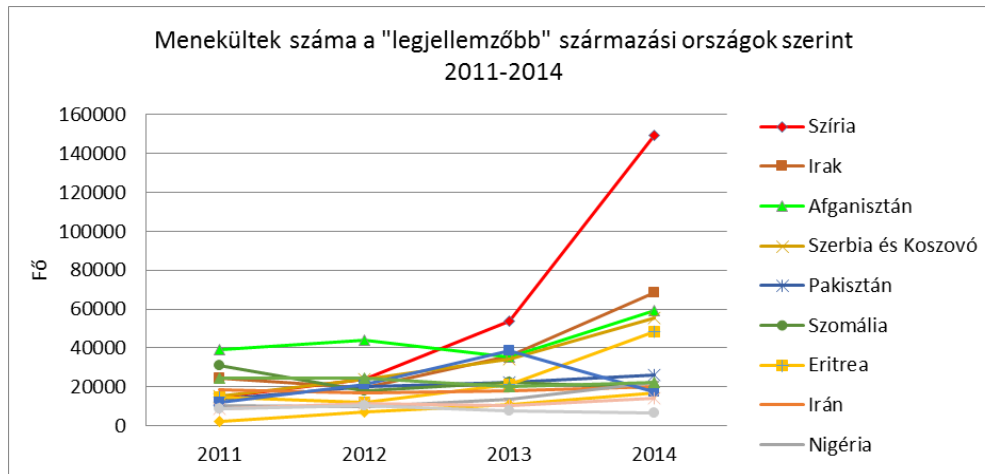

Köztudott, hogy 2001. szeptember 11-i USA-beli terrortámadásokat követően az Egyesült Államok „háborút hirdetett” a terrorral szemben. Ennek szellemében szövetségeseivel lerohanta előbb Afganisztánt, majd Irakot. Az afganisztáni tálibok és az Al-Kaida erőinek jelentős része átmenekült a szomszédos Pakisztánba. Pár évvel később mikor a „megtámadott” erőknek sikerült kicsit összerendezni soraikat, mondhatni ellentámadást indítottak. Ez látható 2004-től a terrorcselekmények statisztikáiban, majd a menekültek adataiban is.

2009-től viszont új elnöke lett az USA-nak, aki kicsit más módszereket igyekezett keresni a terror elleni küzdelemre. Lényegében Obama elnök abbahagyta a háborút és megkezdte a kivonulást Irakból, majd Afganisztánból is. Ezt tükrözi a stagnáló időszak a terrorcselekmények és a menekült statisztikákban egyaránt. Aztán jött 2011 az ún. „arab tavasz”, de lássuk a statisztikákat.

Maga az „arab tavasz” eseménye a statisztikai adatok szerint jelentős terrorcselekménnyel nem járt, sőt Észak-Afrika és Közél-Kelet országai közül a TOP 10-be csak Egyiptom és Izrael került be. Igazán tehát a 2012 utáni drasztikus megugrás a már ismert „hármashoz” Iraknak, Afganisztánnak és Pakisztánnak „köszönhető”. A világon regisztrált összes terrorcselekmény több mint fele (50-54,5 %) ebben a három országban történt az elmúlt években. Igaz Szíriában is ez idő alatt nyolcszorosára nőtt a terrorcselekmények száma (49-ről 326-ra), de ez még mindig „csak” tizede az irakiak által elszenvedett cselekményeknek.

A másodikként tekinthető nagy migrációs hullám „származási” országai igencsak más képet mutatnak, mint akár az első hullám, akár a terrorcselekményekben érintettek köre. Legfőképpen azért mert Irak „dominanciája” itt nem jelentkezik, másrészt viszont az eddig (a statisztikákban) nemigen jelentkező Szíria kiemelkedése és növekedési dinamikája vált meghatározóvá. A Szíriából menekülők aránya az összes⁴⁴ menekült 3,4 %-ról 17,8 %-ra emelkedett 2011-től 2014-ig. Eközben azért a növekedés a „nagy hármashoz” (Irak, Afganisztán, Pakisztán) is köszönhető, mivel a globálisan megduplázódó menekültek között is „sikerült” az összes menekült 18,1 %-ról 19,3 %-ra növekedniük. Vagyis az elmúlt években a

⁴⁴ A 44 iparilag fejlett országba regisztrált menekültek számát tekintve.

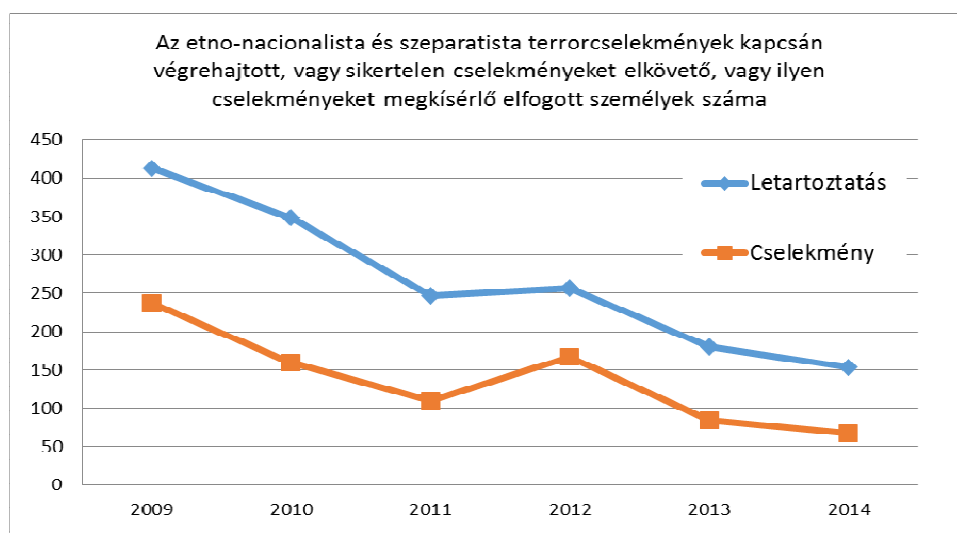

fejlett országokba irányuló menekültek közel fele Szíriából és az ismert három országból érkezett. Sőt a részadatok ismeretében kijelenthető, hogy 2015-ben ez az arány még tovább növekedhetett. Megemlítendő még, hogy az említett négy országon túl Szomália és Nigéria is szerepel a terrorcselekmények és a menekültek listájának TOP 10-ében.

A statisztikák alapján talán kijelenthető, hogy a terrorcselekmények jelentős részben (főleg az ismert hármass adatai alapján) hozzájárulnak, hogy egyes országokból menekülni kelljen az embereknek. De azt is látni kell, hogy más tényezők is közrehathatnak, mivel számos ország esetében a magas terror fenyegetettség sem indukál (statisztikailag érzékelhető) menekülést (pl. India, Fülöp-szigetek), míg más országok esetében magas menekülési adatok tapasztalhatóak annak ellenére, hogy az adott országban regisztrált terrorcselekmények száma⁴⁵ nem olyan kiemelkedő (pl. Eritreai, Koszovó).

Maslow óta tudjuk, hogy az ember cselekedeteit a szükségletei motiválják, de hogy a szükséglet kielégítés útját, módját mi minden befolyásolhatja, a vizsgálatunk tárgyát képező „extrém” migrációs hullámban érintetteknél azt tovább kellene elemezni.

De beszélni kell a terrorizmus és a menekültek más oldalú viszonyrendszeréről is, amely nézet alapvetően a 2015 év januári és novemberi párizsi terrorcselekmények után erősödött fel a politikai síkon, a médiában és ennek folyamán a közbeszédben. Vagyis, hogy egyre több menekült érkezik és, hogy ez egyre nagyobb terrorfenyegetettséget jelent, mert ide jönnek a terroristák – mondják egyre többen. Pedig a számok nem ezt mutatják. Miközben a menekültek száma ténylegesen egyre nő (Frontex adatai [17] alapján 2009 első negyedévében még csak 30.261 menekült kérelmet nyújtottak be a tagállamokban, ez a szám dinamikusan növekedett, míg 2015 harmadik negyedévében már 416.176 fő kért menedéket az EU országokban), a terrorcselekmények száma egyértelműen csökkent (EUROPOL adatai szerint, míg 2009-ben 319 terrorcselekményt követtek el az EU-ban, addig 2014-ben már csak 201-et, az etno-nacionalista terrorcselekményeknél még inkább ez látszik). Vagyis az állításokkal ellentétben annak ellenére, hogy nő a migránsok (menedékkérők) száma a terrorcselekmények száma egyértelműen csökken.

Forrás: [16] adatainak feldolgozásával készítette a szerző a grafikont

⁴⁵ Itt meg kell jegyezni, hogy azért a terrorcselekmények statisztikáinak megbízhatósága, pontossága is néha kérdéses lehet. Ugyanis a terrorizmus kutatása és adatai igencsak „megismerési akadályokkal” terheltek – Lásd: [2]

Nagyon leegyszerűsítve talán úgy foglалható össze, hogy nem azért kell félni a terrorcselekményektől, mert ide jönnek a menekültek, hanem mi (az USA és szövetségesei) teremtettünk olyan helyzetet sok országban, hogy a terror eluralkodhatott és ezért kell elmenekülnie sok százezer (millió) embernek szülőföldjéről.

Felhasznált irodalom

- [1] *Az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai – A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése* – Szerkesztette: Csuka Gyöngyi és Török Ádám – MTA, Budapest 2015.
- [2] Bakóczy Antal: *Megismerési akadályok a terrorizmus kutatásában* – Belügyi Szemle 2015/7-8. 88-105.old.
- [3] Fórizs Sándor: *Tragédia az államhatáron* – Hadtudomány, XXIV. évfolyam 2014. 1. elektronikus szám, 185-194. old. ISSN 2060-0437. http://mhht.eu/hadtudomany/2014/2014_elektronikus/14_FORIZS.pdf – Letöltve: 2016. 01. 10.
- [4] Fórizs Sándor: *Az idegenrendészet problémái 1947-ben* – Magyar Rendészet, XIV. évfolyam, 2014/4. szám, ISSN 1586-2895, 53-64. old.
- [5] Fórizs Sándor: *Menekültügyi válsághelyzet 1947-ben* – Belügyi Szemle 2015/2. 149-163. old.
- [6] Görbe Attiláné Dr. Zán Krisztina: *Migráció – előítélet – idegenellenesség* (Előítélet-kutatás a belügyi ágazatban) – Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014.
- [7] Hautzinger Z. – Hegedűs J. – Klenner Z.: *A migráció elmélete* – NKE RTK. Budapest 2014.
- [8] Korinek László: *A terrorizmus* – Belügyi Szemle 2015/7-8. 7-38.old.
- [9] Kovács Gábor: *A határrendészetben ható törvényszerűségek és elvek érvényesülése az illegális migráció elleni küzdelemben* – 221-231. old. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.) *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai.* Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI. 2015. (ISBN:978-963-12-3927-0)
- [10] Kovács Gábor: *A Magyar Rendőrség szerepvállalása hazánk határbiztonságában és a schengeni külső határok ellenőrzésében* – 69-84. old. In: Hautzinger Zoltán (szerk.). *Migráció és rendészet.* Magyar Rendészettudományi Társaság Migrációs Tagozat, Budapest, 2015. (ISBN:978-963-12-3721-4)
- [11] *Magyarországot érintő nemzetközi migráció* – Szerk.: Rédei Mária, MK. KBH. Budapest, 2006.
- [12] *Migrációs tendenciák napjainkban* Szerkesztette: Tarrósy István – Glied Viktor – Vörös Zoltán, IDRResearch Kft./Publikon Kiadó, Pécs, 2014.
- [13] Ritecz György: *Menekülők és a terror viszonya* – Migráció és Társadalom, 2015/1. 112-120. old.
- [14] Ritecz György – Sallai János: *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége* – Hanns Seidel Alapítvány, Budaörs, 2015.
- [15] Tálás Péter: *A terrorfenyegetettségéről a számok tükrében* – Nemzet és Biztonság - 2011. szeptember 83-92. old.

Statisztikák:

[16] EUROPOL https://www.europol.europa.eu/latest_publications/37

[17] Frontex – <http://frontex.europa.eu/publications/>

[18] GTD – <http://www.start.umd.edu/data-tools/global-terrorism-database-gtd>

[19] UNHCR – <http://www.unhcr.org/statistics>

[20] Határőrség és ORFK - <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/statisztikak/hatarrendeszet>

Sutka Barbara Éva - A SIS II tájékoztatása Magyarországon a lakosság irányába (A lakossági kérdőív második lépcsős elemzése)

*Nemzeti Közszerológati Egyetem
Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola
sutkabarbara@gmail.com*

Absztrakt

Kutatási témámmal kapcsolatban írt cikkeimben szinte kivétel nélkül olvasható Jean Monnet idézete: „Nem államok szövetségét építjük, hanem népeket egyesítünk”. A schengeni térség életre hívása és sikeres fenntartása komoly kihívások elé állítja a tagállamokat. A tagállamok részéről történő teljesítés, köteleességtudat nem elegendő, a schengeni térség előnyeit élvező állampolgároknak is van kötelességük, az egyik és talán legfontosabb, a tájékozottság.

Az Európai Parlament és a Tanács 1987/2006/EK rendeletének 19. Tájékoztató kampány című cikke írja elő a tagállamoknak a tájékoztatásra vonatkozó kötelezettséget. Cikkemben a magyar lakosság körében végzett kérdőíves felméréssel kapott eredményeket ismertetem úgy, hogy újra szűrve a mintát eljutottam járulékos információkhoz.

1. Bevezetés

Amennyiben áttanulmányozzuk az egységes Európa gondolatának megszületésétől egészen a mai napig eltelt, több mint fél évszázad eseményeinek mérföldköveit, többek között azt állapíthatjuk meg, hogy minden változtatás ebbe az irányba hatott. A könyvtárak polcain nagy számban sorakoznak és olvashatók olyan írások, amik az egységes Európa témakört ismertetik. A szerzők jellemzően rendre más-más oldalról (például kultúra, történelem, nyelv, politika, gazdaság) vizsgálják Európa egységét. Én sem teszek másként, amikor az EU schengeni térségével foglalkozom és az egységes Európát, mint „határok nélküli” Európa kívánom kutatni. Habár a határok nélküli Európa kifejezés félrevezető, figyelemfelhívó célzattal is bír. [4]

A kutatásomban arra kerestem a választ, hogy miközben az állampolgár érzékeli a „határok nélküliség” előnyeit, közben tisztában van-e azzal, hogy az EU, mint óriásgépezet milyen erőfeszítéseket (milyen eredménnyel) tesz annak érdekében, hogy ne sérüljön Európában a béke és a biztonság.

Mint külső schengeni határral bíró uniós tagállam, óriási felelősség hárul Magyarországra. „Az Európai Bizottság adatai értelmében a schengeni térség jelenleg 42.673 km tengeri és 7.721 km külső szárazföldi határral körülvett terület, amelyen belül 26 európai ország több mint 400 millió lakosa élvezheti az ellenőrzés nélküli utazás előnyeit.” [13, 1. o.] „Amennyiben a külső határszakaszon található tagállamok nem tudják teljesíteni vagy nem megfelelően teljesítik kötelességüket, úgy kedveznek a szerződéses területre illegálisan érkező személyeknek.” nyilatkozta Romann. [2]

Az Európai Unió állampolgárainak a schengeni térségen belüli utazásainak az adatai a belső határokon megszűnt határforgalom ellenőrzés következtében pontosan nem határozható meg, azonban az Európai Bizottság által megjelentetett kiadványban a következő számadat olvasható: „Az európai polgárok minden évben több mint 1,25 milliárd alkalommal utaznak idegenforgalmi vagy üzleti céllal vagy, hogy meglátogassák barátait és rokonaikat – mindezt a belső határok akadálytalan átlépésével tehetik meg Európa-szerte.” [5, 6. o.] A „szabad”

utazás árnyoldalát jelzi Dieter Romann, a Szövetségi Rendőrség elnökének nyilatkozata. „Az európai határvédelmi ügynökség, a FRONTEX 2013-ban közel 107 000 jogtalan schengeni külső határ belépést regisztrált.” [2]

A schengeni térség „működtetése” és biztonságának fenntartása, a bűnözés kiszorítása óriási munka mind európai mind nemzeti szinten. Elengedhetetlen az emberek tájékoztatása azokról a jogszabályokról és intézkedésekről, amelyek a biztonságot szolgálják. Ezt bizonyítja az Európai Parlament és a Tanács 1987/2006/EK rendeletének 19. Tájékoztató kampány című cikke is, ami pontosan leírja, hogy az állampolgárokat megfelelő tájékoztatásban kell részesíteni.

Az Európai Parlament és a Tanács 1987/2006/EK rendeletének 19. Tájékoztató kampány című cikke a következő:

„A Bizottság a nemzeti ellenőrző hatóságokkal és az európai adatvédelmi biztossal együttműködésben a SIS II működésének megkezdésekor tájékoztató kampányt indít, amelyben tájékoztatja a nyilvánosságot a célokról, a tárolt adatokról, a hozzáféréssel rendelkező hatóságokról és az egyének jogairól. Létrehozását követően az igazgató hatóság – a nemzeti ellenőrző hatóságokkal és az európai adatvédelmi biztossal együttműködésben – rendszeresen szervez ilyen kampányokat. A tagállamok nemzeti ellenőrző hatóságaikkal együttműködésben kidolgozzák és végrehajtják a polgárok SIS II-ről való általános tájékoztatásához szükséges politikákat.” [6]

A rendelet értelmében a lakosság tájékoztatása nem egyszeri, hanem meg kell ismételni. Ez a fajta rendszeresség feltételezi az állampolgárok és az érintett hatóságok közötti kétirányú interakció meglétét. A közbiztonság megteremtése és annak fenntartása kapcsán Krémer rávilágít az imént leírt sarkalatos pontra. „A másik oldalon a lakossággal és problémáival közvetlen, napi kapcsolatban álló rendőrök között szinte spontán módon alakul ki az a felfogás, hogy a rendőrök és az emberek közötti bizalom az eredményesség legfőbb biztosítéka.” [9, 9-10. o.]

Az állampolgár szemszögéből nézve a téma a közember számára kettős arculattal bír. Egyik oldalról valamilyen szinten tudja és érti mit jelent a schengeni térség, hiszen maga is megtapasztalja, ahogy ellenőrzés nélkül utazhat például Ausztriába. A másik oldalról nézve a kompenzációs intézkedéseket, az azokkal kapcsolatos történéseket és a korlátozásokat már nem feltétlenül ismeri. Valljuk be, kinek jut eszébe az, hogy utána érdeklődjön annak, hogy a személyes adatai az EU „tiltó” adatbázisában ott szerepelnek-e.

Baasner, Klett szerzőpáros szükségszerűnek tekinti a „mi” gondolkodásmód elterjedését és megerősödését Európában. Csakis akkor lehet beszélni csoportot képező közösségről, ha annak tagjai megfelelő intenzitású hozzátartozást éreznek. A hozzátartozás soktényezős, egyik eleme a közös érdek, a közös cél, aminek segítségével a csoport léte is stabilizálható. [1] A biztonság a közösség egyik közös érdeke, ami egyúttal a közösséghez tartozást alakítja, formálja, és erősítő tényezőként van jelen.

2. A lakossági kérdőív második lépcsős szűrése és az eredmények

A magyar lakosság körében végzett kérdőíves felmérés első lépcsős elemzése során kapott eredmények sejtették velem, hogy a mintát további feltételek mentén indokolt szűrjem, mert az így kapott kisebb minták elemzésével új és releváns eredményeket kapok.

A magyar lakosság körében végzett kérdőíves felmérés első körös vizsgálata korábban már publikálásra került, jelen cikkemben csak a válaszok összesítését követő egyes keresztvizsgálatokat ismertetem.

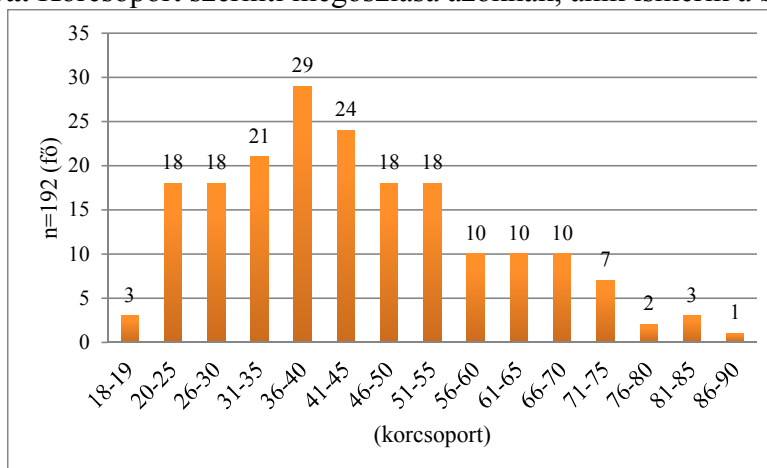
A kérdőív második lépcsős elemzésével kapott eredmények ismertetéséhez elengedhetetlen a kérdőív „Mit tud róla?” kérdésre adott válaszok kódolt változatának ismertetése.

1. táblázat. „Mit tud róla?” kérdés kódolása.

	Kódolt válasz
1	SIS
2	Beutazási és tartózkodási tilalmak listája, körözési rendszer
3	Éppen csak hallott róla
4	Információcsere a schengeni tagállamok között
5	Schengeni Egyezmény
6	Európai Unió tagság földrajzi értelemben, az EU összterülete
7	Adatbázis, nyilvántartás, szűrés
8	Nincs határ
9	Szűrés, biztonsági kockázat mentén tárolt adatok
10	Találat esetén az érintett nem léphet be a térségbe
11	Vámmal kapcsolatos
12	Egyéb

Először leválogattam a 600 kérdőívből azokat, amelyeknél a válaszadó azt állította, hogy ismeri a SIS II-t és a kérdőív (3.1.) kérdésére is válaszolt. A szűrés eredménye egy 192 főből álló minta. Ezt a mintát első körben korcsoport szerint elemeztem.

1. ábra. Korcsoport szerinti megoszlása azoknak, akik ismerik a SIS II-t.

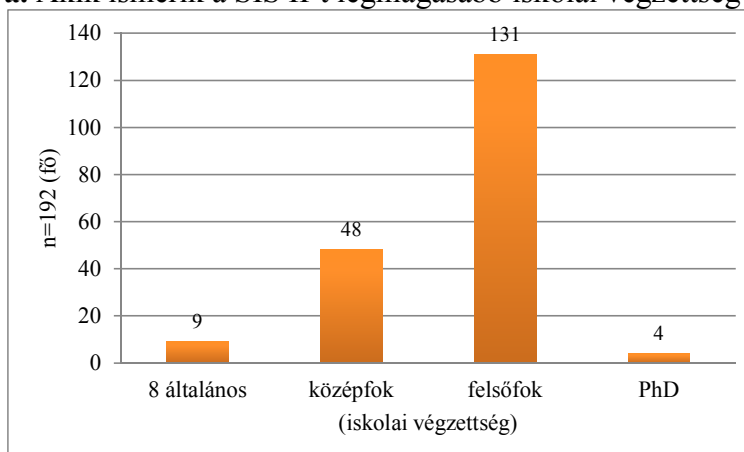

A grafikonon jól lehet látni, hogy a válaszadók többsége 20 évesnél idősebb és még nem töltötte be az 56. életévét. A 192 fős mintából 146 főre igaz ez, azaz a vizsgált minta 76%-a. A kapott eredményből arra lehet következtetni, hogy többnyire azok nyilatkoztak úgy, hogy ismerik a SIS II-t, akik a felsőfokú tanulmányaikat végzik, azt éppen befejezték vagy aktív dolgozók. A mintából kiemelt célcsoportra jellemző az aktív társadalmi érintkezés, egy vagy akár több kisebb – nagyobb közösség tagjai. „A csoportlélektan neves alakja, Jacob L. Moreno szerint a csoport összekötő láncszem az egyén és a társadalom között, vagyis az ember alapvető létformája a csoportos lét.” [7, 434. o.]

Ennek azért van szerintem jelentősége, mert a megkérdezettek feltételezhetően a közösségeik tagjaival beszélgetnek, így egymással információt cserélnek ki, aminek eredményeként tudáshoz jutnak. Egy egészen egyszerű hétköznapi példája ennek, ha nyáron megosztják egymással a tervezett nyaralásuk úti célját, majd ennek a témának kapcsán szóba kerülhet az elutazás feltétele, például: milyen okmánnyal lehet utazni, kell-e vízum. Első olvasatra talán jelentéktelennek tűnhetnek az ilyen és ehhez hasonló kommunikációs helyzetek. Azonban az így átadott információt hitelesnek fogja ítélni az információt kapó fél, aminek egyszerű magyarázata többek között a pozitív csoportkohézió, ami „... alapvetően nyíltságra és őszinteségre épít.” [7, 435. o.]. Feltételezhető, hogy a csoport(oka)t, ahova az adott személy tartozik, a csoporttagok egymáshoz való jó összeillése jellemez. Az egyén magától választja az adott csoporthoz való tartozást (hasonló érdeklőségi kör, társadalmi státusz stb. okán) és a csoport is befogadja őt, tehát kölcsönösen döntenek a hovatartozásról. Természetesen van olyan csoport is, amiben a csoportos és közös teljesítmény, más szóval a csoportos IQ érdekében működnek közre a csoporttagok, ilyen pl. a munkahely.

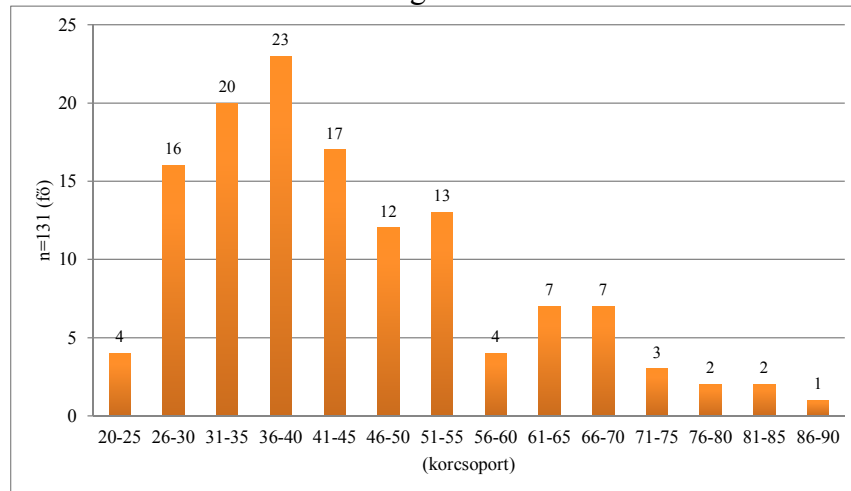
A vizsgált minta iskolai végzettség szerint csoportosítva a kutatási témát tekintve releváns és járulékos információval bír. A grafikon adatait leolvasva megállapítható, hogy többségében a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők ismerik a SIS II-t. Százalékban megadva: a 192 fős minta 68,23 %-a főiskolát vagy egyetemet végzett.

2. ábra. Akik ismerik a SIS II-t legmagasabb iskolai végzettség szerint.

A magas százalékszámra tekintettel, a kapott eredmény magyarázata további elemzést kíván. Indokolt a 192 fős minta újabb szűrése úgy, hogy leválogatásra kerülnek csak azok, akik felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek. Az így kapott mintát korcsoport szerint újra szűrtem.

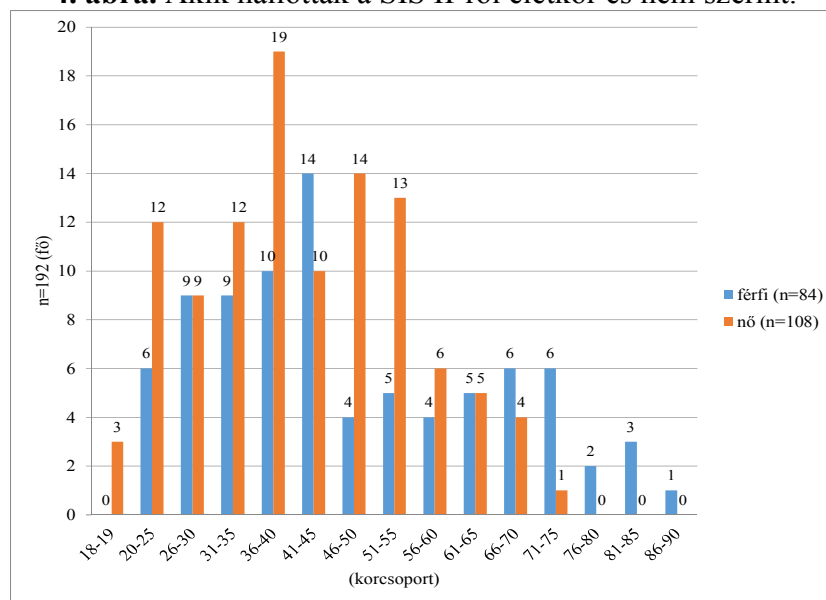
3. ábra. Akik hallottak a SIS II-ről és felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, korcsoport szerinti megoszlás szerint.

A grafikon szerint a legtöbben középkorúak, akikről feltételezhető, hogy dolgoznak és utaznak külföldre. Visszaütnék a korábban már kifejtett gondolatmenetemre, miszerint azok ismerik a SIS II-t, akik főiskolán, egyetem tanulnak vagy aktívak a munkaerőpiacon.

Az előbb ismertetett vizsgálatokat követően megnéztem hogyan alakul azok száma életkor és nem szerint együttesen, akik hallottak a SIS II-ről.

4. ábra. Akik hallottak a SIS II-ről életkor és nem szerint.

Azt állapítottam meg, hogy azok a nők, akik tudták mi a SIS II, korukat tekintve többnyire 20 és 55 év között vannak, illetve hangsúlyosan szerepelnek azok, akik a 36-40 korcsoportba esnek. A férfiak esetében is a nőkéhez hasonló eredményt kaptam, azonban esetükben nem született olyan korcsoport sem, ahol a számuk kimagasló lenne.

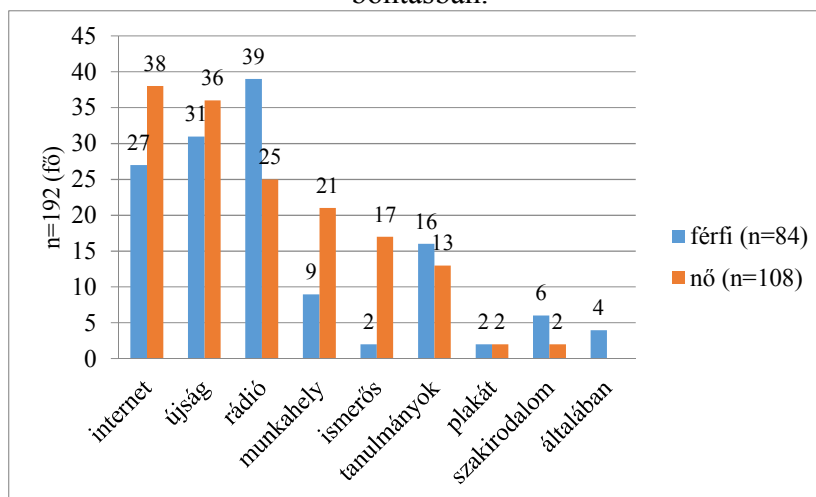
A vizsgálat azzal a járulékos információval bír, hogy ez a célcsoport, mint aktív kereső több pénzt tud költeni külföldi utazásra vagy a munkájuk miatt utaznak külföldre és így tisztában

vannak azzal, mi a SIS II feladata, célja. Nagyobb a valószínűsége annak, hogy már találkoz(hat)tak a rendszerrel.

Érdekes eredményt kaptam, amikor a 192 fős mintát bontottam a nemek szerint nőkre és férfiakra, majd az így kapott kettő alcsoportnál külön-külön megnéztem, hogy hol hallottak róla, majd a kapott válaszokat nemek szerinti bontásban egymáshoz viszonyítottam.

5. ábra. Akik ismerik a SIS II-t, hol hallottak róla kérdésre adott válasza nemek szerinti bontásban.

A kapott eredmény kiértékeléséhez segítségül hívtam és tanulmányoztam a KSH 2013. júniusban „Kulturálódási szokásaink, A lakosság televíziózási, olvasási jellemzőinek vizsgálata az időmérleg-felvételek segítségével” címmel készült felmérést, amiben többek között részletesen olvashatunk arról, hogy a nők és a férfiak televíziózási, rádiózási és olvasási szokásai milyen eltéréseket mutatnak. [10]

A KSH jelentésében az olvasható, hogy a 15–74 éves közötti népesség a szabadidős tevékenységek közül a televíziózásra fordítja a legtöbb időt. Az imént ismertetett grafikonban is a televízió áll az első helyen, azok a nők és férfiak, akik hallottak a SIS II-ről és tudják mi az, első helyen a televíziót jelölték meg, mint információforrás.

Az internet mindkét nemnél magas százalékponttal szerepel, ami azért nem váratlan eredmény, mert a végeredményként kapott sokaság, amit a grafikon ábrázol, azokban a korcsoportban szerepel, akik már ismerik az internetet, továbbá ahogy korábban már írtam, aktívak a munkaerőpiacon, vagyis keresőképeseek és feltételezhető, hogy a munkájukhoz napi szinten és rutinosan használják az internetet.

Szembetűnő különbség, hogy amíg a nők többsége a munkahelyen értesült a SIS II-ről, addig a férfiaknál a munkahely csak a negyedik helyen áll. Az eltérés oka lehet például az, hogy a nők közlékenyebbek. A nők feltételezhetően a munkahelyükön is aktív részesei a csoportnak, az ottani közösségnek. Ezzel szemben a férfiak a munkahelyükön valószínűleg kevésbé intenzív társadalmi életet élnek.

Nem várt eredménynek tekintem a rádió kategóriára kapott eredményt, ugyanis a kutatást megelőzően azt az eredményt reméltem majd kapni, hogy többnyire a nők lesznek azok, akik rádióon hallottak a SIS II-ről. Feltételezésem alapját Szabó röviden megfogalmazza, aki a következőt írja a szakdolgozatában: „A rádiózás sajátos szerepet tölt be az emberek életében: mivel a hallgató nincs helyhez kötve – mert például otthon és autóban is élvezheti az adást – a

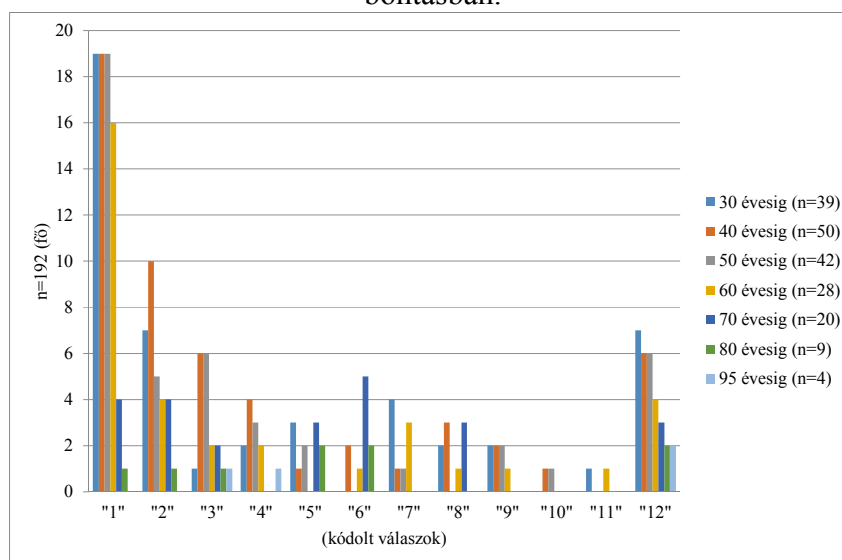
műsor gyakorlatilag bárhol eljuthat a fogyasztóhoz.” [12, 12. o.] Ebből én arra következtettem, hogy a mintámban megkérdezett nők pl. a házimunka elvégzése közben hallgatnak rádiót. Ez a feltételezésem hibás volt.

Ezzel a szűréssel tudom igazolni a disszertációmban megfogalmazott 3. hipotézis tartalmát. Továbbá a lakossági kérdőívezés elemzésének egyik legérdekesebb lépése volt az életkor szerinti vizsgálat.

Amikor a népesség összetételének jellemzőire irányul egy kutatás, akkor annak egyik komponense a korösszetétel, korfa. Kutatásomat tekintve a korcsoportok vonatkozásában kapott eredményt hard tényezőnek tekintem, vagyis adottság, a változtatására nem vagyok, nem lehetek kihatással. Ennek jelentőségére az életkor szerinti szűrés végén kívánok kitérni. Elfogadom, hogy „Az öntörvényű demográfiai mozgások egyike a korösszetétel változása.” [8, 1. o.]

A jelen pontban vizsgált kérdés, azaz azok a megkérdezett „civiliek”, akik hallottak a SIS II-ről, hol hallottak róla korcsoport szerinti bontása indokolja az olyan publikációk tanulmányozását, amik a közelmúlt magyarországi médiafogyasztási szokásait vizsgálják. Szép számmal akad ilyen tanulmány, én közülük a KSH 2014. szeptemberben „Infokommunikációs (IKT-) eszközök és használatuk a háztartási, a vállalati (üzleti) és a közigazgatási szektorban, 2013” címmel megjelent jelentését vettem alapul az összehasonlítás céljából. A KSH kiadványa releváns és azt szakmailag megalapozottnak tekintem. [11]

6. ábra. Akik ismerik a SIS II-t, hol hallottak róla kérdésre adott válasza életkoruk szerinti bontásban.

A kutatásom azt az eredményt hozta, amit Desszert is kijelent, vagyis „... a 18-59 évesek, akik különösen aktív médiafogyasztónak tekinthetők, ...” [3]. „Korunk kultúrája a képernyő kultúrája.” „Az utóbbi évtizedekben – beleértve a 2009/2010. évi időmérés-felvétel adatait is – a legnagyobb időigényű szabadon végezhető tevékenység a televíziózás volt. A 10–84 éves népesség körében még mindig a tévénézés a meghatározó szerep, átlagosan napi 139 perccel.” [10, 9. o.] A grafikon első oszlopa a megkérdezettek TV nézésre vonatkozó válaszát ismerteti, ami korcsoportra bontva is a legtöbb választ tartalmazza. Érdekes, hogy van egy kivétel, mondhatni kakukktójas, a 40 – 50 éves korosztályban az internet nagyobb arányban szerepel.

A grafikonon jól látni, hogy az internet a második legpreferáltabb kommunikációs eszköz. A világhálón a legtöbbet a 30 és az 50 év közötti korosztály informálódik, aminek egyik oka az lehet, amit a disszertációban már korábban kifejtettem, azaz aktív szereplői a munkaerőpiacnak.

A munkahely mutat még magas számokat, azonban ezt előzőleg már említettem, itt nem kívánom újra részletezni.

Ha a kiindulási pontunk a megkérdezettek életkora, akkor azt látjuk, hogy többnyire a 30-tól 60 éves korosztályba esnek azok, akik a televíziót vagy az internetet jelölték meg. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy ez a korosztályt leginkább ezzel a 2 kommunikációs eszközzel sikerült megszólítani. Vagyis egy újabb tájékoztatási kampánynál célszerű e 2 kommunikációs eszközre nagyobb hangsúlyt fektetni.

Érdekes, hogy az 50-es korosztály szép számban jelölte meg a rádiót is, aminél én előzetesen azt feltételeztem, hogy a jóval idősebbek preferálják. Erre vonatkozó magyarázatot a kutatásom nem tud adni.

Amit még érdemes megemlíteni, az a 30 és 40 körüli korosztály. Ők ugyanis megnevezték a tanulmányaikat (is), mint az információszerezés egyik módját. Az eredmény alapján célszerű az oktatást is felvenni a tájékoztatás eszközeinek a listájára. Tekintettel arra, hogy az oktatás során átadott információ közvetlen kommunikációval történik és a hallgatóságnak lehetősége van reflektálni, azaz visszacsatolni a kapott információra, a jövőbeni tájékoztatás egyik kulcselemének tekintem ezt. További járulékos előnye, hogy hatékony és egyidejűleg eredményes.

3. Összegzés

Összességében megállapítom, hogy a válaszok alapján a lakossági tájékoztatás során alkalmazott kommunikációs eszközök közül keveset neveztek meg a válaszadók, ami arra utal, hogy egyes kommunikációs eszközök eredményessége megkérdőjelezhető, azok megválasztása nem kielégítő. Tehát igazolva látom az értekezésemben megfogalmazott egyik hipotézisemet, miszerint a tájékoztatáshoz megválasztott eszközök nem hozták meg az elvárt eredményt, azok nem kellő körültekintéssel lettek megválasztva.

A lakosság körében végzett kérdőíves felmérést egyedül, önerőből végeztem, ami korlátokat szabott a kutatásban. A korlátok a kiértékelés során derültek ki, amik közül a kérdőív tartalmáról kívánok röviden írni. A válaszok összesítését követően éreztem egy-egy kérdés kérdőívbeli történt kimaradásának következményét. Közülük két kérdés további elemzésre adott volna lehetőséget, ami az utazási szokásokat érinti és a megkérdezettek foglalkozását. Amennyiben sor kerül a felmérés megismétlésére ezeket indokoltnak tartom megkérdezni.

Irodalomjegyzék

- [1] Baasner, F., Klett, M. (szerk.) (2007): *Europa, Die Zukunft einer Idee*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft
- [2] Die Welt (2014.07.13.): *Zahl der illegalen Einreisen schnell nach oben*, In: Die Welt (<http://www.welt.de/politik/deutschland/article130103230/Zahl-der-illegalen-Einreisen-schnell-nach-oben.html>, letöltve: 2015.01.08.)
- [3] Desszert, G. (2014.06.04.): *Átalakuló médiafogyasztás* (<http://www.prherald.hu/2014/06/atalakulo-mediafogyasztas/>, letöltve: 2016.04.10.)

- [4] Eigmüller, M., Mau, S. (2010.): *Gesellschaftstheorie und Europapolitik*, h. n., VS Verlag für Sozialw.
- [5] Európai Bizottság (2014.03.11.): „*Nyitott és biztonságos Európa: váltsuk valóra!*”, Strasbourg
(http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/basic-documents/docs/an_open_and_secure_europe_-_making_it_happen_hu.pdf, letöltve: 2016.02.22.)
- [6] *Európai Parlament és a Tanács 1987/2006/EK rendelete*
(<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006R1987&from=HU>, letöltve: 2014.08.15.)
- [7] Fodor, L., Kriskó, E. (2014): *A hatékony kommunikáció alapjai*, Budapest: Noran Libro
- [8] Hablicsek, L., Pákozdi, I. (2004/3): *Az előregező társadalom szociális problémái*, In.: Esély, 87-119
(http://www.esely.org/kiadvanyok/2004_3/HABLI1.pdf, letöltve: 2016.04.12.)
- [9] Krémer, F. (2003.): *A rendőri hatalom természete*, Társadalmi szerep és foglalkozási kultúra, Budapest: Napvilág Kiadó
- [10] KSH (2013): *Kulturálódási szokásaink A lakosság televíziózási, olvasási jellemzőinek vizsgálata az időmérleg-felvételek segítségével*, 2013.
(https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kult_szokasok.pdf, letöltve: 2016.04.08)
- [11] KSH: „*Infokommunikációs (IKT-) eszközök és használatuk a háztartási, a vállalati (üzleti) és a közigazgatási szektorban*, 2013”, Budapest: KSH, 2014. szeptember
(<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/ikt13.pdf>, letöltve: 2016.04.12.)
- [12] Szabó, V. (2007): *A Petőfi Rádió megújulása*, Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Külgazdasági Szak
(http://elib.kkf.hu/edip/D_13908.pdf, letöltve: 2016.04.10.)
- [13] Vas, G. (2012/2): *A határrendészet helye, szerepe a schengeni térségben*, In.: Magyar Rendészettudományi Társaság, Migráció és Társadalom

---

2. Szekció: angol nyelvű szekció - turizmus, biztonság és turizmus

---

Berkesné Rodek Nóra - Dr. Birkner Zoltán - Máhr Tivadar
The role of local governments and hotels in sustainable tourism

University of Pannonia

*8800 Nagykanizsa, Zrínyi M. u. 18., rodek.nora@gmail.com, birkner.zoltan@uni-pen.hu,
mahrtivadar@gmail.com,*

Abstract

Security is accessible in several ways. In this study, safe tourism will be approached as sustainable tourism because if we would like the future generations to talk about safe tourism, the tourism stakeholders must operate in a sustainable way in the present. In today's globalized world we hear more and more about sustainable development, ethical corporate governance, ecological footprint and similar concepts that are inspiring us to behave and operate responsibly from individuals to large enterprises. Corporate social responsibility is an important means of achieving sustainability. The CSR approach is about striving for sustainable development while creating value for the society. This study presents how local governments and hotels- as important stakeholders in the tourism sector- can use the concept of CSR in order to achieve sustainable tourism.

Keywords: corporate social responsibility, sustainable tourism, responsible management, local and regional SR, CSR in hotels

---

1. Introduction and literature review

According to the definition of sustainable tourism, it takes full account of its current and future economic, social and environmental impacts, addressing the needs of visitors, the industry, the environment and host communities. The main elements of the concept are making optimal use of the environmental resources, respect the socio-cultural authenticity of host communities, conserve their built and living cultural heritage and traditional values and ensure viable, long-term economic operations, providing socio-economic benefits to all stakeholders. Sustainable development must be based on ecological principles, the honor and morality between generations and the various social interest groups. In order to achieve sustainability it is not enough to operate profitably while reducing environmental impacts, much more is needed: commitment, long-term and responsible thinking which monitors the effects on society as well. Corporate social responsibility is an important means of achieving sustainability. Sustainable development meets the needs of the present, without compromising the needs of the future generations. [2] Although the conscious and environmentally decisions promoting sustainability refers to the future, they need to be taken into consideration in the present. Since changing the opinions and attitudes is a slow process, it is expedient in case of present decisions to take into account the circumstances with the support of appropriate management techniques in order to enhancing effectiveness.

Responsible management assumes responsibility for the triple bottom line (sustainability), stakeholder value (responsibility), and moral dilemmas (ethics). Responsible managers should

think of social efficiency as an evaluation criterion of their own management processes. How much social welfare is created? Are the employees satisfied with the working conditions? Are they motivated well? Are they growing as human beings in their work, or are they exploited so that they represent lost social capital? Performance for a responsible manager is defined as a combination of social, environmental, and economic performances. In 2009, senior management thinker Gary Hamel brought together a group of thirty-five eminent management specialists called 'the renegades' who developed twenty-five recommendations for management of the future. Their first three recommendations were all related to ethics, sustainability and responsibility. 1. Management must orient itself to achieve noble, socially significant goals. 2. They must embed the ideas of community and citizenship in management systems. There is a need for processes and practices that reflect the interdependence of all stakeholder groups. 3. Reconstruct management's philosophical foundations. [15]

With regard to individualism-collectivism Hungary is much more 'selfcentred' than Austria, Croatia and Slovenia. This can be vital in case of applications based on partnerships since team work and collaboration are essential to implement projects successfully.

If we take the definition of sustainability into consideration, we can see that the two concepts are related and complementary. CSR means the activities of a company that support the society while relating to legal standards and the direct interests of the company. Sustainable development meets the needs and expectations of humanity without threatening the future generation. The responsible operation has a number of results that supports sustainability and thereby the long-term competitiveness as well. [19]

The implementation of the corporate social responsibility concept is affected by the people who make up the organization. The key element of CSR-oriented management is the leadership itself and its commitment, habit, ethical compliance, disposition and socialization experience. The social commitment of the company to the practical aspects of CSR: 1. unifying the CSR orientation of the management 2. the development and operation of reporting and measurement systems 3. the continuous improvement of the quality of work 4. social and eco-labels, the purposeful and conscious use of product marks 5. implementing socially responsible investments. [2]

According to previous research in Hungary, the scope of the concept of CSR is not clear among the managers and they are not familiar with its contents neither. Most of the company leaders identify CSR with environmental protection, charity and sponsorship. The CSR concept has although much more elements. We cannot expect from managers to be able to decide responsibly without knowing this information [16,17].

According to World Business Council for Sustainable Development, the definition of CSR is the following: commitment of business to contribute to sustainable economic development, with the employees, their families, local community and society cooperating in order to improve the quality of life. [5] CSR is regarded as a set of tools that improves working conditions beyond legal requirements and it is favorable for the society. [22] Many companies are focusing on corporate social responsibility issues but unfortunately, most companies are still based on self-interest and make CSR the part of their economic calculation, which is the opposite of altruistic ethical behavior. [9] The main points of Corporate Social Responsibility (CSR) concepts are; that after mapping who their stakeholders are, the company has to incorporate these CSR values and interests into their business operation while maintaining their profitability. Socially responsible behavior radiates confidence towards both employees and consumers. [7] Many companies, however, see that a few donations and environmental

measures are enough for responsible behavior. However, for the sustainable development a long-term strategy is needed.

2. The empirical research

Table 1 demonstrates the international CSR guidelines and standards and their core subjects. Since the early 1990s, the European Commission has taken an active interest in corporate social responsibility (CSR). In 2001, this interest manifested itself in the form of a green paper (or consultation document) entitled 'Promoting a European framework for corporate social responsibility'. This 35-page document sets out the principles underlying CSR and introduces some of the sustainability tools at the disposal of companies and governments. The UN Global Compact is a call to companies everywhere to: 1. voluntarily align their operations and strategies with ten universally accepted principles in the areas of human rights, labour, environment and anti-corruption and 2. take actions in support of UN goals, including the Millennium Development Goals. The Global Reporting Initiative (GRI) is a leading organization in the sustainability field. GRI promotes the use of sustainability reporting as a way for organizations to become more sustainable and contribute to sustainable development. GRI has pioneered and developed a comprehensive Sustainability Reporting Framework that is widely used around the world. A sustainability report is a report published by a company or organization about the economic, environmental and social impacts caused by its everyday activities. ISO 26000:2010 provides guidance rather than requirements, so it cannot be certified to unlike some other well-known ISO standards. Instead, it helps clarify what social responsibility is, helps businesses and organizations translate principles into effective actions and shares best practices relating to social responsibility globally. It is aimed at all types of organizations regardless of their activity, size or location. The standard was launched in 2010 following five years of negotiations between many different stakeholders across the world. Representatives from government, NGOs, industry, consumer groups and labour organizations around the world were involved in its development.

Table 1. CSR Guidelines and Standards

<i>European Commission (2001)</i>	<i>UN Global Compact</i>	<i>GRI</i>	<i>ISO26000</i>	<i>Core subjects of CSR</i>
Social responsibility integrated management		Economic	Organizational governance	1. Leadership
Adaptation to change				2. Employee
Human rights	Human rights	Human rights	Human rights	3. Environment
Human resource management/ Health and safety at work	Labour	Labor practices and decent work	Labour practices	4. Society
Management of environmental impacts and natural resources/ Global environment concerns	Environment	Environmental	Environment	5. Product and service
	Anti-corruption		Fair operating practices	
Local communities		Society	Community involvement and development	
Business partners, suppliers and consumers			Consumer issues	
Social and eco- labels		Product responsibility		
SRI (Socially responsible investment)				
Quality in work				
Social responsibility reporting and auditing				

Source: authors research data (2016)

CSR has no internationally agreed definition and there is no precise determination of its areas. I collected the guidelines and standards related to CSR into a table to see what are the core subjects they have in common. As a result, the determined elements of the CSR concept can be found in the last column of the table.

Table 2. The core subjects of the CSR concept

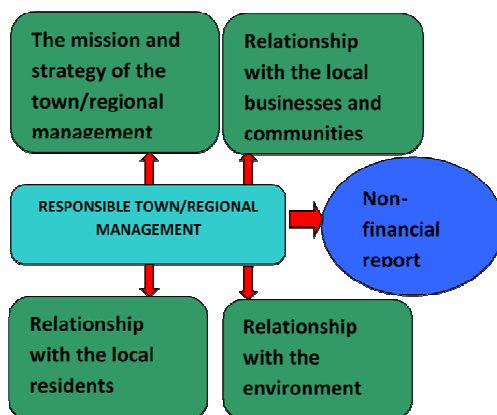
<i>Core subjects of CSR</i>	<i>Core subjects of SR town/region</i>
1. Leadership	1. Responsible leadership
2. Employee	2. Residents
3. Environment	3. Environment
4. Society	4. Businesses and communities
5. Product and service	

Source: authors research data (2016)

The core subjects of the CSR concept can be seen in the first column of Table 2. that were chosen based on international CSR guidelines and standards. The second column shows the key elements of the socially responsible town / region. As long as the product and service is a top priority for the companies, in case of the towns and region it is not an individual element, it is built in the other elements, as the residents and entrepreneurs will receive the services. Therefore, four core subjects were determined: 1. responsible leadership- makes responsible decisions and integrates social responsibility into the strategy as directives to be followed. 2. the local residents- what the town leadership ensures in order to improve the standard of living and the services. 3. the environment, what the town leadership makes to protect the environment and to become a greener and cleaner town. 4. local businesses and communities- what the town leadership makes to support the businesses and the community.

There is a saying that conveys the message „think global, but act local”. According to previous experiences gained from researches at this field it was proven that socially responsible operation depends on the management’s approach. Therefore it is essential to inform the decision makers in a town or region about the positive impact of socially responsible operation. Without this information it will be difficult for them to begin a sustainable and responsible regional development. Taking this result into consideration it was assumed that social responsibility on local and regional level can be reached through the local and regional decision-makers (economic, social and political leaders). Based on this idea the model of responsible town/regional management was developed. The model outlines how to interpret social responsibility on local and regional level.

Figure 1. The model of responsible town/regional management

Source:authors research data (2016)

The aim of the new regional development strategy is also to promote cross-sector partnerships and communication, effective collaboration, networking and social capital based on trust between the actors. Corporate social responsibility can be a great tool to achieve these aims. In addition, social responsibility also supports the idea of creative city-livable city, where the focus is on improving the living conditions of the local inhabitants and protecting the environment. Based on the assumption that the way toward the sustainable and responsible countryside leads through the decision-makers, they should be informed about the positive effects and practical application of social responsibility. If they know and can identify the elements of the CSR concept, they can start a responsible and sustainable regional development. The operation, based on the model of responsible town/regional management, results in pollution reduction, improved communication, access to basic services, livable and competitive town and region. Table 3. illustrates the elements of the model of responsible town/regional management in details to serve as a guideline for the local government.

Table 3. The detailed elements of the model of responsible town/regional management

<i>The mission and strategy of the town/regional management</i>	<i>Relationship with the local businesses and communities</i>	<i>Relationship with the local residents</i>	<i>Relationship with the environment</i>
Mission statement: and strategy contains social responsibility	Supporting local suppliers and producers	Communication/forums/ consultations	Using renewable energy (eg. heating greenhouses with geothermal energy, using solar energy / biogas)
The leadership reflects commitment toward Social Responsibility	Appropriate investment conditions, the regeneration of former industrial areas	Safety and health of residents (Improved public safety and health care)	Energy efficient solutions to reduce the environmental impacts (Promoting the strategies for emission of low-carbon in urban areas, Reducing Air Pollution)
The leadership prepares a non financial report	Ethical business policies, Fair trade, anti-corruption operation	Job creation, investments, training of local residents	The development of the urban environment (green areas, parks)
Two-way communication with stakeholders	Philanthropic activities (sponsoring, donation, charity, foundations, volunteering)	Raising awareness- the positive impact of sustainability and social responsibility on the local community and the environment	Environmentally friendly transport (city bike rental system, electric vehicles, hydrogen buses)
Taking into account the interests of stakeholders	Socially responsible investment (SRI)	Education (to coordinate the industry needs with education)	
Knowledge and experience transfer, sharing information	Promoting partnership on local/regional and international level (Cooperation Agreement with Trade unions and NGOs)	Cultural facilities and programs	
Promotion of socially responsible activities (Awards and Recognitions)		Sports and leisure facilities	
		Social network	
		Resident satisfaction	

Source: authors research data (2016)

Following the presentation of the model of responsible town/regional management and the way local governments can apply the concept of CSR into their practice, I found it important to choose one of the stakeholders in the tourism sector where the concept of CSR can be also applied in order to achieve sustainable tourism. Beside the local government, the tourism operators can do a lot to promote sustainable tourism in a destination. Hotels are such service providers who can contribute to sustainability with their responsible operation. Based on the core subjects of the CSR concept the model of responsible hotel management was developed. The model serves as a guideline for hotel managers to suggest the fields where the elements of CSR can be applied.

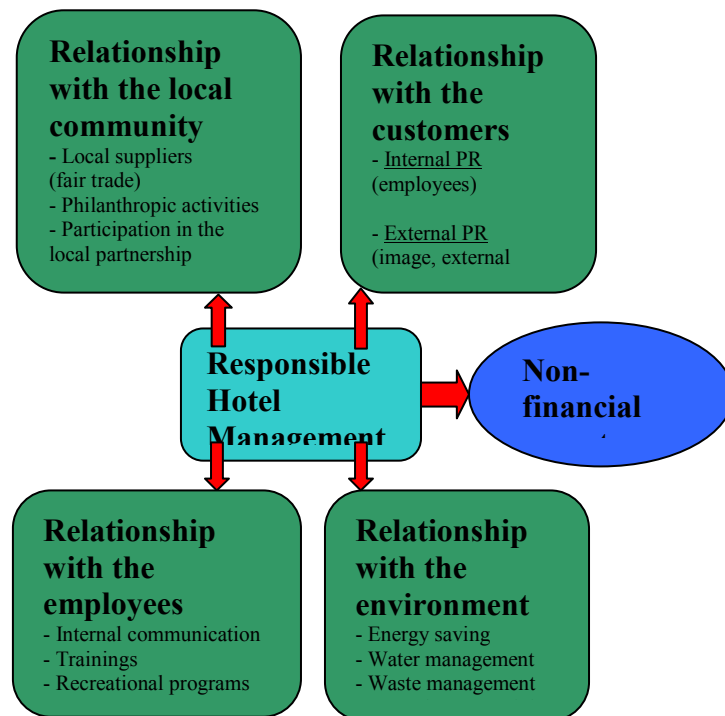
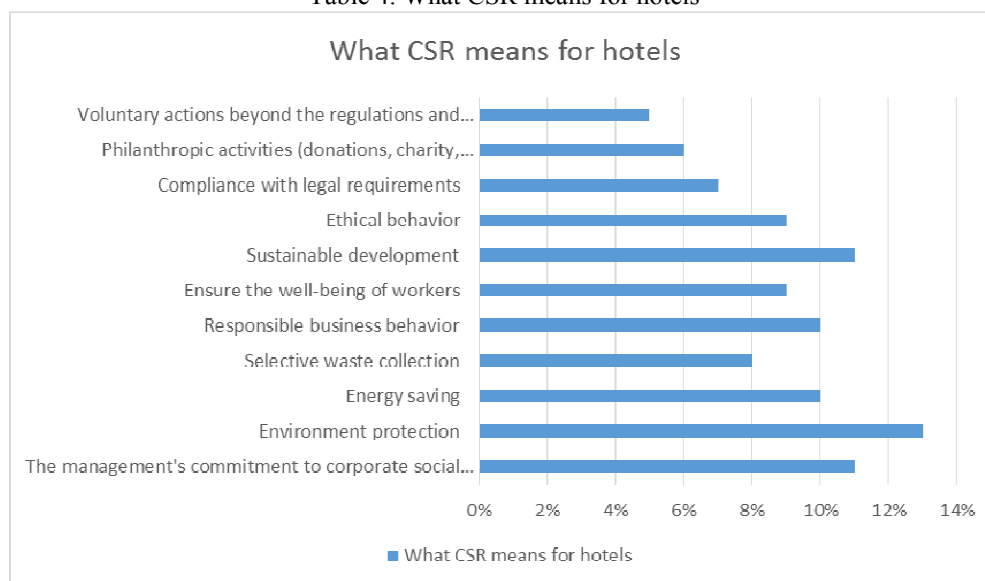

Figure 2. The model of responsible hotel management
Source: authors research data (2016)

3. Research results

A lot of research confirms that responsible corporate operation is essential for boosting long-term competitiveness. Companies increasingly respond to the growing expectations of the different patrons by taking on social and environmental issues and integrating them into their core business. In Hungary the CSR concepts have been investigated only in the manufacturing sector (among big and multinational companies) so far [19]. This provided the motivation to do research among the hotels in Hungary, in the service sector where the communication and employee care has an outstanding importance. One of the aims of this survey was to form a picture of the spreading of the CSR approach in the hotels in Hungary, as well as to find out whether the hotels know the actual content of CSR or they believe that environment protection as its only element. The online questionnaire that was used covers the following issues: the general characteristics of the hotels, the interpretation of CSR, its field of use and the advantages and disadvantages of this approach. Within the empirical research, a quantitative study was conducted, where the hotels in Hungary served the sample. According to the 2016 CSO data, in Hungary there are 2,093 commercial accommodation, of which 840 are hotels. Within the hotels, according to their categories, there are 21- 5 *, 238- 4 *, 418- 3*, 79- 2*, 16- 1* and 68- without category. The questionnaire was sent out to more than 350 hotels in Hungary (3,4 and 5*) and 118 responses were returned that could be evaluated.

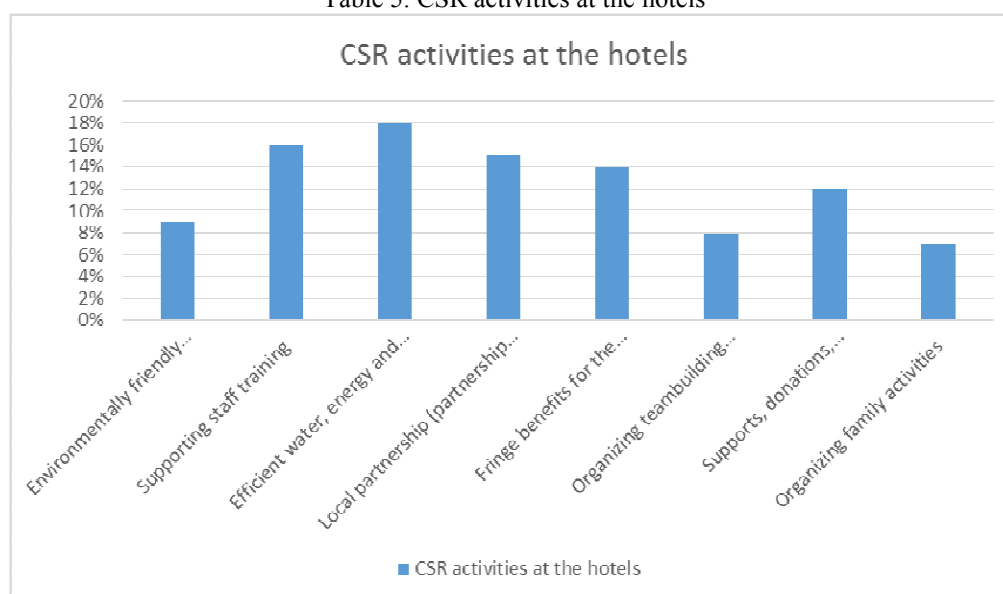
Table 4. What CSR means for hotels

Source: authors research data (2016)

Based on the results, the respondents in most cases considered the environment protection as the key element of their socially responsible activities, but it is absolutely stood out from the results that they have not enough information about social responsibility, this way they do not know exactly what is included in the CSR concept. One of the fundamental elements of CSR is building trust and relationship with the stakeholders. As the previous results show, the environment and energy management are the most important aspects of CSR according to the respondents. The philanthropic activities and the employee care obtained very low percentage in the survey.

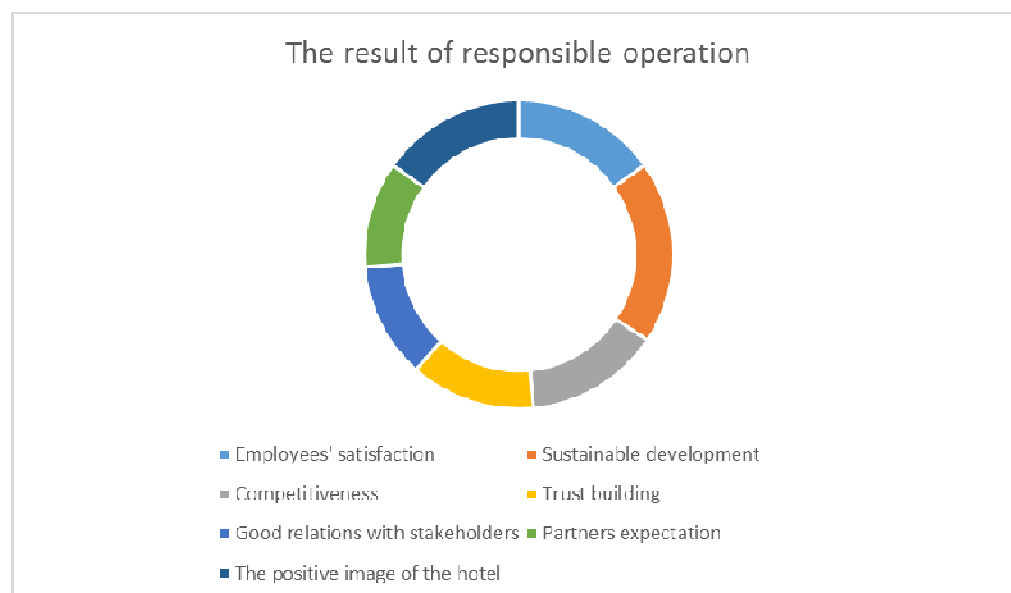
Table 5. CSR activities at the hotels

Source: authors research data (2016)

Table 5 shows the CSR activities in the investigated hotels. For the question that covers the CSR activities of the Hungarian hotels, the hotels had to mark the factors that are mostly true for them. According to the results, the respondents in most cases considered water, energy and waste management as their main CSR activity. An outstanding amount of responses were collected for the supporting staff training as well as for providing fringe benefits for the employees. This result confirms that the environment protection is still the most important aspect, but we can also see activities that support the well-being of workers. This result is understandable since the hotels represent the service sector where employees require special attention because they are the ones who meet face to face with the tourists. It is an important task of the management to motivate the employee and ensure their satisfaction.

Table 6. The results of responsible operation

Source: authors research data (2016)

The result of the research demonstrates that the hotel management in Hungary does not have enough knowledge about CSR and its various elements. There have been some initiatives for corporate social responsibility in the hotels, but there are still a lot of untapped potential. It would be helpful for hotel managers to recognize the potential inherent in the concept of CSR, as there are a number of positive results of responsible operation, as it is shown in the table above. Table 6 illustrates the results of responsible operation based on the answers of the hotel executives. As it was mentioned previously, the employees' satisfaction is particularly important for hotels, as the performance is higher among the satisfied employee, and if they feel comfortable in their workplace, they can convey it toward the guests. Whether the guests can form a positive image about the hotel is mainly due to the behavior of the employees. Responsible behavior is also profitable in the hotel industry in the long run as the satisfied employees attract satisfied guests. On the other hand, it is proven that with waste management, energy and water saving the hotel can be operated in a cost way.

Following the CSR results of hotels we will have a look at the potential of CSR activities in case of the municipalities. An important element of the new rural development model is the question of sustainable town or region. Corporate social responsibility is an important means of achieving sustainability. If the benefits of the CSR concept can be experienced in case of the companies and hotels, it can be assumed that they can be applied also in case of a town or region. A research was carried out in a Hungarian town as an example how to apply the concept of CSR on town level. The formulated responsible town management model can help town governments to develop a sustainable and responsible urban strategy. Table 7 illustrates the local decision makers' answers about what CSR means for them as well as their motivational factors for being responsible.

Table 7.. CSR for local decision makers

<i>Social responsibility of the decision makers</i>	<i>The motivational factors of the decision makers</i>
Volunteering	Internal motivation
Supporting local events	It feels good helping other people
Sponsorship	Promoting Cooperation
Nature conservation	Community Awareness
Supporting local producers	
Environmental awareness	
Selective waste collection	
Social sensitivity and solidarity	

Source: authors research data (2016)

To sum up, responsible local government means where the management is committed to social responsibility and it is stated in their strategy, they promote socially responsible activities and social awareness-raising, they take into account the interests of their stakeholders, they seek two-way communication with their stakeholders, they improve the living conditions and support the sustainable and environmentally friendly developments and capital investments.

4. Conclusions

The study presents the CSR concept and its areas, and how this approach can be applied in the tourism sector in order to achieve sustainable tourism. During the empirical research an online survey was carried out among the Hungarian hotels to assess how widespread the responsible operation is. There are initiatives at applying the CSR concepts in the hotels in Hungary. Among those who responded they think that they use the elements of CSR, they actually use just a fraction of the concepts. Since the information flows top-down, how can we expect from the hotel industry to apply the CSR approach while the management does not know it. This result draws the attention to the need for informing managers of the actual content and potential of CSR. It is proven that applying of this concept will result in employee engagement and motivation. The motivated employee will work more effectively and become more loyal to the company. In the current global work environment, the companies as well as hotels are

focused on lowering the employee turnover and preserving knowledge. Creating the appropriate corporate culture and working conditions is essential because the workforce is able to provide the desired performance only in such atmosphere. It is proven that the responsible behavior is rewarding, so it is considered important for the members of management to be aware of the fields of CSR applied in hotels. In the continuation of the research 20 structured interviews were made with the local decision-makers and entrepreneurs of a Hungarian town. The research highlighted that the economic, social and political decision makers, similar to the hotel executives, are not aware of the content of the CSR concept. The decision makers do a number of things in order to develop a sustainable and responsible town/region (for example volunteering, supporting local events, nature conservation, supporting local producers, environmental awareness, selective waste collection...), but social responsibility provides many other opportunities, for which proposals have been formulated in this study. The motivational factors for the decision makers in applying socially responsible solutions are: the internal motivation and because they feel good when they can help others. It is important to note here that social responsibility can be done because of personal commitment and not because of fashion, or the hope of good reputation, as it is seen from some of the answers. As a conclusion of the research, recommendations were made about the practical application of CSR both in case of hotels and local governments as important stakeholders of sustainable tourism.

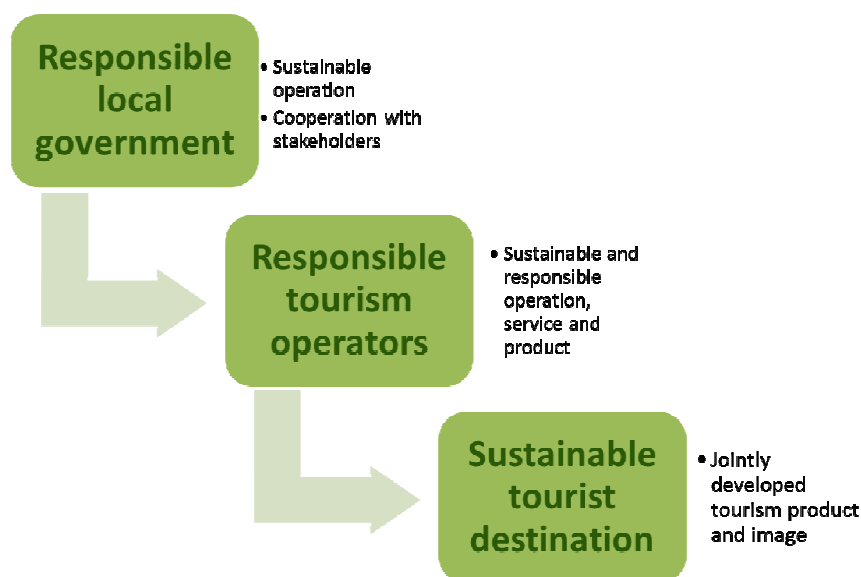

Figure 3. The way toward a sustainable tourist destination
Source: authors research data (2016)

5. References

- [1] Benn, S.- Bolton, D. (2011): Key Concepts in Corporate Social Responsibility. SAGE Publications, London.
- [2] Brundtland, H. (1987): Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oslo. (<http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>)

- [3] De Grosbois, Danuta (2012). Corporate social responsibility reporting by the global hotel industry: Commitment, initiatives and performance. *International Journal of Hospitality Management* 31.3. 896-905.
- [4] European Commission (2005): Opinion of the European Economic and Social Committee on Information and measurement instruments for corporate social responsibility (CSR) in a globalised economy.
- [5] European Commission (2002): Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development.
- [6] Fekete, L. (2005): Hungary – Social Welfare Lagging Behind Economic Growth, in Habish, A. – Jonker, J. – Wegner, M. – Schmidpeter, R. (Eds): *Corporate Social Responsibility Across Europe*, Springer, Berlin-Heidelberg.
- [7] Frank, R. H. (2004): *What Price the Moral High Ground? Ethical Dilemmas in Competitive Environments*, Princeton University Press, Princeton.
- [8] Hatch, NW - JH Dyer (2004): Human capital and learning as a source of sustainable competitive advantage. *Strategic Management Journal*, 25: 1155–1178
- [9] Holliday, C. O. – Schmidheiny, S. – Watts, P. (2002): *Walking the Talk - The Business Case for Sustainable Development*. Greenleaf Publishing, Berrett-Koehler Publishers, Inc. San Francisco.
- [10] Hoque, Kim (2013): *Human resource management in the hotel industry: Strategy, innovation and performance*. ROUTLEDGE.
- [1] Idowu, S. O. (2013): *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*. Springer, New York ISBN 978-3-642-28035-1
- [11] Idowu, S. O., Filho W. L., (2009): *Professionals' Perspectives of Corporate Social Responsibility*. Springer, New York ISBN 978-3-642-02629-4
- [12] International Federation For Human Rights (2006): *An Overview of Corporate Social Responsibility in Hungary*, FIDH, Budapest.
- [13] Kaszás N. – Péter E. – Keller K. – Kovács T. (2016): Boundless opportunities with definite limitations. *DETUROPE The Central European Journal of Regional Development and Tourism*, Volume 8, Issue 1, 2016, p. 10.
- [14] Kun, A. (2004): The basic lines of the thematization of Corporate social commitment in the European Union. (A vállalati szociális elkötelezettség tematizálásának alapvonalai az Európai Unióban.) *Jogelméleti szemle* (<http://www.jogiforum.hu/folyoiratok/11/68>)
- [15] Laasch, O., Conaway R. N. (2015): *Principal of Responsible Management- Global Sustainability, Responsibility and Ethics*. Cengage Learning, Stamford, USA ISBN 978-1-285-08026-0
- [16] Péter E.: "Mit, merre, mennyiért?- Állami- és magán egészségügyi ellátás értékelése Zala megyében", XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia, Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25. ISBN: 978-963-334-201-5
- [17] Péter E.: "Preventív szemlélet munkahelyi környezetben, Zala megye példáján" XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia, Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban,, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25., ISBN: 978-963-334-201-5

- [18] Segal, J-P. - Sobczak, A. - Triomphet C-A. (2003): Corporate social responsibility and working condition. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin.
- [19] Szlávik, J. (2009): Corporate Social Responsibility. (In Hungarian: A vállalatok társadalmi felelősségvállalása.) Complex Kiadó Kft., Budapest.
- [20] Templar, R. (2005): The rules of management the definitive guide to managerial success. Pearson Education Limited.
- [21] United Nations Development Programme.
(<http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview/post-2015-development-agenda.html>)
- [22] Vogel, D. (2006): The Market for Virtue - The Potential and Limits of Corporate Social Responsibility. Brookings Institution Press, Washington, D. C.

**Dr. Ernszt Ildikó - „Sullen Shadows under the Blue Sky”– Some Remarks
about the Dark Side of Tourism and the International Legal Protection**

*University of Pannonia
8800-Nagykanizsa, Zrínyi Miklós u. 18., ernszt.ildiko@uni-pen.hu*

Abstract

The topic of tourism and security, safety is chiefly associated with the safety and security of tourists. No doubt that the matters of security and safety of the destination are particularly important elements on the list of travelers. Tourists are attractive targets because of more reasons.

At the same time, the safety and security of the community and the environment of the destination should not be forgotten, either, since they are exposed to several threats. Among others international agreements give a perfect basis for the battle against these dangers. However, besides states international organizations and all stakeholders of tourism should do their share in this fight.

Blue sea, white sand, sunshine. Masses take the road to have holiday in a destination they have desired so much. However, they are not the only one to be active. For criminal offenders and criminal gangs it is also an important time of the year. Of course in different way. Destinations also give the gland hand for the masses of tourism. For them it means job, working possibilities, profit and their living. The promise of upswing. However, besides economic recovery tourism can have several dangers for them, since criminality at tourist attractions also has its own season, not just tourism does. [1]

Security is one of our basic needs; according to Maslow it is vital. Generally, tourism is linked to peace and peaceful development. Let me quote the phrasing of one of the United Nations' agencies, the World Tourism Organization: tourism „emerged as a vital force for the promotion of international understanding, peace and prosperity”. [7]. We also have to admit that the last period of time has proved that tourism is extremely sensitive and vulnerable to security matters: „Although Tourism as a Force for Peace” has been a popular positive message ... recent years, the reality is that tourism has very little influence on peace and security issues, at least at the macro level, and that tourism is far more dependent on peace than peace is on tourism.” [2]

When someone chooses a destination, the security and safety of the destination are priorities while making this decision. Tourists can be deterred by negative news from media: the image of the whole place can be ruined, which can not be forgotten by the best marketing, either. Besides these reasons, why is it so important that tourists should feel secure and safe?

Leisure tourists can choose their destination without any bounds; they can freely decide where they would like to travel. They are not bound by anything in their choice. Even one act can stagger their sense of security. The matters of security and safety are extremely important elements on the list of travelers: the chosen destination should be free from terror danger and any kind of threat. This matter is getting to be more and more important for older people, and we have to add that the proportion of travelers of this age group is rising. The same is true for

women as well: the vast majority of travel decisions are made by them, so they have appeared as a new segment that must be taken into consideration. Security and safety are elemental for them, and for women travelling alone is even more influential. According to Tarlow it can even be said that security is a kind of product that must be properly promoted. [6]

In the present article I interpret security and safety matters on a very broad way – stepping out of the classical frameworks – revealing the extreme complexity of the matter.

The price of shocking the sense of security....

A serious incident which affects security may have serious consequences in connection with destinations. It can start a procedure which throws back the development of a destination; in the worse case it may have wrecking effect on its future. Tourists can cancel their bookings, and airline companies may cancel their flights. The significant decrease in the number of tourists can cause dismissals in the sector, resulting in the loss of good professionals.

Terrorist attacks in Egypt had very serious impact on the tourism of the region.⁴⁶ As a consequence of 2016 January terrorist attacks all airline companies have cancelled their flights to Sharm el Sheikh. The assassinations in Paris in November, 2015 had also extremely serious impacts on the field of tourism, the occupancy of luxury hotels have fallen under 50%, and the bookings of hotels have fallen under 30%. The suffered loss is estimated to be several ten millions USD. [5]

A recent survey conducted by the World Travel and Tourism Council revealed that despite these effects in most cases tourism is able to return to the previous level relatively soon, and the destination reaches the same popularity as before the terrorist attacks. According to the researches 13 months are enough for this. In case of other factors threatening security this period is much longer: „after diseases, epidemic 21, after natural disaster 24, political turbulences 27 months are needed for recovery.” [7]

„Tourism is an interactive relationship among tourists, local businesses, and host governments and communities.” [1] If we want to assess who are threatened by what kind of dangers on this superficially peaceful field, more segments, more groups appear which should be protected. Besides tourists the local communities and the environment (natural and built) show up on the list of those who need protection.

---

⁴⁶ 1997. Egypt, Luxor: 58 tourists are killed by gunmen. (62 victims).

2004: Sinai terrorist attack: tourist hotels were attacked: 34 dead, 171 injured.

2005: Attacks in Cairo: 3 casualties.

2006: Dahab bombings: 23 casualties.

July, 2005: Egypt, Sharm el Sheikh: 88 casualties, 200 injured

2011: bombing in Alexandria: 21 casualties.

2014: Tourist bus attacked in the Sinai Peninsula: 4 people killed.

October, 2015.: Egypt: Airbus flight departing from Sharm-el Sheik was blown up 20 minutes after its take-off. 224 casualties, no survivors left. As a consequence of this WizzAir suspended its flights.

November, 2015.: Egypt, El-Aris: a hotel was attacked: 4 casualties, 12 people wounded.

January, 2016.: Three tourists were wounded in a Hurghada hotel shooting.

May, 2016: An EgyptAir flight vanished over the Mediterranean sea: 66 people were on board. [3], [9], [10], [11], [12]

Tourists as attractive targets

Tourists can turn into the victims of several criminal offences. Fraud, larceny, pickpocketing, offences involving older people, rape, kidnapping, piracy, terrorism – just to mention some of the offences and crimes which can be committed against tourists.

Tourists can be considered easy prey, so they can become an attractive target for criminal offenders. In a lot of cases they are just at the wrong place at the wrong time: places which are most visited by tourists are popular, because tourists often take bigger amount of money and valuables on holiday with themselves, since holiday is not the time of saving, but the time of carefree fun. For a lot of people it is the time for hedonism. On the other hand, during holiday people are much less careful, and they take security instructions less into consideration, they simply ignore precautionary instructions. They tend not to turn to the police, since they would not like to waste the precious time of their holiday, of which they would like to enjoy all minutes, and they would not like to spend this time in a police room and be interviewed as witnesses there. They would also like to avoid going back later to the scene of their holiday for a possible official, judicial proceeding. Furthermore, at destinations obsessed by tourists revulsions are often felt against guests, which can also stimulate crimes against them. Besides that, terrorists choose innocent tourists to be their targets with predilection – since it guarantees the biggest possible press coverage for them. [1], [4] [13]

Of course tourists also do a lot for their own victimization: the already mentioned factors all contribute to their ideal victimhood. Furthermore, in a lot of cases tourists do not speak the language of the destination; moreover the culture and the system of habits of the given countries are also completely unknown to them. In addition, drinking a bigger amount of alcohol is not a rare phenomenon, either, which also contributes to being careless. Tourists visit abandoned, more dangerous places more often, in a lot of cases they put valuables on public display, so it is visible that they are tourists. They are concentrated on certain places, which definitely makes the job of pickpockets or even of the perpetrators of acts of terrorism much easier. [1]

In the interest of the protection of tourists several international agreements can be taken into consideration - among which the counter-terrorism international agreements are probably the most important.

Tourists as criminal offenders

However, tourists cannot only appear as innocent victims, but also as perpetrators of criminal offences. The list of crimes committed by them is quite varied: e.g. theft, robbery, vandalism of historic monuments or protected cultural goods, other criminal offences with protected cultural goods, drug trafficking, kidnapping, trafficking in human beings, sexual violence, sexual abuse, exploitation of child prostitution, child pornography, and damaging the natural environment. But it can also happen that terrorists disguise themselves as being tourists – thus easing the perpetration of terrorists act.

The local community as a victim

However, it is not just tourists who can be victims, but the local community as well. Tourists arrive in big crowds and cause damages by destruction of property, „paint the town red” and leave a tremendous amount of waste behind themselves. Besides owing to their

appearance, the demand and supply also „flames up” for prostitution and drugs. Kidnapping, white slave traffic also rears its head, and the demand appears for sexual services of children. Additionally, the big touristic service chains extremely exploit the labor force of the local population, making them work for starvation wages, in certain cases even employing children. Forced labor, the exploitation of women can appear making them work for significantly lower wages.

Security can not be guaranteed by one nation itself; only regional and interational cooperation can establish stability in the long run. [14]

Several international legal norms give an answer to these challenges: In addition to general human rights conventions international agreements protecting vulnerable, endangered groups (children, women) can also be identified. The international conventions of International Labor Organization can also have relevance in this field. Furthermore, international agreements against international organized crime guaranteeing the basis of international actions also have remarkable importance. Finally, the counter-terrorism conventions must also be mentioned, since at places frequently visited by tourists it is not only tourists who fall prey to terrorist attacks, but also local citizens as well, since bombs and terrorists do not select.

Table 1: Some important, relating international legal norms

GROUPS, VALUES WHICH NEED PROTECTION	THE RELATING INTERNATIONAL LEGAL INSTRUMENT
I. LOCAL COMMUNITY	<p><u>A) Human Rights protection</u> 1. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966</p>
	<p><u>B) Protection of children</u> 2. 1989. New-York Convention on the Rights of the Child 3. 2000. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography 4. Council of Europe Convention on Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, (2007., Lanzarote)</p>
	<p><u>C) Protection of women</u> 5. 1979. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York 6. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women 7. 1951. Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others</p>
	<p><u>D) ILO Conventions</u> 6. 1930. Forced Labor Convention, (No. 29), Convention concerning Forced or Compulsory Labor 7. 1957. Abolition of Forced Labor Convention, (No. 105) 8. 1958. Discrimination (Employment and Occupation) Convention 9. Minimum Age Convention, 1973 (No. 138) 10. Worst Forms of Child Labor Convention, 1999</p>

II. ENVIRONMENT
(NATURAL AND BUILT)

(No. 182)

E) Fight against Transnational Organized Crime

9. United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000.

10. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Palermo, 2000

11. 2005. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (Warsaw)

12. United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988

F) 13. Counter-terrorism Conventions (see in the III. part of the table)

A) Air pollution

1. 1979. Geneva Convention on Long-range Transboundary Air Pollution and its Protocols

2. Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer and its 1987. Montreal Protocol

3. 1992. United Nations Framework Convention on Climate Change

4. 1997. Kyoto Protocol and its 2012 Doha Amendment

5. 2015. Paris Agreement (it has not entered into force yet)

B) Water pollution

6. 1976. Barcelona Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution and its Protocols

7. 1982. Law of the Sea Convention

8. International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL 1973/1978.)

9. 1992. Helsinki Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes (Water Convention)

10. 1999. Protocol on Water and Health to Helsinki Convention

11. 1969. La Plata Basin Convention

12. 1994. Convention on Danube River Protection

B) Soil conservation and spatial planning

13. 1991. Salzburg Alpine Convention

C) Nature protection

14. 1971. Ramsar Convention on Wetlands

15. Paris Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

16. 1973. Washington Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES Convention)

17. 1979. Bonn Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals

18. 1992. Rio Convention on Biological Diversity

D) Built environment, archeological sites and intangible cultural heritage

19. 1972. Paris Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

III. TOURISTS

20. 2001. Paris Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage
  21. 2003. Paris Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage
- Counter-terrorism Conventions – with special regard to the following ones:*
1. 1963. Tokyo Convention on Offences and Certain Acts Committed On Board Aircraft
  2. 1970. Hague Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft
  3. 1971. Montreal Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation
  4. 1977. European Convention on the Suppression of Terrorism
  5. 1979. Hostage Convention
  6. 1984. Montreal Protocol
  7. 1988. Montreal Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation
  8. 1988. Rome Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation
  9. 1997. New-York International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings
  10. 1998. Montreal Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection
  11. 1999. New York Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism
  12. 2005. London Protocol to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation
  13. 2010. Beijing Protocol Supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft
  14. 2010. Beijing Convention on the Suppression of Unlawful Acts relating to International Civil Aviation

Source: own compilation

Natural environment as a victim...

When mapping the dangers and terrains to be protected, the destination itself and its natural and built environment should not be forgotten, either, since the flow of tourists can raise serious environmental problems. All environmental elements can get into risk. The water used for swimming pools, golf courses and the usage of big amount of water at accommodations can lead to the waste of water resources. Touristic activity can also result in the pollution of waters: pollution originating from the land activities, buildings at waters, heavy ship traffic, leisure water sports and other activities can all lead to serious pollution of the eco-system of waters.

On lands big investments can be initiated, different leisure activities of tourists can damage them, which can lead to the erosion and ruination of the soil. Air pollution can also be a consequence of the fact that travelling became a mass phenomenon: pollution originating from aircrafts or other means of transport should also be included in the fight. Causing damage

in nature should also be prevented, tourists should be prevented from collecting, killing, destroying protected specimens of wild animals and plants or disturbing the stillness of fauna with their noise. Built environment also needs protection. Local resources can also be depleted by tourism. For the prevention of the above mentioned problems several international agreements were adopted in connection with air pollution, water pollution, landscapes, nature and natural resources, built environment and natural and cultural heritage as well. Numerous international agreements have been concluded in this area: a lot of them are multilateral, some of them are bilateral or even universal in scope, there are also a large number of regional agreements.

What can be the solution? On local and higher levels...

It is essential that touristic destinations should be ready for the flow of tourists and criminal offenders as well. Of course it includes a lot of things; furthermore, the cooperation between public and private sphere, local and central governance and touristic service providers is also inevitable. The sector of tourism can give a valuable help in mapping the dangers.

In addition, real information should be given about the dangers for tourists to avoid their victimization. Visible security instructions should be ensured, the presence of police at tourist attractions should be obvious, the operation of civil defense should be organized. Tourists should be provided with education materials and their crime prevention education must be guaranteed. The employees of different touristic service providers – hotels, pensions, other accommodations, bars, restaurants – should also be drawn into this process. [4]
It also emerged that a special „security tax” could be imposed on tourists, and owing to this further security instructions could be realized. Accommodations could be urged to introduce increased security practices. [1]

The governance of the affected countries also play a significant role in this system: as tourism is an outstandingly important sector of the national economy, inducing remarkable income, the security of tourists must be guaranteed. If an incident happens, the level of security protection must be raised, stricter security measures must be introduced. The change of the relating government policies as well as the change in the degree of government intervention can also emerge. [4]

It is also important that more states should accede to international conventions in the relevant fields thus guaranteeing the commitment of the states and the basis for international cooperation.

Closing remarks

The problem of tourism and security, safety can be associated with several things, but we chiefly focus on the safety and security of tourists. Nevertheless, we tend to forget about the safety and security of the community of the destination.

They are threatened by several dangers: the population can fall a victim of criminal offences, the host community must bear the negative phenomenon going hand in hand with the crowd of tourists: the noise, growing criminal activity, environmental pollution, and in the worse cases the erosion of the soul and the spirituality of the place.

Severe dangers are threatening the natural environment as well. The already existing international agreements give a perfect basis for the battle against them. However, it is not only states which have to act for their effective application, the international cooperation between

them is not enough, but all stakeholders of tourism industry must play an important role in this fight.

Literature:

- [1] Glensor, Ronald W. – Peak, Kenneth, J.: Crimes Against Tourists, Problem Oriented Guides For Police, Problem-Specific Guides Series, No. 26., 2004. In: http://www.popcenter.org/problems/pdfs/crimes_against_tourists.pdf, p. 2-5, 14., 21-23. [23. 02. 2016]
- [2] Hall, C. Michael – Timothy, Dallen J. – Duvall, Timothy, David (ed.) : Safety and Security in Tourism – Relationships, Management and Marketing, Haworth Press, 2003. In: <https://books.google.hu/books?id=vbdFYOeT16AC&printsec=frontcover&dq=Tourism,+Security+and+Safety&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjS4bPz5YvLAhWEh3IKHYx4C0gQ6AEINTAC#v=onepage&q=Tourism%2C%20Security%20and%20Safety&f=false>, p. 3. [22. 02. 2016]
- [3] Kim, Soo: Egypt's Tourism Industry is Dealt Another Blow, The Telegraph, 19 May, 2016, <http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/africa/egypt/articles/will-egypt-tourism-industry-ever-recover-egyptair-crash/> [25. 05. 2016]
- [4] Mansfeld, Yoel - Pizam, Abraham (ed.): Tourism, Security and Safety – From Theory to Practice, Elsevier, 2006. In: <https://books.google.hu/books?id=DRSVipG8AZYC&printsec=frontcover&dq=Tourism,+Security+and+Safety&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjrufru1IvLAhUjwHIKHQu-DFcQ6AEIGjAA#v=onepage&q=Tourism%2C%20Security%20and%20Safety&f=false> .p. 8., 11., 15-16. [22. 02. 2016]
- [5] Newton-Small, Jay: The Cost of the Paris Attacks, In: <http://time.com/4123827/paris-attacks-tourism/> [24. 02. 2016]
- [6] Tarlow, Dr., Peter E. The Role of Tourism Security in Economically Challenging Times, Destination World, Issue 32, november 2009, In: <http://www.destinationworld.info/newsletter/feature64.html> Destination World, 2009. November, [22. 02. 2016]
- [7] Zillmann, Claire: Terrorism's Effect on Tourism Doesn't Last Very Long, In: <http://fortune.com/2015/11/30/terrorism-tourism-paris/>, [24. 02. 2016]
- [8] Global Code of Ethics for Tourism, <http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/docpdf/gcetbrochureglobalcodeen.pdf>, [23. 02. 2016]
- [9] When will flights return to Sharm el Sheikh? The latest travel advice In: <http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/africa/egypt/articles/When-will-flights-return-to-Sharm-el-Sheikh-The-latest-travel-advice/> [24. 04. 2016]
- [10] Egypt makes more tourist safety promises after Hurghada hotel attack, In: <http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/africa/egypt/articles/Egypt-makes-more-tourist-safety-promises-after-Hurghada-hotel-attack/> [24. 02. 2016]
- [11] World Tourists Massacred at Temple, In: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/32179.stm>, [24. 02. 2016]
- [12] Bloodbath at Luxor, The Economist, Nov 20th, 1997, <http://www.economist.com/node/106278> [24. 02. 2016]
- [13] Péter E.: "Preventív szemlélet munkahelyi környezetben, Zala megye példáján" XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia, Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban,, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar,

Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25., ISBN: 978-963-334-201-5
[14] Keller K.: Az újraegyesült Németország növekvő nemzetközi biztonságpolitikai szerepvállalása: a Bundeswehr „out-of-area” bevetései. In: Külügyi Szemle, 2004, 3-4. szám, p. 189

Róbert Kiss - Tourism and safety – generalities and security issues

*Hungarian Christian Democratic Movement from Romania Youth Organization
robertkiss17@yahoo.com*

Abstract

Tourism is travel for pleasure; also the theory and practice of touring, the business of attracting, accommodating, and entertaining tourists, and the business of operating tours. Tourism may be international, or within the traveler's country. The World Tourism Organization defines tourism more generally, in terms which go "beyond the common perception of tourism as being limited to holiday activity only", as people "traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes".

Tourism can be domestic or international, and international tourism has both incoming and outgoing implications on a country's balance of payments. Today, tourism is a major source of income for many countries, and affects the economy of both the source and host countries, in some cases being of vital importance.

In 1994, the United Nations identified three forms of tourism in its Recommendations on Tourism Statistics:

- Domestic tourism, involving residents of the given country traveling only within this country
- Inbound tourism, involving non-residents traveling in the given country
- Outbound tourism, involving residents traveling in another country

People have always been traveling from one place to another, and the trip has hardly been secure most of the time, no matter the period and the transport means. However, nowadays, the issue of safety and security is ever more important not only for the community at large, but also for the tourists as well, since safety is a basic need in all spheres of human activity, including tourism (WTO, 1997). Although until a decade ago, the stress was laid upon the connection between tourism and crime, the terrorist attacks from September, 11th, 2001 on the American soil changed the perception of this matter, more tourism scholars analyzing the relationship between tourism, on the one hand, and tourism safety on the other hand.

The safety and security in tourism industry has been identified as one of the forces causing changes in the tourism sector in the new millennium. Crime, terrorism, food safety, health issues and natural disasters are the main area of concern.

The travel and tourism industry could not avoid the negative impacts and consequences of these events. Moreover some of these events manifested the vulnerability of tourism both on global and regional levels. Therefore this fact necessitates the research and study of the relationship between security issues and tourism, including the creation of a new, up to date definition of the notion "security and safety in tourism". Studying problems of safety and security became vital for the tourism industry. Why did safety and security become so important in the Age of Global Tourism? What are the main factors influencing security issues? What are the key elements that are treated as belonging to security and safety problems and that are included nowadays in the notion "tourism safety and security"? How do safety problems influence the tourists when they are choosing their destination? What is the tasks and responsibilities of the actors in tourism – including tourists – in reducing menaces against tourists and their possessions as well as against people working in the industry and tourism infrastructure? Answering these questions means not only satisfying the researcher's curiosity,

but has very practical objectives, that is to give a management tools and working plans to all actors and levels of the tourism to parry and/or at least to reduce the risks.

INTRODUCTION

People have always been travelling from one place to another, and the trip has hardly been secure most of the time, no matter the period and the transport means. However, nowadays, the issue of safety and security is ever more important not only for the community at large, but also for the tourists as well, since safety is a basic need in all spheres of human activity, including tourism [1]. Although until a decade ago, the stress was laid upon the connection between tourism and crime [2], the terrorist attacks from September, analyzing the relationship between tourism, on the one hand, and tourism safety on the other hand [3].

The safety and security in tourism industry has been identified as one of the forces causing changes in the tourism sector in the new millennium [4]. Crime, terrorism, food safety, health issues and natural disasters are the main area of concern [5].

When dealing with this subject, three concepts are being used. Most frequently, it is safety and security, but some authors combine the two concepts into a single one, i.e. surety [6].

“Security issues in tourism primarily refer to the personal safety of tourists and their property, but it includes an ability to become oriented in an alien environment, understand the local system of signs, indications and social conventions, and finally the security of shopping and consumer services” [7].

In order to have a comprehensive view of the issue of tourism safety and security in Romania, the analysis followed two main directions. First, we analyze Romania’s travel and tourism competitiveness index, with special focus on the third pillar – Safety and Security; secondly, we discuss the results of a Leonardo da Vinci transfer of innovation project carried out in four European countries, entitled Training Safety and Security in Tourism, where the questionnaire method was used. The method of controlled interview was chosen in order to analyze, map and draw some conclusions about the aspects of safety and security in tourism programs and products offered by tourism operators and agencies. The experts’ answers to open questions were compiled and summarized. There were two questionnaires, one filled in by 200 people working in the Romanian hospitality sector, made up of 23 questions; the other one was addressed to specialists in the tourism domain, including managers of SMEs, representatives of regional tourism organizations as well as academic personnel. The two questionnaires were very important for gathering relevant information on the theoretical and practical background in the domain.

One of the major objectives of the research was to have a clear situation regarding the perception and attitudes of the managers and employees in the hospitality sector concerning the influence of safety and security aspects upon their activities. The survey within the project was targeted towards the managers and employees of hotels and other accommodation facilities, tour operators, tourism agencies, charter companies and tourist information centers. The online questionnaire was published on the TSST project web-site. It was short, with clear and simple language, with friendly interface. The questions aimed at highlighting the following aspects: the importance of the safety and security issues in tourism activities as perceived and met by

tourism SMEs, the need for improving training programs and new methods in tourism services, as well as the necessity to offer a more unified European quality tourism product that meets the safety standards.

Sample characteristics

More than half of the respondents to the first questionnaire had a BA diploma and 15 per cent of them had vocational training; regarding their sex structure, 52 per cent were females and 48 per cent males.

Most of them (41%) were working in the current tourism company for less than 3 years (this fact is in close connection to the age of the respondents, almost 40 per cent of them declaring to be 21 to 30 years of age), almost a third for 4 to 7 years, and just 10 per cent of the respondents for more than 10 years.

RESULTS AND DISCUSSIONS

In 2009, World Economic Forum published the third edition of the Travel & Tourism Competitiveness Report which aimed at providing an analysis of the travel and tourism competitiveness of 133 countries worldwide. The rankings are based on the Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI) [8], which measures the different regulatory and business-related issues that have been identified as levers for improving travel and tourism competitiveness in countries around the world.

The travel and tourism competitiveness index

mainly mirrors the economy's performance, hinting at T&T regulatory framework (the third pillar of which is Safety and Security), T&T business environment infrastructure, as well as T&T human, cultural and natural resources.

Possibilities for training specialists in the tourism sector and for the development of a skilled workforce

In Romania, Tourism as main specialization is taught in 30 universities (19 of them state-owned universities and 11 as private universities), spread throughout the country. Most often, the Faculties of Economics have a specialization named The economy of commerce, tourism and services or Management of commercial companies and tourism. It is also worth mentioning Business management in the hotel industry (Cluj-Napoca Business School), The University College for marketing in tourism and hotel activities (Arad), as well as The Training Center for Tourism held by Babeş-Bolyai University in Cluj-Napoca.

Apart from the Universities, there are 14 vocational and high schools which offer study programs for tourism, the most frequent qualifications being tourism agent or technician in tourism.

There is also an institutionalized system for the programs of ‘adults’ continuous professional training’, held by the National Center for Touristic Teaching, under the responsibility of the National Authority for Tourism. One of the leading institutions contracted by the Center for training courses is Tourism, Hotel & Restaurant Consulting Group (according to their presentation, there were approximately 20,000 trained people in 10 years). It is worth mentioning the private initiative of the Royal Institute of Hotel Management that created a post graduate diploma program in collaboration with École Hôtelière de Lausanne in Switzerland.

With respect to the average number of graduates of colleges and universities in tourism area per year, there are no correct data at national level. Some rough estimates indicate approximately 1600 graduates on Bachelor Level, 200 on Master and around 700 in high schools and vocational centers.

Although the number of graduates may seem high, it is estimated that less than 20 per cent of the graduates from universities or vocational schools with touristic programs end up working in the sector of hospitality and tourism in Romania.

Recently, the need for qualified personnel has increased on the one hand due to the high number of hotels and other accommodation establishments recently built, all of them requiring trained staff and to migration, on the other hand (more and more persons with some experience in this sector choose to work abroad, because they can earn more).

However, the formal education for hospitality services is not well developed, because the training courses are only partially included in the curricula

Safety and Security in Tourism. Case Study: Romania

for vocational schools and universities. What is more, the training curricula for the hospitality sector do not include the practical knowledge and skills needed for this kind of activities. As shown in the Master Plan for Tourism, ‘there is no acknowledgment for the need of training and there is no educational culture’.

What is more, the issue of safety and security in tourism is quite vaguely dealt with in the curricula of the universities and vocational schools. Most often, there is no subject directly addressing this matter, but rather some optional courses regarding the quality of products and the protection of consumers, having as a special topic the protection of service consumers – the protection of tourists. Most important, the existing training curricula for the hospitality sector are improper most of the time and the teaching staff lacks the qualifications and practical experience. Most of the training courses for tourism do not aim for practical skills. ‘Getting the diploma is more important than the skills acquired’, due to the work legislation approved in 2006, stipulating that whoever intends to apply for a function in the sector of hospitality and tourism must hold a proper diploma or certificate.

There is almost no separate and specialized formal training and education in the hospitality sector. The training institutions are not accustomed to the training depending on the demands, taking into consideration the needs of the market. Generally, the hired staff in travel and tourism activities does not have the practical skills and knowledge for carrying out activities at

international standards. The issue of safety and security in tourism in Romania is generally disregarded. Consequently, it is very important to have a good training for the safety and security in tourism.

CONCLUSIONS

Crises can have a significant impact on tourist inbound and outbound flows. Although Romania does not receive a high number of international tourists (around 1.5 million, which accounts for less than 0.5% of the total number of international tourists in Europe, while the proportion of nights spent in Romania by non-residents in the European Union is only 1.4%), the lack of a proper safety system may impinge on the future development of the country as a main tourist destination. We must take into consideration that tourist destinations are now viewed as systems, made up of accommodation, attractions and transport [9]. This means that safety in tourism must be ensured at multiple levels at the same time: on

the one hand, at national level, by the police which must enforce the law and by other public bodies ensuring public safety, and on the other hand, at the local level: the managers of hotels and other premises must be well aware of the importance of having the proper equipment for guaranteeing their guests the security, the proper procedures to react or prevent some accidents or crises, and not least, a well trained personnel, having the skills and knowledge to react in a crisis situation.

In order to have personnel that is trained well enough and motivated, there is an urgent need for updated curricula and courses, as well as better informed and experienced training staff. The results and experiences of other countries in this domain may well be used, taking into consideration some specific aspects of the country. Romania is an emerging country from the international tourist destinations point of view and it can only assert its place among the main destinations in the continent if it is perceived as a safe destination, among other things.

From Romanian tourism we now move to a more exotic destination preferred and visited by millions of tourists every year.

Tourism in the Caribbean

The Caribbean is the most tourism dependent region in the world. Tourist arrivals in the Caribbean have increased from 6.9 million in 1980 to 21.8 million in 2004, while cruise passenger arrivals in what is undoubtedly the world's busiest cruising area have risen from 3.6 million to 20 million during the same period. Gross visitor expenditure, which is vital for the region's balance of payments, reached an estimated US\$ 21 billion in 2004, as compared with US\$ 3.8 billion in 1980. The Caribbean Tourism Organization (CTO) [10] estimates that tourism generates about 750,000 direct and indirect jobs in the region and that in some countries tourism's share of the GDP is as high as 70 per cent.

Nature of Tourism

By its very nature, tourism is a global and intensely competitive industry. Although inherently vulnerable to economic crises, natural disasters and outbreaks of warfare and epidemics,

international tourism has shown remarkable resilience in recovering from the adverse effects of such negative, but short-term, factors. However, not only does the consumer have to spend relatively large amount of his/her disposable income to buy the tourism product, he also perceives it in a subjective and experiential manner. As a result, tourism is highly sensitive to perceptions of danger and lack of safety and security. It is in this context that lack of safety and security and incidences of crime represent a more serious threat to travel and tourism than any other negative factor.

Safety and Security

Safety and security are vital to providing quality in tourism. More than any other economic activity, the success or failure of a tourism destination depends on being able to provide a safe and secure environment for visitors. This was highly evident in the aftermath of the tragic events of 11th September 2001.

In the weeks following the September 11th attacks in New York and Washington, passengers abandoned airports in their numbers as the effects of these attacks extended beyond U.S. borders with grave ramifications for many airlines. Soon after September 11th, 2001 a number of airlines collapsed. Most shocking of all was the fact that a number of these airlines had been in existence for decades, and were not all American carriers. These attacks, along with the Gulf Wars, the war in Afghanistan and the terrorist attacks in Bali, have increasingly served to place tremendous and crucial importance on issues of traveller safety.

The inclination of tourists from various parts of the world to travel abroad also fell sharply in the post-9/11 period. According to the World Tourism Organization (WTO) [11], international tourist arrivals slumped by 1.3 per cent in 2001 - the only significant decrease since World War II. In the Caribbean, CTO estimated that arrivals from the US fell an estimated 20 per cent between September and December 2001. Arrivals from Europe dropped by about 15 percent during the same period.

The changing attitudes of travellers in the wake of these attacks were reflected in the manner in which a number of independent travellers dealt with the fear of insecurity. Some of them even got involved in "home swapping", using home exchange programs which allowed them to "stay at home" - someone else's home - providing a sense of security because the vacation base is a non-tourist location. In March 2003, as the United States and its allies went to war in Iraq, the Business Travel Coalition (BTC), an advocacy organization which represent the interests of corporate buyers of the business travel services, released an analysis of the impact of war on the U.S. commercial airline industry. The BTC said that 21 per cent of corporations had banned international travel for some period of time; 33 per cent said they would consider banning international travel under worsening circumstances; 54 per cent had tightened pre-approval processes for international travel and 48 per cent had adjusted domestic U.S. travel policy in anticipation of the war.

These numbers emphasised the major role that safety and security plays in making travel choices. They also demonstrate quite clearly that peace is the best friend of travel and tourism while war and insecurity are among its worst enemies.

Perceptions of Safety and Security in the Caribbean

The Caribbean's enviable perception as being a relatively safe region is among its major assets as a tourist destination. It is a factor that has served the region well and is expected to remain

with us in the future.

However, we cannot be complacent, since there is an emerging consensus that crime - which raises safety issues - is a growing concern among tourism stakeholders who fear the potential damage that it may inflict on the perception of safety and, by extension, the industry.

Of even greater concern than crime is the issue of visitor harassment, which also impacts on the tourist's sense of safety. It may be claimed that, although varying in severity, it is a widespread phenomenon. There is also a general agreement that urgent action is needed to contain it.

In considering visitor harassment it is important to avoid getting bogged down in the finer nuances of the debate on what constitutes harassment in the Caribbean socio-cultural context. Ultimately, what matters is the visitor's perception of it. Unfortunately, the findings of ongoing visitor surveys in certain key countries point to consistently high ratios of perceived harassment, with all the negative aspects that such unhappy experiences are normally associated with.

Fortunately, tourism officials understand that tourism is undergoing a major paradigm shift; that the old concept that tourism security is a necessary evil that does not add to the bottom line is passe and that a lack of proper safety and security will jeopardize tourism's future. Therefore, several countries in the region have taken measures to combat crime, particularly as it relates to the tourism sector.

For example, in recent weeks, St. Maarten announced plans to establish "Tourist Police" which the State Secretary Erno Labega was quoted as saying would likely become a reality within a few months. These officers will concentrate on providing security for visitors to the island and will be visible in areas which tourists frequent. Other countries, like Jamaica, have introduced similar programs to deal with safety and security issues in tourist areas.

In the absence of an adequate provision of official state police protection, or as supplementary security measures, often encouraged and supported by police forces, the tourist industry has taken various private security initiatives. These include providing private security for resort compounds and extending to a collective and more systematic form of policing entire precincts, such as neighborhood watches. It is now necessary and useful to evaluate the effectiveness of these private security arrangements and determine how existing systems can be enhanced, or whether new ones should be introduced. It is also necessary to define how best such private security initiatives should be combined with the activities of official law enforcement agencies within the framework of an integrated crime prevention strategy and visitor protection program.

Regional co-ordination and co-operation

In addition to co-ordination and co-operation at the national level, there is a need for extending and strengthening regional co-ordination and co-operation among all parties involved in ensuring tourism surety by combating crime and protecting both residents and visitors, as well as destination's reputation. In this regard the initiatives of the Association of Caribbean Commissioners of Police (ACCP) [12] to focus discussion on the subject of safety and security in the tourism industry is a commendable step in the right direction. However, if the ACCP initiatives and actions are to have a positive and lasting impact, they must benefit from effective co-ordination and co-operation, including the sharing of information and harmonizing of strategies. They must also be fully supported by other principal partners, including the governments, the tourism industry and the community at large.

Rank	Country	UNWTO Region ^[20]	International tourist arrivals (2014) ^[21]	International tourist arrivals (2013) ^[21]	Change (2013 to 2014) (%)	Change (2012 to 2013) (%)
1	France	Europe	83.7 million	83.6 million	0.1	1.0
2	United States	North America	74.8 million	70.0 million	6.8	4.0
3	Spain	Europe	65.0 million	60.7 million	7.1	4.6
4	China	Asia	55.6 million	55.7 million	0.1	2.5
5	Italy	Europe	48.6 million	47.7 million	1.8	1.9
6	Turkey	Europe	39.8 million	37.8 million	5.3	4.9
7	Germany	Europe	33.0 million	31.5 million	4.6	2.1
8	United Kingdom	Europe	32.6 million	31.1 million	5.0	4.1
9	Russia	Europe	29.8 million	28.4 million	5.3	8.2
10	Mexico	North America	29.1 million	24.2 million	20.5	2.2

Role of industry

It is undeniable that the tourism industry has a right to defend itself as well as to have a legitimate expectation that the state will do all it can to ensure safety and security. It is, therefore, in the industry's own interest to co-ordinate its efforts and co-operate fully with the other main partners, i.e. the government, law enforcement agencies and the wider community. It must recognize that when the environment is safe, the visitor is also safe and that if the travel and tourism industry emphasis security it will have a good chance of surviving.

We talked so far about some destinations, and how safety and security issues are dealt with in those countries or locations; but what is tourism? What forms of tourism are there? What is the economical importance? Positive benefits and negative ones?

Definition of tourism

The World Tourism Organization defines tourism more generally, in terms which go "beyond the common perception of tourism as being limited to holiday activity only ", as people "traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes". [13]

Forms of tourism

In 1994, the United Nations identified three forms of tourism in its *Recommendations on Tourism Statistics*: [14]

- Domestic tourism, involving residents of the given country traveling only within this country
- Inbound tourism, involving non-residents traveling in the given country
- Outbound tourism, involving residents traveling in another country

Tourism can be domestic or international, and international tourism has both incoming and outgoing implications on a country's balance of payments. Today, tourism is a major source of income for many countries, and affects the economy of both the source and host countries, in some cases being of vital importance.

The World Tourism Organization reports the following ten destinations as the most visited in terms of the number of international travellers in 2014.

International tourism receipts

International tourism receipts grew to US\$1.2 trillion in 2014, corresponding to an increase in real terms of 3.7% from 2013. The World Tourism Organization reports the following entities as the top twelve tourism earners for the year 2014:

Rank	Country/Area	UNWTO Region ^[20]	International tourism receipts (2014) ^[21]	International tourism receipts (2013) ^[22]	Change (2013 to 2014) (%)	Change (2012 to 2013) (%)
1	United States	North America	\$177.2 billion	\$172.9 billion	2.5	7.0
2	Spain	Europe	\$65.2 billion	\$62.6 billion	4.2	7.6
3	China	Asia	\$56.9 billion	\$51.7 billion	10.2	3.3
4	France	Europe	\$55.4 billion	\$56.7 billion	2.3	5.6
5	Macau	Asia	\$50.8 billion	\$51.8 billion	1.9	18.1
6	Italy	Europe	\$45.5 billion	\$43.9 billion	3.7	6.6
7	United Kingdom	Europe	\$45.3 billion	\$41.0 billion	10.3	12.1
8	Germany	Europe	\$43.3 billion	\$41.3 billion	5.0	8.2
9	Thailand	Asia	\$38.4 billion	\$41.8 billion	8.0	23.4
10	Hong Kong	Asia	\$38.4 billion	\$38.9 billion	1.4	17.7
11	Australia	Oceania	\$32.0 billion	\$31.2 billion	1.8	0.5
12	Turkey	Europe	\$29.5 billion	\$27.9 billion	3.7	4.1

International tourism expenditure

The World Tourism Organization [15] reports the following countries as the top ten biggest spenders on international tourism for the year 2014.

Benefits positive

The key benefits of tourism are economic, socio-cultural and environmental.

Economic benefits - Tourism can provide direct jobs to the community, such as tour guides or hotel housekeeping. Indirect employment is generated through other industries such as agriculture, food production, and retail.

Visitors' expenditure generates income for the local community and can lead to the alleviation of poverty in countries which are heavily reliant on tourism.

Economic diversification is important to areas where there may be a concentration of environmentally damaging industries such as mining or manufacturing.

Infrastructure development such as airports, roads, schools, hospitals, and retail areas have the

Rank	Country	UNWTO Region [20]	International tourism expenditure (2014) ^[21]	International tourism expenditure (2013) ^[22]	Market Share (%)	Change (2013 to 2014) (%)
1	China	Asia	\$164.9 billion	\$128.6 billion	13.2	27.1
2	United States	North America	\$110.8 billion	\$104.1 billion	8.9	6.4
3	Germany	Europe	\$92.2 billion	\$91.4 billion	7.4	0.9
4	United Kingdom	Europe	\$57.6 billion	\$52.7 billion	4.6	3.8
5	Russia	Europe	\$50.4 billion	\$53.5 billion	4.0	13.7
6	France	Europe	\$47.8 billion	\$42.9 billion	3.8	11.3
7	Canada	North America	\$33.8 billion	\$35.2 billion	2.7	3.3
8	Italy	Europe	\$28.8 billion	\$27.0 billion	2.3	6.9
9	Australia	Oceania	\$26.3 billion	\$28.6 billion	2.1	1.7
10	Brazil	South America	\$25.6 billion	\$25.0 billion	2.1	11.7

potential to benefit the local community and can aid economic development by allowing more trade and better flow of goods and services.

Social benefits - Tourism can bring about a real sense of pride and identity to communities. By showcasing distinct characteristics of their ways of life, history and culture, tourism can encourage the preservation of traditions which may be at risk of

Environmental benefits - Tourism provides financial support for the conservation of ecosystems and natural resource management, making the destination more authentic and desirable to visitors. It also adds more value to the local tourism business.

Benefits negative

Many of the negative impacts from tourism occur when the amount of visitors is greater than the environment's ability to cope with the visitor volume.

Some of the consequences of exceeding the environmental capacity include strain on already scarce resources such as water, energy, food and natural habitat areas. In addition, unchecked tourism development may lead to soil erosion, increased pollution and waste, discharges into the sea and waterways, increased pressure on endangered species of animals and plants, and

heightened vulnerability to deforestation, as well as loss of biodiversity.

The same way that tourism can encourage the preservation of socio-cultural authenticity of host communities, mass tourism may also erode traditional values by introducing foreign elements which are in conflict with the cultural, historical, and religious heritage of the community.

The tourism paradox therefore, lies in the tension between our desire to travel the world, and the need to provide the most benefits with the least harm. Many well intentioned people in the public and private sector are hard at work looking for solutions that will provide viable, long-term socio-economic benefits for tourist areas.

Building a culture of sustainability will however, take time and you, the traveler, can become part of the solution.

Moving on to some current terrorist attacks. Brussels, Paris, Tunisia and Ankara were the most important cities where ISIS organized deadly attacks.

Brussels

On the morning of 22 March 2016, three coordinated nail bombings occurred in Belgium: two of them at Zaventem airport, and one at Maalbeek metro station. In these attacks, 32 victims and 3 perpetrators were killed, and over 300 people were injured. Another bomb was found during a search of the airport. The Islamic State of Iraq and Levant claimed the attacks.

The bombings were the deadliest act of terrorism in Belgium's history. The Belgian government declared three days of national mourning.

Paris

On the evening of 13 November 2015, a series of coordinated terrorist attacks occurred in Paris in the city's northern suburb called Saint-Denis. Three suicide bombers struck near the Stade de France stadium, followed by suicide bombings and mass shootings at cafés, restaurants and a music venue in central Paris.

The attackers killed 130 people, including 89 at the Bataclan theatre where they took hostages before engaging in a stand-off with police. Another 368 people were injured, 80–100 seriously. Seven of the attackers also died, while the authorities continued to search for accomplices. The attacks were the deadliest on France in the last 60 years, and the deadliest in the European Union since the Madrid train bombings back in 2004.

France had been on alert since the 2015 January attacks on the offices of Charlie Hebdo and a Jewish supermarket in Paris that killed 17 people and wounded 22, including civilians and police officers.

The Islamic State of Iraq and Levant claimed responsibility for the attacks.

Tunisia

On 26 June 2015 the Spanish-owned five-star Riu Imperial Marhaba Hotel Port El Kantaoui a tourist complex situated on the coast about 10 km north of Sousse, Tunisia, was hosting 565 guests mainly from Western Europe, 77% of its capacity.

Tourists from the hotel as well as from the Soviva Hotel located nearby went to the beach to swim and sunbathe and have a good time, enjoying their holiday.

At noon, Seifeddine Rezgui Yacoubi, disguised as a tourist and who was socializing with others, took out a Kalashnikov concealed in a beach umbrella and fired at the tourists on the beach. He entered the hotel, shooting at people he came across. He was killed by security forces during an exchange of fire.

Ankara

On 10 October 2015 in Ankara, two bombs were detonated outside the Central Rail Station. With a death toll of 103 civilians, which was the deadliest attack on modern Turkey. Another 500 people were injured.

The bombs appeared to target a "Labour, Peace and Democracy" rally. The peace march was held to protest against the growing conflict between the Turkish Armed Forces and the Kurdistan Workers' Party.

All of the political parties condemned the attack and called it an attempt to cause division within Turkey. CHP and MHP leaders heavily criticized the government for the security failure, whereas HDP directly blamed the AKP government for the bombings. Various political parties ended up cancelling their election campaigns while three days of national mourning were declared.

REFERENCES

- [1] UNWTO Tourism Highlights, Edition 2009
<http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm>
- [2] UNWTO Tourism Highlights, Edition 2009 <http://www.unwto.org/facts/eng/highlights.htm>
- [3] 20 Gut-Wrenching Statistics About the Destruction of the Planet and those Living Upon It
<http://www.treehugger.com/files/2009/04/20-gut-wrenching-statistics-about-the-destruction-of-the-environment.php>
- [4] State of the Air Transport Industry - <http://www.iata.org/pressroom/speeches/Pages/2010-06-07-01.aspx>
- [5] Greyhound Commercial <http://www.greyhoundcommercial.com/green.htm>
- [6] Cruise Lines International Association <http://www.cruising.org/vacation/about-clia>
- [7] Bohdanowicz, P. (2006). Environmental awareness and initiatives in the Swedish and Polish hotel industries--survey results. *International Journal of Hospitality Management*. 25(4): 662-682.
- [8] (Goslings et. al. 2005:6)
- [9] Gossling, S, Paul Peeters Patterson and Robert B. Richardson. (2005). "The Eco-Efficiency of Tourism, Jean-Paul Ceronc, Ghislain Dubois, Trista." *Ecological Economics*. 54(15): 417-434
- [10] Holden, A. and Sparrowhawk, (2002). Understanding the motivations of ecotourists: the case of trekkers in Annapurna, Nepal. *International Journal of Tourism Research*. 4(6): 435-446.
- [11] UNEP, 2008
- [12] Bohdanowicz, P. (2005). "European Hoteliers' Environmental Attitudes: Greening the

Business." *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly* 46(2): 188-204.

[13] Golf Environment Organization <http://www.golfenvironment.org>

[14] UNESCO World Heritage Sites <http://whc.unesco.org>

[15] Sea Choice Choosing sustainable seafood <http://www.seachoice.org>

Further references:

Breda, Zelia and Costa, C., (2006). Safety and security issues affecting inbound tourism in PRC, in Y. Mansfeld, A. Pizam (eds), *Tourism, Security and Safety: from Theory to Practice*, Elsevier Butterworth-Heinemann, MA, pp. 187-208.

Chiang, L.C., (2000). Strategies for Safety and Security in Tourism: A conceptual framework for the Singapore Hotel Industry, in the *Journal of Tourism Studies*, vol. 11, no. 2.

Edgell, D.L., DelMastro A., M., Smith, G., Swanson, J.R., (2008). *Tourism Policy and Planning: Yesterday, Today & Tomorrow*, Elsevier, Oxford.

Freyer, W. and Schroder, A., (2007). *Tourism and Terrorism: an Analytical Framework with Special Focus on the Media*, in E. Laws, B. Prideaux, K.S. Chon, *Crisis Management in Tourism*, CAB International, Oxon, pp. 129-141.

Máhr Tivadar - Dr. Birkner Zoltán - Berkesné Rodek Nóra
Cooperation for the innovative tourism

*University of Pannonia,
8800 Nagykanizsa, Zrínyi M. u. 18., mahrtivadar@gmail.com, birkner.zoltan@uni-pen.hu,
rodek.nora@gmail.com*

Abstract

The cooperation network and the strength of the connection between the members of the network have a major influence on the success of tourism. The tasks resulting from the restructuring of the Hungarian tourism management (May 2016) and the efficient use of EU subsidies in the period 2014-2020 require the establishment and operation of a properly working cooperation network. The innovation performance of such an organisation depends on the cooperation of locally operating touristic destination management (TDM) organisations who are responsible for managing and coordinating tourism. The mutual impact of innovation performance and cooperation is definitely not a novelty, as innovation research – in accordance with the Quadruple helix model – introduces the fourth helix, which is the media-based civic society and highlights the importance and role of society in the efficiency of innovation systems. No civic community can function without efficient cooperation networks. The innovation performance of Hungarian TDM organisations was measured and the innovative-efficient organisational characteristics were defined 2016 in a nation-wide research. This paper intends to introduce the cooperation-related part of the research in which the author assumes that TDM organisations operate in a broad-scale cooperation-system and this contributes to the existence of innovation performance. Thus the objective of this paper is either to confirm, or to disprove that TDM organisations are one of the participants of a network cooperation and the cooperation network of TDMs supports the creation of innovation.

Keywords: tourism, innovation systems, cooperation

Introduction and literature survey

The European Union launched the „Innovative Union” initiative, which serves as the base for the Horizon 2020, the research-development and innovation policy in the years 2014-2020. The creation of innovative communities was formulated on the highest European levels and the member states are now about to adjust their own regulatory systems. Accepting novelties and the need thereof is vital for the future of enterprises/organisations; therefore the development of the innovation abilities of key actors in tourism, i.e. the tourism destination management (**TDM**) organisation is important for the future of the entire industry.

The availability of tourism-development grants in the previous EU programming period laid the foundation for the founding of TDM organisations in Hungary. Thus the time has come to investigate these organisational forms on the basis of their innovation ability and interpret their role from the aspect of developing efficient cooperation networks.

Theoretical framework

Innovation refers to wide-spread term which was and is researched by many. Several definitions exist and are used depending on the field of science and author. [17]

In economy the term refers to doing things in other ways, meaning that the gist is a new combination of production factors. [13]

Schumpeter's theory provides the basis for other theories on innovation.

Once the term of innovation spread beyond the economy, it was necessary to create a unified approach, which was achieved under the coordination of the EU and the OECD. Various editions of the Oslo Manual (1993, 1997, 2005) provided a fertile soil for innovation-related surveys and definitions. The latest edition provides apart from the product- and process-innovation, a new definition for innovation including marketing-innovation as well as organisational-innovation:

„innovation is the introduction of a new, or significantly improved product (service, or good), or a process, a new marketing method, or new organisational system into the business practice, the organisation, or the external relations”. [14]

We consider this definition the foundation on which our research is carried out.

Service innovation

The service sector provided the majority of workplaces requiring knowledge in the leading countries of the world over the past decade. Its economic importance is rising, its innovation is decisive. The usage of R+D results is more intense and the need, that decision-makers and stakeholders had proper information at their service, emerged. The aim is to make the innovation performance of the service sector measurable when describing its performance. [11].

Measuring innovation and its scientific analysis in the service sector internationally began approximately twenty years ago Evangelista – Sirilli (1998) [7], Gallouj – Weinstein (1997) [9] published results for scientific audiences, indicating the difficulty of differentiating between product and process in the service sector. The differentiation of the terms radical and incremental innovation another major feature. Another research of Evangelista – register the differentiation between product and process innovation as a result of query in Italy. [7]

The uniqueness of services require the rethinking of the measurement of the sectoral innovation performance. The uniqueness of the services are:

It is unascertainable, inseparable, fluctuating, damageable [7], quoted in [12].

The third edition of the Oslo Manual is already open to services and enabled the measurement method to investigate the innovation performance of services. However, there is a need for a national and branch-related adaptation: some researchers believe that organisation innovation area and the management innovation areas are the same. [18]

Several researches were conducted along the above mentioned principles. Martinez-Ros-Orfila-Sintes [8] investigated tourism, as a typical branch of services, and investigated the innovation activities of the hotel-industry. Our research analysed the correlation between the types of innovation and certain hotel-characteristics (management, size of enterprise, geographical location). Further research [4] in the hotel industry shows that hotels aligned into a higher chain of hotels and lead by managers have a higher innovation performance.

Tourism and TDM organisations in Hungary

There are several approaches to the definition of tourism. The one provided by Michalkó (2012) is worth mentioning because of its briefness: „Tourism is the change of environment of

an individual accompanied by gaining experience through the usage of services.” (Michalkó (2012), quoted by Dr. Papp (2013) [19]. Tourism plays a key role in Hungary and in global economy as well. The direct GDP share of tourism in Hungary amounts to 5,6%. The number of foreign tourist increased by 16.3% in the year 2014, compared to the previous years.

The TDM organisations gradually became the coordinators and organisers of this remarkable branch in Hungary in the EU program period 2007-2013

It is obvious from the above mentioned notions that tourism is one of the most important areas of services and TDMs are one of the most important bases of tourism.

Innovation systems

According to the so-called triple helix model of Etzkowitz and Leydesdorff [5] the closeness and intensity of the cooperation (state-enterprise-university in the original model) defines the way of the dynamics of a branch-related (this is true for the touristic-service branch as well). The key of development lies in reducing the factors which prevent interactions, therefore the elbowroom between various areas increases and this opens the way of sustainable development.

Afterwards the existence of a fourth helix appeared. [6] In connection with that suggestions related to several factors, like work, risk capital, informal sector and civil society, were made. Carayannis and Campbell (2012) [3] developed the triple-helix model and created the quadruple-helix model in which the media- and culture-based space and civil society appear as the fourth helix. Thus it is clear that the members of society and a community are linked to business, technology, service and science, therefore the civil and public spheres join the original correlation system. The appearance of the fourth helix means the existence of social innovation. Social innovation does not have a generally accepted definition because of it being new. [1] Publishing authors put the emphasis on new, or novel solution to social problems and on the development of social and community connections.

The emphasis is partly put on new, or novel solutions to social problems and needs and partly on developing social and community relations. Community relations cannot be developed without cooperating partners and the question whether this cooperation is efficient enough can also be raised. Another important factor is that the cooperation is aimed – in accordance with the helix models – towards the state-education-enterprise-civic communities and to which extent TDMs can cooperate for the sake of developing social aims.

Alongside the above mentioned framework we analysed the cooperation-system of TDM organisations, as enterprises providing services, being responsible for the management of tourism and able to innovate, and we assumed that these organisations are key entities of social innovation and thus one of the pillars of establishing social well-being.

Methodology

The above mentioned theoretical assumptions create the possibility of introducing our research. Scientific references provide examples of researching the innovation activities of enterprises [2], and the correlation between innovation areas and the competitiveness of enterprises [16], the research of innovation and enterprise performance [10], researching the competitiveness of TDM organisations [19], however the research of the innovation performance of TDM organisations is still a white spot. The measurement of innovation performance is based on the CIS-type of questionnaire from the OSLO Manual.

Denomination	Sample characteristics
basic units	Hungarian TDM organisations
Element number of the sample	21 TDM organisations from all over Hungary
Selection method	national sampling within the individual geographical regions with random choice
Selection duration	15th January – 15th April 2016
Way of data collection	questionnaire
Type of sampling	non-representative

Results and their evaluation

In the followings the research-relevant results shall be introduced. Apart from showing the innovation performance of TDM organisations, their cooperation systems, factors motivating and hindering their innovation, as well as their cooperation forms which promote social innovation shall be introduced.

The majority of the organisations (85%) were newly created (Chart 1) around 2011 (this was the time when the EU-subsidised funds supporting the operation of TDMs appeared). The tourism information network operated by the old tourinform offices could not transform, therefore new stakeholders and participants were required. This was on one hand an advantage when the new structure was created (major, radical changes were introduced), on the other hand this can be a disadvantage when finding experts. It is worth mentioning that the need for cooperation with the national tourism coordinating body (Hungarian Tourism Holding – it is being reshaped at the moment) is necessary, as a regular exchange of data and information is vital. The average organisation has 91 members which implies a very wide-range cooperation and could refer to major civil foundations of social innovation. TDMs usually engulf 6.08 municipalities in to a destination-organisation which again refers to the importance of cooperation beyond public administration borders.

69% of TDM-employees are aged 31-40 (Chart 2), i.e. young, but experienced people organise touristic life. It can also be assumed that this age-group is familiar with the use of digital communication tools and systems, therefore any cooperation is quicker and immediate.

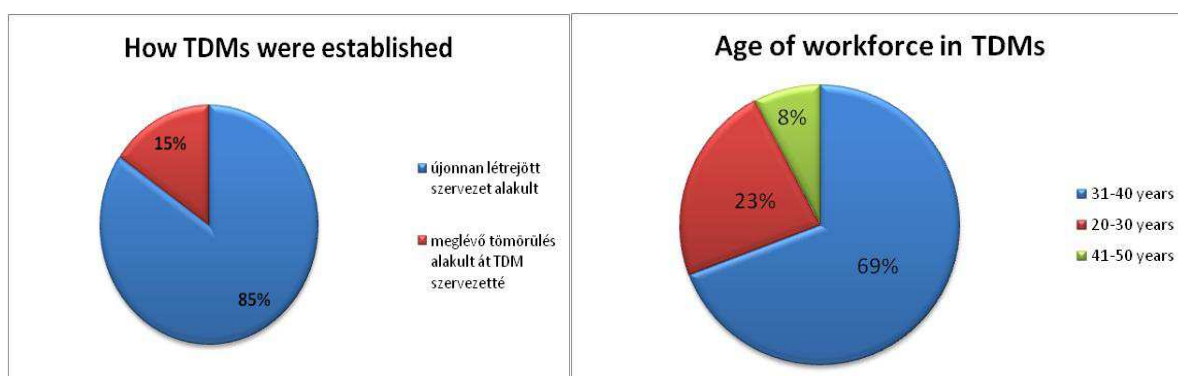

Chart 1

source: own research

Chart 2

source: own research

Another characteristic and important civic cooperation is when partly civil-based organisations create a higher-level alliance in order to validate their interests and cooperate on a vocational level.

Today there are examples of such country-level cooperation in Hungary, I attempt to show one of these. (Chart 3) The cooperation shows the existence of the civil net being the basis for the fourth helix-type communities. The National TDM Alliance is an important basis for developing tourism. One of the most typical forms of media-based cooperation is the use of social media for the sake of developing professional cooperation (Chart4).

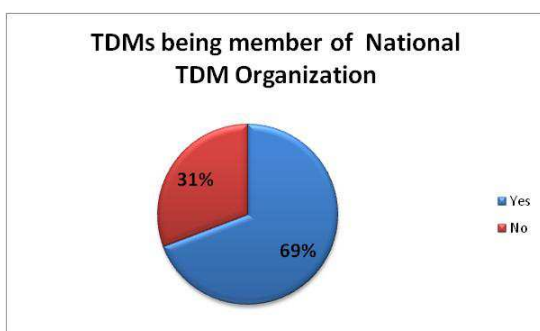

Chart 3

source: own research

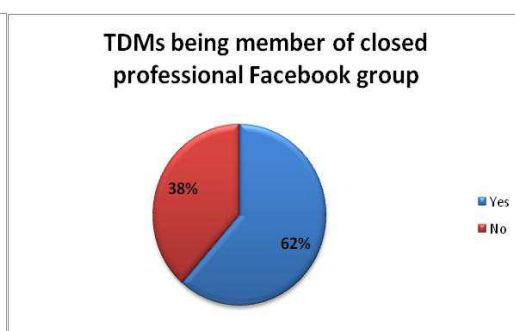

Chart 4

source: own research

Training is given a great emphasis it was also typical that guests were asked about their opinion. Conducting the guest satisfaction research implies a strategic point of view, it refers to the functioning of the external connection system and the feedback, and it can help to discover the future directions of innovation. (Graph5-6)

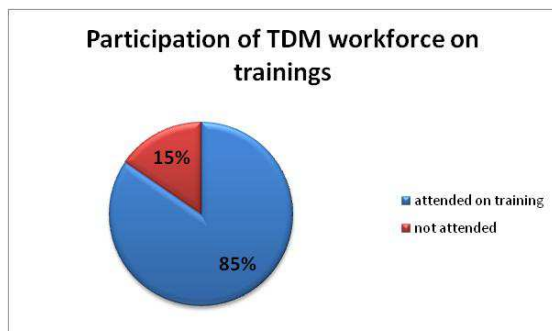

Chart 5

source: own research

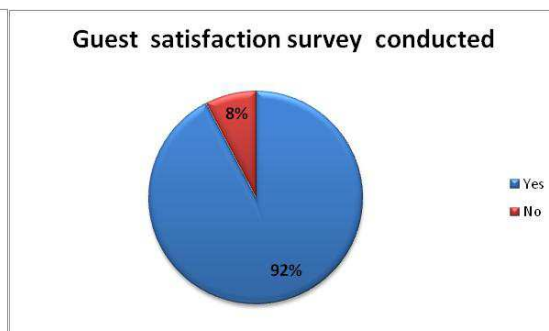

Chart 6

source: own research

The author was curious about cooperating partners who assist TDMs as this can be a key factor for social innovation (Chart7)

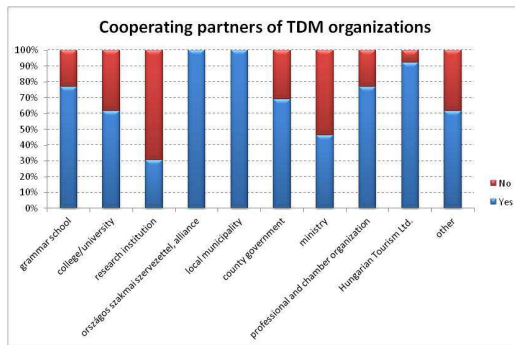

Chart 7

source: own research

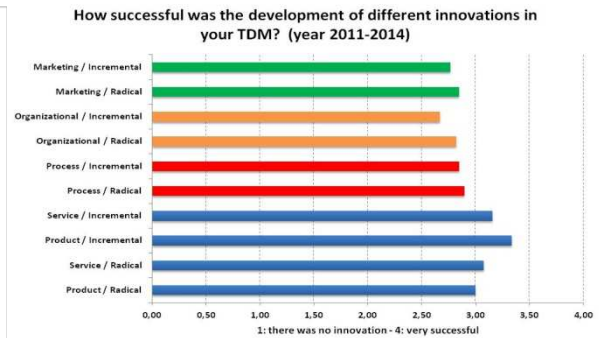

Chart 8

source: own research

This is an interesting picture. Cooperation is usually multi-layered. The “government” cooperation is typical (local government, county government, Ministries, Hungarian Tourism Holding), at the same time the helix spiral of the schools-university-institutions does not show such an intensity [20, 21]. An academic institution can remain competitive and viable only if it is open to the market and local needs, strains after diversification and relying on more than one pillar, plus never slows down, on the other hand it has to constantly looking for new opportunities and innovative spaces [15].

One of the main questions of the research, the innovation performance, shows that TDMs were rather more successful regarding innovation areas and types with the product- and service-innovation being the most outstanding. (Chart 8)

Social innovation and cooperation networks are in close connection, as the civil and media-based space – one of the main factors of social innovation – cannot be imagined without civic cooperation. The questions of the author investigating social innovation show that there is a civic and media-based cooperation between the participants and steps towards environmental sustainability are also characteristic. (Chart 9)

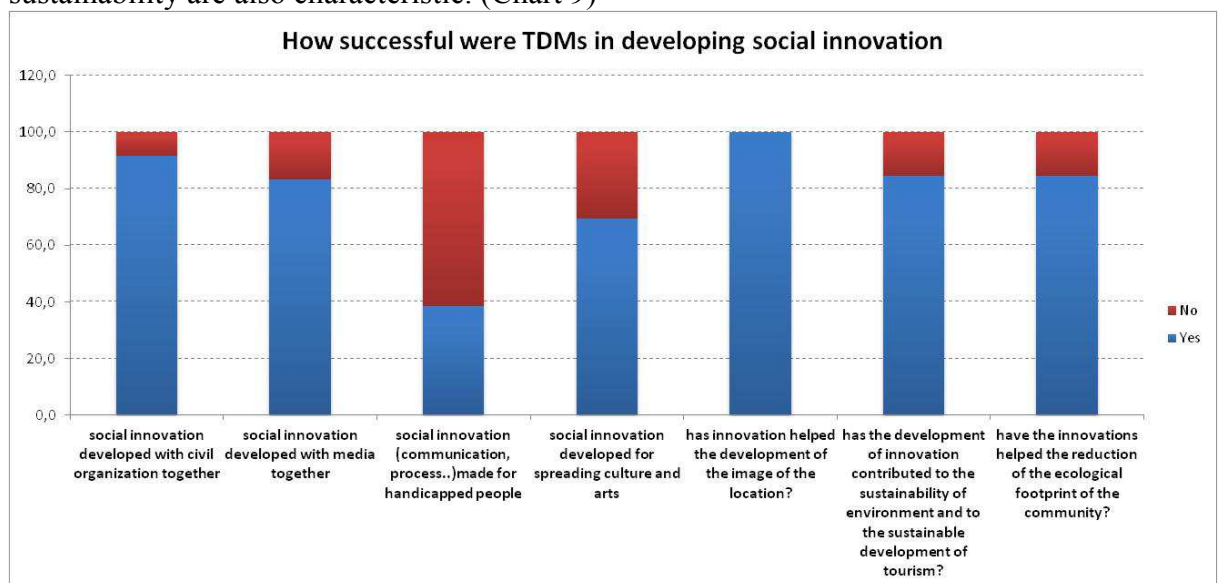

Chart 9, source: own research

TDM organisations develop innovation mainly out of economic-market reasons and they also rely on social media-based spaces. Social media is characterised by close communication and sharing information and knowledge. (Chart 10-11)

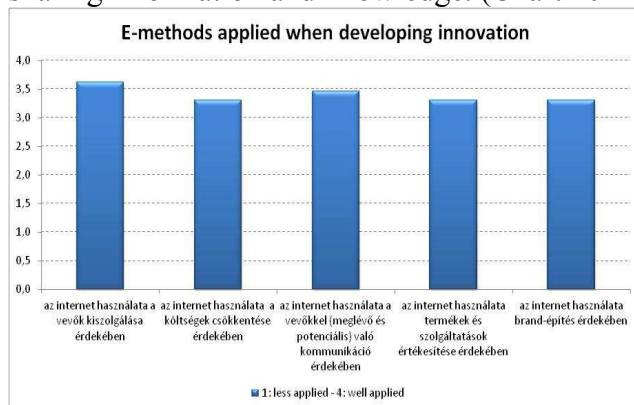

Chart 10

source: own research

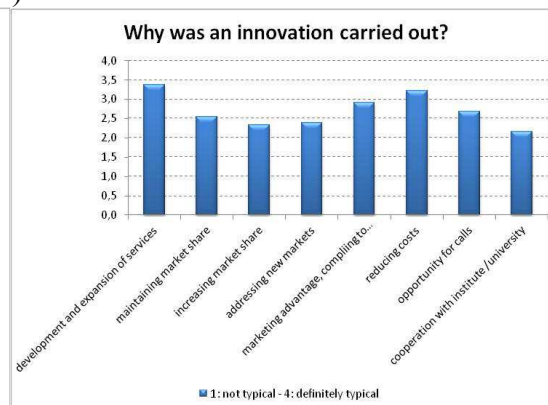

Chart 11

source: own research

The author also investigated, that if there was innovation research /product/service, or process), was it implemented typically alone, or in cooperation with others. (Chart 12).

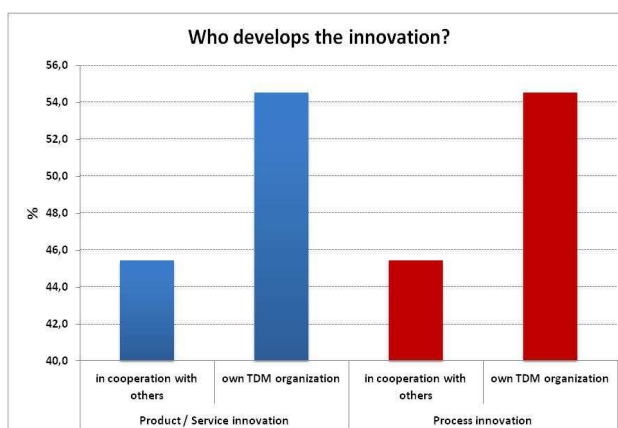

Chart 12

source: own research

It is interesting to see that – while TDMs are keen on cooperating on different areas – when it comes to innovation development they rather tend to go their own ways. The reason for this could be the uniqueness and the need for a competition-advantage.

Conclusions, suggestions

The main question of the research, i.e. are TDM organisations, as the key protagonists in tourism, are capable of cooperation on various fields and whether any innovation was shown, was answered. Social media helped the use of media-based spaces and the TDMs made efforts in order to cooperate. The product- and service-based innovation performance is remarkable, just like the range of individuals cooperating in tourism and their network systems. The cooperation for the sake of innovation performance was rather atypical.

The research database provides the opportunity for further data analysis and the investigation of other correlations.

Literature:

- [1] Benedek J., Kocziszky Gy., Veresné, S. M., Balaton K. (2015), Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével, Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, Vol. 12, No.2, p. 8 „Generating regional social innovation with the help of a system of experts”, North-Hungarian Strategic Booklets”, Vol. 12, No.2, p. 8
- [2] Birkner Z. (2010), „Zala megyében is az innováció a siker motorja?”, doctoral thesis, University of Pannonia, Nagykanizsa, 2010
- [3] Carayannis, E. G., Campbell, D. F. (2012), “Mode 3 knowledge production in quadruple helix innovation systems”, Springer, New York
- [4] Ester, M. R., Francina O. S. (2009), „Innovation activity in the hotel industry”, Technovation, Vol.29., No9., pp. 1-5.
- [5] Etzkowitz, H., Leydesdorff, L. (2000), “The dynamics of Innovation: from National Systems and “Mode2 “to a Triple Helix of University- Industry- Government Relations” Research Policy, Vol. 29., Nr. 2. pp. 3-6.
- [6] Etzkowitz, H., Zhou, C. (2006): “Triple Helix twins: innovation and sustainability” Science and Public Policy, Vol. 33., No.1., pp. 2-5.
- [7] Evangelista R., Sirilli G. (1997), “Innovation in the Service Sector, results from the Italian Statistical Survey”, Technological Forecasting and social change, Vol. 58., No. 3, pp. 1-15.
- [8] Francina, O. S., Rafel, C. C., Ester, M. R., (2005), “Innovation activity in the hotel industry: Evidence from Balearic Islands” Vol. 26. No. 6., pp. 1-6.
- [9] Gallouj F., Weinstein O. (1997), „Innovation in services”, Research Policy, Elsevier, vol. 26 (4-5), pp. 2-19.
- [10] Halpern, L., Muraközy, B. (2010), Innováció és vállalati teljesítmény Magyarországon, Közgazdasági szemle, vol. LVII. No. April 2010, pp. 2-17. „Innovation and enterprise performance in Hungary”, Közgazdasági szemle, vol. LVII. No. April 2010, pp. 2-17.
- [11] Inzelt A. (2001), Kísérlet az innovációk mérésére a szolgáltatási ágazatokban, Külgazdaság, vol. XLV. No. April 2001, pp 2-5. „Experiment to measure innovation in the service sectors”, Foreign economy, vol. XLV. No. April 2001, pp 2-5.
- [12] Jacob M., Tintoré J., Aguiló E., Bravo A., Mulet J. (2003), “Innovation in the tourism sector: Results from a pilot study in the Balearic Islands”, Tourism Economics, Vol. 9, No.3, pp. 2-4.
- [13] Schumpeter, J. A. (1980), The theory of economic development, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,
- [14] Katona J. (2006), “Az Oslo kézikönyv harmadik kiadásának kiértékelése”, Budapest, 2006
- [15] Kaszás N. - Keller K. - Birkner Z. (2015): A felsőoktatási intézmények előtt álló kihívások a magyar-horvát határ mentén, In: Ferencz Arpad (szerk.) II. Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia: „A vidék él és élni akar”. Kecskemét, pp. 368-372.
- [16] Kiss J. (2014), Az innováció hatása a vállalati teljesítményre és versenyképességre, Közgazdasági szemle, vol. LXI No. March 2014, pp. 1-5. „The impact of innovation on the

performance and competitiveness of enterprises”, *Közgazdasági szemle*, vol. LXI No. March 2014, pp. 1-5.

[17] Nagy A. (2014): “The orientation towards innovation of spa hotel management: the case of Romanian spa industry”, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 124, pp. 1-7.

[18] Nieves J., Segarra, C. M. (2015), “Management innovation in the hotel industry”, *Tourism Management*, Vol. 46., pp. 1-6.

[19] Papp Zs. (2013), “Úton a versenyképes desztináció felé” – doctoral thesis, University of Pannonia, Veszprém, 2013

[20] Péter E.: "Preventív szemlélet munkahelyi környezetben, Zala megye példáján" XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia, *Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban*, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25., ISBN: 978-963-334-201-5

[21] Péter E.: "Mit, merre, mennyiért?- Állami- és magán egészségügyi ellátás értékelése Zala megyében", XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia, *Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban*, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25. ISBN: 978-963-334-201-5

---

3. Szekció: poszter szekció, turizmus, biztonság és turizmus

Dr. Németh Kornél - Turisztikai szuprastrukturák rezsicsökkentése napenergia hasznosításával

*Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz
8800-Nagykanizsa, Zrínyi Miklós u. 18., nemeth.kornel@uni-pen.hu*

Absztrakt

Napjainkban az Európai Unió az új energiagazdaságért folytatott küzdelem élharcosának tekinthető, különösen az alternatív energiák és a klímapolitika terén. A megújuló energiaforrások használatának előmozdítására irányuló uniós jogszabályi keretrendszer jelentős mértékű fejlődésen ment át az elmúlt évek során. Az Európai Unió vállalásokkal összhangban a hazai célkitűzés a megújuló energiaforrásokból előállított energiának a 2020. évi teljes bruttó energiafogyasztásban képviselt arányára 14,65%. Az energiaellátás, az energia-infrastruktúra hálózatok összehangolt, rendszer szemléletű fejlesztésében kiemelt szerepet kell kapnia a -közösségi céloknak megfelelő teljesítménytartományú, a kor követelményeit és a felhasználói igényeket szem előtt tartó- megújuló energia rendszereknek. Hazánk adottságai kiválóak a napenergia hasznosítás tekintetében. A turisztikai szuprastrukturák éves kihasználtsága az esetek túlnyomó részében összhangban van a napenergia hasznosítási potenciálok éves ütemével. Megfelelően átgondolt beruházások a turisztikai szuprastrukturák rezsicsökkentését eredményezhetik.

1. Bevezetés és irodalmi áttekintés

Az infrastruktúra mindig döntően befolyásolja egy-egy desztináció megítélését és versenyképességét. A települések működéséhez nélkülözhetetlen a fejlett infrastruktúra és az ahhoz szorosan kapcsolódó szolgáltatói szféra. A települési infrastruktúrához tartoznak a hírközlési rendszerek, a közüzemi vízellátás, a szennyvíz- és csapadékvíz-elvezetés és az energiaellátás [1, 2]. Az energiaellátás infrastruktúrája (távvezetékek, transzformátorállomások stb.) és az erőművek együttesen egy adott tér energiarendszerének tekinthetők. Az energiarendszerek egyik napjainkban végbemenő alapvető változása a centralizációtól a decentralizáció felé vezet ő út [3]. A jövőben a csökkenő készletekért folyó versengés erősödése és az árak emelkedése várható.

Általános a vélekedés, hogy a decentralizált energiatermelés megújuló energia alapú energiaellátás a környezeti szempontok tekintetében kedvező hatással bír. Gyakran a legfontosabb előnyök között kerül említésre a vidéki térségek „revitalizálása” [4, 5, 6]. Egyes nézetek szerint a megújuló energia hasznosítás környezetvédelmi vonatkozásai talán jelentősebbek, mint az energianyeres [7].

A turisztikai infrastruktúra definiálása a turisztikai szakirodalomban különböző módon történik. Nagy [8] szerint turisztikai helyszínek területfejlesztése során elsődlegesen azon tényezők meglévő, ill. kialakítandó rendszerét kell vizsgálni, amely a látogató-, ill. turistaforgalom igényeinek kielégítésére szolgál, vagyis a terület/település turisztikai célú infra- és szuprastrukturáját. Amennyiben egy terület nem rendelkezik minimális infra- és szuprastrukturával, úgy legfeljebb a kalandturizmusban vagy az ökoturizmusban résztvevő turisták fogadására alkalmas.

Lengyel [9] szerint a szűkebb értelemben vett turisztikai infrastruktúra magába foglalja az út-, a víz-, az elektromos, a távközlési- és a csatornahálózat összességét. Tágabb értelemben a turisztikai infrastruktúra a tárgyi fogadóképesség egészét jelenti, vagyis az alpinfrastruktúrára való ráépülés, a felépítmény, amely a szállás, az étkezés, a kereskedelem és az egyéb turisztikai szolgáltatások egészét magába foglalja. Ezek együttesen alkotják a turizmus kiszolgáló ágazatait.

Fekete [10] az infrastruktúrához sorolja az ellátási (közlekedés, energia- és vízszolgáltatás) és a köztisztasági létesítményeket (szennyvíz-tisztító és szennyvíz eltávolító berendezéseket), az úgynevezett alpinfrastruktúrát. Vagyis az eredeti kínálat minden olyan tényezőt magába foglal, amely nem közvetlenül az idegenforgalomhoz tartozik, de annak irányt ad és alakítja. Értelmezésében az általános infrastruktúra nem speciálisan turisztikai felhasználású, míg a turisztikai infra- és szuprastruktúra a származtatott kínálathoz tartozik.

Kaspar [11] turisztikai szuprastruktúra alatt a szállás és ellátás rendszerét érti. Michalkó [12]. a szuprastruktúrát elsődleges és másodlagos szuprastruktúrára bontja. Elsődleges szuprastruktúra alatt a kereskedelmi szálláshelyek és a vendéglátóegységek jelenlétét érti, míg a másodlagos szuprastruktúra a szolgáltató szféra egységeit foglalja magába: ajándéküzletek, légitársaságok, utazási irodák, pénzváltók, információs irodák stb. Turisztikai szuprastruktúrák rezsicsökkentése napenergia hasznosításával című tanulmányomban ez utóbbi definíciót használom.

A turisztikai szuprastruktúrák vonatkozásában is egyre gyakrabban merül fel az autonóm energiaellátás kérdésköre. A gazdaságos üzemeltetés, a szezonális sajátosságok és a környezeti szempontok előtérbe kerülése és a megújuló energia technológiák nagy ütemű fejlődése (és ezzel összhangban a beruházási költségek csökkenése), széleskörű alkalmazási lehetősége miatt az alternatív energiarendszerek kérdése a turisztikai ágazatban is központi témává vált. A megújuló energiahasznosítási megoldások közül a legnagyobb fejlődést a napenergia hasznosítás mutatta. A hasznosítás rohamosan terjed ipari, lakossági felhasználás terén is.

A napenergia-hasznosítás villamosenergia-termelésre napelemek segítségével valósulhat meg. Háztartási méretekben kisebb, néhány kW-os napelem modulok telepítését jelenti. Ipari méretekben a villamos energia előállítására az akár MW-os teljesítményű fotovillamos naperőművek mellett a forró gőzből elektromos energiát előállító naphőerőművek, valamint a szélenergia hasznosítás és a napenergia hasznosítás kombinálásával kialakított napkémények szolgálhatnak. A technológiák új generációi mellett számos lehetőség van a „napelemes építészetben” az épületek, építőanyagok megfelelő tervezésében. A modulokat be lehet építeni pl. tetőcserépbe, vagy akár falburkolóként is funkcionálhatnak. A hőenergia termelésre szolgáló napkollektorok hatásfokát különböző vákuumcsöves megoldásokkal, napenergiát koncentráló parabola tükrökkel igyekeznek fokozni a gyártók [13].

2. Anyag és módszer

Az energiaellátás jövőbeni bizonytalanságai, a gazdaságossági kérdések, a klímavédelmi törekvések felértékeltek a megújuló energiaforrások, köztük a napenergia szerepét. A decentralizált energiaellátás innovációs kihívásait korábbi kutatásaimban három csoportba soroltam: társadalmi innováció, rendszer innováció, termék és technológia innováció. Vizsgálataimban ez utóbbi terület a jövőben várhatóan felgyorsuló innovációs irányait, tekintem át a napenergia turisztikai szuprastruktúrákban való alkalmazhatóságának vonatkozásában, figyelembe véve és összesítve az elmúlt évek technológiai fejlesztéseinek

eredményeit. A turisztikai szuprastrukturák hatékony üzemeltetésében a jövőben fontos szerepet kell, hogy kapjanak a megújuló energiaforrások, így a napenergia- hasznosítási arányának jelentős növelése. Az induló kutatás során közölt részeredmények betekintést nyújthatnak a megújuló energiahasznosítás ezen részterületeibe, a napjainkban elérhető technikai megoldásaiba és a hazai alkalmazási trendekbe.

3. Eredmények és értékelésük

3.1. A napenergia energia hasznosítás módjai

A napenergia hasznosítás lehetőségei alapvetően két fő irányt mutatnak, az aktív és a passzív hasznosítási módokat. A **napenergia passzív alkalmazása** elsősorban az épületekben való hasznosítást jelenti. Az épületek hőhátartásának –napenergia-hasznosítással történő – optimalizálására számos eszköz jöhet szóba. Ezek közül is kiemelhető a tájolás, a határoló felületek energiatudatos formálása valamint réteges falszerkezetek kialakítása. Az így kivitelezett épület jelentős fűtési energia-megtakarítást tesz lehetővé a hagyományos épülethez képest. A passzív napenergia-hasznosítás hatékony módja, hogy a felsorolt eszközöket nem külön-külön, hanem lehetőleg integrált módon használjuk fel. Az **aktív hasznosítás**, amikor valamilyen külön erre a célra készített eszköz (kollektor, napelem) segítségével alakítjuk át a napsugárzási energiát hővé vagy villamos energiává. A napenergia aktív hasznosítása alapvetően napkollektorok segítségével megvalósuló **fototermikus** vagy napelemek segítségével történő **fotovillamos** módon mehet végbe.

A fejlődés eredményeként ma a napenergia hasznosító berendezések megnevezéseivel kapcsolatban az alábbi fogalmakkal, hasznosítási megoldásokkal találkozunk.

Napkollektor - termikus hasznosítás: a napenergiát folyadék vagy levegő közeget áramoltató átalakító eszköz (napkollektor) révén közvetlenül hővé alakítjuk. Az egyes technikai megoldásokat foglalja össze az 1. táblázat.

1. táblázat: Napkollektorok csoportosítása

Hőkövetítés jellege szerint	Közvetítő közeges (kétkörös)	Fagyálló közvetítő közeggel, a napkollektor így egész évben a szabadban lehet.
	Közvetítő közeg nélküli (egykörös)	Közvetlen melegítéskor maga a felhasznált közeg áramlik a napkollektorban (medencevíz, hálózati víz, ill. a helyiség levegője*).
Szerkeztét tekintve	Műanyag és egyéb hőelnyelők	Napkollektorként viselkedik a napra kitett, vízzel töltött fekete hordó, vagy a vízzel teli locsolótömlő is. A napsugárzás hatására felmelegszene. Hátrányuk a nagy hőveszteség, a napsütés elmúltával viszonylag gyorsan lehűlnek.
	Síkkollektor	Nem szelektív elnyelőlemezzel rendelkező napkollektor, üveg vagy lemez fedéssel.
		Szelektív bevonatú abszorberrel ellátott napkollektor üvegfedéssel.
		Vákuumos síkkollektor, melyben a kollektorház légmentesen zárt
Vákuumcsöves kollektor	Több, egymás mellé helyezett vákuumcsőből áll. Az elnyelőlemezt üvegcsőbe teszik, melyből a gyártás során kiszivattyúzzák a levegőt.	

*Légkollektor megnevezés használatos, amennyiben a napkollektorok hőcserélő közege levegő.

Forrás: Saját szerkesztés

A felmelegített folyadékot leggyakrabban meleg víz előállítására használjuk fel, egyéb technológiai célok is szóba jöhetnek, úgymint épületek, uszodák növényházak fűtése, gyümölcsök, növények szárítása aszalása.

A napkollektorok fajtái tehát változatos képet mutatnak. A felhasználói igények, helyi adottságok és a beruházásra szánt összegek függvényében számtalan megoldással lehet napkollektorokkal hőenergiát nyerni.

Napelem - fotovillamos hasznosítás: a napelem a beérkező fotonok energiáját alakítja át villamos energiává. A napelemek ún. félvezető anyagokból épülnek fel, ez leggyakrabban a szilícium. Az energiaátalakítás alapja, hogy a sugárzás az elnyelődésekor mozgásképes töltött részecskéket generál. A gerjesztett, szabad töltések kimozdulnak a helyükről, és az elektromos tér által meghatározott irányba mozognak. A részecskék rendezett mozgásra „kényszerítésével” elektromos áram jön létre. Az összegyűjtött energiát akkumulátorokban tárolhatjuk (majd azt igény esetén használjuk fel), vagy közvetlenül hasznosítjuk, vagy a villamos energia hálózatra tápláljuk. Az egyes technikai megoldásokat foglalja össze az 2. táblázat.

2. táblázat: Napelemes rendszerek csoportosítása

Cellák gyártási technológiája alapján	Monokristályos	A szilíciumot henger alakúra húzzák ki, és a szilícium egy tömbben dermed meg (ezért mono, azaz "egy" kristályos). A monokristályos cellák éleit levágják a henger alakú tömbből, hogy jobban el lehessen helyezni őket a napelem modulon.
	Polikristályos:	A szilíciumot négyzet alapú tömbökbe öntik, így több kristályban dermed meg (innen a poli, azaz "több" kristályos név). A mindennapi gyakorlatban csak nagyon kevés és kismértékű különbség van a két típus között. Közép-Európában gyakorlatilag azonos mennyiségű áramot lehet megtermelni velük ugyanakkora összteljesítmény esetén
	Vékonyrétegű, vékonyfilmes	A félvezető réteget (amorf szilícium, kadmium-tellurid, réz-indium-gallium-diszelenid) kémiai vagy fizikai lecsapatással közvetlenül az üvegre, vagy akár más hordozó felületre viszik fel. A szórt fényt jobban hasznosítják, kevésbé érzékenyek a beárnyékolásra.
Teljesítménytartomány szerint	Hálózati méretű kiserőmű	50 kW alatt
	Kiserőmű	50 kW – 500 kW között
	Erőmű	500 kW felett
Üzem mód szerint	Szigetüzem	Jellemző megoldási módja a tanyak, vagy más közcélú villamos energia hálózattól messze eső épületek villamosítása. Ebben az esetben a napelem modulokkal termelt villamos energiát közvetlenül felhasználjuk, vagy akkumulátorokban tároljuk.
	Hálózati üzem	Olyan fogyasztóknál, amelyek rendelkeznek már villamos hálózattal. Amennyiben többlet energia termelődik, akkor azt vissza lehet táplálni a hálózatra. Ezt erre a célra kialakított (kétirányú) speciális mérőóra számlálja. A szolgáltatók 2003 óta kötelesek átvenni az így előállított zöldenergiát.

Forrás: Saját szerkesztés

A megrendelői igények és a helyi sajátosságok mellett a jogszabályi előírásoknak való megfelelés is nélkülözhetetlen a beruházások megvalósításánál. Napelemes rendszerek közcélú elosztóhálózathoz csatlakoztatása csak az adott területen működési engedéllyel rendelkező elosztói engedélyes hozzájárulásával lehetséges. A mindennapi gyakorlatban a felhasznált és a hálózatba visszatáplált energia egymáshoz viszonyított nagysága alapján a szolgáltató tájékoztatása szerint (E-ON, 2014) elszámolási időszakra vonatkozóan Magyarországon a háztartási méretű, 50 kW alatti kiserőműveknél az alábbi esetek állhatnak elő:

- **A fogyasztás meghaladja a közcélú hálózatba betáplált mennyiséget:** ebben az esetben a fogyasztott- és a termelt villamos energia mennyiség különbsége alapján kell megfizetni a forgalomarányos díjakat. A nem forgalomarányos (éves díjak) ettől függetlenül kerülnek elszámolásra.

- **A fogyasztás megegyezik a közcélú hálózatba betáplált mennyiséggel:** ebben az esetben a szaldóképzés eredménye nulla, így csak a nem forgalomarányos díjak kerülnek elszámolásra.

- **A fogyasztás kisebb a közcélú hálózatba betáplált mennyiségnél:** ebben az esetben a villamosenergia-kereskedő/egyetemes szolgáltató részéről csak a nem forgalomarányos díjak kerülnek elszámolásra. A többletenergiaért az adott csatlakozási ponton értékesítő villamosenergia-kereskedő vagy egyetemes szolgáltató -számla ellenében- a felhasználóként fizetendő villamos energia átlagos termékárát (rendszerhasználati díj nélküli ár) köteles fizetni. Vagyis az üzemeltető a betáplált villamos energiát ellenérték fejében értékesíti az egyetemes szolgáltató részére és így bevételt szerez, olyan tevékenységet folytat, ami adókötelezettséget eredményez számára.

3.2 Turisztikai szuprastruktúrák rezsicsökkentése napenergia hasznosításával

A turisztikai szuprastruktúrák hatékony üzemeltetésében a jövőben fontos szerepet kell, hogy kapjanak a megújuló energiaforrások, így a napenergia- hasznosítási arányának jelentős növelése. A gazdaságos üzemeltetés mellett a beruházási döntésekben a környezeti szempontok, valamint az egyes létesítmények arculat kialakításának nem elhanyagolható szempontjai is kiemelkedő szereppel bírnak.

Az utóbbi időben egyre többen gondolkodnak felelősen a bolygó jövőjéről, amely az utazási, szálláshely választási szokásokat is átformálja. Az infrastruktúra elemeit számba véve gyakran megfigyeljük a turista első benyomásait alapvetően meghatározó tényezőkről. Egy-egy épület látványa, egy-egy megoldás újszerűsége nyomot, emléket hagy a látogatókban. A turisztikai ágazat ezekre az igényre a felelősségteljes programok megalkotásával, környezetbarát energiatermelési megoldások alkalmazásával kíván válaszolni. A létesítmények minél gazdaságosabb üzemeltetésére való törekvés szintén lendületet ad a megújuló energiaforrások terjedésének. Varjú [14] kutatásában a megújuló energetikai beruházások előmozdítása tekintetében az önkormányzatok, a kormányzat és a társadalmi magatartás szerepeinek fontosságára hívja fel a figyelmet. Szigeti-Tóth [15, 16] kutatásaikban a gazdasági növekedés környezeti árának csökkentési lehetőségeire, az egyes gazdasági tevékenységek ökológiai lábnyomára hívják fel a figyelmet. Németh et al. [17] szerint fontos feladat a decentralizált energiatermelés műszaki, technológiai feltételeinek további kutatása, javítása, rendszerelemeinek fejlesztése. Ahhoz, hogy kedvező földrajzi adottságaink valóban a „nemzet aranyává” váljanak, szükséges az a tudás és motiváció ami hasznossá teszi ezen erőforrásokat a társadalom számára. Így a jövőben fokozottabb szerepet kell vállalni a „zöld marketing” területén. Kiemelt jelentőséggel bír a már megújuló energiát hasznosító turisztikai

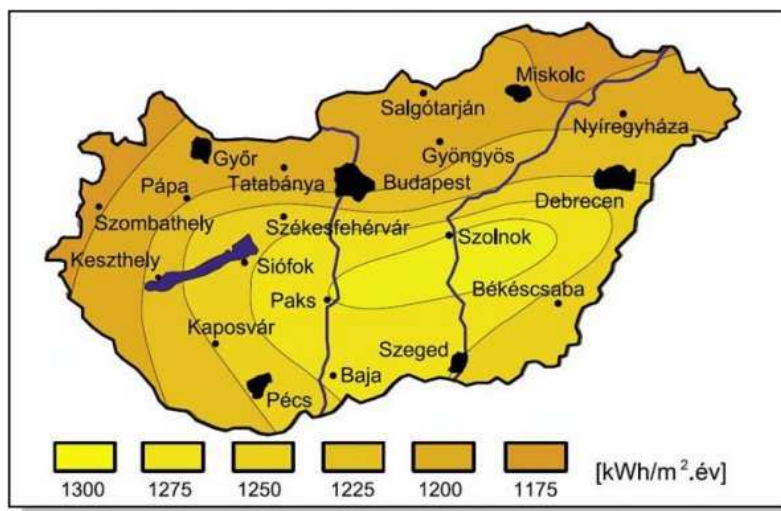
létesítmények működésének folyamatos felülvizsgálata, a tapasztalatok összegzése, következtetések levonása.

A turisztikai szuprastruktúrák éves kihasználtsága az esetek túlnyomó részében összhangban van a napenergia hasznosítási potenciálok éves ütemével [18]. Megfelelően átgondolt beruházások a turisztikai szuprastruktúrák rezsicsökkentését eredményezhetik. A turizmus területén ösztönözni szükséges a környezetbarát megújuló energiaforrások alkalmazását.

A napsütéses órák száma hazánk területén általában 1750 és 2050 óra között változik. Az előző évek emelkedése után a tavalyi évben is magasabb értékekről számolt be az Országos Meteorológiai Szolgálat [19]. 2013-ban országos átlagban 2123 napsütéses órát élvezhettünk, mely az 1971-2000-es normál 110%-ának felelt meg.

A növekedésnek köszönhetően ország területének jelentős részén 2100-2300 óra közötti napsütés volt jellemző. ÉNy-DK irányú növekedés figyelhető meg: míg DNy-on és a magasabban fekvő területeinken 2000 óra alatti napsütést regisztráltak, DK-en több mint 2300 órát sütött a nap. Magyarország tehát a környező országokhoz képest kedvező, a világátlaghoz képest közepes értékű helyen áll a napsütéses órák számát tekintve.

Az 1. ábra a napsugárzás országos, területi eloszlását, a vízszintes felületre érkező globális sugárzás éves összegét mutatja.

1. ábra: Vízszintes felületre érkező sugárzás éves összege

Forrás: [19]

A vízszintes felületre érkező napsugárzás mennyisége 1175-1300 kWh/ m² év. A vízszintes felületen mért globál sugárzás napi átlagértéke 3,15–3,65 kWh/m² között van. Napsütés szempontjából Magyarország legkedvezőbb és legkedvezőtlenebb helye között a különbség mindössze kb. 8%. Ez tehát azt jelenti, hogy hazánk területén belül napsütés szempontjából nincsenek lényeges, a napenergia-hasznosító rendszerek működését döntően befolyásoló különbségek, az egész ország területe alkalmas a napenergia-hasznosító rendszerek létesítésére.

A napelemek, napkollektorok telepítésénél a legfontosabb szempontok a kedvező benapozás és a villamos hálózatra való csatlakozás lehetőségének biztosítása. Ebből a szempontból igen széles lehetőségek állnak rendelkezésre, melyek két fő iránya:

- az épületekre ill. egyéb létesítményekre történő telepítés,
- a szabad földterületekre történő telepítés.

A 3. táblázat a turisztikai szuprastrukturák napenergia hasznosításra alkalmas épület típusokat, és szabad területeket foglalja össze, figyelembe véve a lehetséges telepítési módokat.

A tetőfelületek hasznosítása mellett a szabad földterületek nagyobb teljesítményű napelem, napkollektor parkok telepítésére alkalmasak. Ezeknél a területeknél a benapozás és a villamos hálózatra való csatlakozás lehetőségének biztosítása mellett kiemelt szerepet kell kapnia a vagyonvédelemnek.

ÉPÜLETEK	Felület jellemző dőlése		Alkalmasság, telepíthetőség			Telepítés lehetséges módja				
	vízszintes felület	30° – 60° os felület	teljes körűen alkalmas	részben alkalmas	nem alkalmas	tetőre telepített	tető-cserépbe integrált*	épület oldalán, erkélykorláton*	kocsi-beállón*	földre telepített
Társasház jellegű épületek	x	-	x	x	-	x	-	x	x	-
Családi ház jellegű épületek	-	x	-	x	-	x	x	x	x	-
Kiszolgáló létesítmények	x	x	-	x	-	x	x	-	x	x
Kereskedelmi és szolgáltató szektor épületei	x	x	-	x	-	x	x	-	x	x
Egyéb épületek	x	x	-	x	-	x	x	-	x	x
SZABAD FÖLDTERÜLETEK	vízszintes felület	30° – 60° os felület	teljes körűen alkalmas	részben alkalmas	nem alkalmas	tetőre telepített	tető-cserépbe integrált*	épület oldalán, erkélykorláton*	kocsi-beállón*	földre telepített
Ingatlanokhoz kapcsolódó szabad területek	x	x	-	x	-	-	-	-	-	x
Sportlétesítmények szabad területei	x	x	-	x	-	-	-	-	x	x
Hulladék- és szennyvízkezeléshez kapcsolódó szabad területek, védőzónák	x	x	-	x	-	-	-	-	x	x
Járdák, utak, kerékpárutak mentén fekvő szabad területek	x	x	-	x	-	-	-	-	-	x
Egyéb szabadon álló területek	x	x	-	x	-	-	-	-	x	x

3. táblázat: Napenergia hasznosításra alkalmas épületek és szabad területek, lehetséges telepítési módok

*Elsősorban napelemes hasznosításnál.

Forrás: Saját szerkesztés

Földre épített rendszerek turisztikai, ipari létesítmények, kereskedelmi egységek területén, de akár családi ház nagyobb és árnyékmentes kertjében is kiépíthető a rendszer. Tetőre telepített rendszerek számára mind a ferde háztető, mind pedig a lapos tető reális alternatívát jelent. Nagy felületű, árnyékolásmentes magas tetős épületeknél az épületek délre néző tetőfelületén ideális kialakítási lehetőség kínálkozik. Az előző megoldási lehetőségeket szemlélteti az 1. kép.

1. kép: Napelem ferde háztetőn, lapos tetőn és földre telepítve
Forrás: [21]

A napelem panelek a helyi adottságok függvényében épületek homlokzatára, erkélykorlátra is felszerelhetők. A napelem-homlokza egy olyan teljesen üvegezett homlokzat, amely a fal borítása mellett elektromos energiát termel a napból. A teljesítmény és a kapacitás könnyedén növelhető a rendelkezésre álló terület és kapacitási követelményeknek megfelelően. Megfelelő teherbírású fa-, vagy fémszerkezetű gépkocsi beállók (2. kép), árnyékolók napelemekkel történő borítására is számos példát találunk.

2. kép: Napelemes kocsibeálló
Forrás: [22]

Az egyedi méretben és a nagyobb méretű parkolók (pl. kereskedelmi egységek, bevásárló központok) „fedésére” készített megoldások egyszerre két fontos problémát is megoldanak: a napelemek védelmet jelentenek a parkoló autóknak és közben sziget üzemű, vagy hálózati üzemű áramtermelés valósul meg.

Új építésű raktárépületek, csarnokok tervezésénél a napelemes rendszerek alkalmazhatóságát már a tervezés során érdemes figyelembe venni.

A napenergia hasznosító rendszerek beruházási költsége az elmúlt években felére, egyes megoldásoknál harmadára csökkent. Az üzemeltetése támogatás nélkül jelenleg gazdaságosság határán van. A telepítés már nem kíván irreális támogatást és gyakorlatilag a működtetés jelentősebb kockázatok nélkül fenntartható.

Unk és mts. [23] szerint a rendszerek költsége nagyon nehezen általánosítható. A méreteknység és típus mellett jelentősen befolyásolja a telepítés célja, a méretezés logikája. Például egy független rendszert a téli legrosszabb hónapra méreteznek és a napelemeket is olyan szögben helyeznek el, hogy a téli hónapokban a legnagyobb termelést éri el. Ellentétben egy hálózatra közvetlenül dolgozó rendszer esetében az éves maximális termelés szerint méretezik a rendszereket, más dőlés-szöggel telepítve a fotovillamos egységeket. Nagyobb rendszerek esetében napkövető mechanizmusok telepítése is indokolt lehet.

4. Következtetések, javaslatok

Ma már rendelkezésre állnak azok a technológiák, amelyekkel egyéni és kisközösségi szintű fenntartható energiagazdálkodás valósítható meg. Verseny már nemcsak a fosszilis és a megújuló energiaforrások felhasználása között van jelen, hanem az egyes megújuló energiaforrásokat hasznosító megoldások között is, melynek nyertesei a felhasználók.

A megfelelő, helyi adottságokhoz igazodó és megfizethető megoldások megtalálása, a stratégiai tervezés, a forráskeresés, a sikeres, fenntartható beruházások megvalósítása a gyorsan változó környezetben azonban nehézkes, időigényes és kihívásokkal teli, alapos szervezést igénylő feladatokat jelent a turisztikai szektor számára.

A rendelkezésre álló hazai megújuló energia potenciált a nemzeti vagyon részeként nem szabad kihasználatlanul hagyni. A megfelelő adottságokkal rendelkező térségekben fontos szerepet kell kapnia a jelenleginél fokozottabb felhasználásnak. Az energetikai szemléletváltás igénye a turisztikai ágazatban két megközelítésben is jelentkezik.

A látogatói igények ma már számos esetben „megkövetelik” az újszerű megközelítéseket. Az ágazat ezekre az igényre a felelősségteljes programok, útvonalak megalkotásával (pl. elektromos közlekedés elterjesztése védett területeken), környezetbarát energiatermelési megoldások alkalmazásával kíván válaszolhat.

A létesítmények minél gazdaságosabb üzemeltetésére való törekvés szintén lendületet ad a megújuló energiaforrások terjedésének.

Fontos feladatnak tartom a decentralizált energiatermelés műszaki, technológiai feltételeinek további kutatását, javítását, rendszerlemeinek fejlesztését. A jövőben véleményünk szerint a turisztikai szektornak is fokozottabb szerepet kell vállalni a „zöld marketing” területén. Kiemelt jelentőségűnek tartom a már működő hazai, megújuló energiát hasznosító létesítmények működésének folyamatos felülvizsgálatát, a tapasztalatok összegzését, következtetések levonását.

Magyarország a környező országokhoz képest kedvező, a világátlaghoz képest közepes értékű helyen áll a napsütéses órák számát tekintve. A turisztikai szuprastruktúrák éves kihasználtsága az esetek túlnyomó részében összhangban van a napenergia hasznosítási potenciálok éves ütemével. Megfelelően átgondolt beruházások a turisztikai szuprastruktúrák rezsicsökkentését eredményezhetik. A napenergia hasznosító rendszerek beruházási költsége az elmúlt években felére, egyes megoldásoknál harmadára csökkent. Az üzemeltetése

támogatás nélkül jelenleg gazdaságosság határán van. A telepítés már nem kíván irreális támogatást és gyakorlatilag a működtetés jelentősebb kockázatok nélkül fenntartható.

5. Felhasznált irodalom

- [1] Gelencsér G. - Keller K. (2015): *Hévíz, a reumások Mekkája – empirikus vizsgálat a fürdőváros attrakcióinak és fejlesztési lehetőségeinek vonatkozásában*. XXI. Ifjúsági Tudományos Fórum, Keszthely, p. 1.
- [2] Kőszegfalvi Gy. (1995): *A települési infrastruktúra geográfiája. A magyar energiapolitika alapjai, az energetika üzleti modellje.*, Egyetemi jegyzet, JPTE, Pécs.
- [3] Zuppinger P. (2000): *Decentralizáció a világ energiarendszereiben*, Tér és társadalom, XIV. évf., 173. p.
- [4] McKay H. (2006): *Environmental, economic, social and political drivers for increasing use of woodfuel as a renewable resource in Britain*. Biomass and Bioenergy, Vol. 30., Number 4., 308-315. p.
- [5] Hillring B. (2002): *Rural development and bioenergy - experiences from 20 years of development in Sweden*, Biomass and Bioenergy, Vol. 23., Number 6., 443-451. p.
- [6] Domaca J., Richards K., Risovic S. (2005): *Socio-economic driver sin implementing bioenergy projects*. Biomass and Bioenergy, Vol. 28., Number 2., 97-106. p.
- [7] Vágvölgyi S., Szesztai Gy. (2003): *A megújuló energiák mezőgazdasági hasznosításának perspektívái*, Megújuló energiák kutatása és hasznosítása az észak-alföldi régióban, MSZET kiadvány, No. 2., Debrecen, 104. p.
- [8] Nagy A. (2003): *A Világörökséghez tartozó helyszínek turisztikai infra- és szuprastrukturája*, Turizmus Buletin 6. évfolyam 4. szám. pp. 49-53
- [9] Lengyel M. (1992): *A turizmus általános elmélete*, Viva Kiadó, Budapest, 1992. 212 p.
- [10] Fekete M. (2006): *A turizmuselmélettől a gyakorlatig*, Doktori (PhD) Értekezés, Nyugat-magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, 22. p.
- [11] Kaspar C. (1992): *Turisztikai alapismeretek*, KIT, Budapest, 1992. 157. p.
- [12] Michalkó G. (1999): *A városi turizmus elmélete és gyakorlata*, MTA FKI, Budapest, 1999. 165. p.
- [13] Németh K.- Péter E. - Birkner Z. (2013): *A települési energiaellátás innovációs kihívásai*, XIX. Ifjúsági Tudományos Fórum, Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2013. április 25.
- [14] Varjú V. (2012) : *Önkormányzatok, a kormányzat és a társadalmi magatartás szerepei a megújuló energetikai beruházások előmozdításában: West Hinkley és Kelet-Anglia (Egyesült Királyság) példáján*, Területfejlesztés és innováció 6. évf. 2. sz., 2-11. p.
- [15] Szigeti C. – Tóth G. (2015): *Csökkenthető-e a gazdasági növekedés környezeti ára?*, Polgári Szemle, 11. évfolyam 4-6. szám
- [16] Tóth G. – Szigeti C. (2013): *Az emberiség ökolábnyoma Kr.e. 10.000-től napjainkig*, 55. Georgikon Napok, Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2013. szeptember 26-27., 257-269. p.
- [17] Németh K. – Péter E. – Pintér G. (2015): *Geotermikus energia koncesszió – Mit hoz a jövő?*, LVII. Georgikon Napok-nemzetközi tudományos konferencia, Agrárgazdaság a növekedés után, Keszthely, 2015. október 1-2., ISBN 978-963-9639-81-2 p.88.
- [18] Péter E. (2015): *Healthy healthcare system at Lake Balaton Is healthy improvement or health improvement the solution for the Hungarian resort area?*, LAP LAMBERT Academic Publishing, ISBN 978-3-659-75410-4
- [19] Országos Meteorológiai Szolgálat (OMSZ):

http://met.hu/eghajlat/magyarorszag_eghajlata/eghajlati_visszatekinto/elmult_evek_idojarasa/main.php?no=0&ful=napfenytartam

[20] Barótfi I. (2011): *Épületenergetika*, TÁMOP-4.1.2 könyvei, <http://www.tankonyvtar.hu>

[21] KÖZ-TÉRVILL Kft. (2014): <http://www.koz-tervill.hu/szolgaltatasi-terulet/napenergia/napelemes-aramtermeles>

[22] Sunsmart Kft. (2014): <http://www.sunsmart.at/hu/elerhetoseg.html>

[23] Unk J., Zsuffa L., Kapros Z. Bányai I., Horváth J. (2010): *Magyarország 2020-ig hasznosítható megújuló energiaátalakító megvalósult technológiáinak kiválasztása, műszaki-gazdasági mutatói adatbázisa*, Nemzeti megújuló energiahasznosítási cselekvési terv háttér tanulmánya, „A” kötet, PYLON Kft., Budapest, 40., 50. p.

Dr. Péter Erzsébet - A turisztikai szuprastruktúra vállalkozási hajlandóság elemzése

*Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz
8800-Nagykanizsa, Zrínyi Miklós u. 18., peter.erzsebet@uni-pen.hu*

Absztrakt

Egy turisztikai desztináció fejlődését, az életminőség javítását és a balatoni identitás növelését segíthetik a vállalkozások önfoglalkoztatással, munkahelyteremtéssel. A mikro, kis- és középvállalkozói réteg jellemzőinek feltérképezése során választ ad arra, hogy a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben jelen lévő gazdaságszociológiai folyamatok hogyan befolyásolják sikerességüket. A gazdaságban az elmúlt évtizedekben végbemenő szerkezeti átalakulásból és az üdülési szokások megváltozásának hatásaiból kiindulva a mai vállalkozók motivációit, problémáit és piacmegtartó erejét tárja fel a tanulmány. A vizsgálat kiterjed az átalakult kereskedelem feltérképezésére, valamint arra keresi a választ, hogy a szezonális időszak tendenciája és az idelátogatók összetételének változása milyen hatással volt a vendéglátásra. Ehhez azonban nélkülözhetetlen a térségi összefogás és az itt élők együttműködése.

1. Bevezetés és irodalmi áttekintés

A kutatás célja, hogy feltárja Magyarország egyik legfontosabb turisztikai desztinációjának, a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetnek a sajátosságait. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben, - ami az önálló kutatás szintereként szolgál - megfigyelhető, hogy a szolgáltató szektor súlya növekszik, ami a helyi lakosság számára alternatív jövedelemszerzési lehetőséget biztosít. Ez elsősorban a primer szektorból kiszoruló munkavállalókat érinti közvetlenül, akiknek szinte ez az egyetlen lehetőségük az elhelyezkedésre. A vizsgálat a térség vállalkozásainak ágazatonkénti bontása mellett a kereskedelmi koncentrációt és a vendéglátás alakulását célozta meg. A fő vizsgálati kérdés az, hogy az idegenforgalom gazdasági prioritása elegendő lesz-e a jövőben ahhoz, hogy ennek a speciális vidéki térségnek a fejlődése meginduljon, vagy ágazati diverzifikációra lesz szükség a fejlődés érdekében.

A 1990-es években a magyarországi kiskereskedelem területén alapvető változásoknak lehettünk tanúi a privatizáció következtében. Új vállalkozások jelentek meg a tulajdonosváltások és vásárlói szokások átrendeződése miatt. Az idegen működő tőke, jelentős multiplikátor hatásainak köszönhetően új vállalatirányítási rendszereket, új munkaszemléletet, szolgáltatói és pénzügyi hátteret jelentett a gazdaság szereplői számára. A kiskereskedelem a kutatás helyszínének azon területéhez tartozik, amelyben legerősebben érzékelhető a fejlődés [11], [5]. A nagy alapterületen működő kereskedelmi láncok és bevásárlóközpontok a külső tőkebefektetések révén korszerű felszereltséggel és megfelelő termékválasztékkal rendelkeznek. Fejlesztésekkel új hálózatokat és megfelelő disztribúciós rendszereket tudtak kiépíteni. Ezzel egy időben beszűkült a hazai kiskereskedelem, teret vesztek a néhány főt foglalkoztató mikrovállalkozások a térségben. Ez az átalakulás lehetőséget teremtett a kisvállalkozásoknak, hogy felvegyék a versenyt a tőkeerős nagyvállalatokkal szemben a kereskedelem területén. Fontos azt is hangsúlyozni, hogy a helyi mikro- és kisvállalkozások fejlesztése a munkahelyteremtés egyik fontos eszköze. [8].

Ezzel párhuzamosan a vendéglátás is átrendeződött, ami annak tudható be, hogy a Balatonhoz látogató turisták összetétele átalakult, a nyaralási szokások megváltoztak. Az újabb célközönség modernebb szálláshelyet, jobb kiszolgálást igényelt. A turizmus gyökeres átalakulása az utóbbi két évtizedben a vendéglátó egységek minőségi javulását eredményezte. A Balaton régió települései között egyfajta intraregionális fejlettségbeli eltérés jelentkezik, aminek egyik legfőbb oka: a térségvezető iparágának, a turizmusnak a területi koncentrációja. Ennek következtében, a partközeli települések térbeli elhelyezkedésükből adódóan jelentős fejlettségbeli előnyre tettek szert a régió további településeihez képest [9]; [12].

A vállalkozások orientációjának szempontjából is több típust különböztethetünk meg a Balatonnál is. A *termelési orientációjú* vállalatok szerint a siker záloga a lehető legjobb termék- vagy szolgáltatás-minőség, függetlenül a konkrét fogyasztói igényektől. Az *eladás-orientált* vállalatokra az jellemző, hogy azok saját értékesítési igényeiket helyezik előtérbe a fogyasztók igényeinek kielégítéséhez képest. Náluk a fő probléma abban áll, hogy miként találjanak minél több olyan embert, aki vevő lesz szolgáltatásaikra, nem pedig abban, hogy a szolgáltatásaik hogyan felelhetnek meg a fogyasztók lehető legszélesebb körének. A marketing- vagy fogyasztó-orientáció a marketing-koncepció elfogadását és alkalmazását jelenti, vagyis annak tudatosulását, hogy a fogyasztói szükségletek és igények az elsődlegesek [5]. Amennyiben egy vállalat fenn akar maradni hosszú távon az elemzett térségben ez utóbbi szempont szerint kell kijelölnie a fejlesztések irányát. Egy térség megtartó ereje többek közt abban rejlik, hogy munkát biztosít az ott élők számára, akik önfenntartó vállalkozóként, vagy megbecsült munkaerőként egész éves jövedelemhez juthatnak. Ezért fontos tudni, hogy a vállalkozók mennyire értékelik alkalmazottaikat, milyen az üzlet nyitva tartása, szezonális jellegű vagy egész évben a fogyasztók rendelkezésére áll. Németh kutatásai szerint a területi tervezési folyamatok felértékelődnek, minden térségnek, településnek meg kell találnia a helyi adottságaihoz illeszthető fejlesztési irányt. A környezeti kihívások, az átalakulóban lévő gazdasági rendszer és a változó társadalmi-gazdasági igények sokkal inkább megkövetelik a rendszer szintű gondolkodást [10] [14] [15] [17].

2. Anyag és módszer

Az empirikus kutatás helyszíne – bár nem önálló NUTS 2 szintű régiója hazánkban – funkcionális szempontból akár önálló régió is lehetne, amely három megyéből ölel fel településeket. Somogy, Zala és Veszprém megye települései adják ki a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) területét. Reprezentatív felmérés készült, mintegy 300 kérdőív lekérdezésével. A lekérdezési arány a teljes sokasághoz képest kiskereskedelemben tevékenykedő vállalkozások esetében 2,64%-os, vendéglátásban tevékenykedő vállalkozásoknál 3,07%-os volt. A kérdőív lekérdezése 2013 májusától 2013 szeptemberéig tartott. A minta kiválasztása során szem előtt tartottam a vállalkozások számát, valamint a módszertani kistérségek szerinti megoszlását. Módszertani kistérségek létrehozására azért volt szükség, mert a statisztikai kistérségek határai és a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet határai nem fedik egymást. A reprezentativitást biztosította, hogy a vállalkozásokat sorba rendeztem aszerint, hogy part közeli vagy további településeken helyezkednek el, elkülönítve a városban, illetve községekben működőket méretkategóriák, ágazatok, és alágazatok szerint is. A mikro, kis- és közepes vállalkozásoknál a mintába kerülés során a Véletlen Kiválasztás Módszerét választottam [1]. 375 vállalkozás megkeresése történt, azonban 300 db volt ezekből értékelhető, előfordultak hiányosan kitöltött kérdőívek, illetve nehezítette a lekérdezést a válaszadók félelme esetleges utólagos ellenőrzések miatt. A lekérdezés során 79% mikro, 15% kis és 6% közepes méretű vállalkozás megkeresése történt. A kvalitatív vizsgálat során 7

interjú készült, amelyekben a balatoni turizmusra ható gazdasági és társadalmi változások mellett a térségben betöltött meghatározó jelenlétre és a vállalkozói jövőképre kérdeztünk rá. A felállított hipotéziseket korrelációs számítással, regresszió analízissel és keresztábra elemzés segítségével vizsgáltam.

Péter Erzsébet kutatása a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

3. Eredmények és értékelésük

A legnagyobb problémát a vállalkozók az értékesítésben és a piacbővítésben látták. A többség ugyan rendelkezett az üzlet beindításakor saját tőkével, de sokan kértek segítséget rokonoktól és vettek fel banki hiteleket. Ez azonban a későbbi években likviditási gondokat eredményezhetett a fejlesztéseknél. Általában az EU-előírásoknak történő megfelelésre, minőségjavításra és felújításra költenek a legtöbbet.

A vállalkozók túlnyomórészt egy alkalmazottat foglalkoztatnak, illetve maguk is részt vesznek a vállalkozás működtetésében. 32%-uk 2-5 főt foglalkoztató mikrovállalkozás. Az összes alkalmazott 94,4%-a bejelentett munkaerőként dolgozik. Az alkalmazottak iskolai végzettségük szerint nagyrészt szakirányú szakmunkás és középfokú végzettséggel bíró, németül alapfokon beszélő munkavállalók. Kis hányaduk angolul és oroszul is jól kommunikál.

A nyári szezon ideje (4 hónap) a Balatonnál a vállalkozások 53%-ának forgalmát befolyásolta. Ezen belül 24%-ban nagymértékben hatott a forgalomra pozitív irányban. Érdekes eredményre jutottunk a szezonális és a foglalkoztatottak száma közötti korreláció számítás során. Egy negatív előjelű közepes szorosságot kaptam, aminek az a magyarázata, hogy minél nagyobb méretű egy vállalkozás foglalkoztatotti létszám-kategóriát tekintve, annál kisebb mértékben érinti a szezonális, annál több alkalmazottnak biztosít munkahelyet egész évre, hiszen ezek a vállalkozások nem csupán az idegenforgalomra építenek, hanem többségük beszállítóként a térségen kívül is értékesít. Az idény főként a mikrovállalkozásokat érinti, akiknek több mint 1/3-a a téli hónapokban zárva tart.

A domináns, nagy alapterületen működő vállalkozások - elsősorban multinacionális áruházláncokról van szó - megjelenése a térségben jelentősen befolyásolta a KKV-k sikerességét, ezen belül is inkább a kiskereskedelmi ágazaton belül működő vállalkozásokét, sajnos nem mindig pozitív irányban. A mikrovállalkozások úgy vehetik fel a versenyt velük, ha szövetségbe tömörülnek, vagy olyan szolgáltatást nyújtanak, amelyre a konkurencia nem képes. A kis létszámot foglalkoztató kereskedelmi és vendéglátó egységeknek a parttól távolabb eső településeken is van létjogosultsága, ugyanakkor tény, hogy a turistaforgalom élénkülésével a part menti települések előtérbe kerülnek. A tulajdonosok 56%-a tagja valamely érdekérvényesítő szervezetnek is. A legtöbben azonban átlagosnak ítélték a vállalkozásuk jövedelmezőségét és sikerességüket. Az üzlettulajdonosok minden döntést lehetőségkölségen értékelnek, a döntés érdekében feláldozott kamatot is figyelembe veszik a legtöbben. A kis- és középvállalkozásoknál a tulajdonos az esetek többségében munkavállaló is egyben, amellett, hogy a termelést és az értékesítést is az ő feladatköre. Főként mikrovállalkozások esetén - ha a boltja érdekeit nézi - előfordulhat, hogy a családja egzisztenciáját kell kockára tennie. Ez esetben nem különül el a magánvagyon és a

vállalkozás vagyona. A kisvállalkozások fontos szerepet játszanak a foglalkoztatásban, gyakori, hogy a jól képzett munkaerőt is ők termelik a nagyvállalatok számára.

A vállalkozások létrehozásának motivációja és a vállalkozás alapításának éve között összefüggés mutatható ki a vállalkozásoknál.

A rendszerváltás, valamint a '90-es évek privatizációs kezdeményezései hatással voltak a munkapiac szerkezeti változásaira és ez éreztette hatását a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben is. A vállalkozás lehetősége a szabad gazdaság, az autonómia és a megteremthető jólét szimbólumává vált, majd a tapasztalatok nyomán ez az illúzió úgy tűnik szertefoszlott. A vállalkozók jövedelem maximalizálásra törekedtek, és élelmesen kihasználták azokat a kiskapukat, amelyekre a jogszabályok lehetőséget adtak. Azok a kezdeményezésre kész, viszonylag megalapozott szakmai tapasztalatokkal, piacképes tudással és kapcsolatrendszerrel felvértezett szakmunkások, akiknek erre lehetőségük - és elég bátorságuk - volt, korábbi főállásuk feladásával vagy amellet vállalkozást alapítottak. A szféra növekedésének további oka az életszínvonal megőrzésének, növelésének vágya, a vállalkozói forma ugyanis többféle lehetőséget ad a jövedelemszerzésre, illetve kiegészítésre.

A vizsgálat jogosságát és eredményeit alátámasztja az a szakirodalomban máshol is előforduló szemlélet [3], hogy a globalizációs kihívások hatással voltak a kisvállalkozásra is. A globális tér szabad kereskedelmet és tőke mozgást mozdított elő. A gazdaságon belül egy-egy multinacionális cég monopolista erőfölénnyel rendelkezik a kisebb cégekkel szemben. Amennyiben a kiskereskedelmet vesszük alapul, a szupermarketek belvárosi betelepülése rontja a mikro- és kisvállalkozások életképességét. Sajnos ez utóbbiak nehéz helyzetbe kerülnek a térben koncentrálódó, nyitvatartási idejüket akár 24 órára is kiterjesztő, olcsó árakkal alkufölényhez jutó nagyokkal szemben. A vállalkozások létrehozásának motivációjával több hazai kutatás is foglalkozott, amelyek többnyire az önfoglalkoztatás munkaerő piaci modelljét alkalmazzák

A családi minta szerepét, a kapcsolati tőkét és a személyes adottságok jelentőségét is többen kutatták [6]; [14]. Laky a munkanélküliség hátrányait szerepeltette a kutatása változójaként [7]. Gábor tanulmánya már jelentős különbséget mutat az önfoglalkoztatók és a munkanélküliek csoportja között [4]. A korábbi vállalatok közötti kapcsolatok széthullása, valamint a bezáruló munkaerőpiac járultak hozzá ahhoz, hogy sok mikro-és kis vállalkozás jöjjön létre.

Véleményem szerint az egyik jelentős problémát az okozhatja családi vállalkozások esetén, hogy idegen szakemberek bevonását többnyire mellőzi, a generációk közötti együttműködés nehézkessé válhat, a család anyagi biztonsága fontosabb, mint a kockázatvállalással elérhető üzleti haszon. Előnye az, hogy olcsó és megbízható munkaerőhöz jut a vállalkozás, ami az önfoglalkoztatás elősegítéséhez mindenképpen hozzájárulhat.

Az önfoglalkoztatási ráta növekedésének egyik oka az, hogy a munkavállalók bizonyos csoportja nehezen talál munkát, a másik oka a kibővült lehetőségekben, termékek és szolgáltatások iránti kereslet növekedésében keresendő. Magyarországon ma már, ez utóbbi kijelentés vált dominánsabbá, nagyobb szerepet játszik az üzleti lehetőségek bővülése, mint a munkanélküliség. Amikor beindítanak egy vállalkozást, mérlegel a vállalkozó, hogy mi lenne, ha fizetett alkalmazottként keresné a kenyerét, milyenek az esetleges munkanélküliség költségei, az önállóvá válásnak több előnyét látja-e, mint hátrányát. Továbbá magával viszi a családban öröklött mintákat, valamint megfigyeli a piaci viszonyokat és az aktuális kamatlábat. A 1. táblázatban a cégalapítás éve és a motiváció közti kapcsolatot vizsgáltuk

keresztábra segítségével, a táblázat értékei a két vizsgált változó közötti kapcsolatot és annak szorosságát, valamint irányát szemléltetik, tulajdonképpen a kombinált gyakoriság eloszlást mutatva. Mindkét esetben nominális változóról van szó. A sorváltozó a független (X), míg az oszlop a függő változó (Y).

1. táblázat
A motiváció és a cégalapítás éve közti kapcsolat a teljes mintasokaságra

Alapítás éve (X)	A vállalkozások motivációja (Y)					
	Családi okok	Önállóság, függetlenség	Megélhetési gondok leküzdése	Kényszer- vállalkozó	Magasabb életszínvonal elérése Üzleti okok, kihívás	Összesen
1990-ben vagy előtte	4 1,3%	3 1,0%	8 2,7%	15 5,0%	-	30 10,0%
1991-1994 között	3 1,0%	3 1,0%	29 9,7%	82 27,3%	7 2,3%	124 41,3%
1995-1999 között	4 1,3%	7 2,3%	24 8,0%	38 12,7%	16 5,3%	89 29,7%
2000-2004 között	-	2 0,7%	11 3,7%	28 9,3%	7 2,3%	48 16,0%
2005 illetve azt követően	-	-	2 0,7%	4 1,3%	3 1,0%	9 3,0%
Összesen	11 3,7%	15 5,0%	74 24,7%	167 55,7%	33 11,0%	300 100%

Forrás: Saját kutatás

Magyarországon a gazdaság szerkezeti átalakulásának következtében, amikor a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben jelentőséggel bíró mezőgazdasági szövetkezeteket és ipari vállalkozásokat privatizáltak, sok helyi lakos maradt munka nélkül. Válaszaikból - ahogy a 3. táblázat is szemlélteti - az derült ki, hogy azoknak, akik 1991 és 1994 között alapították vállalkozásukat az összes válaszadó közül 27,3%-uk mondta azt, hogy munkája elvesztése miatt kényszerből lett vállalkozó, mivel családja eltartására a turizmushoz kapcsolható vállalkozás elindításában látta a kiutat. A megélhetési gondok leküzdését 9,7%-uk jelölte meg. A második privatizációs időszakban is megjelenik a kényszervállalkozások megjelölése motivációként (12,7%), de már csökkenést mutat. Azon vállalkozások, amelyek üzleti kihívásnak tekintik a befektetésüket, egy magasabb jövedelem elérése érdekében és nem csupán saját, illetve családjuk megélhetésének biztosítékaként, már a nagyobb létszámmal működő kis, illetve közepes vállalkozások közül kerültek ki. 2000-től 2004-ig a piac egyre telítettebbé vált, a vállalkozói adók kedvezőtlenebbek lettek, így csökkent a vállalkozási kedv is.

Ezzel egy időben a nyaralási szokások is megváltoztak, színvonalasabb kiszolgálást igényeltek a turisták a pénzükért, amit a tőkebevonásra képes vállalkozások tudtak csak kielégíteni. 2005-ben, illetve azt követően a vizsgált időszak alanyainak csak 3%-a kezdte el tevékenységét. Ez a szám valószínűleg magasabb, de az empirikus vizsgálatok 2006-ban lezárultak, ebből további következtetéseket nem lehet levonni.

Összességében, a kutatás során a 300-as mintánál 5%-os eltérést, azaz hibavalószínűséget engedtünk meg (2. táblázat). A vizsgált vállalkozások esetén tapasztalt szignifikanciaszint alapján a hibaérték a megengedett határértéket nem lépi túl, így a H_0 hipotézist elvetjük,

miszerint nincs összefüggés a két változó között. Az alapítás évétől függően szignifikánsan eltérőek a vállalkozás alapításának motivációi.

2. táblázat
A motiváció és a cégalapítás éve közti kapcsolat eredménytáblája

	Érték	Szignifikancia
Pearson féle Khi-négyzet próba	36,639	0,002
Phi-együtthető	0,349	0,002
Cramer féle V együtthető	0,175	0,002

Forrás: Saját kutatás

A Khi-négyzet alapú statisztika a Cramer-féle V kiszámítása. Itt a szignifikanciaszint alapján elfogadható az a hipotézis, miszerint a vállalkozás létrehozásának motivációja a vállalkozás alapításának évétől függ.

Cramer féle V együtthető kiszámítása:

$$V = \sqrt{\frac{36,639}{4 \times 300}} = 0,175$$

A khi-négyzet próba értéke ebben az esetben 36,639-es értéket mutat. Minél nagyobb ez az érték annál erősebb az összefüggés a vizsgált változók között. Bár a szignifikancia szint minden esetben a megengedett határértéken belül van és a kapcsolat kimutatható, mégis értéke gyenge a Cramer-féle asszociációs együtthető eredménye szerint. A motiváció és az alapítás éve közötti eredmények nem tekinthetők véletlennek. Az alapítás éve, mint függő változó a vállalkozások létrehozásának motivációjában szerepet játszik, de emellett még más változók is közreműködhetnek a döntésben. Jelenlegi vizsgálat azt mutatja, hogy a két privatizációs csúcsidezőszak a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet vállalkozásaira is hatással volt, és a privatizáció „vesztéseiből” olykor nyerteseket csinált a turizmushoz kapcsolódó ágazatokon belül. Voltak vállalkozások, amelyek kényszerből, megélhetési problémák áthidalása következtében indultak, de a lekérdezés idején, immár 10 évvel később is a Balatonhoz látogató turistákból és a helyi lakosság igényeiből éltek. A kilencvenes évek második felében azonban sok, főként kis- és közepes vállalkozás látott fantáziát és kezdett el vállalkozni a turisztikai desztinációban, üzleti kihívást, magasabb életszínvonal elérésének lehetőségét látva a térségben.

Azon kiskereskedelemben tevékenykedő vállalkozások, akiknek cége beszállítóként tevékenykedett már más cégeknél, nem érzik sikeresebbnek magukat az önálló vállalkozásoknál

Az eredmények szerint azon kiskereskedelemben tevékenykedő vállalkozások, amelyek beszállítóként is tevékenykednek más cégeknél, nem feltétlenül érzik magukat sikeresebbnek azoknál, akik teljesen függetleníteni tudják magukat a Balaton térségében. Ez azzal magyarázható többek közt, hogy a turizmusból profitáló térségben a nyári szezon idején túl nem minden vállalkozás képes arra, hogy egész évben nyitva tartson. Részben megoldás lehet számukra, ha beszállítói más cégeknek, amely a szakirodalom szerint is igazolt függő kapcsolatot jelent, azonban sokszor egyetlen kulcsa az egész éves nyitva tartásnak. A vizsgált vendéglátó egységekre ez kevésbé vonatkozik. A háttértelepüléseken lévő vendéglátó egységek létjogosultsága sok esetben megmaradt, mint a közösség találkozásának színtere. A

part mentén sokan közülük a nyári szezon ideje alatt tartanak nyitva, és természetesen akadnak olyanok, amelyek a kulturális programok, gyógyüdülőben pihenni vágyók, vagy a helyi lakosok igényeit kielégítve önállóan is kiválóan megállják a helyüket.

A vállalkozások előző évi beruházásai hatással vannak a mikro vállalkozások üzleti forgalmára.

A harmadik hipotézisnél az előző évi befektetések és az üzleti forgalom közötti együttmozgást vizsgáltam regresszió analízis segítségével, ami a 9 főnél kevesebbet foglalkoztató, mikro méretű vállalkozásokra nyert igazolást. Ezek többnyire egyéni vállalkozásként, illetve Kft-ként működtek. A mikro vállalkozások rendelkeztek a legkisebb induló tőkével. A fejlesztésre irányuló befektetések nagyobb súllyal számítottak a vállalkozások esetén, mint egy közepes vállalkozásnál, ahol a fejlesztésre szánt összeg az üzleti forgalom kisebb hányada. Vagyis az, hogy a hipotézis a mikro vállalkozásoknál nyert igazolást, a beruházások nagyságával és az ehhez szükséges megtérülési idővel magyarázható.

Az elmúlt években a vállalkozásokba befektetett tőke 24%-ban (75 vállalkozás) az EU szabványoknak való megfelelés betartását célozta meg. Az élelmiszer boltok és az éttermek esetében volt jelentősebb megterhelés a HACCP rendszer bevezetése. A beruházások 25%-át (83 vállalkozás) tette ki a minőség javítást célzó fejlesztés, ezen kívül jelentős részarányt képviseltek azok, akik ingatlan-felújításba kezdtek a fogyasztók magasabb fokon történő kiszolgálását előirányozva. A marketing tevékenységre keveset szántak a vállalkozások átlagosan, pedig a reklám nemcsak saját fejlődésüket szolgálná, de a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetet is sikeresebbé tehetné.

4. Következtetések, javaslatok

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet kiskereskedelemben és vendéglátásban tevékenykedő vállalkozásainak helyzetén a gazdaságszociológiai folyamatok megismerésén keresztül lehet javítani. Új fejlesztési irányvonalakkal, a térség helyzetét meghatározó szereplők együttgondolkodással tudják segíteni. A témához kapcsolódó szakirodalom feltárásból és az empirikus vizsgálatokból az alábbi válaszokat kaptuk problémafelvetéseinkre.

Fontosnak tartom a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területi lehatároltságának véglegesítését és egyetlen szervezet gazdasági igazgatása alá vonását. A Balatonnak jelenleg nincs „gazdája”, ami nagy probléma a fejlesztéseknél, pályázatok benyújtásánál, hiszen egyik jelenleg hatályban lévő regionális besoroláshoz sem tartozik. Ugyanakkor mindhárom, területét érintő régió igénybe veszi a saját forrásait a Balaton fejlesztésére, amely pénzből gyakran másra is kénytelenek költeni saját régiójuk fejlesztése érdekében [13].

A térség mikro, kis- és közepes vállalkozásainak támogatását központi és helyi szinten együtt kell megvalósítani (adókedvezményekkel). Állami rendeletekkel már (ideiglenes munkavállalói kiskönyv stb.) próbálták fehéríteni a gazdaságot, de ez semmiképpen nem jelent biztos megélhetést a munkavállalóknak.

A térség megtartó ereje növekedne a munkahelyteremtéssel, a kisvállalkozások támogatásával az által is, ha ezek a cégek nem csak megélhetésükre és alkalmazottaik bérezésére fordíthatnák üzleti forgalmukat, hanem támogatások és adókedvezmények révén továbbfejlődhetnének. Az intézkedés valószínűleg jobb színvonalú szolgáltatást, esztétikusabb környezetet és munkahelyeket teremtene. A közterhek várható csökkenése a

vállalkozások helyzetének javítását eredményezi, amely közvetetten növelheti a térség megtartó erejét és az üdülőkörzet vonzerejét. Kiemelt prioritást kell, hogy kapjanak a kis- és közepes vállalkozások, amelyek többek közt az üzlethálózatokba való tömörüléssel versenyképesebbé válnának a multinacionális cégekkel szemben, és mérsékelni tudják a negatív szezonális hatásokat.

A vidék és az üdülőkörzet megtartó erejét nem csupán az idegenforgalomra kell alapozni, hanem nyitni kell más húzó ágazatok felé, ami a térségben tartja a fiatalokat is. Kiutat jelenthet a szezonális foglalkoztatásból a kereskedelmen túl az oktatás, a kutatás-fejlesztés és az egyre erősödő gyógy-és wellness turizmus [2]. Fontos továbbá, hogy a termelők, mind a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalatok magyar vevőik körében is egyre koncentráltabb, mind inkább erőfőlényben lévő partnerekkel találkozzanak, akik versenyre készítetik őket a piacon, és elindítják őket a fejlődés útján.

Kiemelt terület a térségmarketing fejlesztése a potenciális, vagy tényleges látogatók felé. A balatoni imázs fejlesztése jelenleg hagyományos marketing eszközökkel (reklámok; hirdetések) történik. Amit fontosabbnak tartunk, az a szemléletváltás a helyi vállalkozók és turisztikai desztináció lakosai részéről is, ez pedig a „érzelem és az értelem” együttmozgása. (Magukévá kellene tenniük a lassú turizmus filozófiáját, amelyben a helyi közösség a turizmus egyik aktív szereplője. [16] Véleményünk szerint azt kell megérteni és tenni érte - ha a turizmushoz kapcsolódó ágazatokban szeretnének jövedelmezően vállalkozni -, hogy a vendég akkor tér vissza, ha a desztináció turisztikai vonzereje mellett becsülettel bánnak vele és szíves fogadást követően, jó szívvel várják vissza. Ami például azt jelentheti, hogy ne a szezon ideje alatt felvert árakkal akarja a vállalkozó az egész éves jövedelmét megkeresni úgy, hogy más-más áron értékesít helyi és külföldinek. A pénzéért kapja meg a vásárló azt a színvonalú terméket, amit kifizetett. A megváltozott igények és az állami szerepvállalás (üdülési csekk) révén megnőtt az igény azon panziók és szállodák iránt, amelyek kényelmi turizmus igényeit kielégítve mindent egy helyen kínálnak. Azzal lehetne meghosszabbítani a szezon idejét - az üdülőkörzet azon településein is, ahol nincs meleg vizes forrás, ezért a téli hónapokban kevesebben látogatják -, hogy a már meglévő szálláshely-szolgáltatók fejlesztenek, a jelenleg épülő meleg vizes blokkal, szaunával és egyéb szolgáltatásokkal is kiegészítik kínálatukat, megfelelően az átalakult üdülési szokásoknak. Összefogással, például közeli étteremmel együttműködve félpanziós, vagy teljes ellátást kínálhatnak vendégeiknek, ezzel kiegészítve és segítve egymás munkáját. Az ilyen irányú fejlesztéseknek van létjogosultsága a háttértelepüléseken is, aminek hatására nemcsak a látogatottság nő, de munkahelyeket is teremt és növeli az ingatlanárakat.

Tudni kell azonban, hogy a kereskedelmi és a vendéglátó vállalkozások saját fejlesztési célként csupán a turisztikai szuprastruktúra egy részének fejleszthetőségét valósíthatják meg, ez azonban önmagában nem elegendő a turisták vonzására. A fentiek hiánya elriasztó tényező, ezek ma már alapelvárások. A turisták számának és tartózkodásának növeléséhez „komplex élménycsomagot” kell kínálni, amely feltételez más típusú vállalkozásokkal való együttműködést.

5. Felhasznált irodalom

- [1] Babbie E. (2001): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Balassa Kiadó- Budapest, 212. p.
- [2] Birkner Z.- Berkesné Rodek N.- Máhr T.: *Az intelligens szakosodás, mint az innováció út területi szemlélete* In.: *Strukturális kihívások – reálgazdasági ciklusok : Innovatív lehetőségek valós és virtuális világokban „Structural challenges – cycles in real bussiness”* Nemzetközi Tudományos Konferencia, Sopron: 2015.nov. 12., pp. 83-91. (ISBN 978-963-334-265-7))
- [3] Botos K. (2005): *Kisvállalkozások és gazdaságpolitika*, Polgári Szemle, 1. évf. 9. szám <http://epa.oszk.hu/00800/00890/00008/article58.html>, 2008. 02. 20
- [4] Gábor R. I. (1994): *Kisvállalkozás Magyarországon – virul vagy satnyul?* Közgazdasági Szemle XLI. évf. 7–8. sz. p. 709-719.
- [5] Jancsik A. (2001): *Turisztikai marketing*. Jegyzet, A Pannon Egyetem Turizmus Tanszékének kiadványa
- [6] Kuczi T.- Makó CS. (1996): *Links between the Resources of Entrepreneurs and the Growth of Businesses*, Kutatási jelentés
- [7] Laky T. (1998): *A kisvállalkozások növekedésének korlátai*. Szociológiai szemle, VIII. évf. 1. sz. p. 23-40
- [8] Keller K. - Fehérvölgyi B. - Birkner Z. (2009): *Marketing szemlélet érvényesítése a Nagykanizsai Inkubátorház és Innovációs Központ előkészítése során*. II. Települési Környezet Konferencia, Debrecen, pp. 210-215.
- [9] Molnár T. (2001): *Társadalmi-gazdasági struktúrák regionális jellemzői a Nyugat-Dunántúlon*. Keszthely. PhD. Doktori értekezés, p.46
- [10] Németh K.- Pintér G. (2014): *The pillars of regional and municipal level energy-planning processes*, XX. Ifjúsági Tudományos Fórum, Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2014. május 23-24., 1. p.
- [11] Péter E. (2008): *A vállalalkozási hajlandóság elemzése: A kiskereskedelmi- és vendéglátó vállalkozások példáján a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben*, 209 p.
- [12] Péter E. (2015): *Healthy healthcare system at Lake Balaton Is healthy improvement or health improvement the solution for the Hungarian resort area?*, LAP LAMBERT Academic Publishing, ISBN 978-3-659-75410-4
- [13] Péter E.-Németh K.-Molnár T.- Molnárné Barna K. (2015): *Challenges and their possible solutions in the everchanging Lake Balaton Region*, DETUROPE – THE CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF REGIONAL DEVELOPMENT AND TOURISM, Vol. 7 Issue 3 2015 ISSN 1821-2506, pp.50-65.
- [14] Róna - Tas Á. (1994): *The first shall be last? Entrepreneurship and communist cadres in the transition from socialism*. American Journal of Sociology, Vol. 100, No. 1, p. 40-69.
- [15] Varjú V. (2015): *Környezetpolitika és/vagy területfejlesztés: A környezeti- és fenntarthatósági politika dilemmái és viszonya a fejlesztéspolitikához*. Budapest; Pécs: Dialóg Campus Kiadó; Dóm Kiadó, 2015. 160 p. (Studia Geographica; Dialóg Campus Szakkönyvek) (ISBN:978-963-89889-5-9)
- [16] Ernszt Ildikó (2016): *Kőszeg „slow turizmusban” rejlő lehetőségei – A lassú filozófia* - In: Miszlivetz Ferenc (szerk.): *Kisvárosok reneszánsza, A kőszegi példa*, Savaria University Press – Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Szombathely – Kőszeg, 206
- [17] Birkner Z.-Máhr T.: *Interpreting innovation – in another way*, *Vezetéstudomány* 47: (10) pp. 39-50. (ISSN 0133-0179)

Dr. Péter Erzsébet - A stratégiai egészségmenedzsment hatékonysága a Balaton térségében

*Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz
8800-Nagykanizsa, Zrínyi Miklós u. 18., peter.ersebet@uni-pen.hu*

Absztrakt

Munkahelyi környezet minősége közvetlenül és közvetetten is hatással van az egészségi állapotra. Az intézmények a vállalati kultúra látható elemei közül gyakran választják a cafetériát, melyből a munkavállaló saját belátása szerint, egyéni igényeinek megfelelően választhat, ezzel hozzájárulva nem csak megélhetéséhez, de jobb közérzetéhez is, ami a szervezeti értékek és ideológiák szintjén is megmutatkozik. A vállalkozói oldalról a cafetéria rendszer előnye, hogy a munkabérenél kedvezőbb feltételekkel és adóterhekkel növelhetik a munkavállalói juttatásokat, adott esetben akár béremelés helyett is alkalmazható a rendszer. Az Európai Unió átfogó stratégiájában, a lisszaboni célkitűzések elérésében, különösen a két alappillér teljesítésében nagy szerepet játszhat a turizmus. Piaci alapokon működő jövedelemtermelő képessége fokozható, multiplikatív hatásai révén befolyással van a gazdaság egészére, a fenntartható foglalkoztatottság megteremtéséhez pedig azáltal járulhat hozzá, hogy a szektorban nagy arányban helyezkednek el fiatal munkavállalók is a Balaton térségében.

1. Bevezetés és irodalmi áttekintés

A Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja, 2014 szeptemberében jelent meg, amelyben a térség fejlesztésének stratégiai céljait az átfogó célokhoz illeszkedve határozták meg. Hét nagy fejezet szerint osztották fel az anyagokat, közülük az első az Innovatív Balaton, ahol a balatoni gazdaság jövedelemtermelő és foglalkoztatási képességének javítása a cél új termékek, szolgáltatások bevezetése és fejlesztése révén.

A második az Aktív Balaton. Itt a turizmusból származó bevételek növelése, illetve a kapacitások egész éves kiegyensúlyozottabb kihasználása a cél a turisztikai termékek és szolgáltatások összehangolt fejlesztésének eredményeként. Balatoni terméket az asztalra! - stratégiájukkal a helyben előállított és feldolgozott egészséges élelmiszerek termelésére, feldolgozására és fogyasztására ösztönzik az itt élőket és az idelátogatókat. A társadalom harmonikus fejlődésének záloga a dinamikusan működő gazdaság mellett a térségben élő közösségek folyamatos megújulása Megújuló balatoni közösségek révén. Az Elérhető Balaton a környezetbarát és a változó igényekre rugalmasan reagálni képes, erőforrás hatékony közlekedési rendszer működtetésére hivatott Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben.

Balatoni egészség és megújulás címet kapta a régióban élők és ide látogatók egészségi állapotának és életminőségének javítása a térség természeti forrásaira épített egészségügyi szolgáltatások igénybe vétele és közvetítése által.

A szolgáltatások fejlesztése során kiemelt figyelmet kell fordítani az idényenként jelentősen változó igényekre, amely a páciensek számában, a kezelendő jellemző betegségekben is utolérhető. A nyári szezonban a BKÜ településein élők száma akár a többszörösére növekszik az állandó lakosok számához viszonyítva. Az egészségügyi szolgáltatóknak a nyaralással együtt járó jellegzetes egészségügyi problémákat és baleseteket kell nagy számban kezelni. A nyaralási szezonon kívül a falvak, különösen a háttértelepülések lakóinak száma, nyaralók híján pedig a szolgáltatók és a szolgáltatások száma is meredeken

visszaesik. A járó beteg (elsődlegesen a gyermekeket és az időseket célzó) ellátások igénybevétele akár komoly nehézségeket okoz a települések állandó lakossága számára. A fejlesztésekkel javítani kell a szolgáltatások elérhetőségét és minőségét, a turisztikai idényen kívüli időszakban és a balatoni háttértelepüléseken is. A tervezett fejlesztéseknek az igénybevevők elvárásaihoz való rugalmas alkalmazkodás mellett reagálnia kell a fenntarthatósági elvárásokra is.

Az egészségügyi alapellátási és szakellátási szolgáltatások fejlesztése körében tervezett intézkedések:

A hazai és nemzetközi folyamatokhoz hasonlóan a térségben is növekszik a lakosság átlagos életkora, az időskorú lakosság száma és aránya. A térségben tapasztalt demográfiai változások kialakulásában emellett szerepet játszik a fiatal, munkaképes korú lakosság térségből való elvándorlása, valamint az idős embereknek a vonzó épített és természetes környezet miatti, növekvő mértékű betelepülése is.

A Balaton térségében újonnan letelepedők (magyarok és külföldiek) jelentős része rendelkezik valamilyen, régebb óta tulajdonolt vagy akár a letelepedéshez kapcsolódóan vásárolt lakáscélú ingatlannal.

A beavatkozás során új szolgáltatások kialakítása, a meglévő a szolgáltatások tartalmának és a kapcsolódó háttér infrastruktúrájának a fejlesztése egyaránt szükséges. A gyógyvizekre épült szolgáltatásokkal Magyarország a fürdők országává válhat, ezért az elmúlt években az állam és a szakma is egyre nagyobb figyelmet szentelt az egészségturizmusnak [4, 5, 6].

A Balaton térségében országos és nemzetközi mértékkel nézve is nagy sűrűséggel vannak jelen rehabilitációs intézmények. Bár a rehabilitációs intézmények létrejötté a múltban gyakran a helyi természeti adottságok, a térségben főként a gyógyvizek kihasználásához kapcsolódott, mára a rehabilitációval, mint gyógyászati tevékenységgel kapcsolatban felhalmozott és a térségben rendelkezésre álló humán kapacitások jelentős vonzerőt gyakorolhatnak a gyógyulni vágyó páciensekre szerte a világon. A rehabilitációs szolgáltatások komplex módon történő fejlesztésével a Balaton térsége az ország és Európa egyik rehabilitációs központjává, speciális egészségturisztikai központjává válhat.

A térségben dolgozó egészségügyi szakemberek által a rehabilitációs eljárások során használt, tudományos bizonyítékokkal alátámasztott gyógy módok jelentik a garanciát a sikeres kezelésre, a gyógyulásra. Ezek mellett a természeti környezet és a gyógyvizek olyan hozzáadott értéket képviselnek, melyek egészségre gyakorolt pozitív hatását évszázadok óta tapasztalják, és dicsérik a gyógyulni vágyó, emiatt ide utazó páciensek (Péter, 2105).

A személyi jövedelemadóról szóló törvény 1. sz. mellékletének 6.3. pontja szerint az adómentes a kockázati (halál esetére szóló) életbiztosítás, a visszavásárlási értékkel nem rendelkező baleset- és betegségbiztosítás díja. Ezek közül a törvényi szöveg szerint már szabadabban használható a betegségbiztosítás. Az adómentesség különösen vonzó, ráadásul ez a juttatás az 500.000 forintos éves keretet sem terheli. A baleset- és betegségbiztosítás együtt egészségbiztosításnak is nevezhető. Tehát az egészségbiztosítás balesetből és/vagy betegségből eredő eseményekre nyújt biztosítási védelmet, pont úgy, mint az szja. törvényben szereplő baleset- és betegségbiztosítások, így az egészségbiztosítás díja is adómentes. A szerződő cég a (TAO 3. sz. melléklet B) 8. pontja szerint a biztosítás díját elszámolhatja költségként, így csökkenti vele társasági adóalapját.

Betegségbiztosításnak tekinthető minden olyan biztosítás, amelynek biztosítási eseménye a biztosított egészségkárosodásával, betegségével, vagy ezek diagnosztizálásával függ össze.

Mielőtt a munkáltató nekilát „juttatni”, fontos, hogy meghatározza a juttatás célját: kevesebb költséget akar, több juttatást a dolgozóinak, kiváló munkatársakat, kevesebb távollétet, dolgozói lojalitást, egészségesebb munkavállalókat, VIP gondoskodás „A sikeres munkahelyi egészségfejlesztésnek kiérlelt, jól megfogalmazott koncepción kell alapulnia, amit szükség esetén (esetleg folyamatosan) módosítani kell.” [2].

Az egyes biztosítások esetén térítést kap a munkavállaló, míg másoknál valamiféle szolgáltatást vehetünk igénybe.

Típusai három fő csoportra oszthatóak:

- Az összegbiztosítások esetén a biztosítási esemény (kórházi kezelés, műtétek, betegségek, rokkantság, csonttörés, stb.) bekövetkezésekor a kötvényen rögzítetteknek és a biztosítás feltételeinek megfelelő összeget fizeti ki a biztosító.
- A szolgáltatás szervező biztosítások a baleset vagy betegség esetén megszervezik a biztosított számára, hogy egy ellátó hely fogadja. A biztosító rendelkezik egy call centerrel és a biztosított a call center által szervezett szolgáltatást veszi igénybe.
- A szolgáltatásfinanszírozó biztosítás keretein belül a biztosított olyan szolgáltatást kap, mely megoldást nyújt a problémájára. A biztosító ebben az esetben nemcsak egy call centeren keresztül szervezi meg az ellátást és fizeti azt, hanem az ellátást homogén – minden ellátási helyen és minden szakág esetében – magas színvonalon végzi vagy végezteti el. A gyakorlatban ez úgy működik, hogy a biztosító vagy saját ellátási hálózattal rendelkezik vagy pedig egy országosan működő szolgáltatóval szerződve végzi azt el.

A szolgáltatásfinanszírozó egészségbiztosítások esetén nincs várólista, hálapénz, felesleges bosszankodás, aggodás. Emellett a szolgáltatás magas szintű munkáltatói gondoskodást, törődést fejez ki, melynek közvetlen következménye a dolgozói lojalitás megerősödése. Sokan vannak, akik már vásárolnak a dolgozóiknak, vagy egy kiemelt dolgozói körnek komplex szűréseket. A szűrés után azonban a résztvevők magukra maradnak. Egy dolgozói szabad választásra épülő rendszerben mindig is a napi szükségletekre költhető juttatások lesznek dominánsak, így egy biztosítás elterjedésében (főleg az elején) nagyban segíthet, ha egy munkáltató minden dolgozójának vagy egy dolgozói körnek a káféteriatól függetlenül, vagy csak részben a káféteria terhére biztosítja ezt, így saját céljai megvalósítása felé tudja terelni a juttatási rendszert. Nem is beszélve arról, hogy egy ilyen „gondoskodó” juttatás biztosítása után a munkavállaló szívesebben választja magától is ezt az elemet.

A munkáltatók forrásaikból olyan megbiztosítási szolgáltatásokat vásárolhatnak a munkavállalóiknak, melyek a szűrésekkel megelőzhetik a munkaerő kiesését, a gyors és hatékony betegellátással csökkenthetik a betegállományban töltött kieső időt, a munkavállalók általános egészségállapotának javulásával, a biztonság érzésének növekedésével pedig mérhetően nőhet a munkahatékonyság. Az alternatív egészségfinanszírozás terjedése elsősorban nem a munkavállalóktól várható el, a pénztárak esetében is a gondoskodó munkáltatók pénzügyi és HR-vezetői döntöttek a munkavállalók egészségpénztári hozzájárulással támogatása mellett [2]; [3].

A több biztosítottat védő megbiztosítás munkáltató által fizetett díja akkor is adó- és járulégmentes, ha a megbiztosítási védelem a családtagokra is kiterjed. A biztosító szolgáltatásában a munkavállaló jogán részesül a közeli hozzátartozó, hasonlóan a munkáltatói hozzájárulással finanszírozott egészség számlás ellátáshoz, ahol a hozzátartozó szolgáltatási kedvezményezettként van feltüntetve.

2. Anyag és módszer

Az empirikus kutatás helyszíne – bár nem önálló NUTS 2 szintű régiója hazánkban – funkcionális szempontból akár önálló régió is lehetne, amely három megyéből ölel fel településeket. Somogy, Zala és Veszprém megye települései adják ki a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) területét. A primer kutatáson belül az egészségtudatosság mellett a

fogyasztói kultúra vizsgálatára terjedt ki. A kereslet oldali kvantitatív felmérés alapsokaságát az üdülőkörzet január 1-én kiadott népességi adatai szolgáltatták. Ebből a mintasokaság 500 fő, amelynek 47%-a férfi és 53%-a nő volt. A felmérés nemenkénti és életkor alapján volt reprezentatív. A mintába kerülés során a véletlen kiválasztás módszerét választottam. korrelációs együttható abszolút értéke annál közelebb esik 1-hez [1]. A szekunder adatok feldolgozása során vizsgáltam, hogy az egészségtudatosság mennyire mutatkozik meg mindennapi fogyasztói szokásainkban. Bemutatásra kerültek a szakirodalomban a vállalati kultúra szintjei és azok kapcsolata a vizsgált vállalkozásokkal. A 72 irányított mélyinterjú készült az „egészségipar” szereplőivel.

Péter Erzsébet kutatása a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

3. Eredmények és értékelésük

A lekérdezés eredményeiből kiderült, hogy a vizsgálatba bevont szervezetek 59%-a mikro-vállalkozásként működik (1-9 fő), 23%-uk kisvállalkozás, ami 10-49 fő között foglalkoztat munkaeőt, a közepes vállalkozások aránya pedig 11%. A nagyvállalkozások 250 fő feletti létszámmal 7%-kal képviselték magukat a kutatásban, szolgáltatásokat finanszíroznak munkavállalóknak, amelyek hosszú távon hatékonyabbá tehetik a munkavégzést[2].

162 vállalkozás kínálja a munkavállalóknak az üzemorvos szolgáltatását, ezen kívül a cégen belüli sportolási lehetőség (22), a céges üdülő használata (19) és a testet-lelket frissítő masszázs (8) került említésre a vállalati kultúra látható elemei közül. Összetartó, integráló erőként jelenhet meg fejlesztve a munkavállaló elkötelezettségét intézménye iránt. Az egyéb kategórián belül az influenza elleni védőoltást támogatják, tisztított víz áll a munkavállaló rendelkezésére, illetve ingyenes szemvizsgálatot tesznek lehetővé.

A munkavégzést azonban nem csupán a testi, de a lelki egészség is hatékonyabbá teszi. Megkérdeztem, mennyire tartják fontosnak a munkáltatók a lelki egyensúlyra való odafigyelést. A válaszadók 39%-a jelenleg is foglalkozik a kérdéssel (74 említés) worksite wellness-en belüli stressz kezelő programokkal, mint például a munkahelyi lazító masszázs, pozitív gondolkodást elősegítő technikák használata. A vizsgált szervezetek munkavállalók felé irányuló magatartása a vállalati kultúra második szintjén jelenik meg a fent említett kérdéskörben, amely a szervezeti értékek és ideológiák szintje. 32%-uk fontosnak tartja ezt a területet, azonban anyagi okok miatt nem tud foglalkozni (62 említés) a kérdéssel vagy nem érzi kötelességének, hogy ezzel foglalkozzon. 10%-uk számára közömbös (19 említés) ez a kérdés, amennyiben a munkavállaló megfelelően ellátja a feladatait. A rövid távú gazdasági célok elérésére koncentrálnak 19%-uk a jövőben sem szeretne a témával foglalkozni. Az utóbbiak álláspontja azért veszélyes, mert amennyiben a munkavállaló lelkileg instabil, az a munkavégzés rovására mehet.

A munkáltatók 97%-a nagyon fontosnak tartja a munkavállaló egészségmegőrzését, számukra ez többé-kevésbé a vállalati kultúrán belül a szervezeti értékek és ideológiák része. A kultúra elemek közül közösen vallott értéknek a munkavállaló egészségmegőrzése jelenik meg. A megfelelő vállalatpolitika alkalmazásánál fontos vizsgálni, hogy a munkahelyi egészségfejlesztés beépült-e a vállalatirányítás rendszerébe, azaz felismerték-e annak fontos szerepét. Fel kell tárni, hogy a munkahely és a munkafolyamatok kialakításakor figyelembe veszik-e a munkavállaló képességeit (beleértve az egészségi állapotot is). Azaz a személyzeti

munkának és a munka-szervezésnek egészség-orientáltak kell lennie. A sikeres munkahelyi egészségfejlesztésnek kiérlelt, jól megfogalmazott koncepción kell alapulnia, amit szükség esetén (esetleg folyamatosan) módosítani kell. A kávéterem - rendszer 2013-as átalakulása a kultúra utalvány mellett már lehetővé teszi az „önsegélyezést” is, az empirikus kutatás azonban még a 2012-ben adható juttatásokra kérdezett rá. A vállalati kultúra látható szintjét vizsgálva az egyes kávéterem elemeket a szervezetet körülölelő gazdasági környezetbe ágyazzuk be. Ezek szerint a vállalkozások fele (98) már a tavalyi évben sem tudott ilyen jellegű kiegészítő juttatást nyújtani forráshiány miatt. Akik adtak, leginkább az Erzsébet-utalványt preferálták, amit étkezésre használhat fel a munkavállaló. 2013-tól az Erzsébet-utalvány új célokra is felhasználható. Az étkezési és gyermekvédelmi utalvány megmarad, emellett három új forma jelenik meg: az ajándékutalvány széles termékkörre, az iskolai utalványt tankönyvre, tanszerre, ruházatra, a szabadidő-utalványt pedig sport- és kulturális események belépőjére, bérletre, könyvtári beiratkozásra lehet beváltani. Az elfogadó helyeken az Erzsébet utalvánnyal ezentúl is lehet meleg ételt vásárolni, a kedvezményes adóteher 35,7%-os lesz 8.000 Ft-os keretösszegig, ami mind a munkáltató, mind a munkavállaló számára vonzóbbá teheti ezt a fajta béren kívüli juttatást. A SZÉP kártya (35) illetve az önkéntes egészségbiztosítási hozzájárulás (kiegészítő illetve életmódjavító, 28) került említésre a legnagyobb gyakorisággal, az erre vonatkozó szabályok szerint 2013-ban az említett juttatás esetén a hozzájárulás mértéke 10%-ról 14%-ra nőtt.

A vállalkozások méretkategória szerinti változóit (mikro, kis, közepes és nagy vállalkozások) hasonlítottam össze más változókkal és figyeltem meg a köztük lévő kapcsolat szorosságát és együttmozgását korrelációs számításokkal, SPSS 16.0-os programcsomag segítségével. A változók esetében 5%-os szignifikancia hibahatárt engedélyeztem.

A méretkategóriák, illetve a béren kívüli juttatások esetén egy közepes erősségű, de ellentétes irányú kapcsolatot kaptam (szignifikancia: 0,00, Pearson: -0,317). Az eredmény szerint, minél kisebb egy vállalkozás, annál családiasabb a hangulat, annál inkább ismeri a munkáltató a munkavállalók igényeit és problémáit, ezért fontosnak tartja a megfelelő béren kívüli juttatások nyújtását, a megfelelő ellátást és a védőoltásokat. Fontosabb az egymásra történő odafigyelés, ami egy nagyobb multinacionális cégnél is jelentkezik, de ott ez leginkább az előírásoknak való megfelelésre vezethető vissza. A vizsgált mikro- illetve kisvállalkozásoknál a csapatépítő tréningnek összekovácsoló ereje lehet. A tréningeken a legfontosabb fejlődésre készítő erő az egyén saját tapasztalata, szembesülése a saját és a körülötte lévő emberek jellemvonásaival, kommunikációs és viselkedési stílusával. Elősegíti a csapatszellemt és az empátia kialakulását, ami jobb közérzetet és munkakedvet, a későbbiekben egy lelkiileg kiegyensúlyozottabb munkavállalót eredményezhet. A vizsgálat eredménye a vállalati kultúra elemek közül a hagyományos „szertartások” jelenlétében és a közösen vallott értékekben mutatkozik meg. A vállalkozások által felkínált sportolási lehetőség, a kedvezményes étkezés, valamint a céges üdülő felajánlása is hatással van a munkavállaló egészségmegőrzésére [3] [7].

4. Következtetések, javaslatok

A munkavállalók egészsége kiemelt prioritást jelent az Európai Unió számára. Az EU egészségpolitikája azt hivatott biztosítani, hogy az Unióban élő polgárok mindegyike hozzájuthasson színvonalas egészségügyi ellátáshoz. Az EU egészségpolitikájának legfontosabb célkitűzései betegségek megelőzése; az egészségesebb életmód népszerűsítése; a jóllét térnyerésének elősegítése; és többek az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés javítása.

Az egészségügyi ellátás megszervezése és biztosítása az egyes tagállamok feladata, az Európai Unió azonban segítséget nyújt ahhoz, hogy az uniós országok megvalósítsák közös célkitűzéseiket. Az EU tevékenysége ezáltal értéktöbbletet hoz létre. Az uniós egészségpolitika egyúttal méretgazdaságosságot is eredményez, mivel összevonja az erőforrásokat, és megkönnyíti a tagországok számára, hogy megoldásokat találjanak a közös kihívásokra. Utóbbiak közé tartoznak egyebek mellett a világjárványok és más egészségügyi fenyegetések, a krónikus betegségekkel kapcsolatba hozott kockázati tényezők, valamint a várható élettartam emelkedése által az egészségügyi ellátórendszerekre gyakorolt határok. Ez a tájékoztató füzet a „Közérthetően az Európai Unió szakpolitikáiról” című sorozat része. A sorozat azt hivatott elmagyarázni, mit tesz az EU azokon a területeken, ahol hatáskörrel rendelkezik, miért van szükség arra, hogy intézkedjen, és munkája milyen eredménnyel jár.

A magyarországi humán egészségügyi magán szolgáltatók nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a betegellátásban. Magánbefektetések nélkül nem lenne minden betegnek elérhető a korszerű diagnosztika. A gazdasági válság sújtotta jelenlegi gazdasági helyzetben az emberek jobban odafigyelnek egészségük megőrzésére, a betegségek megelőzésére. Az egészségügyi magán szolgáltatók iránti bizalom is megnőtt a válság kezdete óta. Az egészségügy privatizációjától azt remélik, hogy nő a teljesítmény, a társadalmi jólét, javul az ellátás minősége. Az állami szolgáltató szervezet magán szervezetté alakítása a várakozások szerint javítja a hatékonyságot. A vizsgált arra irányul, hogy kiderítse, hogy a piaci versenyben a magán szervezet vagy az állami egészségügy lehet lépéselőnyben. A kutatás egy kínálati oldal elemzésen keresztül arra keresi a választ, hogy az állami, illetve magán egészségügyi ellátó rendszerben tevékenykedő szakemberek, hogy látják az átalakuló rendszert, milyen nehézségekkel kell megküzdeniük, és hogyan tudják ellátni feladataikat a változó igényekhez alkalmazkodva. A munkáltatókra és a munkavállalókra is súlyos gazdasági terhek nehezednek a tőkehiány, a munkanélküliség fenyegetése, a kényszerűen magas társadalombiztosítási és adóterhek miatt. Az egészség hosszabb ideig tartó hiánya – akár betegség, akár baleset következményeként – egzisztenciális válságba sodorhatja a munkavállalót. Bizonytalaná válhat a munkahelye, akár el is veszítheti. Valamilyen betegség megléte vagy a koncentráció nélkül végzett munka ugyanúgy veszteséget okozhat a vállalatnak, mint a teljes távolmaradás. A munkáltatók emiatt egyre fontosabbnak érzik a vállalati egészségfejlesztést a worksite wellness, valamint az egészségmegőrzést elősegítő béren kívüli juttatások nyújtása révén. Minél kisebb egy vállalkozás, annál családiasabb a hangulat, annál inkább ismeri a munkáltató a munkavállalók igényeit és problémáit. A mikro- illetve kisvállalkozások a káféteria, illetve a béren kívüli juttatások (csapatépítés, nyaralás, étkezési hozzájárulás, védőoltások) tekintetében példaértékű a vizsgált térségben, megelőzve a multinacionális cégeket, valamint a forráshiánnyal küzdő állami fenntartású szervezeteket. Ennek révén a vállalati kultúrába beépítik a megbecsülés ezen formáját, egészségesebb és ezáltal hosszú távon jövedelmezőbb munkahelyet teremtve. A vállalati kultúra látható elemei mellett a mikro- és kisvállalkozások esetén a kultúra középső szintje: a szervezeti értékek és ideológiák, valamint az alapfeltevések, premisszák szintje is megmutatkoznak. Ugyanakkor a vizsgált közepes- és nagyvállalatok esetén főként a látható elemek szintje dominál. Ennek magyarázata, hogy az alacsonyabb létszámmal működő intézményekben a forráshiány ellenére is nagyobb az egészségtudatosság melletti elkötelezettség, míg a nagyobb cégeknél inkább a humán erőforrás menedzsmenthez kapcsolódó anyagi döntések dominálnak.

5. Felhasznált irodalom

[1] Babbie E. (2001): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Balassa Kiadó- Budapest, 212. p.

- [2] Péter E. (2013): *Preventív szemlélet munkahelyi környezetben, Zala megye példáján, XVII. Apáczai-Nap-2013 Nemzetközi Tudományos Konferencia*, Mobilis in Mobili: Egyszerűség és komplexitás a tudományokban, ISBN: 978-963-334-201-5, Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Kiadó: Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó – Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, 2013. október 25.
- [3] Péter E. (2015): *Healthy healthcare system at Lake Balaton Is healthy improvement or health improvement the solution for the Hungarian resort area?*, LAP LAMBERT Academic Publishing, ISBN 978-3-659-75410-4
- [4] Péter E. - Fehérvölgyi B. - Keller K. - Kaszás N. (2011): *A fogyasztói igények változása Zala gyöngyszemén keresztül*, XVII. Ifjúsági Tudományos Fórum, Keszthely
- [5] Németh K. (2013): *Geotermikus energia-hasznosítás Magyarországon - melegszik a helyzet*, 55. Georgikon Napok, Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2013. szeptember 26-27., ISBN 978-963-9639-53-9, 579-587. p
- [6] Németh K. (2012): *Települési energiaellátás: merre visz az út?*, 55. Georgikon Napok, Pannon Egyetem Georgikon Kar, Keszthely, 2012. október 11-12., ISBN 978-963-9639-48-5, 358-363.
- [7] Péter E.-Németh K.-Molnár T.- Molnárné Barna K. (2015): *Challenges and their possible solutions in the everchanging Lake Balaton Region*, DETUROPE – THE CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF REGIONAL DEVELOPMENT AND TOURISM, Vol. 7 Issue 3 2015 ISSN 1821-2506, pp. 50-65.

Dr. Pokrócos György - A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott alapvető követelmények

*ORFK Kommunikációs Szolgálat
NKE Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, doktorandusz
dr.pokrocoss@gmail.com*

Absztrakt

Turisztikai idényben megnő az idegenforgalom, így a rendőrök fokozott jelenlétet biztosítanak a közterületeken. A rendőri intézkedés alapjait meghatározó szabályzókhoz soroljuk a belső utasításokat, parancsokat, intézkedéseket, amelyek a rendőr munkavégzésének irányítására szolgálnak. A rendőrségi törvényben és a szolgálati szabályzatban nem szerepel a parancs, mint meghatározott, konkrét fogalom. Hogyan hajtsa végre a jogszerűen intézkedő rendőr a parancsot, ha a rendészeti igazgatásban ez a fogalom egyáltalán nincs meghatározva? Az új Btk. kommentár a parancs fogalmát használja, leírja, hogy parancs szóban, írásban, jelekkel, jelzésekkel, egyaránt adható, valamint a bűncselekmény jogi tárgyakként is a parancsot említi. A Legf. Bír. Vf. V. 1786/2000. sz. döntése alapján megalkotott Kúria 396/2001. számú büntető elvi határozata felveti, hogy lényegi kérdés, hogy az előjáró konkrét ügy érdemi elintézésére adott utasítása a szolgálati parancs fogalmi körébe vonható-e. A Kúria ezen gondolat kapcsán kifejti, hogy a parancs a fegyveres erők és fegyveres testületek irányításának, a feladatok meghatározásának alapvetően fontos eszköze, e testületek működését szabályozó előírások, normatívák érvényre juttatása. A Kúria szerint a szolgálati parancson az arra jogosult szolgálati többség által kiadott és tartalmilag a szolgálattal kapcsolatos tevékenységre vagy tartózkodásra irányuló parancs értendő. A parancs megfellebbezhetetlen, nincs mód az alárendelt részéről annak a bírálataira.

---

1. Bevezetés

Turisztikai idényben megnő az idegenforgalom, így a rendőrök fokozott jelenlétet biztosítanak a közterületeken. A rendőri intézkedés alapjait meghatározó szabályzókhoz soroljuk a belső utasításokat, parancsokat, intézkedéseket, amelyek a rendőr munkavégzésének irányítására szolgálnak. Hogyan hajtsa végre a jogszerűen intézkedő rendőr a parancsot, ha a rendészeti igazgatásban ez a fogalom egyáltalán nincs meghatározva? Az új Btk. kommentár a parancs fogalmát használja, leírja, hogy parancs szóban, írásban, jelekkel, jelzésekkel, egyaránt adható, valamint a bűncselekmény jogi tárgyakként is a parancsot említi. A Legf. Bír. Vf. V. 1786/2000. sz. döntése alapján megalkotott Kúria 396/2001. számú büntető elvi határozata felveti, hogy lényegi kérdés, hogy az előjáró konkrét ügy érdemi elintézésére adott utasítása a szolgálati parancs fogalmi körébe vonható-e. A Kúria ezen gondolat kapcsán kifejti, hogy a parancs a fegyveres erők és fegyveres testületek irányításának, a feladatok meghatározásának alapvetően fontos eszköze, e testületek működését szabályozó előírások, normatívák érvényre juttatása. A Kúria szerint a szolgálati parancson az arra jogosult szolgálati többség által kiadott és tartalmilag a szolgálattal kapcsolatos tevékenységre vagy tartózkodásra irányuló parancs értendő. A parancs megfellebbezhetetlen, nincs mód az alárendelt részéről annak a bírálataira. Bármilyen furcsa, sem a rendőrségi törvényben, sem pedig a szolgálati szabályzatban nem szerepel a parancs, mint meghatározott, konkrét fogalom. A rendőrségi törvény e tekintetben még inkább hiányos, hiszen a parancs meghatározásával, egyedi utasítás adásával és

végrehajtásával a szolgálati szabályzat foglalkozik. Az Rtv. ugyan foglalkozik a rendőrség szervezetével és irányításával, de ezt nem teszi külön módon, mint amely módon minden olyan alá-fölérendeltségi rendszerben működő szervezeti egység meghatározza a saját vezetését. Az ilyen - nevezzük bürokratikusnak – szervezeti forma pedig Max Weber szerint a lehető legjobb, ideális szervezeti alakítás, amelyet jellemez a munkamegosztás, az alakítás, a szolgálati út, a hierarchia, személytelenség, tárgyilagosság, a hivatali-ügy érdeke, a kinevezéses státuszszerezés és az írásbeli szabályozottság.[1] Az írásbeli szabályozottság kérdése pedig felveti annak a követelménynek a megvalósulását, hogy olyan, lényegi relevanciával bíró esetekben, amelynek akár büntetőjogi következményei is lehetnek, legyen kritérium az írásbeliség.

Jogszerű az intézkedés, ha a rendőr szolgálata – vagy szolgálati fellépése – során a hatályos törvényekben és egyéb jogszabályokban (ide tartoznak a belső utasítások, parancsok, intézkedések stb.) meghatározott szolgálati, hivatali kötelezettségét teljesíti, hatáskörébe tartozó ügyben jár el. A jogszerűség a nevéből fakadóan akkor valósul meg, ha az intézkedő rendőr a hatályos jogszabályokban meghatározottakat betartja és a szolgálati, hivatali kötelezettségét teljesíti, a hatáskörébe tartozó ügyben jár el. A parancs fogalmának tisztázása a rendészeti igazgatáson belül ezért tisztázásra szorul, mert a gyakorlaton alapuló szokásjog egy szigorú rezsím rendszerben nem megengedhető.

2. Az elfogadható intézkedés – elfogadható rendőr

A rendőri intézkedést csak akkor lehet hibák nélkül lefolytatni, ha az stabil alapokon nyugszik, vagyis az intézkedő rendőr elméleti tudása magabiztos és ezzel a pozitív rendőrkép kialakulását segíti. A rendészeti igazgatás a közigazgatás része, a közigazgatás pedig állami feladatok közhatalmi jogosítványokkal történő igazgatása.[2] A kialakult rendőrkép így közvetve, vagy közvetlen módon összefüggésbe hozható az állammal, amelyet a rendőr képvisel.

A rendőri intézkedésnek ezért sokféle elvárásnak kell megfelelnie, hogy eleget tegyen a vele szemben támasztott követelményeknek. A követelmények lehetnek objektívek és szubjektívek. Objektív a jogszabályoknak, belső normáknak való megfelelés, a parancsok és utasítások, az eligazításon elhangzottak betartása, az intézkedés véghezvitele, annak sikeres befejezése. Szubjektív az erkölcs, etika, kultúra, a kommunikáció, a stílus szerepel, amely nem, vagy nem minden esetben meghatározható egy adott jogszabályban, de igenis befolyásolja az intézkedés hangulatát, hangnemét, végkifejletét. Ilyen szubjektív befolyásoló tényező lehet, hogy a rendőr tegezheti-e az intézkedés alá vont személyt, vagy sem. Az idegenforgalmat is magába foglaló turisztikai idényben a közvetlen hangnem sokkal gyakoribb, mint a hétköznap monoton napjain. A tegeződés önmagában nem jogellenes, sokkal inkább a kultúra, szokások, hagyományok része. A szolgálati fellépés módjai közt nem szerepel az, hogy a rendőrnek szabad-e tegeződni, vagy minden esetben magázódnia kell. Az elfogadható rendőrkép kialakításához elengedhetetlen követelmény a kölcsönös udvariasság betartása. Az elfogadható intézkedés a közterületi rendőri munka alapja, történjen az bárhol, mert az elfogadható intézkedésről elmondhatjuk, hogy nem rossz, vagy nem nemkívánatos. De miért „csak” elfogadható és nem jó, vagy kívánatos?

Ha egy társadalomban nincsen közösen elfogadott (közös akarat-elhatározáson, konszenzuson alapuló, konszenzuális) értékrend, akkor a társadalom nem maradhat fenn tartósan. Ha egy

kijelentés (megállapítás, állítás, ítélet) nem arra vonatkozik, hogy mi a jó, vagy mi a rossz, hanem arra, hogy mi igaz és mi hamis (téves), akkor nem értékítéletről, hanem tényállításról van szó. A közigazgatás feladata a társadalom konszenzuális értékrendjének és biztonságának elfogadható szinten való fenntartása. Ha valamely esemény, történés, cselekvés vagy intézkedés etikailag nem rossz, más szóval nem elutasítandó, azaz nem „nemkívánatos” akkor nem igaz, hogy „kívánatos”, hanem csupán *elfogadható*. Bizonyos események kimenetele a társadalom ágenseinek hatáskörében van, más események hatáskörön kívüliek. Ilyenek a *vis maior* esetek, az előre nem látható természeti csapások. Az események mindig kockázatosak, legfeljebb kockázatuk mértéke bizonyos körülmények között elhanyagolható. Abszolút igazság, hogy abszolút biztonság nincsen. [3]

A rendészettudomány feladata hogy a rendészet feladatának teljesítését tudományos eszközökkel és módszerekkel biztosítsa. Magyary Zoltán a magyar közjog atyja az alábbiakat mondja ezzel kapcsolatban: „A rendészet feladatának sajátossága miatt a törvényhozás kénytelen a teendők részletes szabályozásától tartózkodni és azok mérlegelését és megválasztását a felmerült vagy fenyegető rendzavarás előre nem látható körülményeit jobban ismerő hatóságokra bízni és csak az eredménye működést nem veszélyeztető jogi korlátok felállítására szorítkozni”. [4] A megfelelő fogalmak és alapok lefektetése tehát a szakterület gondjaira van bízva, akár jogszabályváltozás kezdeményezésével is.

3. Intézkedés-taktikai képzés

Az intézkedés-taktikai képzés Magyarországon a jelenlegi formájában 2008-ban vette kezdetét. Azt megelőzően is volt lökiképzés és önvédelmi oktatás, de kifejezetten intézkedés-taktikai képzésről először 2008-ban rendelkezik az országos rendőrfőkapitány, miután a határőrség és a rendőrség integrációját követően egy határőrből rendőrré vált kolléga meghalt. A rendőri intézkedés-taktikai képzés ilyen formán korábban nem létezett. A már állományban lévők számára legalábbis nem. 1994-ben az RSZKK megkezdte a "modern" lökiképzés oktatását, majd kiadásra kerül a lövészeti szakutasításról szóló 23/1997. (XI. 27.) ORFK utasítás, 1996-tól oktatnak Intézkedés Módszertant (nem intézkedés-taktikát), jogszabályismerettel, lövéssel, önvédelemmel. 1999-ben az ORFK RSZKK első intézkedés-taktikai tanfolyamára kerül sor, ugyanitt 2003-tól szakoktatókat képeznek, mind lövészet, mind pedig intézkedés-taktika területen. 2008-ban alkotják meg az első olyan normát, amely valóban az intézkedés-taktikai szabályokról, képzésről, instruktorok képzéséről, és ami a legfontosabb, hogy a már állományban lévő hivatásos állományúak rendszeres továbbképzéséről szól. Maga a 18/2008. (OT. 10.) ORFK utasítás tartalmazza először kodifikálva az intézkedés-taktikai ismereteket és azok gyakorlati végrehajtásának alapvető taktikáit, módszertanát. 2008-ban került kiadásra a rendőri intézkedések gyakorlati végrehajtásának alapvető taktikáiról szóló 18/2008. (OT 10.) ORFK utasítás, amely melléklete tartalmazza a rendőri intézkedések gyakorlati végrehajtásának alapvető taktikáit, mintegy 70 oldalon keresztül. Az objektív és szubjektív feltételeket egyaránt tartalmazó módszertani útmutató annyiban változtatta meg a közterületi intézkedéseket, hogy a közterületen szolgálatot ellátó havonta legalább 4 óra időtartamban intézkedés-taktikai képzést kap. Hogy teljesen őszinte legyek az én tapasztalatom az, hogy korábban a rendőr szakközépiskolákból való kibocsátást követően ilyen jellegű rendszeres képzés nem volt. Mindenki azzal a tudással, vagy nem tudással boldogult, amit ott megszerzett. Bizonyos esetekben kötelező lett a lövedékálló mellények viselése, amelyről szóló utasítást szintén 2008-ban adták ki, nem sokkal az intézkedés-taktikai ORFK utasítás után. A Rendőrség

személyi állománya lövedékálló védőmellényének használatáról szóló 34/2008. (OT 18) ORFK utasítás hatályon kívül helyez 2 korábbi rendelkezést, mert ennek bár volt korábbi szabályozása, nem volt minden rendőrnél lövedékálló mellény.

A minden intézkedésre vonatkozó objektív feltételek az alábbiak: jogszerűség, szakszerűség, arányosság, eredményesség, objektivitás, biztonságosság.

4. Szubjektív körülmények

Az objektív körülményeken túl a megfelelő intézkedéskultúra kialakításához és az annak kapcsán kialakuló rendőrkép kedvező létrehozásához fontos, hogy a rendőr bizonyos szubjektív tényezőknek is megfeleljen. A szubjektivitást és objektivitás közti határ nem minden esetben választható el egyértelműen, hiszen bizonyos szabályok objektív és szubjektív oldalról is megkövetelhetők. Ugyanakkor a szubjektivitás sokkal inkább közelebb helyezkedik el az erkölcshez, az etikához, a morálhoz, a viselkedéskultúrához, mint egy konkrétan meghatározott normához.

5. Tourist Police szezonális programok

Több megyei rendőr-főkapitányság kötött együttműködési megállapodást a területéhez tartozó iskolákkal, amely alapján az ott tanuló diákok elláthatnak közösségi szolgálatot, valamint évek óta főiskolás hallgatók is segítették a rendőrök munkáját a turisztikailag frekventált helyeken elsősorban tolmácsolással, valamint felvilágosítás adással, útbaigazítással. Bűnmegelőzési és turisztikai szóróanyagokon tájékoztatták a turistákat. A rendőrökkel együttműködő fiatalok segítettek az elhagyott, elvesztett értéktárgyak felkutatásában is.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Tiszai Vízügyi Rendészeti Rendőrkapitánysága a Szolnoki Főiskolával együtt és a Magyar Turizmus Zrt. támogatásával 2015. július 20-án elindította a Tourist Police programot. A főiskolás hallgatók 2015. augusztus 20-ig segítették a rendőrök munkáját a Tiszai Vízügyi Rendészeti Rendőrkapitányság illetékességi területén, a turisztikailag frekventált területeken, így Szegeden, Csongrádon, Tiszakécskén, Szolnokon és Kiskörén. Az idegen nyelveket beszélő diákok elsősorban tolmácsolással segítették a vízirendőrök munkáját. A hallgatók feladatai közé tartozott a Szolnoki Főiskola és a Magyar Turizmus Zrt. által biztosított kérdőívek kitöltése, egyéb kiadványok terjesztése, illetve folyamatos kapcsolattartás a helyi Tourinform Irodákkal. [5]

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság Nyíregyházán strandrendőri és Tourist Police szolgálattal is óvta a kikapcsolódni vágyók biztonságát. Az idegenforgalmi szezonban a Nyíregyházi Rendőrkapitányság munkatársai fokozottan figyeltek a turisták és kikapcsolódni vágyók által látogatott helyekre. Nyáron idegen nyelveket beszélő fiatalok hívták fel a figyelmet a bűncselekmények megelőzési módjaira. Az idegenforgalmi szezonban önkéntes közösségi szolgálatukat teljesítő, idegen nyelveket beszélő középiskolás diákok segítették információval a Nyíregyházára látogatókat. A Tourist Police szolgálat most először erdélyi diákokkal egészült ki, hogy a Romániából érkezett turistáknak is könnyebben adhassanak tájékoztatást. A magyar ajkú erdélyi diákok 2015. július 20-ától 25-éig a Nyíregyházi Rendőrkapitányság bűnmegelőzési munkatársainak oldalán Nyíregyháza-Sóstógyógyfürdő területén napi három órában láttak el szolgálatot. [6]

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság területén idegen nyelvet is beszélő, közösségi szolgálatot ellátó diákok állnak a turisták, illetve a külföldiek rendelkezésére. Egy erre a célra létrehozott pavilonban bűnmegelőzési és turisztikai szóróanyagok tájékoztatták, illetve segítették az útbaigazításukat. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság több pécsi, illetve mohácsi, komlói, és pécsváradi iskolával kötött együttműködési megállapodást, amely alapján az ott tanuló diákok 2015. július 1-jétől augusztus 31-ig láttak el közösségi szolgálatot. [7]

A Heves Megyei Rendőr- főkapitányság 2015. június 15. és augusztus 30. közötti időszakban biztosított lehetőséget a diákoknak Eger és Gyöngyös városában, hogy az előírt ötven órás közösségi szolgálatot a rendvédelmi területen is teljesíthessék. A program célja volt, hogy a középiskolások a nyári idegenforgalmi szezonban elsősorban tolmácsolással segítsék a rendőrség bűn- és baleset-megelőzési munkáját, valamint tájékoztatást és útbaigazítást adjanak a hozzájuk forduló - főként külföldi - turistáknak. A tanulók 2015. június 15-én egy általános felkészítésben vettek részt, majd a képzést követően megkezdték a közös szolgálatot az egyenruhás rendőrökkel. [8]

6. Kommunikáció

A szubjektív oldalra sorolnám az intézkedő rendőri kommunikációt is, hiszen az objektív feltételek megvalósulását valamilyen módon tudatni kell a külvilággal, az pedig csak a kommunikáción keresztül lehetséges. Az elfogadható rendőri kommunikáció segíti a rendőri intézkedést, az intézkedéskultúra része. Pozitív rendőrképet alakíthat ki, de ami ennél is fontosabb az az, hogy elősegítheti a törvényes cél elérését, a legális fizikai erőszak alkalmazásának elkerülését. A jó kommunikáció egy kedvezőtlen helyzetet is képes elfogadhatóvá tenni, ha az intézkedő rendőr azt megfelelően tudja előadni.

Minden szervezet tagja, vagy annak vezetője azt szeretné elérni, hogy a munkájában elismert, sikeres legyen. Ehhez arra van szükség, hogy a velük kommunikáló környezet megértse, ismerje, támogassa, elfogadja és megbecsülje őket, idegen szóval élve, hogy reputációjuk, elismertségük, elfogadottságuk legyen. A reputáció tehát a közvélemény értékítéletének kifejezését, megjelenését jelenti, a tudatunkban megjelenő ismeretet, tapasztalatot, képet jelent az adott szervezet, vagy annak egy tagja általános tulajdonságainak együtteséről. Gondoljunk arra, hogy mi jut eszünkbe akkor, ha az adott szervezet, a Rendőrség, vagy annak tagja, a rendőr nevére gondolunk? Jó, vagy rossz jelenik meg a tudatunkban az említésükkor? Pozitív a reputáció, ha a közvélemény átlagosan nagyrabecsül egy dolgot, vagy szervezetet. Ilyenkor szoktuk mondani róla, hogy jó hírű, jó nevű.^[9] A jó hír, vagy pozitív rendőrkép eredménye ugyanaz: az adott szervezet, esetünkben a Rendőrség megítélése elfogatható, vagy annál is jobb. Az intézkedés megfelelő jogi alapokra való helyezése, erkölcsi helytállósága és ezek reputációja adja együttesen az intézkedéskultúrát, alakítja ki azt, amiért több mint negyvenezer ember egy szervezetben dolgozik.

A megfelelően kiválasztott és alkalmazott kommunikáció nemcsak az intézkedés kultúráját gazdagítja, hanem bizonyos esetekben konfliktusok elkerülésére is lehetőséget biztosít.

A kommunikációval kapcsolatban az alábbi elvárásokat fogalmazhatjuk meg [10]:

A gyors reagáló képesség: egy adott szituációban intézkedő rendőrnek feladata, hogy az intézkedést ő koordinálja, azaz ő legyen az ügy ura. Az ügy uraként pedig elvárás, hogy

elsődlegesen reagáljon a történésekre, ismerje fel a helyzetet és tudja azt kezelni. Minél előbb és mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az események áldozatai kellő ismertetést kapjanak az őket érintő kérdésekről a reális veszélyeket illetően és azok elháríthatóságának tekintetében is. [11] Minél előbb és minél részletesebben tudunk beszámolni egy rossz hírről, annál jobb.

A hitelesség: a rendőri kommunikáció alkalmazásakor - mindegy az milyen formában történik - az állampolgárok hajlamosak az egész rendőrséget a kommunikátorral azonosítani, a reputációját kialakítani. Negatív rendőrképet mutató rendőr viselkedése, kommunikációja alapján negatívan fogják a rendőrséget is megítélni. A hitelesség az állampolgárok bizalmának elnyerése és megtartása miatt is fontos, valamint a rendőrség érintett szervének tevékenységébe, a hivatalos személyekbe vetett közbizalom megkérdőjelezésének megelőzésére szolgál.

Az egységesség: két egyforma intézkedés nincs, hiszen az intézkedés alá vont személyek sem egyformák. Ahogyan két különböző ember eltér a másiktól, úgy két intézkedés közt is megvan a hasonló különbség. Az intézkedő rendőrök kommunikációjának fontos elvárása, hogy az egységes legyen, tehát a helyszínen intézkedő rendőrök egyazon álláspontot kommunikálják, ne keveredjenek saját magukkal, vagy társaikkal ellentmondásba.

A következetesség: a következetesség megkívánja, hogy hasonló élethelyzetekre vonatkozóan hasonlóan reagáljunk, hasonlóan kommunikáljunk. Az élethelyzetek ugyan hasonlóak lehetnek, de ugyanolyanok szinte alig, mégis tudni kell elvonatkoztatni és a maga helyén kezelni minden egyes esetet és ennek megfelelően kommunikálni.

A közérthetőség: a rendőri kommunikációnak mindenki számára érthetőnek kell lennie. Az intézkedő rendőrrel szemben álló feleknek nem kötelessége a belső szabályok ismerete. Az intézkedő rendőr az ügy uraként elkezdi, lefolytatja és befejezi az intézkedést, amely során a felekkel szemben közérthető módon, a félreértéseket, félrehallásokat elkerülendően kell kommunikálnia. Irányítani kell az intézkedést, de ez csak akkor lehetséges, ha a kommunikációs partnere megérti, befogadja az intézkedő rendőrtől származó jeleket.

A pártatlanság: a rendőrség pártsemleges. Minden ezzel ellentétes kommunikációs, kifejezés kerülendő és tilos!

A megfelelően alkalmazott kommunikáció az intézkedéskultúrát gazdagítja, növeli a rendőrségbe vetett bizalmat és konfliktuselkerülésben is segíthet. Részletesebb szabályairól külön tanulmányban lehetne foglalkozni.

7. A rendőrségbe vetett bizalom

Az intézkedésekkel kapcsolatos visszajelzéseket, a rendőrségbe vetett bizalmat az erre szakosodott intézmények rendszeresen fel is mérik. Mintegy 10 évvel ezelőtt a TÁRKI 2005-ben végezte Magyarországon az Új Európa Barométer vizsgálatot. [12] A kutatás során tizenhárom poszt-szocialista ország lakosai között vizsgálták a lakosság véleményét a rendőrség bűnmegelőző munkájával kapcsolatban. A 13 ország közül Magyarországon volt a legmagasabb a rendőrség elismerése, ezen országok közül a vizsgált lakosság Magyarországon

ítélte meg úgy a rendőrséget, hogy jól dolgozik. Egy másik vizsgálatban a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. Értékszerkezet – egy polarizálódó politikai térben címmel jelentette meg „A gazdasági növekedés társadalmi/kulturális feltételei” című kutatását, amelyet a bizalom, normakövetés, az állam szerepéről és a demokráciáról alkotott vélemények alakulása Magyarországon tárgykörben folytattak le. A rendőri intézkedések kultúrája, elfogadhatósága a vélemények szerint megfelelőnek mondható.

Közel 10 év elteltével a vizsgálat eredménye alapján a Magyar Tudományos Akadémiát követően a rendőrség élvezi leginkább az állampolgárok bizalmát. A többi társadalmi intézménnyel szemben inkább a bizalmatlanság, mint a bizalom a jellemző. A tanulmányom zárásaként úgy gondolom, hogy a felsorolt kritériumoknak megfelelő rendőri intézkedések jellemzik a rendőrség munkáját, amely igazolása a társadalomkutató intézet adataiban is megmutatkozik.

8. Javaslatok - összegzés

Ahogy korábban utalást tettem rá, szükségét érzem a parancs fogalmának rendészettudományi meghatározásának és nem tartom elengedőnek azt, hogy más jogterületeken használt, vagy a bírói gyakorlat által kialakított fogalmakat használja a rendőrség a mindennapi munkavégzése során. A parancs és utasítás fogalmának egyértelmű meghatározását követően javaslom az egyedi utasítás és a parancsadás rendjének modern kimunkálását, az információs forradalom vívmányainak és technikai eszközeinek a figyelembe vételével, amelyet szintén napi rendszerességgel alkalmaz a rendőrség, de konkrét szabályozását sehol sem találhatjuk meg.

Javaslom továbbá az intézkedés-taktikai módszertani útmutató aktualizálását, különös tekintettel arra, hogy 2008-at megelőzően ilyen egységes szerkezetbe foglalt utasítás nem létezett és a hatályba lépése óta eltelt évek alatt minden bizonnyal merültek fel olyan kérdések, amelyek figyelembevételével a normát modernizálni, aktualizálni lehet és megváltoztak a hivatkozott jogszabályok is.

Irodalomjegyzék

- [1] Tari Ernő (2008): *Max Weber bürokrácia-tanának szervezettelméleti jelentősége és korlátai. Vezetés- és Szervezettelmélet*, Budapest, SZIE-GTK.
- [2] Finszter Géza (2013): *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó Zrt., 48. o.
- [3] Bukovics István (2006): *A fenntarthatóság, mint katasztrófaelméleti probléma; Fenntartható fejlődés Magyarországon-jövőképek és forgatókönyvek*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.
- [4] Magyary Zoltán (1942): *Magyar közigazgatás*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- [5] Forrás: www.police.hu Jász-Nagykún-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság
- [6] Forrás: www.police.hu Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság
- [7] Forrás: www.police.hu Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság
- [8] Forrás: www.police.hu Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság

- [9] Suha György (2002): *Alkalmazott kommunikáció*, Budapest, Semmelweis Egyetem.
- [10] A médiatartalom-szolgáltatók részére adható tájékoztatás rendjéről szóló 10/2013. (III. 14.) ORFK utasítás
- [11] Barlai Róbert – Kővágó György (1996): *Válság- (katasztrófa) kommunikáció, tanulmányok és szemelvények*. Budapest, Petit Real Könyvkiadó. 17. o.
- [12] TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. Új Európa Barométer vizsgálat és "A gazdasági növekedés társadalmi/kulturális feltételei" című kutatása

Dr. Szabó Imre László – Dr. Fodor Lóránt - Az élelmiszerbiztonsági rendszerek alkalmazhatósága a turizmus-vendéglátás területén

*Pannon Egyetem Georgikon Kar
Keszthely, Deák F. u. 16., szil@georgikon.hu*

Absztrakt

Az elmúlt évek tapasztalatai azt igazolják, hogy a fogyasztók elvárásai az élelmiszerek, minőségével és biztonságával szemben, a termelés, a feldolgozás és a kereskedelem során egyre inkább növekedtek. A fejlett világ fogyasztói egyre körültekintőbben mérlegelik az élelmiszerbiztonságon kívül, a termelés környezettudatosságát, az egészségtudatosságot és az élelmiszerek egyéb bizalmi tulajdonságait. Mindinkább növekszik a vevők igénye az élelmiszerekhez kötődő egyéb információkra, mint a földrajzi eredet, termelési kultúra, etikai-társadalmi (fair trade) megfelelés. A háztartások mellett jelentős felvevő piacot képviselnek az étkeztető és vendéglátó-helyek, melyek tevékenysége és kínálata széles palettán mozog, a falusi kiskocsmától az intézményi konyhákon át a csúcsgasztronómiát képviselő éttermekig. Az igényes vendéglátásban egyre fontosabbá válnak az idényjellegű és helyi alapanyagok, amelyeket jó minőségben csak a helyi termelők tudják biztosítani. Konferencia anyagunkban a vendéglátásban is alkalmazható fontosabb élelmiszerbiztonsági rendszereket mutatjuk be.

1. Bevezetés

Az elmúlt évek tapasztalatai és trendjei azt igazolják, hogy a fogyasztók elvárásai az élelmiszerek, minőségével és biztonságával szemben, a termelés, a feldolgozás és a kereskedelem során egyre inkább növekedtek. A fejlett világ fogyasztói egyre körültekintőbben mérlegelik az élelmiszerbiztonságon kívül, a termelés környezettudatosságát, az egészségtudatosságot és az élelmiszerek egyéb bizalmi tulajdonságait. Mindinkább növekszik a vevők igénye az élelmiszerekhez kötődő egyéb információkra, mint a földrajzi eredet, termelési kultúra, etikai-társadalmi (fair trade) megfelelés.

A háztartások mellett jelentős felvevő piacot képviselnek az étkeztető és vendéglátó-helyek, melyek tevékenysége és kínálata széles palettán mozog, a falusi kiskocsmától az intézményi konyhákon át a csúcsgasztronómiát képviselő éttermekig. Az igényes vendéglátásban egyre fontosabbá válnak az idényjellegű és helyi alapanyagok, amelyeket jó minőségben csak a helyi termelők tudják biztosítani.

A nagy áruházláncok szerepe meghatározó az élelmiszerellátásban. Gazdasági súlyuk miatt jelentős elvárásokat tudnak megfogalmazni a beszállítóikkal szemben. Így a beszállítóiktól elvárják a „globális” egész éves nagy volumenű ellátást, az általuk sok esetben ártérelmezett élelmiszerbiztonsági szabályoknak és előírásoknak való megfelelést, hogy csökkentsék a rájuk háruló termékfelelősségi kockázatokat.

A beszállítóknak (gazdák, mezőgazdasági termelők) a piacon maradás érdekében fokozottan eleget kell tenniük a szigorodó szabályoknak és szabványkövetelményeknek, hozzáadott értéket képviselő termékeket kell előállítaniuk, illetve a követelményeknek megfelelően új

technológiákat, eljárásokat kell tevékenységükbe iktatniuk, mint amilyen a Jó Mezőgazdasági Gyakorlat (Good Agricultural Practice, GAP) is.

Turizmus-vendéglátás területén fontos az utazás egészségügyi kockázata, hiszen a közlekedés globális rendszereinek fejlődése megnövelte a világvjárványok kitörésének kockázatát is. A veszély nem lebecsülendő, hiszen a megfertőződéstől való félelem erős korlátja lehet egyes attrakciók, rendezvények keresletének.

2. Anyag, módszer

Tanulmányunkat elsősorban szakirodalmi forrásmunkák alapján készítettük. A vizsgálatok területének kiválasztásakor figyelembe vettük korábbi kutatásainkat, és a gyakorlati szakemberek véleményét.

Munkánk során a vevői igényekből indultunk ki, bemutattuk az egészséges ételmszer fogalmát, és röviden áttekintettük a legfontosabb jogszabályi környezetet.

A dolgozat második részében végigvettük azokat a legfontosabb ételmszerbiztonsági rendszereket, és a hozzájuk kapcsolódó szabványokat, amelyek segítségével a termelők, a kereskedők és a turizmus – vendéglátás területén működő vállalkozók igyekeznek csökkenteni az ételmszerbiztonsági kockázatokat, valamint lehetővé teszik a fogyasztók ellátását a kívánt minőségű és biztonságos ételmszerekkel.

A szakirodalmat, beleértve a jogszabályokat és a kapcsolódó szabványrendszereket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy fogyasztók számára az ételmszer-biztonság már alapvető követelmény.

A termékek megbízhatóságát és biztonságosságát elsősorban a termelők és a kereskedők tudják megteremteni. Az ételmszerbotrányokról nagy terjedelemben beszámoló média hatására az ételmszerek biztonságossága és nyomon követhetősége is felértékelődött.

A pénzügyi tartalékokkal csak korlátozottan rendelkező kistermelők számára sok esetben nehézséget okoz a megkövetelt ételmszerbiztonsági rendszerek működtetése és fenntartása.

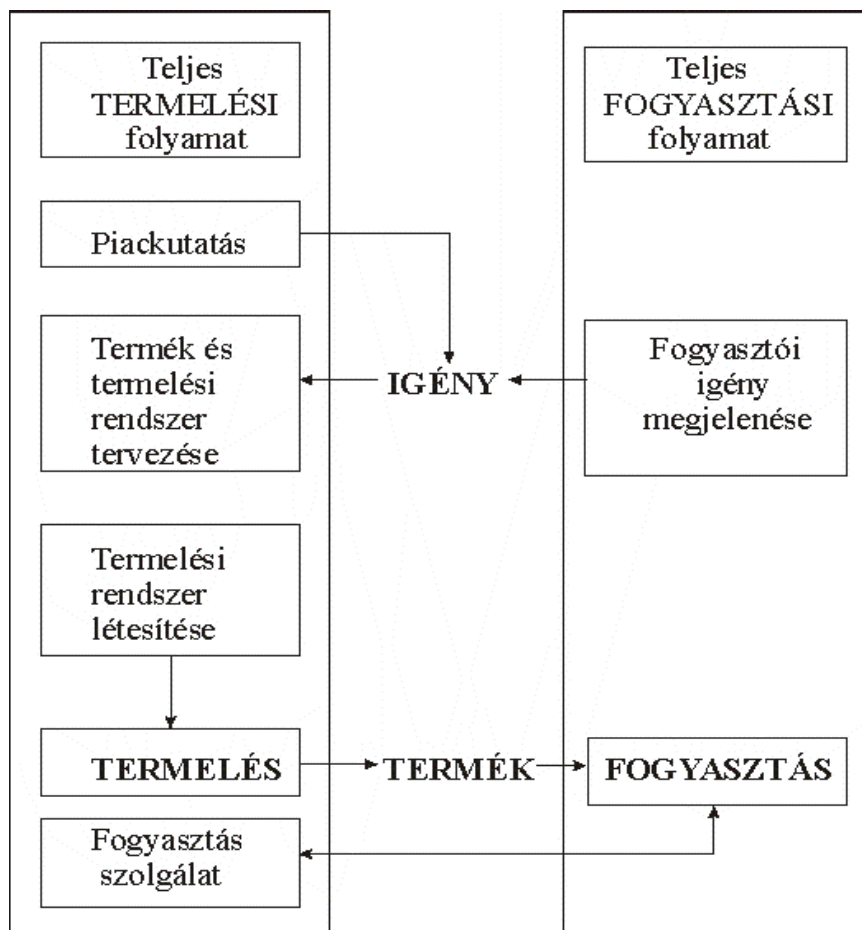
A termelő önkéntesen nem növeli a költségeit azzal, hogy az ételmszer-fogyasztóval megossza ezeket az információkat, különösen akkor, ha ez számára előnytelen a versenyképesség szempontjából.

3. Eredmények és értékelésük

Vevői igények

Ma már a fogyasztók részéről elvárásnak tekinthető az, hogy az ételmszerek megfelelő mennyiségben és minőségben álljanak rendelkezésre, szezonalitástól és az előállítás helyétől függetlenül. Ételmszer-biztonsági szempontból alapfeltételnek tekinthető, hogy olyan ételmszer kerüljön értékesítésre, amely még hosszú időtávon távon sem okoz egészség károsodást a fogyasztó számára.

A **teljes piaci igénykielégítési folyamat** a *termék* – termelő és a fogyasztó sokirányú kapcsolatán alapuló – *teljes életpályáját* felöleli (1. ábra).

Forrás: [1]

1. ábra : **A teljes igénykielégítési folyamat**

Első fő lépése a termelő oldaláról a fogyasztói igények minél pontosabb megismerése piackutatás, reklámtevékenység, stb. útján, majd a következő lépés a fogyasztói igények alapján a termék, a termelési rendszer, a termelési technológia és a termelési folyamat megtervezése, majd a termelő (és a kapcsolódó támogató) rendszer létesítése.

A termelők, a feldolgozók és a kiskereskedő láncok, az egyre szigorúbb minőségi és biztonsági előírásoknak próbálnak megfelelni úgy, hogy biztosítani tudják a tevékenységük hosszú távon történő fenntartását [2].

Alkalmas termelő rendszer birtokában a termelő biztosítja a termelési rendszer megfelelő állapotát, a termelés során erőforrások beszerzésével és felhasználásával terméket állít elő, amelyet értékesít és a fogyasztó a fogyasztási folyamat során azt használja, elhasználja, felhasználja. Minőségügyi szempontból a termelőnek az eladás után szükség szerint akár más szolgáltatással is segítenie kell a fogyasztást.

Az élelmiszer minőség meghatározása

Az élelmiszerek (ételek) minőség elemeit különböző módon csoportosíthatjuk, azonban ezek mindegyike tartalmazza:

- az élelmiszer-biztonságot,
- a táplálkozás-élettani tulajdonságokat,
- az érzékszervi tulajdonságokat valamint az
- az egyéb használati, hasznossági tulajdonságokat.

Az élelmiszerek egyes minőség elemei között nehéz lenne és nem is célszerű éles határvonalat húzni, hiszen minden mindennel összefügg. Ugyanakkor az egyes elemek között hierarchikus kapcsolat van, az élelmiszer-biztonság abszolút elsőbbséget kell, hogy élvezzen a többi minőség-elem között. Ez egyben azt is jelenti, hogy mindaddig nem beszélhetünk élelmiszerről, amíg annak biztonságos volta nem tisztázott.

A termék minőség fogalmának általános definícióját az élelmiszerekre vonatkozóan Magyarországon az Élelmiszertörvény határozza meg.

A törvény szerint az élelmiszer minőség az élelmiszer azon tulajdonságainak összessége, amely biztosítja a jogszabályokban előírt és a fogyasztók által elvárt követelmények kielégítését.

Ebben a meghatározásban tehát két alapvető követelményre kell a figyelmünket összpontosítani:

- a jogszabályokban előírt követelményekre és a
- fogyasztók igényeire.

A jogszabályokban olyan követelményeket határoznak meg, melyek a fogyasztók és a tisztességes gazdálkodás alapvető céljait szolgálják, így a fogyasztók egészségének, érdekeinek, a piaci verseny tisztaságának, a termékek országok közötti szabad áramlásának védelmét.

Élelmiszer biztonság szabályozása

Az élelmiszer-biztonságot ma alapvetően veszélyeztető mikrobiológiai és kémiai veszélyek ellen csak az egész élelmiszerláncra a „szántóföldtől az asztalig” kiterjedő szabályozással védekezhetünk, ebben kiemelten fontos az elsődleges termelés. Lényeges a nyomon követhetőség megvalósítása már az alapanyag termelés során is, mert csak így lehet megfelelő alapanyagot nyújtani az élelmiszeripar számára.

Amennyiben az élelmiszerláncban minden szereplő ismeri és betartja az előírt „egy lépés előre és egy lépés hátra” elvet, abban az esetben a teljes élelmiszer ágazatban nyomon követhetőek lesznek a termékek.

A vevők számára „életbevágóan” fontos élelmiszer biztonságot csak abban az esetben lehet elérni, ha az jogi szabályozás és ellenőrzés lefedi a teljes élelmiszer előállítás és forgalmazás folyamatát, a mezőgazdasági alapanyagok előállításától kezdődően az egész élelmiszerláncban az élelmiszerek a végső fogyasztóhoz való eljuttatásáig [3].

Az élelmiszer-előállítás során külön szabályozás foglalkozik az élelmiszer biztonság megvalósításával, hogy a fogyasztókat védje az egészségkárosodást okozó termékektől [4].

Az élelmiszerbiztonság elvárható gondosság követelményrendszere olyan követelményrendszer, amelynek alapján minden „ésszerű megelőző intézkedés” és a meghatározott dokumentációs elemeinek betartásával az élelmiszer-előállító képes csökkenteni a hibás termék okozta kockázatot illetve fokozza a termék-biztonságot.

A legfontosabb élelmiszer-biztonsági rendszereket a 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: Fontosabb élelmiszerbiztonsági rendszerek

Ssz.	Megnevezés	Hatáskör	Alkalmazás, tanúsíthatóság
1.	Due Diligence System – az elvárható gondosság rendszere	Élelmiszer előállítók	Önkéntes, nem tanúsítható
2.	A jó termelési, mezőgazdasági és higiéniai gyakorlatok irányelvei		
2.1.	GMP (Good Manufacturing Practices)	Élelmiszer előállítók	Ajánlott, önkéntes, nem tanúsítható
2.2.	GAP (Good Agricultural Practices)		
2.3.	GHP (Good Hygienic Practices)		
3.	HACCP (Hazard Analyses Critical Control Point)	Élelmiszer előállítók	Élelmiszer feldolgozásban és vendéglátásban kötelező, nem tanúsítható, igazolható
4.	BRC Global Standard Food szabvány	Kereskedelmi sajátmárkás termékek beszállítói	Önkéntes, tanúsítható
	BRC/FDF Technical Standard for the Supply of Identity Preserved Non-Genetically Modified Food Ingredients and product (BRC/FDF IP Standard)	Génmanipulált alkotóktól mentes tartósított Termékek beszállítói	Önkéntes, tanúsítható
5.	EFSIS (European Food Safety Inspection System) szabvány	Európai Unió élelmiszer beszállítók	Önkéntes, tanúsítható
6.	IFS (International Food Standard)	Élelmiszer előállítók	Önkéntes, tanúsítható
7.	EUREPGAP	Mezőgazdasági termelők, egyéni gazdák, termelői csoportok	Önkéntes, tanúsítható
8.	ISO 22000 szabványcsalád	Mezőgazdasági termelők, egyéni gazdák, termelői csoportok	Önkéntes, tanúsítható

Forrás: saját feldolgozás

GMP – a Jó Mezőgazdasági Gyakorlat

A jó mezőgazdasági gyakorlat azokat a környezettel, gazdasággal, társadalommal kapcsolatos gazdálkodási ismereteket tartalmazza, amelyek biztosítékaik az egészséges, biztonságos körülmények között előállított mezőgazdasági termék előállításának.

Tisztességtelennek minősül egy vállalkozás, ha olyan gyakorlatot folytat, amelynek nincs meg az ésszerűen elvárható szintű szakismerete, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el. Így a fogyasztót olyan döntés meghozatalára készíti vagy készítheti, amelyet az egyébként nem hozott volna meg.

A HACCP előírás

Az élelmiszerek előállításának közegészségügyi, higiéniai, minőségi kérdéseivel foglalkozó szakemberek sokáig úgy gondolták, hogy a higiéniai feltételek színvonalának emelésével, a hatékony járványvédelmi megelőző intézkedésekkel, az egyre gépesítettebb, zárt, szabályozott technológiák kialakításával, megfelelően széleskörű oktatással, képzéssel, neveléssel az élelmiszer fogyasztással összefüggő megbetegedések jelentősen csökkenthetők. Ugyanakkor az ENSZ egészségügyi világszervezete (WHO) 1960-as évektől rendszeres felmérései azt mutatják, hogy a fejlett országokban növekszik a az ételmérgezés jellegű megbetegedések száma. Még Európában is a népesség mintegy 1% -át érintheti évente valamilyen élelmiszer eredetű megbetegedés [5].

Az európai bizottság 2000. január 12-én, az élelmiszer-biztonságról kiadott fehér könyvében az élelmiszerlánc szereplői részére „a farmtól a fogyasztóig” teszi kötelezővé az élelmiszer-biztonságról való gondoskodást.

A HACCP(Hazard Analysis and Critical Control Points) (Veszélyelemzés és Kritikus Szabályozási Pontok) az élelmiszerek előállítása, feldolgozása és forgalmazása során azonosítja a jellegzetes veszélyeket, veszélyforrásokat, a kritikus pontokat, kockázati tényezőket. A kritikus veszélyforrások lehetnek mikrobiológiai, kémiai és fizikai szennyeződések, folyamatok, hatások.

A HACCP kiépítése és működtetése kötelező az élelmiszer iparban és a vendéglátás (közétkeztetés) területén is.

A hazai jogszabályi előírások szerint, ha valaki Magyarországon HACCP rendszert kíván kialakítani és működtetni, annak a magyar élelmiszerkönyv (Codex Alimentarius Hungaricus) 1-2-18/93. Számú előírása szerint kell ezt a feladatot végrehajtania.

A termék nyomon követés szabályozása

A termékek nyomon követése az utóbbi évek különböző botrányai miatt kiemelt szerepet játszik. Az Európai Parlament és a Tanács a 178/2002/EK rendeletben foglalta össze a közösségi szabályozásokat.

Az élelmiszer vertikumban előállított élelmiszerek egyre bonyolultabbá, egyre nehezebben nyomon követhetővé válnak, és az élelmiszerek gyorsan eljutnak a világ bármelyik pontjára, és a világ nagyon sok országában egyre nagyobb tömegeket tudnak veszélyeztetni.

A piac valamennyi szereplőjének érdeke az ott folyó árucseré kiszámíthatósága, kezelhetősége, amely nem valósulhat meg a megfelelő nyomon követhetőség nélkül.

Az élelmiszer hamisítások, szándékosan elkövetett élelmiszer szennyezések, nyomon követés szempontjából csak nehezen visszakövethetőek, miközben a fogyasztók egyre nagyobb gyanakvással figyelnek az élelmiszerek által okozott megbetegedések veszélyére [3]. Megoldást erre a globális problémára csak az élelmiszerlánc minden szereplője által a növénytermesztéstől és az állattartástól kezdve a feldolgozáson keresztül a forgalmazásig alkalmazott nyomon követési rendszer alkalmazása lehet [6].

A nyomonkövetési rendszerek feladata a pontos és gyors termékazonosítás, a vizsgálatra kerülő termékek eredetének és jelenlegi tartózkodási helyének meghatározása. A rendszerek bevezetésével lehetővé válik egy élelmiszer-biztonsági probléma kiindulási pontjának meghatározása, és az érintett termékek, tételek visszahívása, illetve kivonása a piacról. Így válhat a nyomon követhetőség a felhasználói-fogyasztói bizalom megtartásának fontos eszközévé.

A kereskedelmi láncok élelmiszerbiztonsági szabványai

Hazánkban a minőségi élelmiszertermelésben meghatározó szerepet játszanak az alapanyag-termelő mezőgazdasági kis és középvállalkozók, és az őstermelők [7].

Mind az alapanyag felvásárló, mind a feldolgozó üzemek szigorú élelmiszer biztonsági előírásokat, feltételeket kénytelenek támasztani a beszállítóiknak, függetlenül azok termelési volumenétől. A termelőknek nemcsak az élelmiszerbiztonsági szabályokat kell figyelembe venniük, hanem a piaci igényeknek megfelelő terméket kell előállítaniuk.

A nagy nemzetközi élelmiszer kiskereskedelmi láncok saját maguk számára kialakítottak olyan élelmiszerbiztonsági rendszereket (1. táblázat), amelyek betartását megkövetelik a beszállítóiktól is.

A termelők komoly dilemmába kerülnek, hogy melyik áruházlánc beszállítói legyenek, mivel szinte minden nagy lánc különböző szabványt alkalmaz. A termelők nagy része nem rendelkezik annyi tőkével és tudással, hogy több (mindegyik) szabvány alkalmazásának is megfelelő minőségbiztosítási rendszert építsen ki, ezeket dokumentálja és tanúsíttassa.

A saját rendszerének kiépítésével gyakorlatilag kiválasztja a felvásárlóját, és csak nagy nehézségek árán tud partnert váltani.

BRC global standard food szabvány

Az angol élelmiszer kereskedelmi és egyéb kapcsolódó szakmai szervezetek (British Retailer Consortium – Brit Kereskedők Egyesülete) a HACCP hét alapelvének alkalmazása mellett környezetirányítási és minőségbiztosítási rendszer elemek alkalmazását is előírja a saját márka termékeinek gyártóitól.

A szabványt azért fejlesztették ki, hogy az „adott kereskedő márkájával ellátott élelmiszereket forgalmazó vállalatok ellenőrzésére kidolgozott egységes irányelvekkel segítséget nyújtson a kereskedőknek törvényes kötelezettségeik betartásához és a fogyasztók védelméhez”.

A BRC szabvány kötelezővé teszi a HACCP rendszer alkalmazását, a dokumentált minőségirányítási rendszert, az üzemi környezeti előírások, termékek, folyamatok és alkalmazottak ellenőrzését.

EFSIS

Az EFSIS szabvány 2005 év óta lényegében megegyezik a BRC szabvánnyal, de még néhány további ajánlást tartalmaz.

A szabvány lényege, hogy a HACCP rendszer logikáját követve határozza meg, hogy mit kell tenni az élelmiszer biztonság, az előírások betartása és az egyenletes minőség elérése érdekében.

Az EFSIS szabvány szerint elsősorban olyan feladatokra kell pontos és részletes szabályozás, mint a folyamatszabályozás validálása, a minőségmegőrzési idő megfelelésének bizonyítása, az idegen anyaggal való szennyezést megelőző és elhárító módszerek, valamint a termék-visszahívási és a minőségi előírások helyes szakmai tartalmának meghatározása.

IFS

Az IFS (International Food Standard) szabványt német intézmények (2001. évtől) és a francia kereskedelmi vállalkozók szövetsége (FCD) (2003. évtől) alakították ki az EFSIS és BRC valamint az ISO 9001 szabványok figyelembevételével. Elsősorban német és francia területen terjedt el, több áruháznál is a szállítás feltétele ennek megléte.

Maga az IFS rendszer a minőségpolitikára, a vevő igényeire fókuszál. Az egyik legfontosabb eleme az előállított termékek nyomon követése, amellyel mindig biztosítható az azonosítás a termék beszerzésétől az értékesítésig és egy esetleges visszahívás esetén a pontos és lehetőleg maradéktalan visszahívást meg lehessen szervezni. A szabvány tartalma az élelmiszer-előállítás fejlesztésével együtt folyamatosan fejlődik.

EUREPGAP

Az EUREPGAP rendszert az Euro-Retail Produce Working Group (EUREP - Európai Kiskereskedői Termék Munkacsoport) Európa vezető kiskereskedői hozták létre 1997-ben abból a célból, hogy egy olyan közös termékfejlesztési protokollt dolgozzanak ki, amely a fenntartható mezőgazdaság időszerű kérdéseivel foglalkozik. A cél az volt, hogy a követelményrendszerben a "jó mezőgazdasági gyakorlat" (Good Agricultural Practice, GAP) azon kereteit rögzítsék, amelyek az agrártermelés teljes termelési folyamataira kialakítandó legjobb gazdálkodás lényeges elemeit tartalmazzák, valamint olyan protokollokat és követelményrendszert, amelyek nemzetközi szinten egységesen rögzítik az élelmiszerbiztonság követelményeit.

Az EUREPGAP rendszer követelményei alapszinten szinte minden termelőüzemben megvalósulnak, mert a termelők saját jól felfogott érdekükben betartják a termelés technológiákat, és ügyelnek az élelmiszerbiztonsági rendszabályok betartására.

Az EUREPGAP elve: a termelő gazdaságban az elérhető legjobb technológiák alkalmazása és a fenntartható mezőgazdaság követelményeinek megfelelő élelmiszer előállítás támogatása.

Vállalati minőségmenedzsment-rendszer modellek (MIR)

Annak ellenére, hogy az eltérő termelési folyamatok minőségét csak külön-külön lehet szabályozni és becsülni, nyilvánvaló, hogy az egyes tevékenységek minőség szabályozását vállalati szinten csak összehangoltan, egy rendszerben, az ún. Minőségmenedzsment rendszerben célszerű megvalósítani.

A minőségügyi irányelvek és célkitűzések megvalósítása érdekében a vállalkozásnak olyan szervezeti struktúrát kell kialakítania, amelyben megfelelő irányítási és felügyeleti szintek funkcionálnak.

Néhány a mezőgazdaságban is alkalmazott minőségmenedzsment rendszer modell:

- az általánosított ISO 9001:2008 szabvány követelményrendszerében foglalt minőségmenedzsment rendszermodell;
- az ISO 9004:2000 és az ISO 9004:2009 szabványok ajánlásaiban leírt minőségmenedzsment rendszer modell, amely az ISO 9001 szabványok követelményeinél teljesebb;
- Az ISO 22000:2005 szabvány, amelyet kialakításakor elsősorban a mezőgazdasági vállalkozások számára alkottak meg. (Sipos G. 2006)

A minőségirányítási rendszerek elterjedését nehezíti, hogy:

- Nincs egységes, minden felvásárló által univerzálisan elfogadott rendszer.
- A támogatási rendszer hiánya.
- A minőségügyi ismeretek hiánya,
- A minőségügyi szakember, szaktanácsadó alkalmazásának hiánya,
- A termékek biztonsága fontos tényező, de kevésbé, mint a termékek minősége

4. Következtetések, javaslatok

Magyarország társadalmi-gazdasági életében, és nemzetközi megítélésében is fontos szerepet tölt be a turizmus-vendéglátás, ugyanis bizalmi iparágnak tekinthető. Az élelmiszerfertőzéstől való félelem pedig versenyelőnybe hozza, hozhatja a minőség iránt elkötelezett élelmiszertermelőket.

A fogyasztók számára nehezen áttekinthető élelmiszer-láncban az élelmiszer-biztonságnak alapvető követelményének kellene lennie. A globális logisztika, valamint a szabadkereskedelmi egyezmények hatására az élelmiszereket nem csak régiós és ország határokon keresztül szállítják, hanem akár több kontinensen keresztül is utaztathatják.

A termelő és a kereskedelmi láncok több ismerettel rendelkeznek az élelmiszer termékek biztonságáról mint a fogyasztók. A termelő önkéntesen nem növeli a költségeit azzal, hogy az élelmiszer-fogyasztóval megossza ezeket az információkat, különösen akkor, ha ez számára előnytelen a versenyképesség szempontjából. Ennek eredményeképpen a fogyasztó nem ismeri a döntését befolyásoló, az élelmiszerre vonatkozó összes információt [8].

Mindezek hatására, valamint a média által sok esetben felkapott élelmiszer-biztonsággal kapcsolatos botrányok következtében az élelmiszerek biztonságossága és nyomon követhetősége is felértékelődött.

A büntetések és a médiában megjelenő negatív hírek elkerülése érdekében a kiskereskedelmi áruházláncok kénytelenek odafigyelni a forgalmazott áruik biztonságosságára, különösen a saját márkás termékeik esetén.

A „szántóföldtől a fogyasztó asztaláig” élelmiszer biztonsági, valamint az „egy lépés előre – egy lépés hátra” utánkövetési elv alkalmazása során beszállítóikra is kiterjesztik az említett kötelezettségeket, mert nélkülük nem tudnának egészséges élelmiszert értékesíteni a fogyasztóiknak.

Támogatások nélkül nehezen elképzelhető, hogy egy kistermelő, vagy akár nagyobb területen is csak pár fővel gazdálkodó vállalkozás ki tudjon építeni olyan élelmiszer biztonsági rendszert, amely egyszerre kielégítené a nagyobb piaci erőt képviselő vevők követelményeit.

5. Felhasznált szakirodalom:

[1] Veress Gábor, Birher Nándor, Nyilas Mihály (2010): *A minőségbiztosítás filozófiája*, JEL Kiadó, 296 o.

[2] Rowan, C. (2001): *Innovation in dairy ingredients*. Food Engineering & Ingredients (9), 41-42. p.

[3] Szeitzné Szabó M. (2006): *Az élelmiszer-biztonság helyzete és jogi szabályozása az Európai Unióban* [In. Pásztorné Huszár K.–Kiss I. Minőségkímélő élelmiszer-technológiák és élelmiszer-biztonság] Budapesti Corvinus Egyetem Élelmiszertudományi Kara és Mezőgazda Kiadó, Budapest. 171-183.

[4] Henson, S. (2003): *The Economics of Food Safety in Developing Countries*, ESA Working Paper 2003/ 03-19

[5] Saltini R.- Akkerman R. (2012): *Testing improvements in the chocolate traceability system*. Impact on Product Recalls and Production Efficiency. (23) 221-226.

[6] Petersen B. (2003): *Das Qualitätssicherungswesen in Deutschland und Europa-Rahmenbedingungen und Entwicklungen. Lebensmittelqualität und Qualitätssicherungssysteme*. Agrarspectrum Series, (37), 35-48.

[7] Popp József (2004): *Az EU Közös Agrárpolitikájának elmélete és nemzetközi mozgástere*. Európai Agrárpolitikai Kft., Budapest 320 o. ISBN: 9632177355.

[8] Cruchfield S.R.et al.(1997): *An Economic Assessment of Food Safety Regulation: The New Approach to Meat and Poultry Inspection*. United States Department of Agriculture, Agricultural Economic Report No. 755.

